

BIBLIOTHECA BUDDHICA.

СОБРАНИЕ
БУДДИЙСКИХЪ ТЕКСТОВЪ
ИЗДАВАЕМЫХЪ
ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМИЕЮ НАУКЪ.

ТОМЪ III.

AVADĀNAÇATAKA.

Издатель
д-ръ Я. С. Спейеръ,
профессоръ университета въ лейденъ.

Томъ Второй.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
ТИПОГРАФИЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМИИ НАУКЪ.
Бас. Остр., 9 лин., № 12.
1909.

BIBLIOTHECA BUDDHICA. III.

ĀVADĀNAÇATAKA

A CENTURY OF EDIFYING TALES

BELONGING TO THE HINAYĀNA.

EDITED BY

Dr. J. S. Speyer,

PROFESSOR AT THE UNIVERSITY OF LEIDEN

VOL. II.

VARGA 8—10.

ST.-PÉTERSBOURG, 1909.

Commissionnaires de l'Académie Impériale des Sciences:

J. Glasounof et C. Ricker à St.-Péters-	bourg,	N. Kymmel à Riga,
N. Oglobline à St.-Pétersbourg et Kief,		Luzat & Cie. à Londres,
N. Karbasnikof à St.-Pétersbourg, Moscou,	Tarsorie et Vilna,	Voss' Sortiment (G. W. Sorgenfrey) à Leipsic.

Prix: 4 Rbl. = 10 Mrk.

Imprimé par ordre de l'Académie Impériale des Sciences.
Mai, 1909. S. d'Oldenburg. Secrétaire Perpétuel.

Imprimerie de l'Académie Impériale des Sciences
Tass-Ostr., 9 ligne, № 12.

PREFACE.

§ 1. Generalities.

I. The name *avadāna* is susceptible of two acceptations, according as it is employed either as the designation of a kind of *Buddhavacanāni* or as the name of a certain class of writings. In the list of the twelve types or kinds of instruction uttered by Bhagavān — the *dvādaça dharma-pravacanāni* of Sanskrit Buddhism — the *avadāna* occupies the seventh place; see Hodgson, *Essays* p. 15, Wassiljeff «Buddhism» p. 109 of the original Russian text = 118 of the German translation, Kern, *Manual*, p. 17 and the literature there adduced. Hodgson gave as a definition of the *avadāna*, that it treats «of the fruits of actions or moral law of Mundane existence». This is substantially right, and it is not without importance that the conclusion of half of the hundred texts out of which the *Avadānaçataka* is made up and of several parts of the *Divyāvadāna* is the standing phrase that black actions bear black fruits, white actions white fruits, and mixed ones mixed fruits, with the exhortation to strive only after white actions, shunning or letting alone the other two: इति हि भिन्नव एकात्कृष्णानां कर्मणामेकात्कृष्णो विपाक एकात्शु-
ल्लानामेकात्शुल्लो व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मातर्हि भिन्नव एकात्कृष्णानि क-
र्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्शुल्लोष्वेव कर्मस्वाभोगः करणोप इत्येवं वो भिन्नवः

वादानाम् ॥ (see e. g. Avadānaç. II, p. 6. Divy. p. 23,27 f. 55,9 f. 135,21 f.). But as Burnouf (*Introduction*, p. 64) already has observed, the definition is not complete; for it belongs to the essential nature of avadānas to illustrate the Law of Karma and its paramount and coercive power by stories which are represented as having really happened (mostly in the days of Buddha Çakyamuni, sometimes in another space of time either more remote, as in the days of some older Buddha, or nearer to us, as actions of King Açoka and his contemporaries), and really told by the all-knowing Supreme Being (Buddha) or some other very Holy Being (e. g. Upagupta). Faithful Buddhists, excepting such cases in which they would have sufficient reason to disbelieve the authenticity of some special narrative, would never subscribe to that which is added by Burnouf when he names the avadānas «légendes, récits légendaires»¹). It is true that in our eyes, Occidental outsiders and *aśvāldhās* as we are, the avadānas possess the manifest character of fancied stories, fairy tales, legends or even myths adapted by pious monks to the exigencies of preaching purposes and moral instruction. and that a great many of them even have plots so shallow and insignificant as to justify to some extent the scornful judgment of Rājendralāl's Hindu pandits²) who pronounced on the Avadānaçataka the verdict, that «the stories» that make it up «are puerile and of little interest», but nevertheless the Buddhist Church believes in the authenticity of the avadāna literature, and must believe in it, as strongly as it does in the other sayings of Buddha the Lord.

Outside the Buddhistic world the Sanskrit word *avadāna* is used to denote illustrious actions and feats. So Kālidāsa, Raghuvañça 11,21, relating that Rūma obtained a supernatural weapon from Viçvāmitra who was pleased with the heroic con-

1) *Introduction*, I. 1. «ainsi que l'entend Csoma de Körös, d'après les interprètes tibétains du Kab-gyur».

2) See Rājendralāl's work: *The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal*, p. 17.

duct of his pupil, says that he got it मुने:... अवदानतोषितात्, and in a similar manner the word occurs in Kumārasambhava 7,48. Similarly Daṇḍin employs it in the 2^d ucchvāsa of the uttarakhaṇḍa of Daçakumāracarita. Pandit Tāraṇāth Tarkavācaspati who provided his edition of that romance (Calcutta, samv. 1929) with a sober tīkā, explains in note 2 on p. 84 पूर्वावदानेभ्यः of his text by गृह्णेषां ख्यातवृत्तेभ्यः. In another text, composed by a fervent Buddhist, *avadāna* is twice used with that meaning of 'glorious performance', see Jātakamālā III, st. 23 and IV,2. It must originally, however, have had a larger sense. Amarasiṁha, who was a Buddhist and who mentions in his Dictionary अवदान amid terms of the most common employment in Buddhistic sacred texts, explains it by कर्मवृत्तम्, that is «history» or भूतपूर्वं चरित्रम्, as it is glossed in the tīkā (III, 2,2).

Further *avadāna* is interchangeable with *apadāna*. In Amarakoṣa the latter form is a different reading: अपदानमित्यपि पाठः. But अपदान is not often met with in literature. The Petrop. Dict. adduces only two instances¹⁾. It is somewhat uncertain how to account for the fact that the Pāli designation of the type, named *avadāna* in Sanskrit Buddhist writings, is *apadāna*. It is not likely that the term *avadāna* should have its origin in a misunderstood *apadāna* of the Pāli Tipiṭaka. The two slightly different words may have existed of old next to each other. The etymology of the name is also doubtful. If I may be allowed to make a guess not devoid of probability, I would surmise that the Petropolitan Dictionary was on the wrong way, when it separated the liturgical term *avadāna* from *avadāna* 'glorious achievement' and 'story'; both belong, in my opinion, to the same root *dā* (pres. tense *dyati*) → *ava*, resp. *apa*. An *avadāna*

1) For this reason I notice its occurrence in a Cambodian inscription of the 9th century; see *Journ. Asiat.* of 1908, p. 209 (G. Caedès, La stèle de Tép Praçan) cf. XXVII. In Pāli *apadāna* has the same meaning in the name Maha-padāna Sutta (of Dīghanikāya).

(*apadāna*) is in the proper sense 'something cut off; something selected'. In the language of liturgy this term was applied to the portions of the *havis* offered to the deities. In common speech this word indicative of something 'selected, taken apart' went to signify 'notorious facts'. *facinora*; especially, when taken in bonam partem, 'illustrious —, glorious achievements'. Yet in Buddhism a more general sense is often applicable to the contents of the stories bearing that name; for even bad actions and the consequences of gathering demerit make up the main plot of some stories, e. g. those of the 5th decad and nr. 94 of *Avadānaçataka*.

The *avadāna* type is nearly related to the *jātaka*. Both concern edifying tales told with the purpose of inculcating moral precepts as taught by the Saddharma revealed by the Buddhas; both are preferably employed for preaching purposes, not unlike the «exemplar» of medieval Christian homilies. They agree also with respect to the character of the precepts, inasmuch the main tendency of both is, on the one hand, to show the irresistible and all-pervading power of Karma towards determining for each creature the course and the fortune of his existences within the immense and boundless circle of never resting *Samsāra*, and on the other, to convince the minds of the audience of the individual power of every creature to gather, by means of the performance of good actions, stores of *ruklam karma* which shall have precious results *paratra* in time to come. The difference between *avadāna* and *jātaka*, as is pointed out by Feer (*Ann. du Musée Guimet*, XVIII, p. XII) consists in this that in a *jātaka* it is a necessary element that the Bodhisattva must be one of the *dramatis personae*, but in the *avadāna* not so. Yet, a great number of our *avadānas*, too, contain the person of the Bodhisattva. Every *jātaka* may, therefore, be called *avadāna*, but the reverse is not true. Properly speaking, such *jātakas* as magnify heroic performances of selfabnegation of a Bodhisattva, are *Bodhisattvāvadānāni*; and it is, in fact, with this very name as a second-

title that the Jātakamālā is inscribed. Kṣemendra named his poetical composition in the great style, which celebrates more than hundred glorious deeds of Bhagavān, most of which are real jātakas, Bodhisattvāvadānakalpalatā. For this reason it is no wonder that unequivocal jātakas are met with in collections of avadānas. The fourth decad of the Avadānaçataka for instance is almost entirely made up of them; in fact the colophon subjoined to it in the manuscripts names those stories Bodhisattvajātakas, see I, 240 n. 12 of this work, and cp. the marginal gloss जातकमध्ये II, 30 n. 5¹).

II. The texts of the avadāna and jātaka kind do not belong to the higher regions of Buddhist teaching. They are accommodated to the spiritual wants of the many; they do not pretend to afford subject-matter for the study and the meditations of the few. I feel no difficulty to understand the decision of those theologians who in editing the Pāli Tipiṭaka, committed to their charge by the orders of the King of Siam, excluded all such texts (Jātaka, Apadāna, Petavatthu, Vimānavatthu, Buddhavamsa, Cariyāpiṭaka, and even the Thera- and Therīgāthā). They must have considered those tales and stories, however holy, to be unworthy of ranging with the other sacred utterances of the Teacher dealing with points of the Lore, in which such stories either are wanting or take a decidedly subordinate place.

It is plain that edifying stories are an extremely suitable means for religious propagandism. Being introduced in sermons delivered to an audience of simple and common people, they are proper to kindle the faith and to strengthen it. If the system of

1) The famous story of the hare who put himself into the fire to feed a hungry traveller is told not only in the Pāli Jātaka-book (nr. 316) and in the Jātakamālā (nr. 6), but also in the Avadānaçataka (nr. 37). On the other hand such a story, as is told in Jāt. nr. 100 of Fausböll's ed (story of the present), is really an avadāna which perchance found its way among jātakas, and which strongly reminds of Avadānaç nr. 92

mokṣa and the attainment of Nirvāṇa taught by the Master had been destined to remain enclosed within the narrow circle of a few select initiated, as was — at least, during a very long time — the case with the Sāṅkhya and the Vedānta systems, if it had been considered a Secret Lore of Deliverance, no want of such modest and humble tales would have made itself felt. But Buddhism from the outset aimed at becoming a popular religion. In pursuing that aim it displayed the same practical sense which also distinguishes this religious community in other respects. The very logic of their system of salvation prompted the Bauddha clergy to preach the Saddharma to the laity. The world-forsaking sons of Cākyā had to move on the Eightfold Noble Path, giving up the performance of actions. The abandonment of actions implied the necessity of bringing to the charge of a believing Laity the provision for the indispensable wants of every-day life — the *cattāro paccaya* of the Pāli books, and the चीवर-पिण्डपात्-शप्नासन-गूनप्रत्ययमैवज्ञ of the Sanskrit avadāna texts. The more the Church increased by waxing numbers of monks and nuns, the more they stood in want of many numerous and wealthy communities of faithful patrons and supporters. Its propagandism which brought the True and Excellent Lore within the reach of the grhapatis, the settled farmers, merchants, artisans, and if possible, also of the higher classes of society, that might secure its preachers the favour of lords and kings, was, at bottom, a matter of unconscious self-preservation. It seems to have been practised from the very beginning of the spread of the Lore. We have the right to suppose the use of edifying stories in religious discourses as old as Buddhism itself. Prof. Minayef, in ch. V and VI of his *Recherches sur le Bouddhisme* (Ann. du Mus. Guim. IV. 1894), has adduced strong arguments to vindicate for the jātakas, the drawings of which illustrate the stūpa of Bharhut, a long period of celebrity and popularity prior to the time of the completion of that building.

The store of such stories occurring in our Pāli, Sanskrit, Chinese and other sources is almost inexhaustible. A considerable part of them have not been invented by the Buddhists, but taken by them from the folklore and legendary matter of old — which in India is a fountainhead with *aquae perennes* — and adapted to the tenets and wants of their doctrines and theories. Thus it is plain that many old myths and legends, preserved in Brahmanical writings, are also met with in a Buddhist garb.

The standard Jātaka tales, that is to say those which are included in the *Jātakāṭṭhakathā* edited by Fausboll, consist of two separate parts, distinguished by Rhys Davids (*Buddhist India*, p. 194) as «the outer frame-work, constituted by the introductory episode and the concluding identification», which on his example (*Buddhist Birth Stories*, p. LXXIV. LXXXIII) it has become customary to call «the story of the present», whereas the Jātaka proper is called the «story of the past». The like distinction is applicable to the avadānas. And the point on which he insists, that of these two different portions «each has a separate history», is even more evident in the case of the avadānas. In 1899 I drew the attention of scholars to the fact that in two tales of the Avadānaçataka the «story of the present» is made up of patches taken from a Sanskrit-redaction of the Mahāparinirvāṇasūtra (*Zeitschr. der Deutschen Morg. Ges.* LIII, 121). The «stories of the past» have here apparently a quite different origin. And now it may be added, that a few other Sanskrit equivalents of episodes and treatises belonging to the Pāli Suttantapiṭaka also appear amidst the «stories of the present». See e. g. Avadānaç. II, p. 118, n. 1.

Yet, in some avadānas there is no story of the past but, instead of it, a prediction: *vyākharana*. This type of avadāna has no counterpart in the jātaka class.

Another point of difference is this. The avadāna class comprises a great many of invented stories of a trivial kind, which are never or seldom met with among the jātakas proper. To per-

form an avadāna, that is to say: a glorious deed, common people may suffice with something less than the world-famed heroic performances of the Bodhisattvas of old, who offered their body as food to a famished tigress, their eyes, their flesh and blood, their head to those who pretended to be in need of these members, who gave away wife and children to a begging brahman etc. Gifts to the Saṅgha; glorification of the Master or his disciples by presenting them with incense, flowers, silver, gold, jewels; the adorning, repairing, honouring of stūpas and caityas; the erection of such buildings: in short any deed or performance beneficial to the Church and of its Clergy may constitute actions entitled to that name and worth celebrating in avadāna-tales. In such cases the fruit (*phala*) of the merit brought about by performances of that kind is recorded. On the other hand, the avadāna-tales sometimes also put up a *monumentum aere perennius* to stigmatize wicked actions of a similar type, especially avarice and a harsh conduct towards mendicant friars; opposition to the practising of charity and self-abnegation of others; cruelty and bloodshed; want of reverence towards superiors; abusive language, slander and the like. This manifest tendency of pointing out the good or evil consequences of gathering merit or demerit, is the most striking feature, it seems, which characterizes the collections of avadānas in the strict sense and discriminates them from collections of jātakas, which do not bear a so exclusive character.

III. The said stories of the jātaka and avadāna kind are not limited to the class of writings so denominated. As is consistent with their purpose of procuring religious instruction and laying down moral and life-regulating precepts under the guise of tale-telling, they are met with now and then as illustrative examples in those discourses of the Lord which make part of the Sūtra Piṭaka and likewise in the Vinaya. Rhys Davids mentions ten jātakas, nrs. 1, 9, 10, 12, 37, 91, 95, 203, 253 and 405 of the Jātaka-book, which are told in this

manner; six of them are found in different treatises of the Suttantapiṭaka, whereas the remaining four occur in the Vinaya. M. Chavannes, in a paper in the *Actes du XIV. Congrès des Orientalistes*, Alger 1905 (I, 84—145): «Fables et Contes de l'Inde extraits du Tripitaka chinois» relates a great number of them in the fashion he found them in different Chinese Sūtra and Vinaya texts, the Indian originals of which have perished. M. Hūer, another French sinologue, not long ago identified as many as 18 avadānas of the collection known under the name of Divyāvadāna, which has been edited by Cowell and Neil, with narratives occurring in the Chinese (Mūla) Sarvāstivāda Vinaya (*Bulletin de l'Ecole Franç. de l'Extrême-Orient* V, 1—37). Almost at the same time Sylvain Lévi, in a paper entitled: «Les éléments de formation du Divyāvadāna» (Toung-pao Sér. II, VIII nr. 1 [1907]) not only arrived at the same conclusion, adding to them as the nineteenth a portion of av. nr. XVII (Māndhāta), but showed also the similar origin of many others that have been taken from the Vinayas of other sects and are preserved in their Chinese garb, so that it appears that 29 avadānas¹⁾ out of the 38 that make up the collection were borrowed from Sanskrit Vinayas, the originals of which are lost. These discoveries are a brilliant confirmation of the sagacity of former scholars, for instance Burnouf (*Introduction*, p. 39 foll.) and Cowell (Pref. of his ed. of *Divy.*, p. VIII) who suspected that affinity. Feer (*Ann. du Mus. Guimet*, XVIII, p. XI) was ill inspired, when he expressed his disagreement about this point with Burnouf, and even he had, twelve years before, made the precious statement that the Vinaya division of

1) Perhaps three more. In the *Bull. de l'Ec. Fr.* quoted above, IV, 709 foll. M. Huber demonstrates the *Sūtrālamkāra* of Aćvaghoṣa as the source of three tales of the *Divy.*, viz. the chapter on Upagupta and Māra, that on Aćoka and Yaças and «le don d'une moitié de mangue». Considering the style of the stories transported from Aćvaghoṣa to the *Divy.*, which is not different from that of the canonical avadānas, I am inclined to believe that A. did not compose them himself, but extracted them from some older authoritative work(s), the hero of which is Aćoka.

the Tibetan Kah-gyur includes texts of the avadāna type (*Journ. As.* [1879] Sept. série, t. XIV, 51).

Avadāna works are also contained in the Sūtra Piṭaka. As regards its Pāli counterpart, texts of that name are included in the Khuddaka Nikāya, of which they constitute the thirteenth chapter. See Childers, s. v. *apadāna* and E. Müller-Hess, *Les apadānas du Sud* (Actes du X. Congrès des Orient. à Genève I, 165—173). This portion of the Kh. N. has as yet not been edited. Feer, who studied it in manuscript, states that it consists of 55 vaggas of ten apadānas each, treating of theras, and 4 vaggas = 40 apadānas, of theris. The number of the apadānas relating to men is the same as that of the jātakas belonging to the Pāli Tipiṭaka. All apadānas are metrical. Feer has translated a few of them in the «Rapprochements et remarques» on the nrs. 73. 79. 82. 87. 88. 89. 90 and 91 of Avadānaçataka in his translation of that work (*Ann. du Mus. Guimet* XVIII). The Tibetan and Chinese Tripitikas in the same way have avadāna texts incorporated in the Sūtra piṭaka¹⁾. The Mdo division of the Kah-gyur includes several treatises of that kind, larger and smaller, in the volumes XXVII—XXX, among them our Avadānaçataka (vol. XXIX for the greatest part) and its counterpart, the Karmaçataka, a bulky text comprising vol. XXVII and p. 1—196 of vol. XXVIII, moreover the Damamūka and different single avadānas. Many of their Sanskrit originals are lost. The so called Damamūka has been made known by a translation from the Tibetan by I. J. Schmidt in 1843. M. Feer published in 1901, in the *Journal Asiatique* (Neuv. série t. XVII, 53—100. 257—315. 410—486) large extracts of all the 127 avadānas which make up the Karmaçataka, likewise from the Tibetan, since the Sanskrit original of it has been lost.

Setting up then two groups of avadāna texts, 1. such as

1) Cp. Kern, *Manual* p. 4, n. 7—9.

are included in the Vinaya, — occasionally also in Sūtra-piṭaka treatises — where they serve as examples for precepts or give a quasi-historical account of the origin of the precepts and the circumstances that occasioned them, 2. avadānas proper standing alone and collections of avadānas, that are comprised as such within the Sūtra Piṭaka, we may claim for both of them the appellation of canonical avadānas; since they make part of the Holy Writ of the Buddhist Church¹).

Apart from them there exists another type of avadāna works. This third class is made up of such younger compositions as have been made after the completion and the fixing of the Canon but have the same contents as the canonical avadānas. Works of this type are transmitted with the names of their authors. The Jātakamālā of Aryaçūra, the Bodhisattvāvadānakalpalatā of Kṣemendra, the latter as late as the 11th century A. D., claim to be poetical embellishments of the narratives of heroic achievements of the Bodhisattva, taken from holy tradition and faithfully told anew with the aim of increasing the store of merit of their authors by celebrating the incomparable Bodhisattva exploits and edifying those who would read their compositions. They distinguish between their own literary performances and the canonical records of the past, from whence they borrowed the tales. These two excellent compositions which have come down to us may represent a whole literature. Somen-dra, in the Introduction which he prefixed to his father's Avadānakalpalatā testifies to the existence of a great number of avadāna-mālās:

शार्यगोपदत्तायैवदानन्मोऽिक्षतः ।
उच्चित्पोच्चित्य विकृता गम्यपद्मविशृङ्खलाः ॥
एकमार्गानुसारिण्यः परं गामीर्यकर्कशाः ।
विस्तीर्णवर्णनाः सत्ति जिनजातकमालिकाः ॥

1) Let it here also be stated, that the Mahāvastu also bears the name of avadāna, a name but partly justifiable by its contents.

«There exist many 'Garlands of Birth-stories of the Jina' by Gopadatta¹⁾ and other teachers, who, discarding the usual order of the Avadānas, gathered tales *carptim*, and told them in elaborate prose (*gadya*) interspersed with verse, holding themselves free as to the proportions of the two styles which they interchange. They all treat of the praise of the Right Path but, owing to their profoundness, are hard to understand.»

This passage I quoted in the Preface of my translation of the Jātakamālā (*Sacred Books of the Buddhists*, I p. XXIII) to mark out the place which this work occupies in Sanskrit Literature. Another specimen of that genre is the nr. XXXVIII o Divyāvadāna. The story of Maitrakanyaka which is narrated there at great length in rhetorical prose and elaborated verses is evidently an artificial paraphrase of the nr. 36 of Aradānaçatāka, whose arrangement and even whose very text it closely follows, as I have shown elsewhere²⁾. The literary merit of that performance is by far inferior to the creation of Āryaçūra.

Kṣemendra composed his Aradānakalpalatā in verse. This poem, which is being edited in the *Bibliotheca Indica*, belongs to the kāvya class, both by the variety of its metres and by its show of rhetorical art.

Further there exist other metrical avadānamālās of a much simpler style and less high aspirations. They are almost entirely composed in the common anuṣṭubh çloka which very

1) One of the redactions come down to us of the Saptakumārikārādāna is made by Gopadatta, see Burnouf, *Introduction* p. 556; the Paris MS. (Bibl. Nat. D 105) used by Burnouf, concludes with the words कृतिराचायन्देत्तगोपदत्तस्य. Kramadīvara in his *Saṃkṣipṭasāra* and Brhāspati Rāgañikotamāṇi in his commentary on *Amarakoṣa* quote a line of Gopadatta निनादृते मीष्यागच्छर्म्. Cp. S. d'Oldenbourg, *Matériaux sur l'scribtoria hellénique* склонение сборника Brhaikathā (See. III. 49 with note), to whom I am also indebted for the data communicated in this note.

2) In the *Bijdragen van het Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië*, vol. LIX, p. 204—206.

sparingly varies with other metres. In this respect and by their style, too, they bear a strong affinity with the Purāṇas of Hinduism. Their language sins sometimes against the rules of classical Sanskrit, yet it is correct Sanskrit, even if of a low standard. Like the Purāṇas, the works of that class of religious instruction are not ascribed to any individual human author but pass as authoritative records of the past. They mostly pretend to preserve the relation of discourses between Aṣoka and his spiritual guide, the great *alakṣanaka Buddha* Upagupta. To them belong the Kalpadrumāvadānamālā, the Ratnāvadānamālā, the Aṣokāvadānamālā, the Dvāvīṁṣatīyava-dānamālā, the Bhadrakalpāvadānamālā. These collections, MSS of which are at Calcutta, Cambridge and Paris have been described, and lists of their contents published in Rājendralāl's *Sanskrit Buddhist Literature of Nepal* (p. 6—17; 42—47; 85—89; 292—303), in Bendall's Catalogue of the *Sanskrit Buddhist MSS in the Univ. Libr. at Cambridge* (p. 36—38; 88—91; 110—114; 131) and, last not least, by Feer who devoted himself with his whole heart to the avadāna branch of the Buddhist literature. Most of his articles are to be found in the *Journal Asiatique*. Afterwards, in vol. XVIII of the *Annales du Musée Guimet* (1891), he repeated and resumed his conclusions about the said avadānamālās in the introductory chapter of his translation of the Avadānaçataka, see p. XVI—XXVII. As to the Dvāvīṁṣatīyav., the titles of the numbers of the Paris MS do not agree with the titles and the contents registered in Rājendralāl's Catalogue for the Dvāviñśa Avadāna द्वावींशावदान, as the work is named there; perhaps the two collections are different. The Paris Divyāv. MS (F) certainly does not contain quite the same collection, as the Cambridge MSS of that name and the Paris MS D, see Appendix C of Cowell and Neil's edition. On the Bhadrakalpāvadāna see the monograph of prof. S. d'Oldenburg Буддійскія Легенды. Часть первая: Bhadrakalpāvadāna. Jātakamālā. 1894; according

to him that collection is a comparatively recent one, since it must have been composed later than Kṣemendra (vide p. 10 of that monograph).

Summing up and arranging the facts stated and discussed in the foregoing paragraphs, we may divide the existing avadāna texts into three classes, two canonical and one postcanonical.

The first (canonical) class comprises texts of the avadāna type met with in Vinaya works or Sūtras in the way of episodes or examples of rules or tenets taught. There exist anthologies of such portions of the Tripitaka. The so called Divyāvadāna is, in fact, such an anthology.

The second (canonical) class is made up of pure avadānas either single or gathered into collections, that make part of the Sūtra Piṭaka. Of the Sanskrit texts, the Avadānaçataka and the Karmaçataka belong to this. Likewise the Pāli Apadāna, a quite different composition and moreover metrical; its commentary may be of the same kind as the Jātakatthakathā. There is no reason for disagreeing with the common opinion that these texts are to be reckoned among the last additions made to the Suttantapiṭaka. The Avadānaçataka shows its relative posteriority by this that sundry passages taken from older Tripitaka texts are included into its stories of the present.

The third (postcanonical) class comprises all other avadāna collections or single avadānas, a literature of enormous extent, the remnants of which in Sanskrit constitute but a small portion of what once existed.

§ 2. The Avadānaçataka and its paraphrases.

I. Wassiljef, in his sketch of Buddhism — p. 302 of the original, 332 of the German translation — states that the yogācāryas consider the Avadānaçataka, along with the Karmaçataka, Lalitavistara etc. as belonging to the first preaching period of Čākyamuni. This points to a relatively high antiquity of our text. It is corroborated by the fact that it was translated into

Chinese as early as the first half of the 3^d century A. D., see Bunyiu Nanjo's *Catal.*, nr. 1324. The terminus a quo depends on what is told in avad. nr. 83 (II, 74 of our edition) about the miraculous boy Hiranyakāṇi, who was born with a *dīnāra* on the palm of each hand: पाणिद्वये चास्य लक्षणाहृतं कर्मचिपाक्तं दीनार-द्वयम्. Burnouf already realized the chronological importance of this passage (*Introduction*, p. 424 n.). It compels us to place the composition of our collection later than the beginning of the Christian era. Taking into account the space of time which necessarily must elapse between the publication of the holy collection and its having gained a so great authority that the want of a Chinese translation was felt, we have the right, I think, to date it ± 100 A. D. With the Karmaçataka, a work of the like character and with which it may have perhaps some passages in common — see below — it may pass for the oldest set of avadānas come to us.

After Burnouf, who first drew the attention of Western scholars to the Avadānaçataka and included in his «Introduction» translations of sundry portions of it, it was especially Léon Feer who did good and praiseworthy work on behalf of this important text. His publications, among them the short extracts of the 100 avadānas he first made known in an article of the *Journ. Asiat.* (1879, II, p. 158 foll.), afterwards his translation of the whole, with an ample Introduction (*Ann. du Mus. Guim.* vol. XVIII) relieve me from the obligation of dwelling here upon its arrangement and the special character of its stories. Let it suffice to state that the work is divided into ten sections, vargas, each of them presenting a proper aspect. The first section and the third are dealing with profecies, *vyākaraṇāni*, of future Buddhahood and Pratyekabuddhahood; the second and fourth — with the exception, however, of nr. 40 — contain avadānas of the Lord in former existences, the two vargas bearing a different character from each other, in as much as in the second the story of the present is the main tale, in the fourth that of the past: some renowned

heroic performance, in short, a true *jātaka*. The fifth is devoted to stories about pretas; several of them are identical with tales treated or hinted at in the *Petavatthu*. The sixth concerns pudgalas, who, owing to the merit of some pious action, gained svarga. In the vargas 7—10 the heroes become Arhats. Those of the seventh are all Cākyā men born at Kapilavastu; those of varga 8 are women. The last varga is chiefly occupied with the evil consequences of bad actions in former existences, which are a cause of the sufferings of holy persons even in their last existence. The last avadāna of the collection brings the main story up to the days of Aṣoka and Upagupta.

One important point has not been touched by Feer, at least not in express terms¹⁾). The *Avadānaçataka* is a Sanskrit Hinayāna text. Chinese Buddhism knows it as such (see Bunyiu Nanjio nr. 1324), and even if this were not so, the Hinayāna type is revealed by the complete absence of Mahāyāna concepts, by the relative simplicity of its numbers and its details as to the audience and the attendance of the Lord, and by the conformity of the spirit that pervades it with the Holy Writ of the so called Southern Buddhists. Moreover the method of arranging the tales in a certain number of groups discriminated by exterior characteristics, and the numerous repetitions of the selfsame formulas and patterns, point in the same direction.

Such repetitions of typical phrases and whole clauses recurring in the case of commonplace situations are nothing particular to the *Avadānaçataka*. The *Divyāvadāna* has many of them in common with the *Avadānaç*. Here are some instances: the elaborate description of the smile of the Buddhas and its signification (Divy. 67,16—69,27. 138,1—140,7. 265,15—267,7. 366,24—

1) I find only this remark, on p. XI of the «Introduction», that bears indirectly on the matter, where he says that works as the *Kalpadrumāv*. «portent les traces d'une rédaction plus moderne, telles que le nom de Sukhāvatī, la demeure d'Amitabha, que les recueils versifiées citent mais que l'*Avadānaç* paraît ignorer absolument.»

368,17. 568,7—570,2); the laudatory clause concerning the Buddhas looking over the wide world for somebody in distress whom they might rescue with a helping hand (ibid. 95,11—96,6. 124,11—125,5. 264,25—265,14); the detailed account of the qualities of Arhatship subjoined to the narrative of the attainment of this high rank by somebody (ibid. 180,21. 240,22. 281,28. 567,10 etc.); the verba concepta to denote the conversion to the Saddharma (ibid. 46,22. 71,23. 75,23 etc.); the attainment of the different degrees of srotaāpanna, sakṛdāgāmin etc. (ibid. 50,7 79,25. 209,14 etc.); the rationalistic commonplace on the natural causes of begetting children without the direct influence of some deity (ibid. 1,5—2,24. 98,18—99,17. 440,4—441,6) and that on nurses (ibid. 3,12. 58,11. 99,24 etc.); the phrases significative of a prosperous country and its king (ibid. 98,14. 131,17. 282,25 etc.) and of a wealthy merchant (ibid. 1,4. 24,3. 108,10 etc.); the standing turn about the karmavipāka as an introduction to stories of the past, told by the Buddha in reply to the demand of his monks (ibid. 54,1. 131,7. 141,7. 191,11. 551,14 etc.); that treating of a nocturnal visit paid to the Buddha by some being newly born among the celestials (ibid. 554,5—555,17) and so on. Since by far the greater part of Divy. is proved to have been taken from canonical Vinaya texts, it is plain that most of those *clichés*, as I name them henceforward, belong to the ancient Holy Writ of the oldest Buddhism and may be considered as first-class documents for the knowledge of that Lore.

In the Avadānaçataka the clichés have a more pronounced mechanical character, as it were. They occur almost everywhere, if the circumstances proper to their employment appear. In the Divy. they are sometimes abbreviated, being denoted by the words of the beginning and the end, as p. 40,12 अर्हन्संवृत्त-स्वेधातुकवीतरागः यावत् ('till') सेन्द्रोपिन्नाणां देवानां पूज्यो मान्यो जभिवायश्च संवृत्तः, cp. e. g. 72,16. 128,22. 521,10. 539,22 and 29. But in our text they are always written in full, as if the composers and scribes of the holy collection held it for a meritorious work to

write down completely and without omitting any word the traditional broad expression of subject-matter regarding such sacred things as the smile of the Buddhas or their looking over the world. Occasional shortenings are met with, but they are nowhere marked by such words as प्रत्, पूर्वव्याख्या, indicative of abbreviation by design. Sometimes they must be ascribed, I think, to the occasional carelessness of scribes rather than that I should consider them to make part of the original ext, as in the case of II, 73,1¹). On the other hand, in a few cases, clichés seem to be later interpolations (see I, 225 and my note 8 there).

Apart from these commonplaces, we may set up another kind of borrowing from older canonical texts, which has no mean importance. Prof. Pischel, in the *Sitzungsber. der Preuss. Akademie*, 1904, p. 807 foll. expressed his satisfaction at the valuable discoveries of a few fragments of a Sanskrit redaction of the original Tripitaka in Chinese Turkestan²), and afterwards more such fragments have appeared in the same way (*ibid.* 1904, p. 1138—1145 and 1908, p. 968—985). It should, however, be kept in mind that the Avadānaçataka, in sundry of its stories of the present, affords more. Nine years ago, in the *Z.D.M.G.*, LIII, 120 foll. I demonstrated that the opinion of Burnouf and Feer, about a passage in avad. nr. 100 (II, 200,5 of this edition) containing a chronological statement different from other statements as to the time which elapsed between Cākyamuni's par nirvāṇa and the days of Açoka and Upagupta, rested on a wrong interpretation of that passage, which does not weaken, as they believed, but rather confirms the usual estimation of a hundred years³). On that occasion I stated that the introductory portions

1) Here the whole portion, which corresponds with I, 14,2 तथा ज्ञासौ अमणा° to line 6 आपाचते स्म ! स चै° is wanting, apparently by oversight of the copyist. Cp. my note 7 on II, 190, and also II, 93, 10, and I, 121, 11.

2) Pischel determined one text as the Sanskrit parallel of Ānguttaranikāya V, 196, another as akin to Āngutt. I, 229 foll. The third one contains frag-

ments of a Sanskrit redaction of the Dhammapada.

3) The Tibetan translation agrees, too. See my note 5 on II, 200.

of avad. nr. 40 and nr. 100 have been borrowed from a Sanskrit parallel redaction of the *Mahāparinibbānasutta*. Feer, p. 360 of his translation, had identified the first part of avad. nr. 90 with nr. 82 of the *Majjhima Nikāya*: «La première partie de ce texte correspond très exactement à la première partie de notre récit». Further he had shown that Majjh. Nik. nr. 74 (I, 499 — 501 ed. Trenckner) «reproduit, article par article, point par point, sinon mot pour mot» the discussion between the Buddha and Dīrghanakha in avad. nr. 99. Nor should I wonder, if new correspondences were to be detected¹⁾. This much is certain that many of the introductory tales, resp. stories of the present, in our collection strongly remind us of narratives of that kind in the *Jātakaṭṭhakathā*.

In this respect, too, the *Karmaçataka* seems to be a sister-composition of the *Avadānaçataka*²⁾. In one passage, at the beginning of avad. nr. 8 (I, 41, 7) this relation has enabled me to fill up a gap of our text by the corresponding passage in *Karmaçataka*. Moreover, though generally speaking their contents are different, both collections of *avadānas* have occasionally matter in common. Feer, in the preface of his description of the subject-matter of *Karmaç*. (*Journ. Asiat.* 1901, p. 55) drew up a harmony of the tales in common. As this list is full of inaccuracies, I subjoin here the same in a corrected form:

Avadānaçataka	{	1	3	7	8	13	32	47	50
Karmaçataka	{	94	96	99	104	49	47	40	71
Avadānaçataka	{	52	74	76	78	79		97.	
Karmaçataka	{	44	91	7	33	8 and 61		60.	

1) *Samyutta Nik.* I, 83 foll. contains a parallel of the frame-tale of avad. nr. 10, see Feer's translation, p. 50, with the same gāthā — a slight difference being *jayam* [= जयन्] against जृः *Avadānaç*. I, 57, 10.

2) Feer mentions the parallelism of *Karmaçataka*, nr. 76 and *Samyutta Nik.* II, xvi, 9 = II, 210—214 of his own ed., and of the passage treating of the conversion in nr. 86 and *Samy.* XII, 17.

Moreover a partial harmony may be stated for

Avadānaçataka	{	40	58.
Karmaçataka	}	79	24.

Now, since these two collections of avadānas have borrowed from canonical texts, but are considered by the Tibetans as canonical books¹⁾, it seems that they do belong to the youngest portions of the Tripitaka. Yet they are doubtless old documents, as has been stated above.

But, if canonical, the Avadānaçataka can be ascribed by the faithful to no other but the Buddha, and, in fact, it is styled *Sugatabhāṣitam* in the colophon subjoined to the end of the work, and which I have quoted in this edition II, 206, n. 3. Some doubt, however, may arise from what is added after that word *Sugatabhāṣitam*. For it is said that it was «brought to appearance» (*prakāśitam*) and the name of some ācārya, Thandiçvara, is employed in connection therewith: सपासं च अवदानशतकं ख्यत्रयं सुगतभाषितं थंदोम्यराचर्यपूर्वमिदानो प्रकाशितं. This whole clause is certainly enigmatical. First of all, there is still a little uncertainty how to read the akṣaras which I have rendered by ख्यत्रयं, since the probability of reading them so is the greatest²⁾; yet there are other possibilities: e. g. the first akṣ. could mean त् and the last यं. Then, there is a strong presumption that the second part may be corrupt. Feer («Introduction» on his translation p. XXII), who, as I do, desisted from the interpretation of ख्यत्रयं, inferred from the rest that Thandiçvara is named as the man who gathered the words of the Buddha: «.... dit par le Sugata, autérieurement (recueilli par) le docteur (ou Maître) Thandiçvara, maintenant mis au jour.» But it is clear that थंदोम्यराचर्यपूर्वम् cannot mean «gathered formerly by Th.» I rather should

1) By the Chinese not so. The Chinese translation of Avadānaçataka is registered by Bunyin Nanjio among the Miscellaneous Works of Indian Wise Men; the Karmaçataka is not found in his Catalogue.

2) The copy P reads as I do; D copied ख्यत्रयं.

suppose some corruption in पूर्वम्, either in consequence of the loss of some akṣaras preceding it (e. g. °राचार्येत्य नष्टपूर्व°), or rather because some other word (e. g. पट्टे:) may be hidden under it. Yet, however uncertain this may be, it is likely that the ācārya whose name is preserved in this notice, must be the man who rescued the old text from oblivion, rather than he who composed or revised it; in other terms, the instrumental indicative of the *kartr̥* of प्रकाशितम्, the termination of which has disappeared in the corrupt text, must denote Thandīçvara. The Tibetan translation has nothing corresponding with the colophon. From this we may infer that the Sanskrit text, on which that translation «très fidèle et littérale» (Feer, ll.) is based, did not contain the name of Thandīçvara. The Tibetan translation was made many centuries before 1645, the year when the MS which has preserved the notice about him was written¹⁾.

II. In my preliminary Introduction (p. VIII) I had already made mention of the paraphrases of many tales taken from our Avadānaçataka and broadly narrated anew in some avadānamālās of the cloka-type described above p. XII. XIII. It is here the place to dwell on this point a little longer. The avadānamālās in question, being the Kalpadrumāvadānamālā, the Ratnāvadānamālā and the Açokāvadānamālā contain, apart from stories not found in Avadānaç., the paraphrases of the numbers 1—4 and 10 of all decades, except the fourth, further the nrs. 15, 16, 33 and 55. The Kalpadr. may be considered the oldest of the three. Its frame-story (nr. 1) is identical with nr. 100 of Avadānaç., selected for this purpose by design, for the scheme of the collection requires that the avadānas are supposed to have been told at length by Upagupta to Açoka. The Ratnāv. seems to present itself tacitly as the continuation

1) For completeness' sake I remark that Rājendralál, *Sanskrit. Buddh. Lit.*, p. 17 makes the Avadānaç. be «compiled by Nandiśvara (sic) Achārya». The first akṣara of the ācārya's name is doubtless a अ, and the scribes who copied our MS B agree in rendering it by अ.

of Kalpadr.; for it carries on the paraphrases without any preamble, taking up the numbers 3 and 4 of each decad of Avadānaç. successively, because the numbers 1 and 2 had been taken up in Kalpadr. The Açokāv., on the contrary, is built on a different plan, as will be plain to him who consults the detailed account of its contents in Bendall's *Catalogue of the Buddh Skt. MSS in the Univ. Libr. at Cambridge*, p. 110; nor does it contain the said paraphrases from its very beginning, as is the case with the two other collections, but the first paraphrased story = Avadānaç. I, 10 is its nr. 14. Its nr. 15—21 correspond with Avadānaç. II, 10; III, 10 and V, 10—IX, 10. Avadānaç. X, 10 being utilized in Kalpadr. did find no room here.

The lists of contents of K and R¹⁾ given by Feer, p. XXV f., show that the first avad. of K answers to nr. 100 of Av.¹⁾; its nrs. 2—10 correspond with the first numbers of each of the decades of Av. — except the fourth, of course —, its nrs. 11—19 with the items 2, 12 etc. of Av. The other four (= Av. nr. 15, 16, 33 and 54) are subjoined to them in such a way that K 20 and 21 correspond with Av. 54 and 15, K 23 and 24 with Av. 33 and 16; K 22 has nothing to do with Avadānaçataka. It is plain that a different scheme for selecting them must have been followed, as they do not correspond with the same numbers of successive decades of Av.; two are taken from the second, one from the sixth and one even from the fourth decad, which for the rest has been avoided. The connecting link of them is, I believe, the friendly relations of Ajātaçatru with Devadatta and their plotting against the Buddha, which the stories of the present of those four have in common.

R likewise begins by paraphrasing the numbers 3 of each decad of Av. Yet, here the series is not uninterrupted. Its numbers 1—5 duly answer to Av. nrs. 3, 13, 23, 43 and 53, but

1) For easiness' sake I denote henceforward Avadānaçataka by Av., Açokāvadāna by Aç., Kalpadrumūvadānamālā by K and Ratnāvadānamālā by R.

its nr. 6 does not at all belong to Av., nor its nr. 8. The correspondence with Av. nr. 63, 73, 83 and 93 is R nrs. 7, 9, 10 and 11. Now it is the turn of the numbers 4 in each decad of Av. to make their appearance. R nr. 12, accordingly, answers to Av. nr. 4, and its nr. 13—15 correspond with Av. nrs. 14, 24, 44. At this point of the collection it becomes evident that R was composed both in connection with K, and subsequently to it. For Av. nr. 54, which is now expected to follow, is passed over, apparently because it was already preoccupied by K. Instead of it, two numbers, one of which is the paraphrase of Av. nr. 55, are inserted into the series;¹⁾ they make up the nrs. 16 and 17 of R. Then the regular order returns; R nrs. 18—21 answer to Av. nrs. 64, 74, 84 and 94.

We do not know, whether the scheme of employing for the versified *avadānamālās* the text of the avadānas as collected in Av. by taking up the same numbers of each decad successively, was ever completely carried out or not so. Feer (p. XVIII of his «Introduction») is too positive, I think, in his assertion that K and R must be a portion of a much larger collection, which comprised also the numbers 5—10 of each decad of Av., except the fourth. The only thing we can say is that no other collection arranged according to the system represented in K and R has as yet appeared. For the rest, the numbers 10, 20, 30, 50—90 of Av. have, as a matter of fact, their adequate paraphrases in Ač., as stated before (p. XXII).

Since I have perused those paraphrases, which proved sometimes a useful critical instrument for the constitution of the text of *Avadānaçataka*, I wish to express my opinion about them, which is in some respect different from that of Feer. I do not share his reservation about the posteriority of the avadānas in clokas. P. XXI of his «Introduction», he says: «Faut-il consi-

1) Feer's identification of R nr 16 and Av. nr. 32 is wrong. The *Kanakavarnāvadāna* has a content somewhat similar to Av. nr. 32, but not at all identical. Its true parallel is *Divy.* nr XX.

dérer les récits des décades [of Av.] comme des abréviations de ceux des recueils versifiés ou ceux-ci comme des amplifications des premiers? C'est cette seconde hypothèse qui semble la plus plausible Il n'en résulte pourtant pas avec évidence qu'ils dérivent directement de l'Avadâna-Çataka». I cannot but say that there can exist no reasonable doubt about this relation of dependence. The tales are as a rule not only told in quite the same order and by way of paraphrase of the text of Av., but the clichés are paraphrased also, and at the very point of the tale, where they occur in Av., with a tolerable accuracy. The agreement in matters of little importance is sometimes striking. Av. nr. 41 – I, 244, 14 – the avaricious servant who plays a foul trick to the Pratyekabuddha is said to have been सर्वाभिमतगतिद्वयनिराकारी, in the corresponding place of K¹⁾ (f. 20 v 4) he is styled गतिद्वयनिराकारी (sic); Av. nr. 22 – I, 124, 7 – it is narrated that some woman went out with her infant-child: अन्यतमा च त्वी दार्कं स्वगुनाभ्यानादाय वीरोमवतीर्णा, in the paraphrase (K f. 102 b 3) this is thus enlarged: तदा वान्यतमा ल्येका तत्रादपैकादारकम्। तदीयोमवतोर्णाभूद्धुदर्शनलालसा; in Av. nr. 72 (II, 13,2 of the ed.) the master says to his servant: from henceforward you are free, पा त्वं मम सुपस्थ जागर्णति, K f. 169 b 3 paraphrases this clause in this manner: मम वत्प्रसुपस्थ तथा जागर्द्य सम्प्रतम्. The enlarging of a cliché may be instanced with R f. 173 a 1 (cp. Av. I, 359,8) तसे इसौ समये इनून दार्कं दिव्यसुन्दरम्। मर्त्यातिक्रातवर्णांम् दिव्यकल्पमहृत्प्रभम्। मक्षापौरुषवीर्यां वलवत्तं महृत्तरम्। मक्षेग्राज्यं मनायं च दर्शनीयं प्रसादिकम् (sic metri causa). अभिद्वयं प्रपुष्टाङ्गं सर्वलक्षणमएडतम्, this cliché concerns the birth of an excellent child. Another instance of evident direct dependence is this. In Av. nr. 33, at I, 179,7 of this ed., the narrative is interrupted by the general remark कामान्वलु प्रतिसेवमानस्य नास्ति किञ्चित्पापकं कर्मकारणीयमिति. In the corresponding passage of K,

1) I quote from K and R from the Paris manuscripts.

at the very same point of the tale the narrative is interrupted by the metrical paraphrase of this general remark:

कामाभिरक्तचित्तस्य पापमित्रप्रसङ्गिनः ।
कर्म वृकरणीयं तत्त्वास्ति किञ्चिच्च पापकम् ॥ (f. 217a 7).

Discrepancy in particulars is, however, not wanting now and then; in the case of Av. nr. 12 it is even considerable, see my n. 2 on I, 67. Such slanderous tales as are there related to have been spread about by the Tirthikas may have been really uttered by disbelievers. They are not devoid of some wit; यो ह्लिपि पितौरै भार्या मित्रस्वजनबान्धवान् । विचरत्यपैरः सार्थं स कथं बुद्धं उच्यते (R. f. 94 b 3) is as the reprobation of monkhood by common sense; another scornful remark is this: how is it possible that anybody is claimed Samantabhadra who lost his mother as soon as he was born? But upon the whole the parallelism is as great as possible. The Av. is the short narrative, the *samksepa*, which is told over *vistarena*, broadly and with many amplifications and additions in the *avadānamālās*. We may suppose that the old prose collection is as a ground-texture, where the essential facts are arranged in due order, reported in a simple and sober style, put into the frame of stories of the present borrowed from older sacred texts and surrounded with greater or smaller time-hallowed stock passages, which I call «clichés». Being composed for preaching purposes, it is natural that they are suitable for expansion¹⁾. Those who applied them to religious discourses, will have dwelt upon such points as they wanted to press upon the minds of their audience, enlivening the short data of their textbook by longer descriptions and discourses of their own invention, and adding even new particulars sometimes from oral tradition,

1) A similar condition is, in the opinion of Bendall, to be postulated for another collection of tales, the profane *Tantrākhyāna*: «Indeed, many of the stories here seem to be mere notes for the *viva voce* telling, etc » (J. R. A. S. XX, 466).

sometimes prompted by their own fancy¹). The paraphrased and metrical avadānas appear as the sediment in the literature of such elaborate preaching. No wonder that the portions of them which deal with moral instruction swell to a considerable extent and are tedious and wearisome owing to their length and many repetitions. Nevertheless, I should do them wrong, if I passed over with silence the fact that now and then some passage conspicuous by genuine poetical merit or noticeable for some clever argument or some wellwrought sentences will reward the trouble of perusing them.

The greatest difference between the Av. and its paraphrases is the diversity of belief. The authors of the *avadānamālās* were adherents of the Mahāyāna. They told the stories over with *mahāyāna* colours and imbued them with *mahāyāna* conceits. In the preambles of their avadānas they, as a rule, make a free paraphrase of the cliché that introduces each number of Av.; they represent Čākyamuni surrounded not only by the classes of beings enumerated there, but also by crowds of Bodhisattvas: *Jinawrasāh*, as they are called K f. 47 a 2. Elsewhere the mother of the Jinas is invoked: K f. 51 a 1

पद्मोर्धिसत्त्वा सततमभिरता दुःखिनः पालयन्ति ।
तस्या मातृर्जनानां शरणमभिगता रौमि पादौ सदाक्षम् ॥

ib. f. 52 a, six mothers are mentioned in relation with groups of Bodhisattvas. K f. 139 a 9 Supriyā, the heroine of Av. nr. 72 considering within herself the utility of gathering alms for the saṅgha mentions the *prajñāpāramitādharma*'s: प्रज्ञापारमिताधर्मवेद्यं सुभाषितैः. R f. 44 a 4 the Buddha is styled शोधिराट्, ib. f. 59 a 5 he is a सम्पत्तभक्तः. His most frequent name in the *avadānamālās* is Crighana. In the same way as crowds of

1) This holds also good for such texts as the Divy. See e. g. Divy. p. 285, 14 एष एव यन्मो विस्तरेण कर्तव्यः *hic locus amplificandus est.*

Buddhas and Bodhisattvas are frequent in these texts, there is a plurality of adversaries of the Buddha; the Mārās are very often mentioned, e. g. K f. 82 b 1. 126 a 2. 211 a 9; R f. 13 a 1. 117 a 3. 183 a 7. The same applies to Aṣṭ. In the parallel passage of Av. II, 59, 3, where Gaṅgarasthā's strenuous application in a previous existence to the Lore of Kācyapa is related, Aṣṭ. (f. 262 a 3) makes her learn the महापानमूलम् !

It is consistent with this, that the representations of the life hereafter have much to do with Amitābha and the sojourn in Sukhāvatī. In nr. 4 of R, which corresponds with Av. nr. 43, the Buddha answering a request of Ānanda in behalf of the preti, sets out a whole system of salvation for pretas and nārakas. Let them begin by converting themselves and worshipping the Triratna; the rays of Buddha will soon touch them, in consequence whereof human existence is gained. The sinner, when born again as a man should apply himself to a life of asceticism, Buddhaworship and so on, the reward of which is Sukhāvatī. Having arrived there, he has to follow the instruction of Amitābha. In this way he will be always proceeding on the road of the *bodhi* which ultimately leads to Nirvāṇa. Another instance I draw from K f. 121 a 3 foll. The son of the brahman who died in his youth — the hero of Av. nr. 52 — having shown himself with his heavenly splendour to his deeply afflicted father and caused him to desist from his grief, adds to his consolation the following counsel:

तस्माद्विप्र परित्यक्ता दाह्यस्व चितापिना ।
स्नेहो अस्ति पदि ते पुत्रे तत्त्वाम्बा देहिं दानकम् ॥
तदस्थीनि च गङ्गायां मुतीर्थं वा प्रवाह्य ।
ततः पुत्रः स ते स्वर्गे गमिष्यति न संशयः ॥
किं त्वया रुदितेनापि नागमिष्यति सर्वथा ।
पदि वर्षसकृत्तापि स्थास्यस्येवं सदा रुदन् ॥

नैव जीवेत्सुतस्ते अयं मृतः प्रत्यागतो क्षिणः ।
 उद्देत् (sic!) सूर्यः प्रतीच्यां वा पश्यग्निः शीततां ब्रजेत् ॥
 विकसेद्वा गिरी पन्म नैवागच्छेत्वात्मजः ।
 इति विज्ञाय हे विप्र त्यक्ता मृतकडेवरम् ॥ etc.

Having burnt his corpse, his father, so he says, must as soon as possible become a *çrāvaka* of Buddha, the Lord. His faith in Buddha will deter from him the dreadful messengers of Yama, and secure for him the entrance into *Sukhāvatī*, whither he will be conducted by *बुद्धताः* (f. 122 b 3); in that happy land he will find again his son, in the regions where *Amitābhanātha* reigns. By worshipping that mighty Lord both will finally reach *nirvṛtim*¹⁾.

The *Mahāyānist* clergy of the time and the place, where this paraphrastic literature took its origin, must have judged that the old sacred *Hinayāna* collection of *avadānas* fitted them as an excellent magazine of edifying stories, which after adaptation to the norms and wants of their belief might become a useful instrument of homiletics. Considered as such, the *avadānamālās* in *çlokas* are interesting and important documents for the history of Buddhism. They afford a vivid picture of the popular belief of the *upāsaka* of the *Mahāyāna* creed and of the spiritual teaching which he was in the habit of receiving from his clergymen.

The solicitous care to avoid everything that could encroach upon the veneration due to the holy person of the Buddha, which is displayed throughout the stories and the sermons that fill them up, may be illustrated by this. *Avadānaç.* nr. 4 mentions the vicissitudes of some merchant who found ill luck at sea as long until he took the vow to consecrate half of his gain to the Buddha, in

1) In this part of my Preface and in the following I have sometimes repeated statements, which I put forth in a paper I read before the Dutch Academy of Sciences on 11 Sept. 1899, see *Verslagen en Meded. der Kon. Akad. van Wetensch. Afd. Lett. IVe R. Deel III*, p. 361—418 (Dutch); cp. *Muséon*, 1900, p. 251.

consequence whereof he made not only a happy sea-voyage but returned with great riches. Being safe at home, he considers within himself: «It is a pity that I am now obliged to give up half of this store of precious jewels in behalf of that çramana Gautama. If I were to sell it to my wife for two coppers, I might buy incense and worship him with it at a small expense.» Acting up according to this design, he offered incense to the Lord, who wrought with it a miracle to this effect that the avaricious merchant repented and amended for his transgression in a way which secured for him Buddhahip in time to come. The learned monk or monks who had to transpose this short and simple *avadāna* into the key of Mahāyānism, must have held it for a very edifying subject, for it is spun out in R at great length. But they will have thought it a *res pessimi exempli* to commemorate how the niggard did suffer not the least damage after deceiving the Highest Being by means of that foul trick. They suppressed this feature and altered the tale in such a way, that they omitted the design of imposing upon the Buddha, but made the merchant, when being about to fulfil his promise, meet with this practical difficulty. If he bestowed so many and so precious jewels to the monk Gautama, the fame of that largess would necessarily come to the king; in this way both the monk and he would get rid of their wealth, and he moreover incur punishment. Thus considering, he followed up the advice of his sagacious wife that he should lay up the monk's half with her up to some proper opportunity of giving it him, and in the mean while should supply him regularly with *pūjā* and food. But in this shallow adaptation of the Av. story to the narrow spirit of a bigot laity it has been forgotten to drop the two coppers paid for the first *pūjā*, the incense of Av. I, 24, 1!

The composer of the last mentioned paraphrase may have lived under the reign of a king who did not patronize the Buddhists. Be this as it may, the *avadānamālās* are full of indications, that their authors lived in regions where different Hindu

deities were worshipped along with the Triratna. They were sufficiently well acquainted with the tenets and the mythologies of Hinduism. In the religious controversies, which sometimes occur in their writings — especially in the tales relating to Devadatta and Ajātaçatru, but also elsewhere in disputes with tirthikas — the arguments and the dogmas of Vedāntins, Lokāyatikas and other adversaries of Buddhism resound; see e. g. K f. 167; Aç. f. 246 a 5 foll. The old epic store of legends of Mahābhārata and Rāmāyaṇa is supposed to be known to the readers of these collections. In the paraphrase of Av. nr. 2 = K nr. 11 the pious Yaçomati praises the Buddha with a *stuti*, where she extols his excellency comparing him with a great number of deities venerated by the manifold sects and local creeds of Hinduism. In 1899 I published that *stuti* in the Dutch dissertation quoted above from the Paris MS; being now enabled by the comparison of the Cambr. MS Add. 1590 to correct the text in some places, I have thought it worth while to bring this remarkable document in an improved recension under the eyes of the readers of this preface.

Stuti of Yaçomati K f. 87 b 2 foll. (Par. MS)
= f. 86 a and b (Cambr. Add. 1590).

अहो वुद्धस्य माक्षात्म्यमहो धर्मसुमङ्गलम् ।
अहो सङ्घाः शुभाचाराः सर्वेभ्यो वो नमाम्यकृम् ॥ १ ॥
धन्यस्तं भगवान्बुद्धः सर्वधर्माधिष्ठो गुरुः ।
देवासुरमनुष्ट्राणा शास्त्रा लोकविनायकः ॥ २ ॥
यस्त्वं कलियुगे ज्ञाये ज्ञेयसङ्घसमाकुले ।
नाथो ईस स्वप्युत्पन्नो लोकानां पुण्यवेत्तव्ये ॥ ३ ॥
स्वसुखे निरपेक्षी द्वं परसौष्ट्रार्धसाधकः ।
तथा दिशसि सङ्घर्म लोकान्दृष्टा सुडःखिनः ॥ ४ ॥
यस्त्वं राज्यं हि संत्यज्य सागरातां च मेदिनोम् ।
डुष्कारं च तपः कृबा संबोधिं प्राप्तवानसि ॥ ५ ॥

यस्तं कामसुखांस्तथका दिव्यभोगान्महारसान् ।
 भिन्नान्मात्रसंतुष्टो धर्मदाने ददासि च ॥ ६ ॥
 यः स्वचित्तं वशोकृत्य धत्से शोलमखपिडतम् ।
 ब्रह्मचर्यं चरन्नित्यं दशाकुशलवर्जितम् ॥ ७ ॥
 यस्तं ज्ञानासमानद्वयः सदा कारुण्यमानसः ।
 डुष्टेराकुश्यमानो ऽपि नैव कुम्हसि सर्वदा ॥ ८ ॥
 यस्त्वमेकमहृत्त्रायां^(१) लोकधातौ प्रतिष्ठितः ।
 वोर्यनावं समाद्रः प्रोद्धर्तासि भवाम्बुधेः ॥ ९ ॥
 यस्तं शून्यसमुद्भूतं भवे मायानुरज्जितम् ।
 अविद्यामूलसंज्ञातं ज्ञात्वा ज्ञानरतो व्यसि ॥ १० ॥
 यस्तं स्वयं हि संबोधिमभिबृद्ध्य समादरात् ।
 सब्देभ्यो ऽपि तथा ज्ञानं प्रदद्वा भासि बुद्धिमान् ॥ ११ ॥
 यस्त्वमुपेत्य सत्त्वांस्तास्त्रिभवालयवासिनः ।
 नानोपायविधानैश्च संबोधयसि सर्वथा ॥ १२ ॥
 यत्कृतं प्रणिधानं ते यथापूर्वं भवात्तरे ।
 तदृशं परिपूर्णं स्थान्मां यदि परिबोधयेः^(२) ॥ १३ ॥
 यस्तं दशबलाचारो डुष्टमारान्विनिर्जयन् ।
 सत्त्वान्धर्मेषु संस्थाप्य त्रिभवेषु ज्ञयस्यापि ॥ १४ ॥
 यस्तं ज्ञानाधिपो विज्ञः सहर्मगुणपारगः ।
 ज्ञानालोकं करोव्येवं लोके ज्ञयकारसंवृते ॥ १५ ॥
 यथा लोकाधिपो ब्रह्मा लोकसंष्ठा प्रजापतिः ।
 तथा त्वं सदुणाधारो ब्रह्मज्ञानविदां वरः ॥ १६ ॥

1) Ex conject.; MS: P °मेकःसह्यायां च, C °मेकसह्यायां च, unmeaning.

2) Perhaps प्रतिबोधयेः?

यथा मायाधरो विष्णुर्दृष्टेता त्रिविक्रमः ।
 षडभिजस्तथा लोकान्बिभर्षि त्रिभवेषु च ॥ १७ ॥
 श्रष्टमूर्तिर्पथेशानः सर्वभूताधिपः शिवः ।
 तथा त्रं सर्वयोगीन्नो विष्णमूर्तिर्विराजते ॥ १८ ॥
 उष्टहत्ता यथा शक्तो देवेन्नो लोकपालकः ।
 तथा दुष्टमतीज्जिवा भासि लोकाधिपो जिनः ॥ १९ ॥
 पथाग्निर्दृक्ति शीघ्रं शिखोऽवालैर्वनानि च ।
 तथा त्रं दृहसि प्राज्ञ दक्षप्रभैः सर्वपातकम् ॥ २० ॥
 धर्मराजो यमो यद्वन्मर्मवतीं च जीविषु ।
 तथा मायासुतश्चासि सर्वसद्वान्प्रशास्ति^(१) च ॥ २१ ॥
 पथा रक्षाधिपो वीरश्चएडचित्तो गतिसामक्षः ।
 तथा त्रं जिनराट् शूरः सर्वसद्वार्थसाधकः ॥ २२ ॥
 पथा नागाधिपः पाणी^(२) प्रार्थितार्थप्रदायकः ।
 तथा त्रं सुगतो लोके सहर्मरब्रदायकः ॥ २३ ॥
 पथा वायुश्चरन्खे च क्वचिदपि न सज्जाति ।
 तथा तथागतस्त्वं क्षि लोकवृत्तौ न रुद्यते ॥ २४ ॥
 यत्तराजो यथा लोके वाङ्मृतार्थधनप्रदः ।
 तथासि शीघ्रनो नाथः सर्वधर्मार्थपूरकः ॥ २५ ॥
 यथा राजा मक्षोपालशक्रवतीं नरेश्चरः ।
 तथासि भगवन्स्वामी धर्मचक्रप्रवर्तकः ॥ २६ ॥
 पथा वाचस्पतिर्विद्वान्देवानां परमो गुरुः ।
 देवर्षिवन्नराणां च तथा शास्त्रासि सर्ववित् ॥ २७ ॥

1) P प्रणासि च, C प्रशासि च.

2) I am not aware of a king of Nāgas of that name. The king of Nāgas whose name was to be expected here, is Virūpākṣa. Query: फाणी for फंणी metri causa?

3) Ex conject; P देवर्षिं + नराणा च, C देवर्षिचन्नराणां च

यथा शुक्रो महाभिज्ञो देत्यानां परमो गुरुः ।
 तथा सिद्धासुरादीनामनुशास्तासि बोधिभृत् ॥ २८ ॥
 यथा सर्वसहा पृथ्वी वसुमती सदास्थिरा ।
 तथैवासि सचिन्पुस्त्रं सदुणी सत्यनिश्चलः ॥ २९ ॥
 यथा चाम्बुनिधिः पूर्णो रत्नाकरः सरित्पतिः ।
 तथा पुण्यनिधानो असि ज्ञानाकरो जगत्पतिः ॥ ३० ॥
 भासयति यथा कृन्दः पातालं⁽¹⁾ स्वमणिप्रभैः ।
 पासि त्वं भासपृष्ठोकान्स्वदेहकिरणैस्तथा ॥ ३१ ॥
 वेमचित्रो यथा वीरः सत्यसंघो अमुराधिपः ।
 तथा शाक्षाधिपो भासि यथावादी तथार्थकृत् ॥ ३२ ॥
 यथा कामाधिपः सौम्यो दिव्यद्वपातिमुन्दरः ।
 समत्तभन्द्रव्यो असि लक्षणाव्यज्ञनैस्तथा ॥ ३३ ॥
 गन्धर्वराङ् यथा पञ्चशिखः संगीतिकौशलः ।
 तथा त्वं गौतमो भासि धर्मसंगीतिकारकः ॥ ३४ ॥
 यथा सप्तस्वरे रागे किञ्चरेशो कुमः कृती ।
 तथा ब्रह्मस्वर्माष्टे प्रवक्तासि महासुधोः ॥ ३५ ॥
 गरुडश महावेगी यथा पक्षिमहाधिपः ।
 तथा स्वर्द्धविहारो त्वं मनोगामो च सर्ववित् ॥ ३६ ॥
 अन्धकारे समुत्तिष्ठ यथा भानुर्विरोचति ।
 तथा मोक्षं प्रतिक्षिष्य समुद्धानो घसे जिन्⁽²⁾ ॥ ३७ ॥
 वाङ्मादयन्यथा लोके समुदेति कलानिधिः ।
 दिशसि निर्वृतिं तद्वल्लेशामिर्परितापित ॥ ३८ ॥

1) MSS पाताले.

2) I surmise समुद्रात् should mean समत्तात्; otherwise the comparison halts.

यथा मेघाः प्रवर्षति सर्वत्र शस्थासिद्धये ।
 तथा धर्मामृतं दानं ददासि पुण्यवृद्धये ॥ ३६ ॥
 लेपयितुं यथाकाशं सर्वरङ्गैर्न शक्यते ।
 तथा लं लौकिकैर्धर्मेन लिप्यसे कदाचन ॥ ४० ॥
 सर्वलोकैर्यथा मेरुशालयितुं न शक्यते ।
 तथा लं सर्वमारैश्च कम्पयितुं न शक्यसे ॥ ४१ ॥
 महीषध्यो यथा रोगान्नाशयत्ति च देहिनाम् ।
 तथा लं डुष्टचित्तानां ज्ञेशरोगविनाशकः ॥ ४२ ॥
 यथा काल्पतरुलोकवाच्कृतार्थफलप्रदः ।
 तथा दशबलशासि बोधिसंभारपूरणे ॥ ४३ ॥
 यथा भद्रघटो लोके सर्वसंपत्तिदायकः ।
 तथा लं श्रीधरो बोधिसंभारोपचरिंभर॑ ॥ ४४ ॥
 यथा चित्तामणिलोके मङ्गलार्थप्रसाधकः ।
 तथा लं सर्वरक्तो ऽसि बोधिचित्तानुपालकः ॥ ४५ ॥
 यथा धन्त्रसरिवैद्यः सर्वरोगचिकित्सकः ।
 तथा लं षडभिज्ञो ऽसि त्रैर्विषपरिक्लारकः ॥ ४६ ॥
 यथा नागः सुदात्तश्च॑ धीरगम्भीर्यमानसः ।
 मुनिस्तथासि शात्तात्मा गम्भीरधर्मसंदधः ॥ ४७ ॥
 यथा सिंहो गूक्स्थो ऽपि त्रासयति मृगावदन् ।
 तथा संत्रासयस्तीर्थ्यान्वदसि सिंहनादितम् ॥ ४८ ॥
 यथा सार्थावत्तद्वीपं प्रापयति च सार्थभृत् ।
 तथा लं सुगतः सञ्चान्प्रापयसि सुखावतीम् ॥ ४९ ॥

1) Sic O; in P चयंक्लरः; the word is manifestly corrupt.

2) I cannot account for त्रैर्विष (O) or त्रैविष (P). Perhaps: कित्तिविषः.

3) The pun would appear better, if instead of skr. *sudānta* we had before us prākrit or pāli *sundanta*.

यतोऽसि भगवान्नाथः सर्वधर्मानुदेशकः ।
मह्यं चापि तथा धर्मसुपदेष्टुं तदर्क्षसि ॥ ५० ॥

In this laudatory invocation no less than 34 clokas are taken up with as many comparisons with mythological and religious beings, outside of Buddhism. The Lord is compared to Brahmā (cl. 16), Viṣṇu (17), Civa (18), Cakra (19), Agni (20), Yama (21), the king of the Rakṣāmsi (22), the king of the Nāgas (23), Vāyu (24), Kubera (25), the Cakravartin (26), Vācaspati = Br̥haspati (27), Çukra (28), the Earth (29), the Sea (30), Indra (31), Vemacitra (32), Māra or rather the Chief of Māras (33), Pañcaçikha, the king of Gandharvas (34), Druma, the king of Kinnaras (35), Garuḍa (36), the Sun (37), the Moon (38), the Clouds (39), the Air — where the poet alludes to the *khacitra* — (40), Mount Meru (41), the Medicinal Herbs (42), the Wishing-tree (43), the Cornucopiae (44), the magic jewel Cintāmaṇi (45), Dhanvantari (46), an elephant (47), a lion (48), a leader of caravans (49).

As to the time of composition of the cloka-collections of avadānas, as represented by K, R and Aç., it is a matter of fact ^{acc.} that the habit of chewing betel after dinner is frequently mentioned in them²⁾, but nowhere in Av. This point is important, inasmuch the *argumentum ex silentio* is here in place. The high merit gained by offering a meal to the Buddha and his Congregation is sufficiently intimated by the prolixity of the relation of such invitations and repasts. In the old prose texts of Av. or Divy. the stock passages, descriptive of such

1) Perhaps to correct यतोऽसि भगवन्नाथः.

2) K f. 13 a 6 अपनीय च पात्राणि दडस्ताम्बुर् (sic) संयुतम्, ibid f. 29 a 7 पूत- [read. पूग] ताम्बुर् (sic) संयुक्तं शुद्धसौरभ्यमौषधं/नृपदत्तं च तदुक्ता. R f. 46 n 5 likewise mentions ताम्बूल and पूग after dinner, cp ibid. f. 114 a 6 ताम्बूलादीन्, ibid. f. 128 b 2 ताम्बूर् (sic) पूगादीन्

dinners do not include the betel; but in the paraphrases in K, R and A^c. the chewing of betel as a rule constitutes the final act of every dinner. We have the right to infer from this that these *avadānamālās* have been composed after that habit had spread. Further, they are also later in time than the *Jātakamālā*. Sundry stanzas have been tacitly borrowed from that work. K nr. 3 (f. 13b 3) contains Jtkm. III, 21¹). R nr. 32, the *Vidurāvadāna*, which is a different version of the story of *Kṣāntivādin* (Jtkm. XXVIII) has interpersed even twenty two stanzas taken from it, viz. 30. 31. 33—52 (ed. Kern, p. 186 foll.)²). The paraphrase of Av. nr. 91 = K nr. 10 contains Jtkm. XXVI, 42—44.

Considering moreover that the style and spirit of those *avadānamālās* show their affinity with the spiritual atmosphere which is prevalent in the *Purāṇas*, it can be no hasty conclusion to place the origin of them between 400 and 1000 A. D. At all events, they are much older than the *Bhadrakalpāvadāna*, which, as has been stated by prof. S. d'Oldenburg, is posterior to *Kṣemendra* (see С. Ольденбургъ, Буддийскія Легенды часть первая р. 10) and do not contain indications of having been composed in Nepal.

On account of the importance of this class of writings for the study of medieval Northern Buddhism, not that of the schools which afforded an arena for subtle, sophistical and hairsplitting

1) With a slight variance; instead of °सुखोपदान° it has °सुखोपभोग°, and दानं is wanting at the beginning of pāda d, but it is in its place in pāda b, cp. Kern's ed. p. 242.

2) In one case the reading of R affords an emendation of the edited text. R (f 305b 4) reads the second pāda of Jtkm. XXVIII, 45 thus: नमात्र शेभेत तथापि ते न्॒प्; it has also कियान् in the preceding stanza (XXVIII, 44) confirming the correction of the editor. Some other differences are of no importance, sometimes e. g. f. 304b 4 (= Jtkm. XXVIII, 38) न परिमुच्यति for न त्वा-त्त्वान्यम्, they represent a gloss which has ousted a *lectio difficilior*.

disputations on points of philosophy and theology, but that which played a prominent part in everyday life and in the relations of the clergy and the laity, I thought it worth while and labour to publish here one metrical avadāna in full, as a specimen of the literary type. I have chosen the paraphrase of Av. nr. 91, which contains much interesting matter and, as it is extensive, comprehends various features not always found together. For this purpose I have availed myself of both manuscripts, that of Paris and the Cambridge MS Add. 1593 (Bendall's *Catalogue*, p. 131); the text preserved in them could be given in a sufficiently correct shape, for the two MSS appear to be independent from each other, though of course they go back to a common source. But first of all I beg to express my warmest and most sincere thanks to the Library Council of Cambridge and the Direction of the Bibliothèque Nationale of Paris for their liberal allowance of the loan of their manuscripts to the University Library at Leiden, which afforded me the opportunity of describing and collating this text at my ease in my own dwelling-place.

In the *varietas lectionum* subjoined to the text I have not taken up evidently false readings in one MS against a correct text in the other, a very common case.

Kalpadrumāv. nr. 10.

(C 68 b 5—83 b 9; P 67 a 9—85 a 9.)

Introduction अथाशोको मक्षाराजः सर्वशोकविनोदितः ।

उपगुप्तं गुरुं नवा कृताङ्गलिपुटो ज्वदत् ॥ १ ॥

भद्रं श्रोतुमिच्छामि पुनरन्यत्समुष्टितम् ।

यद्गतं शाक्यसिंहेन तन्मे गदितुमर्हसि ॥ २ ॥

इति पृष्ठो नृपेणामावुपगुप्तो यसीश्चरः ।
 पर्यदं च समालोक्य संवभाष्यै सुभाषितम् ॥ ३ ॥
 शृणु राजन्महाब्राह्मो मर्वलोकाद्वितार्थतः ।
 सुभूतेरवदानं परत्प्रवदये यथाश्रुतम् ॥ ४ ॥
 अ. II. 127, 1-7.
 पुरा श्रीभगवान्नुद्धो वर्मराजस्तथागतः ।
 विद्याचरणसंयन्नः सुगनो लोकाविज्ञिनः ॥ ५ ॥
 शास्त्रा देवमनुष्याणां मध्यकर्मचोद्देशकः ।
 मत्कृतो मानितः सवैर्गुरुकृतय यूजितः ॥ ६ ॥
 राजभी राजनात्रैश्च धनिभिः पुर्वाभिभिः ।
 अष्टिनिः मार्यवाद्वैश्च नानदिशममागतैः ॥ ७ ॥
 देवामुरमहानगैर्यज्ञगन्यर्वक्तव्यैः ।
 ग्रन्थैश्च महासंस्तयान्यसव्यजातिकैः ॥ ८ ॥
 मुमंजातो महायुष्यो साभी चोद्वर्त्तमान् ।
 पिएडपात्तामनादीनां शश्यादीनां^{१)} तद्यैव च ॥ ९ ॥
 श्रीययादिपरिक्तारवस्तुनां मर्वतः सदा ।
 माहौ^{२)} मन्मावकैः^{३)} मन्यैर्मुनिश्च जितेन्द्रियैः ॥ १० ॥
 भिन्नुण्यासिकामिश्च चेत्कोपासकैस्तया ।
 वोद्यन्तमहानवैः सर्वाद्यवोद्यवाञ्छिन्मिः ॥ ११ ॥

MS. s. नृपेनां — 9. C पिएडपात्तामनादीनां शश्यादीनां. P शश्यादीनां च तद्यै च.
 — 10. ^{४)}परिस्कारः.

1) Probably to correct भाष्ये.

2) The reading is uncertain. I have corrected according to what seemed to me the most probable.

3) I have followed P; C नाहौ आवकैः-

4) Querry: साव्यवै?

आवस्त्या राजधान्या वै ज्ञेतव्ये भनोरमे ।

विक्षारे व्यक्तरहर्म देशपञ्चुभयन्सदा ॥ १२ ॥

A v. II, 127, 7-8. तदा भगवता सत्त्वविनयानुग्रहार्थिना ।

आमल्य भिन्नवः सर्वे सम्यगाज्ञापिता इति ॥ १३ ॥

गच्छत् भिन्नवो यूयं सत्त्वानां विनयार्थतः ।

देशान्प्रत्यभिगच्छतः प्रकाशयत् संवृतिम् ॥ १४ ॥

तथेत्येव प्रतिशुत्य शास्तुः पादौ प्रणाम्य च ।

आवका भिन्नवशैव प्रतस्थुस्ते निषोगिनः ॥ १५ ॥

गुरोराज्ञां बहुतस्ते केचित्प्राचीं दिशं गताः ।

देशपत्ति स्म सहर्म प्रति देशानुपास्थिताः ॥ १६ ॥

दक्षिणास्यां तथा केचित्केचिच्छ पश्चिमां दिशम् ।

तथोत्तरां दिशं गत्वा विदिनु चापि सर्वतः ॥ १७ ॥

तेषां ध्यानरता ये वै ते विविक्तसुखैषिणः ।

A v. II, 127, 9-11. मेरोरुपरिषएडायामद्यूषुद्यानतत्पराः ॥ १८ ॥

^(६) तदाब्द्येग्गुडेनैको नागपोतः समुद्भृतः ।

^(७) तमाश्रममुपानीय भक्षितुमुपचक्रमे ॥ १९ ॥

तत्रस्थास्तेन नागेन भिन्नवो ध्यानसंरताः ।

दृष्टैव सुप्रसन्नेन मनसा प्रणिधिर्दर्थे ॥ २० ॥

MS. 12. C देसयंच्छुभयं. — 15. °शैवं. — 18. सुखेषिं.

5) Ex conject.; C °यामध्येषुद्यां, P °यामध्युषुर्ध्या०. The perf. अद्युवास occurs sometimes in these avadānamalās, even with the meaning of *adhivāsayām asa* (acquiesced), at least in Ratnāv. (e. g. f. 21 b 3. 128 a 3. 169 b 2); cp. *vilokha* = *vilokayām asa* ibid f. 168 a 5.

6) Ex conject.; P तदाध्य (or °॒), C तडाच.

7) Ex conject.; MSS तदा०.

8) A striking instance of a solecism in this class of literature upon the whole seldom met with. It might, however, be removed, if we were justified in correcting तत्रस्थास्ते० . . निनुकान्द्यानसंरतान्.

घन्यास्ते भिन्नवो द्येते सद्धर्मसुखचारिणः ।
 अहमपि घ भूयासं तादृग्धर्मसमाहितः ॥ २१ ॥
 इति प्रणिधिं कुर्वाणो जीविताद्यवरोपितः ।
 तत्रैव गरुडेनैवं भक्षितो ऽभूत्स नागकाः ॥ २२ ॥

A. v. II, 127, 12.

ततः कालगतस्तत्र आवस्त्यां पुरि^(९) * * * ।
 भूतिनामा द्विजस्यासौ भार्याया गर्भमाविशत् ॥ २३ ॥

A. v. II, 128, 1-3.

ततश्च क्रमतस्तस्या गर्भः समनुवर्धितः ।
 ततस्तत्समये प्राप्ते दारकः समज्ञापत ॥ २४ ॥
 ततः पिता च तं दृष्ट्वा दारकं संप्रसादिकम् ।
 दर्शनीयं सुभद्राङ्गं मुङ्गः पश्यन्नन्द सः ॥ २५ ॥
 ततो ज्ञातिमहं कृत्वा ज्ञातीनाह्न्य चादरात्^(१०) ।
 भवतो ऽस्य नु किं नाम क्रियतामिति सो ऽब्रवीत् ॥ २६ ॥
 ज्ञातयो ऽपि तथा श्रुत्वा दृष्ट्वा चैवं च बालकम् ।
 सर्वे कृष्णसमापन्ना भूतिं तमब्रुवेस्तथा ॥ २७ ॥
 यस्माहूतेरयं पुत्रः सुज्ञातो लक्षणान्वितः ।
 तस्मात्सुभूतिरित्येव नामा भवतु विश्रुतः ॥ २८ ॥

A. v. II, 128, 4-5 (the तथा क्रमाद्वद्दो ऽसी सुभूतिर्बालसुन्दरः ।
 paraphrase is ex-
 tremely enlarged). कुमारलं क्रमात्प्राप्तो राम स वयोन्वितः ॥ २९ ॥

MS. 22. °ग्राधिकुऽ... नागतःः — 28. C °लगतोऽ, P °लगता॒; C भूतिनामा, P भू-
 तिनामो — 24. P °ज्ञायतः ॥, C °ज्ञायत ॥. — 26. C ज्ञातिमा॑, E ज्ञातीना॑. —
 28 P यस्माहूतेरयं, C यस्माहूतेरयं. — 29. both चराम.

9) The last word is uncertain. C आवस्त्युरिपस्तत, P आवस्त्यां पुरि-
 पुरिना.

10) After this line cl. 25 a is repeated by dittography in C.

पूर्वकर्मबलाधानात्क्रोधनः क्लूर् * * * ।
 किञ्चित्त्रिमित्तसंरुष्टो विघ्ने निरतो भवत् ॥ ३० ॥
 परुषीभूतचित्तवान् तस्य को ज्यथूत्सुक्ष्मत् ।
 सर्वज्ञातिविरुद्धत्वात्प्रभामप्युपेक्षितः ॥ ३१ ॥
 बन्धुभिश्च परित्यक्तो नैव कस्याप्यभूत्प्रियः ।
 विश्वम्भप्रणायं तस्मिन्नैव कश्चिद्भाषत ॥ ३२ ॥
 स्थानुं गतुं तथा भोक्तुं शयितुं वाभिलापितुम् ।
 तेनैव क्रोधिना सार्हं समुत्सेङ्कर्ण केचन ॥ ३३ ॥
 तदा पित्रा नियुक्तो ऽसौ लिपिशालामुपागमत् ।
 सुभूतिश्च गुरुं नक्ता लिपिमन्वयहीत्क्रमात् ॥ ३४ ॥
 ततो व्याकरणादीनि सर्वशास्त्राएवनुक्रमात् ।
 सो ऽधीत्यैषां सुशीघ्रेण पारं प्राप सुबुद्धिमान् ॥ ३५ ॥
 तथा वेदानधीत्यैवं साङ्गोपाङ्गान्यथाक्रमम् ।
 अर्थवर्मप्यधीतुं⁽¹²⁾ स प्रारम्भतीद्यामानसः ॥ ३६ ॥
 तत्र पिता द्विजो भूतिरथर्वाधीतसंरतम् ।
 सुभूतिं स्वात्मजं पुत्रं दृष्ट्व समचित्तयत् ॥ ३७ ॥
 सुभूतिर्मम पुत्रो ऽप्यमग्निकल्पः सुतीद्याधीः ।
 कदाचित्कुपितो रोषाछोके ऽनर्थं करिष्यति ॥ ३८ ॥
 तदन्वाहृतिव्यो⁽¹⁴⁾ ऽप्यमार्थवर्णात्प्रयत्नतः ।
 क्षणिषु प्रेषयित्वैनं योजयिष्ये च संयमे ॥ ३९ ॥

MS 35 सोधीत्यैषां. — 36 P °रभतीज्ञा°, C °रभद्रीष्णा°.

11) The second part of this compound is utterly corrupt. C क्लूरभ्यं (if not rather: य) चनः, P क्लूरभ्यंषशः.

12) Note the lengthening of the *a* for a metrical reason

13) Sic! I do not believe the fault is to be imputed to copyists

14) A new signification of *hṛ* (+ *anu* -+ *ā*), and a strange gerundive.

इति मत्वा पिता भूतिः सुभूतिं स्वात्मजं तथा ।

cp. A.v. II, 128 n. 3 अर्थवृणाद्विनिर्वृत्य प्रबोधयस्तमन्त्रवीत् ॥ ४० ॥

Sermon of Bhūti

to persuade his

son to betake him-

self to *ṛṣipravra-*

jyā.

शृणु पुत्र मया प्रोक्तं कृतार्थं तव संमतम् ।

त्वं कृ विद्वान्भक्तविज्ञः सर्वशास्त्राङ्गपात्रः ॥ ४१ ॥

किं तवार्थवेदेन मायाल्लोक्यार्थसाधिना ।

विरम्य तदधिष्ठानाद्विचर्यो समाचर ॥ ४२ ॥

मुनोनामुपदेशानि^(५) प्रतिलभ्य जितेन्क्षियः ।

शास्त्रात्मा सुखमास्थाय चरस्त्व न्रतमुत्तमम् ॥ ४३ ॥

घन्यास्ते वीतरामा ये गुरुभक्ताश्च निर्मदाः ।

विविक्तारप्यवासेषु वसत्ति ध्यायिनः सदा ॥ ४४ ॥

ये जपि परिग्रहांस्त्यक्ता भवति ब्रह्मचारिणः ।

देवानामपि ते मान्या वन्दनीयाः सदा छलु ॥ ४५ ॥

ये प्रब्रज्यां समागृह्य शास्त्रात्मानो जितेन्क्षियाः ।

वसत्ति पुण्यतीर्थेषु ते जपि कृ परमर्थयः ॥ ४६ ॥

कामभोग्यानि ये कृत्वा साधयते^(१६) तपोवने ।

फलमूलोदैकैस्तुष्टास्ते जपि घन्या द्विजोत्तमाः ॥ ४७ ॥

ये जपि ल्लोक्यान्विनिर्जित्य चतुर्ब्रह्मविकृतिः ।

भिक्ताश्विनः समाधिस्थास्ते कृ ब्रह्मविदां वराः ॥ ४८ ॥

ये चापरिग्रहोत्तरो निर्लोभाः सत्यवादिनः ।

निर्मदा निरकृकारास्त एव ब्राह्मणोत्तमाः ॥ ४९ ॥

पस्य दातुं मनो नास्ति मत्सराक्षात्तचेतसः ।

वेदशास्त्राग्मैस्तस्य किमेव स्वात्मपोषिणः ॥ ५० ॥

MS. 40. न्यान्विनिर्वृः.... ध्यन्समन्त्रवीत्. — 48. C समाधिस्थास्ते.

15) Neuter gender, cp. *Āstadarśaç.* I, 3, n. 8; 30, n. 4.

16) The ātmanepada expresses the notion registered by Pāṇini I. 3. 74.

यस्य चित्तं व्याविशुद्धं शीलसंवर्वर्जितम् ।
 किं भाति मुनिवेषेण स नृष्टिरिवोन्मदः ॥ ५१ ॥
 यस्य लोके दया नास्ति बालवृद्धादिङःखिते ।
 किं तस्य ब्रह्मवृत्तेन चित्ते * परिमोहिते^(१७) ॥ ५२ ॥
 यस्य न कुशलोत्साक्षं चित्ते^(१८) लोकार्थं साधितुम् ।
 तस्य किं तपसा सिद्धं केवलं पापक्लेतुभिः ॥ ५३ ॥
 यस्य चित्तं प्रविनितं लोकार्थं साधितम् ।
 स किं गुहानिविष्टो ऽपि न साधुर्दुष्टजनुवत् ॥ ५४ ॥
 यस्य प्रज्ञा विशुद्धा न सद्वर्गगुणसाधने ।
 तस्य किं ब्रह्मचर्येण केवलं दुःखेतुना ॥ ५५ ॥
 यश्च दाता विशुद्धात्मा सर्वसहानुपालकः ।
 नीचो ऽपि स द्विजकल्पो^(१९) यतो दाता प्रजापतिः ॥ ५६ ॥
 येन संरक्षितं नित्यं शीलं संयमसंवृतम् ।
 स एव ब्राह्मणः शुद्धः श्रोत्रियो वेदवान्यतिः ॥ ५७ ॥
 यस्य चित्तं दयाशूलं सर्वसव्वक्षितेषितम्^(२१) ।
 चण्डालो ऽपि स विप्रः स्थाणोकेषो हि ज्ञानाकरः ॥ ५८ ॥

MSS. 56. °कल्पा — 57. शीलसंयो... P °वायतिः

17) One syllable is wanting after चित्ते, perhaps हि or सु

18) *Utsāla* a neuter, cp. n. 15. As to साधितम् for साधयितुम्, such formations are met with sometimes in this kind of writings. K f. 34 a 5 *darçitum*, ibid. f. 89 a 7 *pūrītum*; f. 139 a 8 *vyañalokitum*, R f. 34 a 2 °*dhaukitum*, ibid. f. 151 b 5 *choritvā* instead of *chayayitvā*; Aç f. 230 a 6 *sanyasthāpitum*. Cp. also A v. I, 95 n. 9.

19) Doubtless corrupt. If the plural °क्लेतुभिः were not an obstacle, we might correct तस्य किं तपसा सिद्धयेत्.

20) Pāda c is unmetrical, which may be corrected by transposing: नीचो ऽपि द्विजकल्पः स. In the same way cl. 51 a may be put in order.

21) This line is corrupt; the correction seems doubtful. I surmise दयाशीलं. For °क्षितेषितं perhaps read. °क्षितेषितं or क्षिते इतं

येनैव दुष्करं कर्म साधतं सञ्चेतुना ।
 स एव ब्राह्मणो धीरो विश्वकर्मा यतो विधिः ॥ ५६ ॥
 यस्य चितं सदा सञ्चहितार्थेषु समाधितम् ।
 स क्वि विप्रो मक्षाभिज्ञो ब्रह्मा व्यानरतो यतः ॥ ६० ॥
 यस्य प्रज्ञा लग्नोकाहितानुशासनोऽब्दला ।
 सैव⁽²²⁾ द्विजवरो विज्ञो वेदधर्मास्थितो द्विजः ॥ ६१ ॥
 येनैव निर्जिताः लोकाश्चतुर्वक्षुविद्वारिणा ।
 स्वचिते भावितं ब्रह्म स एव ब्राह्मणोत्तमः ॥ ६२ ॥
 तत्मात्पुत्रं मया प्रोक्तं श्रुत्वा लोकाहितोत्सुकः ।
 सर्वलोकान्विनिर्जित्य सहर्माभरतो भव ॥ ६३ ॥
 इति पितॄवचः श्रुत्वा सुभूतिः सो जनुमोदितः ।
 कृताञ्जलिस्तथा नवा पितरमित्यभाषत ॥ ६४ ॥
 तथा सत्यं मनस्तात् रोघते तपसे मम ।
 तदाज्ञां देवि मे तात चरिष्ये ब्रह्मसङ्गतम् ॥ ६५ ॥
 तेनैव प्रार्थ्यमानो ऽसौ सुभूतिना पिता ततः ।
 परिष्वद्यात्मजं पुत्रं पुनरप्यब्रवीन्मुदा ॥ ६६ ॥
 एवं चेतव वाञ्छास्ति पुत्रं ब्रह्मसुसाधनैः ।⁽²⁴⁾
 चर ब्रह्मब्रतं सम्यग्धोरचित्तसमाहितः ॥ ६७ ॥
 आदौ क्रोधस्तुं जित्वा डुष्टमारान्विनिर्जिय ।
 यावत्क्रोधमनिर्जित्य डुष्टाङ्गेतुं न शङ्खायाः ॥ ६८ ॥

Second exhortation
of the father.

MSS. 59. सत्र is wanting in C. — 61. °नोऽब्दला ॥ स एव. — 64. P °समन्य-
भाषत.

22) *Sandhir arṣah*, ep. n. 6 on Av. I, 20.

23) Ex conject.; C मनोज्ञात, P मनस्थात.

24) I follow here P; C ब्रह्मसुसाधने. But the reading is probably corrupt.

यावदुष्टाननिर्जित्य धर्मे स्थानं न शक्याः ।
 असुस्थितधर्माणं कृत्युर्मारा हि सर्वथा ॥ ६३ ॥
 तस्माद्वच्छति यो ब्रह्म तेनादौ चित्तकोट्रात् ।
 विनिःकृष्ण प्रयत्नेन कृतव्यः क्रोधपत्रगः ॥ ७० ॥
 क्रोधो हि वसते यस्य चित्ते मानमदाकुले ।
 तावत्सज्जुण्युक्तो अपि सेव्यते नैव सज्जनैः ॥ ७१ ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन क्रोधजिष्णुः समाहितः ।
 प्रब्रह्मां समुपासित्य चर ब्राह्मणमादरात् ॥ ७२ ॥
 तथेत्यसौ प्रतिश्रुत्य सुभूतिः संप्रमोदितः ।
 Subhūti obtains the *rśipravṛavyā* सहसा पितरौ नवा मुनीनामाश्रमं ययौ ॥ ७३ ॥
 तत्र प्राप्तो मुनीनवा कृताङ्गलिपुरो मुदा ।
 ब्राह्मणसंवरं प्राप्तुं प्रब्रह्मां समयावत ॥ ७४ ॥
 गुरो ब्रह्मविदां श्रेष्ठ कल्याणवर्त्मदेशक ।
 प्रब्रह्मां देहिं मे सत्यं चरेय भवमुक्तये ॥ ७५ ॥
 इति तस्य वचः श्रुत्वा गुरुर्ब्रह्मविदां वरः ।
 एक्ति वत्स चर ब्रह्मचर्यं जिला षडिन्द्रियम् ॥ ७६ ॥
 इत्युक्तो गुरुणा सो भूत्सुभूतिर्मुनिवेशभृत् ।
 ब्रह्मविहारसंपत्तो विनीतः श्रद्धयान्वितः ॥ ७७ ॥

He is as irascible as *tathāpi* तथापि *देवसामर्थ्यात्क्रोधसंरक्षमानसः* :
 before, though a *muni* किञ्चिन्निमित्तमात्रे अपि विग्रहवानसंयतः ॥ ७८ ॥

MSS 70 °कोट्टात् ॥ विर्विनकृष्ण — 71. क्रोधः P मारमदा°. — 73. सुभू-
तिसं. — 75. O कल्याणब्रह्मदेशक — 76 P °न्द्रियां — 77. O इत्युक्ता, P इत्युक्ते,
both °संपत्ता — 78. देवसा°.

25) If not rather, by conjecture, तावत्स गुणा°.

26) Sic MS I think that it must be: समुपाश्रित्य

वेदसिद्धात्तशास्त्रेषु विद्यादी क्रोधबाङ्गलः ।
 अतीव रोषसंकुष्ठो विचिन्तेप यतोनपि ॥ ७६ ॥
 धर्मार्थकाममोक्षेषु निरपेक्षः सुंतीदणवाक् ।
 सर्वत्र मुनिभिष्यापि विजयाद्वासमाकृतः ॥ ८० ॥
 इत्येनं कोधसंरक्तं वेदसिद्धात्तमानिनम् ।

His guru pities him. सुभूतिं ब्राह्मणं दृष्ट्वा गुरुश्चैवमचित्तयत् ॥ ८१ ॥

अहो दैवबलाधानात्मुभूतिर्ब्राह्मणो ऽप्यथम् ।
 (२८) स्वसिद्धात्तसमानो ऽथ क्रूरवाणिवयकोत्सुकः ॥ ८२ ॥
 अग्निकल्पो मक्षातोद्दाः सर्वशास्त्रार्थकोविदः ।
 विशारदो मक्षाभिज्ञो धर्मसंयमतत्परः ॥ ८३ ॥
 तपश्चरणसंरक्तस्तीदणवुहिः कृतोद्यमः ।
 मक्षोत्साक्षो मक्षावीरः सिद्धविद्यो^(२९) मक्षोत्कषः ॥ ८४ ॥
 सर्वशास्त्रकलाभिज्ञो मत्सिद्धिप्रयोगवित् ।
 वेदसिद्धात्तयेगानां पारगश्च मक्षासुधीः ॥ ८५ ॥
 किं तु क्रोधाविशुद्धात्मा वियक्षी वाद्यसंरतः ।
 किञ्चित्विमितमात्रे ऽपि विकुष्ठो ऽथ रूषाशयः ॥ ८६ ॥
 कदाचित्कुपितो रूषेः संज्ञेशाधीरचेतनः^(३१) ।
 शापाशनिप्रक्षरेण लोके जर्द्य करिष्यति ॥ ८७ ॥

MS 79. °वाङ्गल ॥ विविक्षेप. — 80. C निरपेक्ष, P निरल्लेक्ष; C सुति-
 दण°, P सुतीज्ञुः. — 83. C °तिद्वयः, P °तीज्ञः. — 85. °लाभिज्ञा.

27) Metri causa, cp. *supra* n. 12 and *infra*, cl. 285.

28) The reading is not wholly certain. P स्वसिद्धात्तमानोष्ठः unmeaning and missing one syllable.

29) Ex conject.; MSS सिद्धविद्या.

30) I follow P. C has: °कुष्ठोवरूषाशया.

31) Ex conject.; MSS. संज्ञेशोधीर°.

तदकुं संप्रबोधैनं सुभूतिं द्विजसत्तमम् ।
समाधिद्यानवर्यासु योज्ञयेयं च सर्वथा ॥ ८८ ॥

इति मला गुह्यैनं सुभूतिं समबोधयत् ।

Long sermon of the शृणु वत्स क्षितं वहये तत्र भव समाकृतः ॥ ८९ ॥
guru in order to
heal Subhūti from
his angry mind सर्ववर्णाप्नो विष्रः सर्वज्ञातिवरेत्तमः ।
ब्राह्मणो इस्मीत्यक्षकारो न कर्तव्यः कदाचन ॥ ९० ॥
न जीवो ब्राह्मणस्तावद्यस्मात्संस्कारतो द्विजः ।

He demonstrates the जीवशेषाक्षणास्तावद्यथा स्याहर्मसंस्कृतैः ॥ ९१ ॥
futility of a Brah-
man's pride on ac-
count of his caste, श्वाघते पश्वो देवा इति वेदे इपि कथ्यते ।⁽⁸²⁾

ततो धर्माभिसंस्कारैः सर्वे स्युर्मानवा द्विजाः ॥ ९२ ॥

श्वपचा षष्ठि धर्मस्थाः संस्कृताः स्युर्द्विजाध्यमाः ।⁽⁸³⁾

गुणार्थमानुसारैश्च देवा देत्याश्च मानुषाः ॥ ९३ ॥

सत्त्वधर्मधरा देवा रजोधर्मधरा नराः ।

तमोधर्मधरा देत्या इति सिद्धात्तसंमतम् ॥ ९४ ॥

इति धर्मगुणाधानाक्षेपातुकभवालये ।

चतुर्यानिसमुद्भूताः षड्तिषु धर्मति ते ॥ ९५ ॥

तत्रापि कर्मभेदे ज्ञातिभेदा क्यनेकशः ।

ज्ञातिष्वपि च सर्वासु स्वर्कर्मपरिणामतः ॥ ९६ ॥⁽⁸⁴⁾

सत्त्वा नैकविधा ज्ञाता अधमोत्तममध्यमाः ।

MS. 90 °क्षकारा. — 93. स्वपचा

32) I think that the meaning is this: the animals and the devas are each at one of the ends of the series of creatures.

33) So P, C संस्कृतेस्यद्विजानराः utterly corrupt. But I am not sure that even the reading of P is right. Perhaps द्विजा ननु?

34) Ex conject; MSS °परिमाणातः.

and explains the cosmology. ये सत्त्वास्तामसा रौद्रा द्विंसाकर्मानुसंरताः ।

ते ज्योमुवनसंज्ञाता वसति ज्ञेशभागिनः ॥ ९६ ॥⁽³⁵⁾

रजोर्धर्मरता ये हि रागर्धर्यानुसारिणः ।

ते सत्त्वा भूमिसंज्ञाता वसति मानुषादयः ॥ ९७ ॥

सत्त्वर्धर्मरता ये तु साक्षिकाः शास्त्रचारिणः ॥⁽³⁶⁾ ।

ते देवा निर्मलानन्दा वसति स्वर्गतिं गताः ॥ ९८ ॥

तथैते सर्वसत्त्वाश्च गुणर्थानुसारताः ।

स्वकृतं कर्म भुञ्जतो धार्म्यति त्रिभवालये ॥ १०० ॥⁽³⁷⁾

वृद्धे प्राप्य गुणाश्चेत्यमैकीं गुणवृद्धितः ॥⁽³⁸⁾ ।

* * * * * * * * * * * * * * * * ॥ १०१ ॥

श्राकाशस्य गुणशैकः शब्द एव न चापरः ।

शब्दस्पर्शो च वायोर्वै ही गुणो परिकोर्त्तिनो ॥ १०२ ॥

स्मैः शब्दश्च स्पर्शश्च द्रूपमेव त्रयो गुणाः ।

शब्दस्पर्शश्च परसाश्च वर्येव समारप्तो ॥ १०३ ॥⁽³⁹⁾

स्पर्शः शब्दो रसो द्वये गन्धश्च पृथिवीगुणाः ।

एवं मिलितयोगेश्च ब्रह्माणोत्पत्तिरुच्यते ॥ १०४ ॥⁽⁴⁰⁾

MS. 97. C तैघोमुः; P भूवनसंवामा. — ९६. "नुचारिणः. — 100. स्वकृतकर्म. — 102. C शब्दस्पर्शो, P शब्दस्पर्शो.

35) A cloka of six pādas, it seems.

36) I follow P; C "त्तमारिणः.

37) To understand the last word it must be supposed that *tribhavatā* (*tribhuvatā?*) means the same as *tribhuvanālaye*, as it seems to do also (Paris MS.) f. 47a 7 त्रिभवाद्यसु (read: "धमु).

38) One line must have been lost here in the archetype of both MSS.

39) Cp. my *Sanskrit Syntax* § 28 b).

40) In this line and in the following one ब्रह्माणो must be a blunder for ब्रह्मणो; in this case we should have here a new instance of *sandhis arsalī*, cp. n. 22.

सर्वे जीवा मिलितैव ब्रह्माणांशसमुद्भवाः ।
 (४१) चतुरशीति लक्षाश्च प्रोक्ता वै जीवज्ञातयः ॥ १०५ ॥
 धर्मतः सुखिनो भूताः पापतो दुःखभागिनः ।
 मिथतो मिश्रभुक्तारैः इत्युक्तमवदानिकैः ॥ १०६ ॥
 (४२) भारते ऽपि तथा प्रोक्तमृषिभिः कर्मवादिभिः ।
 सप्त व्याधा दशारण्ये मृगाः कालिङ्गरे गिरौ ॥ १०७ ॥
 चक्रवाकौ शशद्वेषे हृसाः सरसि मानसे ।
 ते ऽपि ज्ञाताः कुरुतेन्ने ब्राह्मणा वेदपारगाः ॥ १०८ ॥
 उक्तं च मानवे धर्मे मुनिना मनुना * * ।
 (४३) मिथ्याजीवेन जीवन्यः पतितो ब्राह्मणो क्ष्यसौ ॥ १०९ ॥

Cp. Vajrasūci cl. 18 वृषभीफेनपीतस्य निःशासोपकृतस्य च ।
 तपैव सह सुप्तस्य निष्कृतिर्नेयलभ्यते ॥ ११० ॥

Cp. Vajras. cl. 19 शूद्रोकृत्तेन यो भुज्ञे मासमेकं निरत्तरम् ।
 जीवमानो भवेच्छूद्रो मृतश्च स प्रज्ञापते ॥ १११ ॥

MSS 106. °हृतमव°. — 107 °हृतमर्ष° .. मृगाक्तो (C लिंगले) — 108 P चक्रवाका. — 109. जीवन्यः — 111. C मृतश्च, P मृवःश.

41) The numeral is indeclinable, it seems; likewise cl. 118 Cp. Avadānaç. I, 204 n 1.

42) भुक्तारैः instead of भोक्तारैः in both MSS.

43) The passage quoted is found in the Harivamça 1209 foll. and is also adduced in Açvaghosa's Vajrasūci, which is apparently the source of our author here and from which he drew several other places which I have noticed on the margin.

44) The last two syllables of the line are in C नस or तस, in P वसा; both unmeaning. Here we should expect खस्, cp. vs. 45. 118. 129.

45) I cannot identify this quotation, and the text of this line is suspected.

46) Cp. Manu III, 19, whence I have taken निष्कृतिः, which seems to be corrupt in MSS C नैसृतिर्नो°, P निःसृतर्नो°. As to cl 111 cp. cl 208.

Cp. Vajras. cl. 4 श्रधीत्य चतुरो वेदान्माङ्गोपाङ्गांश तत्त्वतः ।
शूद्रात्प्रतियह्याहो ब्राह्मणो ज्ञायते खरः ॥ ११२ ॥

Cp. Vajras. cl. 5 खरो द्वादश जन्मानि षष्ठि जन्मानि सूकरः ।
⁽⁴⁷⁾ शानः सप्तति जन्मानि इत्येवं मनुरब्रवीत् ॥ ११३ ॥
तथोक्तमवदने अपि बुद्धनाद्यवादिना ।
⁽⁴⁸⁾ ब्राह्मणो ऽद्यत्तमादाप बभूव वानराधिपः ॥ ११४ ॥
तत्र⁽⁴⁹⁾ स बुद्धनाथाय ददौ च पाणसं मुदा ।
ततश्च मानवो भूत्वा पांशुदाता क्षम्भूच्छशुः ॥ ११५ ॥
तत्कर्मफलतो राजा सवानन्दो बभूव सः । -
तत्रापि बुद्धनाथाय पिण्डपातं ददौ मुदा ॥ ११६ ॥
तद्वोपंकरप्रसादेन बोधिसत्त्वो भवेन्नपः ।
⁽⁵⁰⁾ सर्वपारमिताः पूर्य बुद्धो अपि स भविष्यति ॥ ११७ ॥
इत्युक्तमवदने अपि जिनेनाद्यवादिना ।
तस्माच्चैवं विजानीया न जीवो ब्राह्मणः खलु ॥ ११८ ॥

MSS 112. श्रधीत्य .. शक्तान्प्र. — 113 C जन्मानी शूकरः, P जन्मानिशूः. —
114. तथोक्तमव. — 116. C. पिण्डपात्रं, P पिण्डपात्रं, cp. Avadānaç. I, p. 18 n. 1.

47) If the reading is right, शानः must be taken as the nom. sing., made after the acc. शानम्. Cp. Pāli *sāno*, Prākrit *sāṇo*; Hemacandra's *Grammar* VIII, 1, 52 and *Vajrasūcī* cl. 19.

48) Ex conject.; C ब्राह्मणाद०, P ब्राह्मणोद०.

49) Ex conject.; MSS तत्रसंबुद्धः.

50) I do not know this *avadāna* elsewhere. Query: सर्वददो?

51) The line is unmetrical and corrupt. Query: दोपंकरप्रसादेन बोधिसत्त्वो भवेन्नपः (=.... the king became Bodhis.)?

52) MSS सर्वपारमिता पूर्य. In the *avadānamālās* there are many instances of absolutives in °पुर्य of non-compound verbs, e. g. K Paris MS, f. 34a 5 चित्य; 36b 6 दूष्य; 48b 2 स्थाप्य; 87a 4 पूर्य, also R Paris MS, f. 201b 3. — पूर्य is also met with R f. 163a 6, 170a 3. Cp. *infra*, cl. 420.

MSS 119 C चेद्वाक्षराणाभूतो, P चेद्वाक्षराणभूतो. — 120. हितंतथा. — 121. P स्वप्न-
चोपि, C स्वयंचापि — 122. P कथिता°, C uncertain whether कथिता° or कठिना°.
— 124. वशिष्ठा°. — 127. °संभूता, . . . जातेरकारण, and so C alone cl. 122—126.

58) Here, too, for several reasons I suspect the loss of one line.

54) The name Kaṭhina is doubtless corrupt. In the *Vajrasuci* he is called Katha — कठो नाम instead of कठिनाख्यो — and thus it will be right.

55) Perhaps to correct: कैवतोई, but the correction is not indispensable.

56) Ex conject.; MSS तांडिली०.

एवमन्ये ऽपि सर्वे च शशयो ब्रह्मचारिणः ।
 तपसा ब्राह्मणा भूता न ब्राह्मणीगर्भसंभवाः ॥ १२८ ॥
 धर्मसंस्कारतः सर्वे मानवा ब्राह्मणाः खलु ।
 धर्मवृत्तिप्रमाणेन सर्वे स्युर्ब्राह्मणा नराः ॥ १२९ ॥
 एकवर्णमिदं सर्वे ब्रह्मसृष्टिसमुद्घवम् ।

expounded in a spirit opposite to the aristocratic pride of the Brāhmaṇas and preaching the equality of mankind.

धर्मकल्पविकल्पेन चातुर्वर्ण्ये प्रकल्पितम् ॥ १३० ॥
 सर्वे वै योनिजा मर्त्याः सर्वे मूत्रपुरीषिणः ।
 एकेन्द्रियक्रियार्थाश्च तस्माच्छीलगुणैर्द्विजाः ॥ १३१ ॥
 शूद्रो ऽपि शीलसंपन्नो गुणवान्ब्राह्मणो भवेत् ।
 ब्राह्मणो ऽपि क्रियाहोनः शूद्रात्प्रत्यवरो भवेत् ॥ १३२ ॥
 गुणीघर्मस्तथा शीलैर्वर्णा व्यनेकजातयः ।⁽⁵⁷⁾
 ब्रह्मजेषु किं सर्वेषु नरेषु किं विशेषता ॥ १३३ ॥
 यथा भस्मनि सौवर्णे विशेष उपलभ्यते ।
 ब्राह्मणे चान्यजाती वा न विशेषो ऽस्ति वै तथा ॥ १३४ ॥
 यथा प्रकाशतमसोर्विशेष उपलभ्यते ।
 ब्राह्मणे चान्यजाती वा विशेषो नैष विद्यते ॥ १३५ ॥
 न किं ब्राह्मणा ब्राकाशान्मृतो वा समुद्घवः ।⁽⁵⁸⁾
 मिह्ना वा पृथिवीं जातो जातवेदा यथारणः ॥ १३६ ॥

MSS 135. C °तमसोविशे°, P °तमसाविशे°. 57) So C; P ब्राह्मणानराः.

58) The verse is too long by one syllable. It may be corrected in various ways, e. g. न ब्राह्मणीसमुद्घवाः: The last pāda I have edited, as it is found in C; P has भूतानब्राह्मणीगर्भसंभवाः ॥

59) Ex conject.; C गुणीघर्मे°..... शीलैर्वर्णा, P गुणीघर्मे°... ... शीलैर्वर्णा.

60) Cl. 134—138 are also found in Divy. XXXIII, p. 623, 18—20 of the ed. of Cowell and Neil, with slight discrepancies, for the 4th pādas of cl. 135 and 137 are different. At cl. 134 and 135 Divy. has ब्राह्मणे वा, apparently the right reading. Large fragments of this avadāna have been found in the Kashgarian Skrt MSS.; the Kashgarian version is shorter than the Divyāvad text. Cf. S. p'Oldenburg Zap. XII, 031—032.

61) Divy. has not समुद्घवः, but समुत्थितः: I have not ventured to correct the reading of both C and P, because sambhava occurs here sometimes as a synonym of sambhūta, cp. n. 88.

ब्राह्मणा योनितो ज्ञाताश्चएडाला अपि योनितः ।
 श्रेष्ठत्वे वृषलत्वे च किं वास्ति भेदकारणम् ॥ १३७ ॥
 ब्राह्मणो अपि मृतोत्मृष्टो ब्रुगुप्तयो अशुचिरूच्यते ।
 वर्णास्तिथैव चाप्यन्ये का नु तत्र विशेषता ॥ १३८ ॥
 यथा सिंहादिज्ञानां पदादिभेदलक्षणम् ।
 देहसंस्थानलिङ्गैश्च नराणां किं विशेषता ॥ १३९ ॥
 यथा कृष्णपूरादिपर्वताणां च विशेषता ।
 मुखादिवर्णशब्दैश्च नराणां नास्ति भेदता ॥ १४० ॥
 यथा च कृमिकोटानां कापसंस्थानभेदता ।
 तथैव नरज्ञातीनां नैवास्ति भेदलक्षणम् ॥ १४१ ॥
 यथा भूरुत्वज्ञानां पत्राभ्याकारभेदता ।
 तथा नास्ति मनुष्याणामाकृतेभेदलक्षणम् ॥ १४२ ॥
 तृणौषधादिशस्यानां पथाकृतिविशेषता ।
 मानवानां तथा नास्ति संस्थानभिवलक्षणम् ॥ १४३ ॥
 धान्यादिव्रीकृज्ञातीनां वर्णाकारादिलक्षणम् ।
 तथा नास्ति मनुष्याणां वर्णाकारविशेषता ॥ १४४ ॥
 ज्ञातिकुन्ददिपुष्पाणां यथा वर्णादिभेदता ।
 मानवानां तथा नास्ति वर्णगन्धादिभेदता ॥ १४५ ॥
 जलज्ञानां च पुष्पाणां पक्वादीनां विशेषता ।
 वर्णसंस्थानगन्धश्च नराणां तु तथा न द्विः ॥ १४६ ॥
 यथाभादिफलानां च स्वादादिगुणभेदता ।
 मनुज्ञानां तथा नास्ति मांसस्थगुणभेदता ॥ १४७ ॥

MSS 137. ज्ञाताच०. — 141. तथैवंनर०. — 142. °प्याणांमाकृतेभेद०. — 144. C
°विशेषत ॥, P °विशेषतः ॥. — 146. C °स्थानगन्धश्च, P °स्थानगन्धैश्च

62) So MSS, not ज्ञाती.

यथा पड़सजातीनां गुणस्वादादिभेदता ।
 तथा नास्ति भनुश्याणां यडिन्क्यविशेषता ॥ १४७ ॥
 यथा कैमादिघातूनां क्रव्यवर्णादिनेदता ।
 तथा नास्ति भनुश्याणां संस्थानवर्णनेऽपि ॥ १४८ ॥
 यथा वज्रादिरक्षानां संस्थानवर्णनेदता ।
 तथा नास्ति भनुश्याणां शरीरकारभेदता ॥ १५० ॥
 सम्भासादेदाश्च यडिन्क्यसनास्तथा ।
 एकांशतो विशेषो न कुतो देहेषु भेदता ॥ १५१ ॥
 यथा क्षि वाल्का वाला क्रोडमाना महायथे ।
 पांशुपुञ्जाने संपिठ्ड स्वयं नामाने कुर्वते ॥ १५२ ॥
 इदं ज्ञारमिदं मांसमिदं धृतमिदं दधि ।
 न च बालस्य वचनात्याश्चो ऽन्ना भवति हि ॥ १५३ ॥
 वर्णास्तथैव चक्षारः सुभूत इति काल्पताः ।
 पांशुपुञ्जाभिधानेन योगो ज्येष न विवरते ॥ १५४ ॥
 न केशेन न कण्ठेन न शीर्षेण न चुनया ।
 न मुखेन न नासाणां न योवया न बाल्कना ॥ १५५ ॥

MSS 153. मान्समिद्. — 154. C पांशुपुञ्जाभिधानेन, P पांशुपुञ्जाः. — 155. न च वाल्कना (P ऊङ्कना).

63) Ex conject.; MSS संस्कारवर्ण०

64) So C; P has पुञ्जानि, perhaps better. Note the neuter gender of पुञ्जा.

65) Cl. 152—158 are found in Dity., as before, p. 626, 12—१५ नाम with some variances and discrepancies of reading.

66) Dity. अन्नै. The plural, however, is better. As to the gender cp. *supra*, notes 16 and 64.

67) Dity. has कर्णाभ्यां and पार्श्वाभ्यां in the corresponding places.

68) This form points to some Pali prototype; Dity. नासया against the metre.

नोर्सा न च पार्श्वेन^(६७) न पृष्ठेनोदरेण वा ।
 नोरुभ्यामध्य इङ्गाभ्यां पापिणपद्मखिर्न च ॥ १५६ ॥
 न स्वरेण न वर्णेन न सर्वांशीर्न मैथुनैः ।
 नैको^(६९) विशेषता वापि मनुष्येषु न विद्यते ॥ १५७ ॥
 तथा नास्ति यथान्यासु ज्ञातेर्लिङ्गे पृथक्पृथक् ।
 सामान्यकारणं मन्ये किञ्चिन्म भेदलक्षणम् ॥ १५८ ॥
 संज्ञामात्रेण कल्प्यते ब्राह्मणाः क्षत्रियास्तथा ।
 वैश्याः शूद्रास्तथान्ये एष संज्ञामात्रे क्षि कीर्तिर्ताः ॥ १५९ ॥
 यथैकवृक्षजातानां फलानां नास्ति भेदता ।
 तथैकमनुजातानां किं विशेषलक्षणम् ॥ १६० ॥
 गुणार्थमानुचोरेण ज्ञातिभेदा भवति क्षि ।
 चातुर्वर्णयमिदं लोकं^(७१) सर्वं क्षि मनुसंभवम् ॥ १६१ ॥
 गुणार्थमप्रमाणेन ज्ञातेन्व प्रमाणता ।
 तथा^(७२) च प्रोद्यते बौद्धैरवद्यनार्थकोविदैः ॥ १६२ ॥
 मानवा ये प्रशास्त्रास्थाः^(७३) सत्यार्थमन्तताम्बिताः ।
ब्राह्मणास्ते मक्षुशुद्धाश्चतुर्ब्रह्मविकृतिरिणः ॥ १६३ ॥

MSS 162. ज्ञातेनैव.

69) I have combined the good readings of C and P. For C has नैकोविशेषता.... न विद्यते P नैको विशेष.... नुविद्यते. Another possible correction might be एका विशेषता न विद्यते.

70) Ex conject.; MSS सामान्ये कारणे.

71) लोकं is here a neuter. The sentence is repeated cf. 198.

72) Ex conject.; C तथा प्रौढाच्यते, P तथा प्रोद्यत.

73) Ex conject.; MSS प्रशास्त्रास्थाः. I think *pragāntiāstha* is almost synonymous with *pragāntacitta* or *ātman*.

परिप्रकान्परित्यज्य वनप्रस्थनिवासिनः ।
 ये भवति मदा ब्रह्म वानप्रस्था हि ते द्विजाः ॥ १६४ ॥
 षट्क्रमनिरता ये तु श्रोत्रिया गृह्णवासिनः ।
 मक्षायज्ञसमाचारा उपाध्याया हि ते द्विजाः ॥ १६५ ॥
 निरपेक्षाः स्वदेहे अपि त्यक्तमाराभिगोचराः ।
 भिजाशिनो व्रतस्थास्ते भिजवो ब्रह्मवादिनः ॥ १६६ ॥
 ये⁽⁷⁴⁾ च मारान्विनिर्जित्य निःसङ्गा धीरमानसाः ।
 तपर्ति पुण्यदेहेषु मानवास्ते तपस्त्विनः ॥ १६७ ॥
 दशकुशलनिर्मुक्ता दशकुशलसंरताः ।
 सत्यवाचो व्रतस्था ये कृष्णस्ते द्विजोत्तमाः ॥ १६८ ॥
 ये च लोकप्रचारेषु विरता धर्ममानसाः ।
 वाचंयमाश्च ते भद्रा मुनयः सत्यवादिनः ॥ १६९ ॥
 ये च जितेन्द्रियमामा निर्मुक्तभवचारकाः ।
 निर्ममा निरक्षङ्गारा पतयो योगिनो अपि ते ॥ १७० ॥
 ये च स्वपिडलमाश्रित्य चरति व्रतमादरात् ।
 ते अपि च मानवा धीराः स्थापिडला⁽⁷⁵⁾ जाखिलास्तथा ॥ १७१ ॥
 ये च भस्मविलिप्ताङ्गा क्षारभरणभूषिताः ।
 कापालिकाश्च ते वीराः अमशानव्रतचारिणाः ॥ १७२ ॥
 ये⁽⁷⁶⁾ समिद्वद्वयाणि बुद्धत्यग्नौ समाहिताः ।
 ते क्षेत्राश्च यज्ञानो वेदधर्मार्थसाधकाः ॥ १७३ ॥

MSS 164. C परिप्रकापरित्यत्य (or भ्याम्य) P परिप्रकान्परित्यम्य. — 173. O गुहोतारपथ्यज्ञानो, P तेमुंकुहोतारश्ययज्ञानो.

74) Ex conject.; MSS येचमायाविनिर्जित्य. Or should we read मायां वान-
र्जित्य?

75) The asterisk preceding the word in PWK s. v. may be cancelled now.

76) Ex conject.; C समिद्वयः; P समिद्वयः.

ये⁽⁷⁷⁾ च ज्ञात्राणि रुक्षतः पालयति सदा प्रजाः ।
 सह्वरक्षान्ताधाराः ज्ञात्रियास्ते नृपा नराः ॥ १७४ ॥
 ये रुक्षयति धर्मार्थं लोकान्नोतिप्रयोजकाः ।
राजानस्ते महावीराः सर्वधर्माभिपालकाः ॥ १७५ ॥
 ये च सह्वकृताधाने विविधार्थानुकारिणाः ।
 वेशयति प्रजा धर्मे वैश्यास्ते किं नरोत्तमाः ॥ १७६ ॥
 ब्रताचारविकृना ये सह्वरक्षार्थचारिणाः ।
 मन्यते सेवया शुद्धिं शूद्रास्ते अष्टिनस्तथा ॥ १७७ ॥
 ये च ज्ञेत्राणि⁽⁷⁸⁾ कैषति धान्यादिग्रीकृताधकाः ।
कृषिकास्ते नरा धान्यैः सह्वजीवानुपोषकाः ॥ १७८ ॥
 साधयति महत्कार्यं धनादिवस्तुसंयैः ।
 वणिकर्माभिसंयुक्ता वणिजास्ते मक्षोद्धमाः ॥ १७९ ॥
 ये च सार्थान्समाहृत्य रुक्षाकरसमागताः ।
 साधयति च रुक्षानि सार्थवाहृश्च ते नराः ॥ १८० ॥
 तथान्ये शिल्पविद्यादोन्ये च कुर्वति मानवाः ।
शिल्पिनस्ते तथान्ये अपि स्वर्णकारादपो नराः ॥ १८१ ॥
 ज्योतिर्विद्याविदो ये च गणयति दिवानिशम् ।
 युगात्तकालविज्ञाता गणकास्ते अपि मानवाः ॥ १८२ ॥

MSS 174. रुक्षतिः. — 181. °दृथोमराः.

77) I follow C, P has ज्ञेत्राणि, which does not fit the etymological argument.

78) So both MSS, not कृषति

79) PWK registers कृषिका with an asterisk. — धान्यैः is my conjectural correction for MSS धान्या.

धातुदोषाएयभिज्ञाय लोकानां परिचारकाः ।
 भैषज्यं ये ददत्येव भिषजस्ते क्षि वैष्यकाः ॥ १८३ ॥
 भूतदोषाएयभिज्ञाय बलिपूजाविधानतः ।
 शमयत्ति च ये भूतान्भौतिकास्ते अपि मानवाः ॥ १८४ ॥
 एवं चान्ये अपि ये सहा यग्यत्कर्मानुचारिणाः ।
 तत्तत्कर्मानुशीलेन ज्ञातिधर्मप्रवृत्तिकाः ॥ १८५ ॥
 ततो ये मानवाः कूरा निर्दयाः सहस्राहंसकाः ।
 चण्डवृत्तिप्रचाराश्च चण्डाला इति ते स्मृताः ॥ १८६ ॥
 ये भजत्ति शिवं नित्यं शिवभक्तिपरायणाः ।
 ते शिवा मनुजा ज्ञेयाः शिवधर्मानुचारतः ॥ १८७ ॥
 ये भजत्ति विष्णुं नित्यं विष्णुभक्तिपरायणाः ।
 विष्णुधर्मसमाचाराद्विष्णवास्ते अपि मानवाः ॥ १८८ ॥
 ब्रह्माणां ये भजत्येव ब्रह्मभक्तिपरायणाः ।
 ब्रह्मधर्मसमाचाराद्वाह्मणास्ते अपि मानवाः ॥ १८९ ॥
 ये भजत्ति महारौद्रं भैरवभक्तिमानसाः ।
माहारौद्राश्च ते ज्याता भैरविकाश मानवाः ॥ १९० ॥

MSS 183. P भैषज्यं; both ददत्येव. — 185 C तत्तत्कर्मा०. — 189. भग्यत्येवं.

80) *Dosa* is here a neuter and *bhūta* (cf. 184) a masculine.

81) *Dadani* must be put to the account of the paraphrast himself. It occurs also (Paris MS) f. 56 b 6.

82) Ex conject.; C प्रवृत्तिमाः, P °प्रवृत्तिनः.

83) So P; C °नुसारतः. It is difficult to make here a good choice.

84) Ex conject.; MSS भैरवभक्ति०, cp. the 2d pādas of cf. 187—189. — Neither माहारौद्र nor भैरविक �occur in PWK.

ये च माहेश्वरों देवीं भजति कुलधर्मिणः ।
 माहेश्वरीन्रताधाराः कालिकास्ते ऽपि मानवाः ॥ १६१ ॥
 ये भजति सदा बुद्धं बौद्धधर्मपरायणाः ।
 ते ऽपि च मानवा बौद्धाः संबोधिपदमाधिनः ॥ १६२ ॥
 ये भजति जिनं चैव जैनधर्मपरायणाः ।
 ते ऽपि च मनुजा जैना जैनधर्मानुचारणात् ॥ १६३ ॥
 एवं चान्ये ऽपि ये सत्त्वा ऋतधर्मानुसिद्धिनः ।
 ते ऽपि च मानवाः सर्वे धर्मचर्यानुवर्णिनः ॥ १६४ ॥
 पादूषं साध्यते कर्म तादूशो ज्ञातिता भवेत् ।
 प्रज्ञापतिर्क्षु चैकाते निर्विशेषो भवद्यतः ॥ १६५ ॥
 न चेन्द्रियेषु नानात्रं क्रियावादेन दृश्यते ।
 ब्राह्मणो चान्यज्ञातो वा नैषां किञ्चिद्विशिष्यते ॥ १६६ ॥
 न क्षात्मनः समुत्कर्षाच्छैष्मिक् पुद्यते ।
 शुक्रशोणितसंभूतं योनिं सर्वमेव कृ ॥ १६७ ॥
 चातुर्वर्षमिदं लोकमिति तीर्थ्यैर्विकल्पितम् ।
 ब्रह्मजा ब्राह्मणाः । नैवं धर्मसंस्कारजाः खलु ॥ १६८ ॥
 यदि वा ब्रह्मजा विप्रा ब्राह्मणी कुत्र संभवा ॥
 ब्राह्मणयपि तथा चैव ब्रह्मजा यदि सांप्रतम् ॥ १६९ ॥

MSS 193. जिनंचैवं. — 196. °ष्टैर्मिक् C योनितं, P योनिजः. — 198. C तीर्थ्यैर्विं, P तीर्थ्यैर्विं. Cp. §I. 240. — 199. तथाैवं.

85) C repeats after this cloka the 2d line of gl. 190.

86) Cp. note 12.

87) Ex conject.; C °षोभवेत्पदः or °त्यदः, P °षोभवत्पतः.

88) *Sambhava* has here adjectival force, as much as *sambhūtī*, cp. §I. 242
ūrubhyām *sambhavāḥ*, 246 *vaiçyāpi* *ūrubhyām* *eva sambhavā*.

ब्राह्मणस्य च सा भार्या स्थाचैवेदं न युक्तिः ।
 न भार्या भगिनी युक्ता ब्रह्मणां ब्रह्मजा परि ॥ २०० ॥
 न सत्त्वा ब्रह्मणो जाताः कर्मसंस्कारज्ञास्त्वमी ।
 निकृनोत्पृष्ठमध्याश्च सत्त्वा नानाश्रयाः पृथक् ॥ २०१ ॥
 तेषां क्षिणातिसामान्याद्वाच्युपो ज्ञत्रिये तथा ।
 वैश्यशूक्रे तथान्येषु समें ज्ञानं प्रवर्तते ॥ २०२ ॥

Vajras. शोलं प्रधानं न कुलं प्रधानं कुलेन किं शोलविवर्जितेन ।
 cl. 29

ब्रह्मो नरा नीचकुलप्रसूताः स्वर्गं गताः शोलमुपेत्य धीराः ॥ २०३ ॥

cp. Vajras. cl. 17 न जातिदेश्यते देवैः शोलः कल्पाणकारकः ।
 (१०)

चण्डालो ऽपि क्षिणात्प्रस्तं देवा ब्राह्मणां विदुः ॥ २०४ ॥

cp. Vajras. cl. 14 सत्यं ब्रह्म तपो ब्रह्म शोलशेन्द्रियसंयमः ।

सर्वभूतदया ब्रह्म एतद्वाच्यालक्षणम् ॥ २०५ ॥

cp. Vajras. cl. 15 सत्यं नास्ति तपो नास्ति नास्ति चेन्द्रियसंयमः ।

सर्वभूतदया नास्ति एतच्छण्डाललक्षणम् ॥ २०६ ॥

cp. Vajras. cl. 16 देवमनुष्टानारीणां तिर्यग्योनिगतेष्वपि ।

मैथुनं नाधिगच्छति ते नरा ब्राह्मणाः खलु ॥ २०७ ॥

शूद्रीकृत्स्तेन यो भुक्ते मासमेकं निरत्तरम् ।

जीवमानो भवेच्छूक्रो मृतः स शा प्रजापते ॥ २०८ ॥

MSS 200. P °ज्ञचैव न युक्तिः । — 203. गताशीलकल्पा° । — 208. भुक्ते

89) Ex conject.; MSS. युक्तिः. Cl. 199 and 200 are somewhat intricate. I think, the purport of them is this: If the Brahmins are born from Brahmā, how then, is it with the Brāhmaṇī, how may she be a Brahman's wife? If she is born from Brahmā, she is the Brahman's sister, and does not fit him for a wife. *Idam na yuktih* signifies «this is not consistent with a proper way of acting».

90) शोल is a masculine, likewise in the following cloka

91) This cloka is a variance of cl. 111.

- cp. Vajras. cl. 20 शूद्रीपरिवृतो विप्रः शूद्री च गृह्मेधिनो ।
वर्जितः पितृदेवैश्य रौरवं सो ऽधिगच्छति ॥ २०६ ॥
तस्माद्वर्मतपःशीलसंयमज्ञानतो द्विजः ।
न लेतैर्हि विना विप्रः किं स्यात्संस्कारमात्रतः ॥ २१० ॥
तत्र शरीरसंस्कारमात्रेण ब्राह्मणो भवेत् ।
संस्कृतेन द्विजो वा चेच्छूक्रो अपि संस्कृतो द्विजः ॥ २११ ॥
यदि विप्रः शरीरः⁽⁹²⁾ स्यात्पावको ब्रह्मका भवेत् ।
ब्रह्मदृत्या च बन्धुनां शरीरदह्नाङ्गवेत् ॥ २१२ ॥
ब्राह्मणबीजसंभूतः शूद्रो अपि न कर्थं द्विजः ।
तस्माद्विं ब्राह्मणो नैव देहसंस्कारमात्रतः ॥ २१३ ॥
- cp. Vajras. cl. 10 सद्यः पतति मासिन धात्रवन्नीरविक्रयी ।
ब्राह्मणो अपि भवेच्छूक्रः सुरया लवणेन च ॥ २१४ ॥
- cp. Vajras. cl. 11 श्राकाशगामिनो विप्राः पतिता मांसभन्नणात् ।
विप्राणां पतनं दृष्ट्वा ततो मांसानि वर्जयेत् ॥ २१५ ॥
भद्रयते घेन मांसानि भद्रयते तेन किं न कि ।
श्रभदयभन्नणाच्चैव ब्राह्मणः पतितो भवेत् ॥ २१६ ॥
पतितो ब्राह्मणश्चैव संस्कारं नार्हति पुनः ।
तस्माज्ञानं विना नैव शरीरो ब्राह्मणो भवेत् ॥ २१७ ॥

MSS 210 C °तपशील°, P °पयः शली°. — 211. C वा चेच्छूदेषि संस्कृते, P वा-
चेच्छूदेषि संस्कृतो — 214. C सद्यपथति मासिन, P सद्यथतिमासिन . . . C °छूक्रः,
P °छूक्रः: . . . both लवनेन. — 217. C नर्हति, P नार्हतिः: . . . C शरीरीत्रां°.

92) Ex conject.; C वर्जितपितृवेदैवा°, P वर्जितःपितृवेदैःवरारवं.

93) शरीर masc, cp. cl. 217 and n. 90.

94) Perhaps should be corrected भद्रयेत्.

ज्ञानवान्हि भवेत्पूज्यो ब्राह्मणा श्रिय मानवः ।
 समानेषु च देक्षेषु कुत्राप्यस्ति विशेषता ॥ २१८ ॥
 तस्माव्ज्ञानप्रमाणेन न शरीरप्रमाणता ।
 यथा करोति भागडानि मृत्तिकपैव *भार्गवः*⁽⁹⁵⁾ ॥ २१९ ॥
 मृत्तिकाया न भेदो ऽस्ति तत्कृतभाजनेष्वपि ।
 किं तु प्रक्षिप्तवस्तूनां संज्ञायायते खलु ॥ २२० ॥
 प्रक्षिप्तं पत्रं यद्वच्यं तद्वाप्तं तेन लक्ष्यते ।
 ज्ञानधर्मगुणाचारैर्लक्ष्यते मानवस्तथा ॥ २२१ ॥
 ज्ञानधर्मगुणाचारैर्विक्षीनो मानवः पशुः ।
 ज्ञानविज्ञानभेदेन वर्तते गुणभेदता ॥ २२२ ॥
 गुणभेदाद्वेद्धर्मभेदा च संप्रजायते⁽⁹⁶⁾ ।
 धर्मभेदात्ततः कर्मभेदता संप्रवर्तते ॥ २२३ ॥
 कर्मभेदात्थाचारभेदता च प्रवर्तते ।
 तथाचारविशेषेण ज्ञातिभेदः प्रवर्तिताः ॥ २२४ ॥
 मक्षाभूतसमुद्भूतस्कन्धेष्वायतनेषु च ।
 सर्वजन्तुशरीरेषु समेषु का विशेषता ॥ २२५ ॥
 ज्ञानविज्ञानमात्रेण मिथ्यते खलु मानवाः ।
 ज्ञानविज्ञानपात्रलात्पूज्यते नीचज्ञा श्रिय ॥ २२६ ॥

MSS 218. देक्षेषु कुत्रोप्य°. — 222 P वर्तते गुणभेदताः — 223 C भेदात्ततो कर्मभेदात्संप्र°, P भेदात्ततो कर्मभेदतासंप्र°.

95) Instead of the last word, which is corrupt, is, of course, required a word meaning 'potter'. But it would be not advisable to correct भार्गिडकः. For *bhaṇḍika* = *bhaṇḍakāra* is unknown, and it is not in the habit of Sanskrit to use *taddhitas* in **ihā*, with the meaning of «manufacturer of — ». Query: भागडकृत्?

96) There can be no doubt about what the author intends to say, but the wording is corrupt.

ज्ञानविज्ञानकृनलाभानवो अपि न पूर्यते ।
 पशुवत्स नराकारः ततः पूजा न चाकृतेः ॥ २२७ ॥
 ज्ञानेनापि द्विजो नैव कर्माचारप्रमाणातः ।
 ज्ञानेन पदि वा विप्रः शूद्रो अपि ब्राह्मणो भवेत् ॥ २२८ ॥
 अन्ये अपि बहूवः सत्ति सौकैर्वर्तादिनीचजाः ।
 ज्ञानवत्तश्च ये धोरास्ते अपि स्युर्बाह्यणाः खलु ॥ २२९ ॥
 तस्माच्च ज्ञानमात्रेण ब्राह्मणो न भवेत्खलु ।
 कर्माचारप्रमाणेन न ज्ञानस्य प्रमाणता ॥ २३० ॥
 कर्मणापि द्विजो नैव शुद्धाचारप्रमाणातः ।
 कर्मणा वै द्विजाश्चैवं सर्वे स्युर्बाह्यणाः खलु ॥ २३१ ॥
 सत्ति हि बहुवो लोके मक्षयज्ञादिकर्मिणः ।
 तत्रियवैश्यशूद्राश्च कथं न ब्राह्मणा नुते ॥ २३२ ॥
 तस्माच्च कर्ममात्रेण ब्राह्मणाः स्युर्नराः खलु ।
 नापि स्वाचारमात्रेण ब्राह्मणाः स्युस्तथा नराः ॥ २३३ ॥
 पदि स्वाचारतो विप्रः सर्वे स्युर्बाह्यणाः खलु ।
 ये ये स्वाचारवत्तश्च ते ते स्युर्बाह्यणाः किल ॥ २३४ ॥
 सत्ति च बहूवः शूद्राः शुद्धाचारसमन्विताः ।
 न्रतोपवासधर्मिष्ठा नीघजा अपि सत्ति च ॥ २३५ ॥
 ते अपि स्युर्बाह्यणाश्चैवं यद्याचारप्रमाणता ।
 तस्माद्याचारमात्रेण ब्राह्मणा नैव मानुषाः ॥ २३६ ॥
 वेदेनापि तथा नैव ब्राह्मणाः स्युर्नरोत्तमाः ।
 पदि वेदेभवेद्विप्रो राजसो अपि द्विजः खलु ॥ २३७ ॥
 तथाभूद्यावणो नाम राजसो वेदपारगः ।
 सर्वे अपि राजसाश्चैवं वेदकर्मानुचारकाः ॥ २३८ ॥

कथं ते ब्राह्मणा नैव यदि वेदाद्विजो भवेत् ।
 तस्माच्च वेदमात्रेण नैव स्युर्ब्राह्मणाः खलु ॥ २३६ ॥
 सत्यधर्मप्रमाणेन सर्वमेकं जगद्गृहम् ।
 चातुर्वर्षयिदं लोकं तोर्धिकैरिति कल्पितम् ॥ २४० ॥
 तथा च कल्प्यते लोकबोधार्थमिति तीर्थिकैः ।
 स्वयंभूदेवसंभूतं चातुर्वर्षयिदं खलु ॥ २४१ ॥
 मुखतो ब्राह्मणो जातो बाङ्गभ्यां तत्रियः स्मृतः ।
 ऊरुभ्यां संभवो वैश्यः पद्मां शूद्रः समुद्धवः ॥ २४२ ॥
 तथा चेद्दि भवेद्वोषो धर्मेषु वर्णवादिनाम् ।
 अगम्यगमनाच्चैवं कथं धर्मविशुद्धिता ॥^(७) २४३ ॥
 पर्दि विप्रो मुखाज्ञातो ब्राह्मणो कुत्र संभवा ।
 ब्राह्मणेयपि मुखाज्ञाता स्वसा भार्या कथं ननु ॥^(८) २४४ ॥
 तथा च तत्रिया जाता बाङ्गभ्यामेव चेत्था ।
 तत्रियस्य भवेद्वार्या तत्रिया भगिनी खलु ॥ २४५ ॥
 वैश्यापि किं तथा चैवमूरुभ्यामेव संभवा ।
 वैश्यस्यापि भवेद्वार्या वैश्या तु भगिनी विश्वः ॥ २४६ ॥
 पद्मां जातो पथा शूद्रः शूद्री चापि तथोऽवा ।
 शूद्रस्यापि भवेद्वार्या शूद्री किं भगिनी खलु ॥ २४७ ॥
 न युक्ता भागनी भार्या तथा धर्मः कथं भवेत् ।
 अगम्यगमनाच्चैवमधर्म एव संभवेत् ॥ २४८ ॥

MSS 239 C यदि वेदाद्विजोत्तम ॥. — 246 चैवमूरुभ्यां.

97) Query: °चिशुद्धता; cp. cl. 310. Yet the suffix °ता, in this kind of writings, is not seldom used in a pleonastic manner. Cp. Avadānaç. I, 172, n. 6

98) Cp. cloka 198—200.

ततो ज्यत्विरुद्धं स्याद्ब्रह्मजा ब्राह्मणा यदि ।
धर्मक्रियाविशेषात् वर्णावस्थाः प्रतिष्ठिताः ॥ २४६ ॥

cp. Vajras §1 81 भारते एषि तथा चैवं धर्मराजो युधिष्ठिरः ।

Quotation from a ⁽⁹⁹⁾ discourse between
discourse between
Yudhiṣṭhīra and
Vaiṣampayana के ते ये ब्राह्मणाः प्रोक्ताः किं वा ब्राह्मणलक्षणम् ।

एतदिच्छामि भो ज्ञातुं तद्वान्व्याकरोतु मे ॥ २५० ॥

इति श्रुत्वा मक्षविज्ञो वैशम्पायन आदरात् ।

प्रत्युवाचेति कौत्तेय शृणु तत्कथ्यते मया ॥ २५१ ॥

कात्यादिभिर्गुणीर्युक्तस्त्यक्तदण्डो निरामिषः ।

न कृत्ति सर्वभूतानि प्रथमं ब्राह्मणलक्षणम् ॥ २५३ ॥

यदा सर्वप्रद्रव्यं पथि वा यदि वा गृहे ।

अदत्तं नैव गृह्णाति द्वितीयं ब्राह्मणलक्षणम् ॥ २५४ ॥

त्यक्तक्रूरस्वभावस्तु निर्ममो निःपरियक्षः ।

मुक्तश्चरति यो नित्यं तृतीयं ब्राह्मणलक्षणम् ॥ २५५ ॥

देवमनुष्ट्यनारीणां तिर्यग्योनिगतेष्वपि ।

मैथुनं क्लि सदा ^{(100).} त्यक्तं चतुर्थं ब्राह्मणलक्षणम् ॥ २५६ ॥

सत्यं शोचं दया शोचं शोचमिन्नियनियक्षः ।

सर्वभूतदया शोचं तपः शोचं च पञ्चमम् ॥ २५७ ॥

पञ्चलक्षणसंपन्न ईदृशो यो भवेद्वृजः ।

तमकृं ब्राह्मणं ब्रूपां शेषाः शूद्रा पुधिष्ठिर ॥ २५८ ॥

MSS 249. C °कृजा यदि ब्राह्मणा ॥ C वर्णावस्था प्रतिष्ठिता. — 251. C के तपब्राह्म°, P केतेब्राह्म° — 252. वैसंपायन. — 254. गृह्णाति.

99) This whole would be quotation from the Mahābhārata is borrowed from the *Vajrasūci*, it seems; only §. 252 and 260 are not found there. Our §. 251 = Vajras. 32, and our 253—259; 261—273 correspond with Vajras 33—51, safe some discrepancies, especially in the case of Vajras 44 — 100) MSS त्यक्तश्च° I have adopted the reading of *Vajrasūci* (ed. Weber)

न कुलेन न जात्या च क्रियाभिर्ब्राह्मणो न च ।
 चापडालो ऽपि हि वृत्तस्थो ब्राह्मणः स पुधिष्ठिर ॥ २५६ ॥
 श्रद्धिंसा ब्रह्मचर्यं च विशुद्धात्मापरियहः ।
 पालेष्वनभिलिप्साथ ब्राह्मणः स्याद्युधिष्ठिर⁽¹⁰¹⁾ ॥ २६० ॥
 एकवर्णमिदं विश्वं पूर्वमासीद्युधिष्ठिर⁽¹⁰²⁾
 यर्मक्रियाविषेषेण चातुर्वर्णं प्रतिष्ठितम् ॥ २६१ ॥
 सर्वे वै योनिजा मर्त्याः सर्वे मूत्रपुरीषिणः ।
 एकेन्द्रियक्रियार्थाश्च तस्माद्वीलगुणौद्विजाः ॥ २६२ ॥
 शूद्रो ऽपि शोलसंपन्नो गुणचान्नाल्लाङ्गो भवेत् ।
 वाल्लाङ्गो ऽपि क्रियाद्वीनः शूद्रात्प्रत्यवरो भवेत्⁽¹⁰³⁾ ॥ २६३ ॥
 पञ्चेन्द्रियार्थां घोरं यद्द शूद्रो ऽपि तीर्णवान् ।
 तस्मै दानं प्रदातव्यमप्रमेयं पुधिष्ठिर ॥ २६४ ॥
 न जातिर्दश्यते राजन्गुणाः कल्याणकारकाः ।
 गुणविद्यानिधिर्विद्वान्ब्राह्मणो ब्रह्मचारणात् ॥ २६५ ॥
 जीवितं यस्य लोकार्थं धर्मार्थं यस्य जीवितम् ।
 श्रहोरात्रं चरेन्मुक्तस्तं देवा ब्राह्मणां विडः ॥ २६६ ॥
 परित्यज्य गृहावासं ये स्थिता मोक्षकाञ्जिणाः ।
 कामेष्वसक्ताः कौत्तेय ब्राह्मणास्ते पुधिष्ठिर ॥ २६७ ॥
 श्रद्धिंसा निर्ममते वा सत्कृत्यस्य विवर्जनम् ।
 रागद्वेषनिवृत्तिश्च एतद्वाल्लाङ्गलक्षणम् ॥ २६८ ॥

MSS 259. वृत्तस्था न्ना०. — 262 C योनिजो, P योनिजौ.

101) Ex conject.; C °लिप्सार्था, P °लिप्यार्था. *Abhilipsā* is not found in PWK, but the verb *abhilipeati* is instanced in PW VI, sub लभ + शभि. — If the reading adopted is right, the protasis consists of a so called conditional clause represented by mere nominatives.

102) After this line C repeats cl. 260a, P not so.

103) Cl. 262 and 263 are repetitions of cl. 131 and 132.

जमा द्या द्मो दाने सत्यं शौचं स्मृतिर्घटा ।
 विद्या विज्ञानमाधीत्यमेतद्वाक्षणलक्षणम् ॥ २६६ ॥
 गायत्रीमात्रसारो जपि वरं विप्रः सुपत्तिः ।
 नाधीत्य चतुरो वेदान्सर्वाशी सर्वविक्रयी ॥ २६७ ॥
 एकरात्रोषितस्यापि या गतिर्बन्धवारिणः ।
 (१०६) न तां क्रतुसहस्रेण प्राप्नुवत्ति युधिष्ठिर ॥ २७१ ॥
 पारगः सर्ववेदानां सर्वतोर्धाभिषिङ्गनैः ।
 पुक्तश्चरति धर्मं यो तं देवा ब्राह्मणां विडुः ॥ २७२ ॥
 यदा न कुरुते पापं सर्वभूतेषु दारुणम् ।
 कायेन मनसा वाचा ब्रह्म संपद्यते तदा ॥ २७३ ॥
 यस्य लोकक्षिते चित्तं मैत्रीपुक्तमिवात्मजे ।
 तेन संपद्यते ब्रह्म तस्मान्मैत्रीं विभावय ॥ २७४ ॥
 यस्य लोकेषु कारुण्यं स्वात्मजे इव डुःखिते ।
 तेन संपद्यते ब्रह्म तस्मात्कारुणिको भव ॥ २७५ ॥
 यच्चितं मुदितं लोके मुख्यभूते इवात्मजे ।
 तस्य संजायते ब्रह्म तछोके मोदवाश्चर ॥ २७६ ॥
 यस्योपेक्षायुतं चित्तं सर्वलोकेष्विवात्मजे ।
 तस्य संजायते ब्रह्म तडुपेक्षायुतश्चर ॥ २७७ ॥

MSS 272 P °र्तिया धर्मतंदेवा. — 276 C यच्चितं, P यश्चितं — 277 C °क्षापितंचितं, both सर्वलोकव्य.

104) Note the new word *ādhītya*, the abstract noun of *adhīta* and cp. *adhītin* Likewise *modarant* cf. 276. — Our text has preserved the good reading; Vajras. विज्ञानमाधिक्यमेऽ is a corruption.

105) This cloka = Manu II, 118, but the third pāda has been changed to the worse. The 2d pāda is corrupt in MSS: both have चरन्विप्रः (likewise Vajras.) and C समन्त्रितः, P समन्त्रितः.

106) Ex conject.; C न तत्क्रतुऽ (also Vajras.), P न तन्क्रतुऽ.

107) As to the new word *abhisūcana*, cp. Avadānaç. I, 96, n. 7.

एतद्वि परमं ब्रह्मविकृतारं ब्रह्मसाधनम् ।
 ज्ञात्वा लोकद्वितीर्थेन चरं ब्रह्मविकृतारणम् ॥ २७८ ॥
 ततः क्षेत्रान्विनिर्जिता स्वात्मचित्तसमाद्वितः ।
 ब्रह्मप्रणियमालम्ब्य स्थिरभव समाधिषु ॥ २७९ ॥
 (१०८) तथा ब्रह्मगुणाधानाद्विर्यस्त्वं भवेः किंल ।
 पञ्चाभिज्ञपदप्राप्तो ब्रह्मलोकमवाप्नुयाः ॥ २८० ॥
 इति शुद्धा गुरोर्वाक्यं स सुभूतिर्गुणोत्सुकः ।
 तथेति प्रतिसंश्रुत्य ध्यानर्चर्यमुपाश्रयत् ॥ २८१ ॥
 ततो अन्यद्वन्माश्रित्य गुरोरज्ञासमाधृतः ।
 सर्वेन्द्रियविनिर्गत्या व्यक्तरज्ञानतत्परः ॥ २८२ ॥
 तत्राधिवसतो ऽस्यापि क्रोधाग्निः समुदीरितः ।
 कर्माधानवलाप्यासाकैव शान्तिमुपाययौ ॥ २८३ ॥
 तत्र च वनषपेण या वसती वनदेवता ।
 सा सुभूतिं महाक्रोधं दृष्टैवं समचित्तपत् ॥ २८४ ॥
 सुभूतिर्ब्रह्मणो च्येष सर्ववेदार्थपारगः ।
 सर्वमन्त्रविधानज्ञः सुतीदणक्रोधवाङ्गः ॥ २८५ ॥

A. v. II, 128, 6-8.

108) I doubt the genuineness of the last word. If right, it must mean the striving after practising the four *brahmavikṛitas*. I think that it must be ब्रह्मविकृताम्, cp. cf. 316.

109) Ex conject.; MSS ब्रह्मगुणाधाराद्व॑.

110) *sam* + *a* + *dhv* is not registered in PW or PWK. It signifies 'to take at heart'.

111) Ex conject.; MSS सर्वेन्द्रियविनिर्गत्य — in P the last *aks* may be perhaps कृत.

112) The construction is awkward, as the participle of the present does duty for a finite verb. Yet it is not advisable to read वनपेणेण as one word to get rid of the difficulty.

⁽¹¹³⁾ कदाचित्कुपितश्यापं क्रोधतः शापवङ्गिना ।
 धन्यति पर्वतांश्यापि सपत्निजत्तुमानवान् ॥ २८६ ॥
 समाधिद्यानयुक्तो ऽपि नैव चित्तसमाकृतः ।
 ज्ञानविज्ञानधर्मेषु विशेषं नाधिगच्छति ॥ २८७ ॥
 पदि बौद्धेषु धर्मेषु नियुक्तो ऽप्य द्विजोत्तमः ।
 त्रिप्रे ज्ञोशान्विनिर्जित्य बोधिचित्तं च लप्स्यति ॥ २८८ ॥
 बोधिचित्ते प्रलब्धे तु तदा लोकान्हिते चरेत् ।
 बोधिसह्वो महाविज्ञो भविष्यति न संशयः ॥ २८९ ॥
 इति निश्चित्य सा देवी कारुण्यान्हितमानसा ।
 तं सुभूतिं समागम्य जगदैवं पुरः स्थिता ॥ २९० ॥
 शृणु वत्स महाभाग यन्मया कृतमुच्यते ।
 धन्यो ऽसि त्वं महाधीर महर्षिर्द्विजसत्तम् ⁽¹¹⁴⁾ ॥ २९१ ॥
 किमर्थं वससे चैवमेकाकी निर्जनि वने ।
 निश्चितः प्रतिसंलीनः काष्ठपाषाणवहृथा ॥ २९२ ॥
 धर्मार्थकाममोक्षेषु पदि वाङ्कास्ति ते यते ।
 बुद्धस्य वचनं श्रुत्वा चर संबोधिसत्पथे ॥ २९३ ॥
 बुद्धो हि भगवान्नाथः मर्वशो लोकनायकः ।
 मुनीन्द्रः श्रीघनः शास्ता मर्वर्धमानुपालकः ॥ २९४ ॥
 तस्यैव धर्मता शुद्धा दशकुशलसंमता ।
 षट् पारमिताः ष्पाताः परत्रेहू शिवंकराः ॥ २९५ ॥

MSS 289 बोधिसत्ता. — 292. चैवंमेकां.

113) Ex conject.; C कदाचिन्कुपितोश्यापं, P कदाचित्कुपितेश्यापं.

114) I have taken up the reading of P; पिं in that MS has two dots written above it, as if to cancel it. C महर्षिर्द्विजः. The voc. महर्षे is also admissible, but not so probable as the nom.

115) So P. C निश्चितप्रतिसंलीनकां

धन्यास्ते भिन्नवशैव बुद्धस्योपासकाश्च ये ।
 सर्वसत्त्वक्षितार्थेन संबोधिगुणासाधांकाः ॥ २६६ ॥
 लं चापि हि तथा मला स्वपरात्मक्षितार्थतः ।
 त्रिरूपशरणं गला चर ब्रह्मन्त्रतोत्तमम् ॥ २६७ ॥
 ततः क्लेशगणान्क्लाब्रह्मचारिजिनेन्क्लवत् ॥
 साक्षादर्हत्पदं प्राप्य निर्वृतिसुखमामुषाः ॥ २६८ ॥
 इति श्रुता सुभूतिः स त्रिरूपगुणवर्णनाम् ।
 तथानुमोदितः प्राहृ तां देवतां पुरः स्थिताम् ॥ २६९ ॥
 तथाकुं देवते यामि संबुद्धदर्शनं प्रति ।
 त्रिरूपसमयं प्राप्तुमिच्छामि लत्प्रसादतः ॥ ३०० ॥
 यदि ते अस्ति कृपा देवि मयि मोक्षार्थसाधिनि ।
 संबुद्धं दर्शय त्रिप्रे तद्वर्मेषु निवेशय ॥ ३०१ ॥
 त्रिरूपशरणं गला चरिष्ये तद्वतोत्तमम् ।
 तथाशु कृपया नीला मां विकृरे प्रवेशय ॥ ३०२ ॥
 इति श्रुता वचस्तस्य सुभूतर्वनदेवता ।
 विज्ञाय बोधिमार्गेषु चित्तं तथानुमोदितम् ॥ ३०३ ॥
 तत एव समागृह्य सुभूतिं ब्रह्मचारिणम् ।
 शृण्या साकाशमार्गेण निनाय जिनमन्दिरम् ॥ ३०४ ॥
 सुभूतिस्तत्र संप्राप्तो दर्श जिनभास्करम् ।
 Paraphrase of the भगवत्तं मक्षसीम्यं लक्षणैः समलङ्घतम् ॥ ३०५ ॥
 cliché of the Bud-
 dha's outer appea-
 rance: Av.II,129,1-3. व्यज्ञनैश्च विराजतं व्यामप्रभामक्षेत्रम् ।
 सकृत्विरणाधिकं रत्नाङ्गमिव बङ्गमम् ॥ ३०६ ॥

MSS 296 भिन्नवशैवं. — 300 प्राप्तुमिच्छां. — 306 रत्नागमिव.

116) Ex conject.; MSS ब्रह्मन्त्रतोत्तमं.

117) Ex conject.; C ब्रह्मचारिजिनेन्क्लवत्, P ब्रह्मचारीजिनेन्क्लवत्.

समत्तो महाभ्रं जगन्नाथं मुनीश्वरम् ।
 सर्वदेवाधिपं सम्यक्संबोधिगुणसागरम् ॥ ३०६ ॥
 दृष्ट्वा च महासा चाथ सुभूतेस्तस्य सर्वथा ।
 आधातो पश्च सर्वेषु स प्रतिविगतो ऽप्यभूत्⁽¹¹⁸⁾ ॥ ३०७ ॥
 ततः प्रसादजातो ऽसौ सुभूतिर्द्विजसत्तमः ।
 नवा पादौ मुनेधर्मं श्रोतुं तस्थौ मुद्दा पुरः ॥ ३०८ ॥
 ततो ऽसौ भगवांस्तस्य सुभूतेश्चित्तशुद्धताम् ।
 ज्ञावार्यसत्यधर्माणि दिदेश्वं सविस्तरम् ॥ ३०९ ॥
 शृणु विप्र महाभाग सर्वसङ्ख्यात्मितार्थतः ।
 पदि ते धर्मवाचकास्ति संबोधिपदसाधने ॥ ३१० ॥
 भावनीया सदा मैत्री सर्वेषैवं यथात्मजे ।
 धर्ममाता यतो ऐत्तुर्त्वं त्याज्या करुचन ॥ ३११ ॥
 करुणा च तथा कार्या सर्वेष्वपि यथात्मजे ।
 कारुण्याद्वर्धते धर्मस्तत्कारुण्यं सदा कुरु ॥ ३१२ ॥
 मुदितापि सदा साध्या सर्वेषु च यथात्मजे ।
 मुदितां क्वि समालम्ब्य बोधिपदमवासुयाः ॥ ३१३ ॥
 उपेतापि सदा धार्या सर्वेष्वपि यथात्मजे ।
 उपेतातो लभेत्सौख्यं तडुपेतां सदा भज ॥ ३१४ ॥
 इमे धर्मा हि चलारश्चतुर्वर्गफलासये ।
 तत्प्राप्त्यै साध्यतां यन्नाच्चतुर्बहुविवारता ॥ ३१५ ॥
 ३१६ ॥

MSS 309 मनेधर्म. — 314 P °वास्तुप्राप्ति. — 316 यन्नाच्चतुर्वर्गफलासये.

118) Ex conject.; C सत्येषुमुप्रतिं, P सत्येषुमुप्रतिं

119) धर्म is here a neuter, ep. cl 317.

इति श्रुत्वार्थर्माणि⁽¹²⁰⁾ सं सुभूतिः प्रमोदितः ।
ज्ञेशसङ्गन्विनिर्जित्य बुद्धधर्मं समैक्षत ॥ ३१७ ॥

Subhūti's conversion सत्कायदृष्टिशैलं च विंशतिशिखरोऽक्षतम् ।
(A. v. II, 129, ८-७). विद्यर्थं ज्ञानवज्रेण संसाररतिनिःस्पृहः ॥ ३१८ ॥
श्रोतापत्तिफलं साक्षात्कृत्वा⁽¹²¹⁾ शिक्षो⁽¹²²⁾ भवन्मुनेः । -
दृष्टसत्यो अथ संबुद्धं न लोचैव कृताङ्गलिः ॥ ३१९ ॥

Paraphrase of his प्रत्रद्याप्रार्थनां चक्रे स्वाक्ष्यात्धर्मसाधने ।
becoming a monk
(A. v. II, 129, ७). चमस्ते भगवन्नाथं सर्वसत्त्वानुपालक ॥ ३२० ॥

अव्याप्तेण जगद्वन्धो यामि ते शरणं सदा ।
तथा धर्मे च सङ्गेषु⁽¹²³⁾ संबोधिगुणप्राप्तये ॥ ३२१ ॥
प्रत्रद्यां देहिं मे नाथं सद्वर्मेषु निवेशय ।
ब्रह्मचर्यं चरिष्ये इहं लदाज्ञां शिरसा वक्षन् ॥ ३२२ ॥
इत्युक्ते भगवान्दृष्टा हस्तेन तच्छ्रूरः स्पृशन् ।
एहि भिक्षो चरस्वेति प्रवदंस्तं समयक्षीत् ॥ ३२३ ॥

एहीति प्रोक्तः स बिनेन मुण्डो पात्री सुसङ्गाटिपरीतदेहः ।
सद्यः प्रशास्तेन्निय एव तस्थौ भिन्नः सुभूतिः सुगतप्रभावात्⁽¹²⁴⁾ ॥ ३२४ ॥

MSS 318 C °शिष्यरोऽक्षतं, P °शिष्यरोऽक्षतं..... both °निस्पृहः. — 319 श्रोता°
— 324. C प्रोक्तसङ्गि°, P प्रोक्तेसङ्गि°.

120) I follow P, C has °धर्माळ्हिसुभूतिः.

121) The last word according to P, I have only added the anusvāra on the last syllable of धर्मः; C बुद्धधर्मसमैक्षत unmeaning. But I am not sure of समैक्षत being genuine. Query: समैक्षत?

122) The 2^d pāda of this cloka is doubtless corrupt, and its correction uncertain. Query: शिद्ध्यो भवन्मुनेः? I am, however, not aware of the gerundive *piksya* v. a. = pāli *sikkhamāno* (cp. Childers s. v. *sikkhati*) occurring elsewhere. Nor can शैक्ष be meant, since Subhūti had not yet obtained the pravrajyā.

123) Cp. A. v. I, 50, 7 with note 5.

124) The clokas 321—324 are the paraphrase of the cliché of the *chubhik-*

Paraphrase of सच्चितसब्दः स मुने: प्रसादात्प्रपूज्यमानो व्यक्तरत्समाधौ ।
 the cliché ab-
 out reaching द्यायच्छमानः खलु बोधिमर्गे संबुद्धर्थे घटमान एव ॥ ३२५ ॥
 Arhatship
 (A. v. II, 129,
 8-11) सर्वं च संसारं मनित्यताकृतं पत्वा च संसारगतिं विभङ्गिनीम् ।
 क्लेशाश्च सर्वान्प्रविक्षय संयतः साक्षात्त्वं सो जर्हनभवन्महर्द्विकाः ॥ ३२६ ॥
 सुवीतरागः समलोष्टहृमा आकाशचित्तो घनसारवासी ।
 (126) भिन्दनविद्याद्रिमिवाप्तकोशं प्रापदभिज्ञाः प्रतिसंविदश्य ॥ ३२७ ॥
 सत्कारलभेषु पराव्युत्खलात्सशक्तेवासुरमानुषाणाम् ।
 पूज्यश्च मान्यो अभिवादनीयो बभूव स ब्रह्मविक्षारचारी ॥ ३२८ ॥
 A. v. II, 129, 12—18. ऋथ सुभूतिरायुष्मान्मन्वाकृदात्मवान् ।
 कुतश्च्युतो जह्मायातः कुन्त्र केन च कर्मणा ॥ ३२९ ॥

MSS 325 C सच्चित्° . . both °मान एवं ॥.— 326 क्लेशाश्च. — 328 C मा-
 न्योभिवा°, P माव्योभिवा° . . both वभूवसंत्र°. — 329 P °द्यात्मचित्.

sukta initiation, which however, in our *Avadānaçataka* is not found here, but elsewhere, see I, p. 284 and 347.

125) I have put संयतः instead of three syllables that are manifestly corrupt in MSS. C has विक्षय सुद्विद्वात्साक्षात्त्वं, P विक्षयसुट्टिद्वात्साक्षात्त्वं. My correction is taken from the same paraphrase of the parallel passages in A. v. nr. 61 and 62, see P f. 38 b 4 and 132 a 8.

126) MS °क्लैम्, but °हृमा appears in the same cliché at P f. 66 b 1. The epithet घनसारवासी answers to the enigmatical epithet वासीचन्दनकल्पः of the A. v. text.

127) Ex conject.; C भिन्दनविद्याद्रिमिवाषुकोशं, P भिन्दनविद्याङ्गमिवाषु-
 कोशं. The paraphrase helps here to correct a mistake, which has been made by Cowell, Feer and myself. We all were wrong in dividing the complex °कल्पो-
 विद्याविदारिताप्तकोशो into °कल्पो विद्या°. It must be divided °कल्पो उविद्या°.
 Though from a grammatical point of view the analysis of the compound = *yasmai vidārīto 'vidyāyā anqakoṭah* may hardly be accounted for, and the other analysis = *yasmai* (or *yena*) *vidyayā vidārīto 'nḍaqoṭah* commends itself as the most natural, yet the traditional acceptation implied by the paraphrases here and in other places (cp e. g. P 38 b 4. 66 b 1. 52 a 8 ऋविद्याप्तविभेदिनी. 141 a 6) must be the right one. It is in full accordance with the usual Buddhist terminology, the *avidyā* being the ultimate source of the evil of existence, the extermination of which is striven after; the being shut up in *avidyā* is signified by the image of the imprisonment within the egg.

श्रपश्यत्स ततश्चेति पञ्च जन्मशतानि च ।
 नागयोनिसमुत्पन्नस्ततश्युलाकृमागतः ॥ ३३० ॥
 Av. II, 129, 14—130, 1. पद्मैषाभ्यासतश्चासं क्रूरो लोकोपघातकः ।
 तेऽनैव देतुना चार्दं महाद्यसमाप्तवान् ॥ ३३१ ॥
 इदानो तु तथा चैतं क्रोधं प्रह्वातुमाघरे ।
 पस्यैव देतुना लोका धमति नरकेषु ते ॥ ३३२ ॥
 तस्माद्दं चरिष्यामि निःसङ्गो निरकृतिः ।
 सङ्गाद्दि ज्ञायते माया मायायां ज्ञायते रतिः ॥ ३३३ ॥
 रती रागो गमिज्ञायेत रागे मोहः प्रवधति ।
 मूजस्य हृयते चितं स्वेष्टकार्यापघाततः ॥ ३३४ ॥
 उपघाताहृते घिते क्रोधायिः परिदीप्यते ।
 क्रोधानलसमुद्दोसो दहृते ⁽¹²⁸⁾ स्वपरानपि ॥ ३३५ ॥
 यावत्क्रोधानलोद्दीप्तं स्वचितं लोशवायुभिः ।
 तावत्क्रो तपसाव्येवनिर्थं ⁽¹²⁹⁾ दुःखेतत्वे ⁽¹³⁰⁾ ॥ ३३६ ॥
 धर्मसुवरितं पुण्यं दानशोलादिसाधनम् ।
 कृतं काल्पसहस्रैर्पद्मेत्क्रोधानलः ज्ञाणात् ॥ ३३७ ॥
 तस्मात्क्रोधायिः ⁽¹³¹⁾ शास्त्र्यर्थं कृतेन्नियविनिपद्म ।
 एकात्मे हि वसेयं च विविक्तारण्यगोचरे ॥ ३३८ ॥

MSS 890 श्रपश्यत्स जन्मशा०. — ३३२ C चित्तक्रो०, P चित्तक्रो०. — ३३४
C स्वेष्टकार्योपघातकः ॥, P स्वेष्टकार्यापघाततः ॥. — ३३६ (C) नलोदीप्तं.

128) One should expect स्वपरानपि.

129) Ex conject., the meaning is: «..... what is then the use of tapas ? This is fruitless, only a cause of sorrow»; MS तपसाव्येवनिर्थ.

130) This çloka is wanting in P.

131) Ex conject.; MSS क्रोधायिःशास्त्र्यर्थः.

यदा च गरुडेनाहृं बलादाकृष्ण भक्षितः ।
 पतीन्दृष्टानुमोदैं च कुर्वन्मृत्युमवास्तवान् ॥ ३४६ ॥
 तेनैव केतुना चाय द्विजातिकुलसंभवः ।
 सर्वज्ञेशान्विनिर्जित्य ब्रह्मचारी भवाम्यकृम् ॥ ३४० ॥
 अथापि चेतथा चात्र वसे^[यं] जनपदाभ्यमे ।
 केनचित्क्लेशितश्चाहृं धष्टुमेवमवाप्नुपाम् ॥ ३४१ ॥
 इति निश्चित्य चित्तेन सुभूतिर्निरकृतिः ।
 विविक्ते ग्रण्यवासे स निःसङ्गो न्यवस्तुसुधीः ॥ ३४२ ॥
 तथैकाकी वसंस्तत्र चतुर्थध्यानसंयुतः ।
 फलमूलाम्बुसंतुष्टो ब्रह्मचारी मुमोद् सः ॥ ३४३ ॥
 अथ सङ्गे अपि यामेषु देशे जनपदेषु च ।
 भिन्नाक्लितोर्विरुद्धं वा स सकामो भवद्यदा ॥ ३४४ ॥
 तदा पूर्वमसौ दृष्टा गोघरमभ्यलक्षपत् ।
 अक्लो देशेषु सर्वत्र भवति निर्गुणा जनाः ॥ ३४५ ॥
 मानिनो मदमोक्षान्धा डुष्टा मत्सरिणः शठाः ।
 तत्कथं संचरिष्ये ऽत्र भिन्नाक्लितोः कुले कुले ॥ ३४६ ॥
 दूषयिष्यति चित्तानि केचिद्दृष्टैव मां पतिम् ।
 (३४६)
 यद्देतो * जनाशैवं धमति डुर्गतिष्वपि ॥ ३४७ ॥
 काल्पकोटिसकृमाणि नैव मुक्ताश्च डुर्गतिः ।
 तदहृं सर्वसद्वेषु कुत्सपिपीलिकादिषु ॥ ३४८ ॥

MSS 341 धष्टुमेव°. — 345 C °चरमप्यल°.

132) The metre is violated by a line of seventeen syllables. The simplest way to restore it is by changing वसेयं into वसे.

133) C P यद्देतोर्जना°. I suppose that one akṣara has dropped (perhaps यद्दे-
 लुतो इ°). If not rather a whole line, the last part of that beginning by यद्देतोः and
 the first of that to which belongs जनाशैवं etc. The first line of cl. 348 continues
 the sentence of cl. 347, and likewise cl. 348 c d → cl. 349 a b belong together.
 Accordingly I have made of cl. 349 a çloka of six pādas to restore the due order.

द्याचित्तं समालभ्य वसेयं ध्यानसंरतः ।
 येनैवं भवेत्तद्वानां भवेत्तद्वानां प्रसादितम् ।
 तमेव धर्ममाधाय यतिर्मानमवाप्नुयात्⁽¹³⁴⁾ ॥ ३४६ ॥
 इति संनल्ला चित्तेन स मुभूतिः सुबुद्धिमान् ।
 विविक्ते जपयेदेषो जपि न्यवसद्यानसंरतः ॥ ३५० ॥
 यद्य मो जह्नेत्वमासानामत्यपाद्विमानसः ।
 इत्येवं चित्तपामास लोकानुप्रहृकारणात् ॥ ३५१ ॥
 किमत्र ध्यानसंलीनः करोमि लोकबोधनम् ।
 किमपत्त्वालं च ज्ञावेयं काष्ठपापाणवत्स्थितः ॥ ३५२ ॥
 केवलं स्वमनस्तुष्टै ध्यानं सौख्यार्थसाधनम् ।
 सुखं लब्ध्यापि किं सारं सत्त्वानुप्रहृण विना⁽¹³⁶⁾ ॥ ३५३ ॥
 तस्माद्यानात्समुत्थाय सत्त्वानुप्रहृकारणात् ।
 क्षमिष्ठं प्रदर्शयं संबोधी स्थापयिष्ये महाजनान्⁽¹³⁷⁾ ॥ ३५४ ॥
 इति निश्चित्य चित्तेन स मुभूतिः समृद्धिमान् ।
 सत्त्वानां विनयार्थेन प्रातिकृप्यमदर्शयत् ॥ ३५५ ॥
 A. v. II, 130, 5—6.
 A. v. II, 130, 6—131, 2. तदृद्विनिर्मितान्येव गृहानां महौत्रसाम् ।
 यस्य कुलशतान्यत्र प्रसम्मिरे⁽¹³⁸⁾ समततः ॥ ३५६ ॥

MSS 349 प्रमादितं ॥. — 352 °प्रावित्यितः ॥. — 356. °तान्येवं.

134) So MSS. I surmise the true reading will be: तमेव धर्ममाधाय यदि मो-
क्षमवाप्नुयाम् (".... if perhaps I might obtain deliverance").

135) Ex conject.; C इतिसंरूप्य, P इतिसंरूप्य. *Sammahya* = "postquam se
accinxit" is the very expression required here.

136) Cf. 352 and 353 are characteristic for the Mahāyānist spirit of the
paraphrast's tale.

137) A strange word. One would expect महाजनान्; the corresponding pas-
sage in A. v. has महाजन°.

138) Ex conject.; P प्रसम्मिरे, C प्रसम्मिरे.

Av. II, 131, 2-4.

एतांश्च गरुडान्दष्टा नागाः संत्रसितास्ततः ।
 इतस्ततः समुद्रात्ताः सुभूतेः शरणं पयुः ॥ ३५७ ॥

अथ स्वर्द्धिबलेनैव समाश्चास्य सुभूतिना ।
 सर्वे नागाः सुपर्णेण्यः परित्राताश्च सर्वतः ॥ ३५८ ॥

पुनस्तेन सुपर्णानां विनयार्थं सुभूतिना ।
 स्वर्द्धिबलप्रभावेन ⁽¹⁴⁰⁾ मक्षानागो विनिर्मितः ॥ ३५९ ॥

तेनाप्येवं सुपर्णानां पञ्च कुलशतानि च ।
 अभिहुतानि नगेन समतात इतस्ततः ॥ ३६० ॥

तेनैवाभिहुताः सर्वे गरुडात्तासमागताः ।
 इतस्ततः समुद्रात्ताः सुभूतेः शरणं पयुः ॥ ३६१ ॥

सुभूतिना तथा चैव सर्वे ते गरुडा अपि ।
 स्वर्द्धिबलप्रभावेन समाश्चास्य सुरक्षिताः ॥ ३६२ ॥

एवमृद्धिप्रभावानि सुभूतेस्तस्य सम्यतेः ।
 दृष्टा सर्वे जनीयास्ते सकृष्टाहुतमाययुः ॥ ३६३ ॥

घन्यो ज्यमृद्धिमान्धितुरर्घ्नसंबुद्धसेवकः ।
 पेनैते रक्षिताः सर्वे नागाश्च गरुडा अपि ॥ ३६४ ॥

Subhūti preaches to
an audience of Ga-
ruḍas and Nāgas ⁽¹⁴¹⁾
इति सो जर्हन्सुभूतिस्तान्सर्वान्दष्टा प्रसन्नितान् ।
सहर्मे विनयार्थेन मैत्रीर्घममुपादिशत् ॥ ३५५ ॥

MSS 357 C गरुडादष्टा, P गरुडादष्टा. — 358 °लेनैव .. . C सुभूतिवाँ,
P सुभूतिवा. — 361 गरुडात्रासः. — 364 C पेनैवरक्षितासर्वे.

A lamaist album in the Museum für Völkerkunde in Berlin contains a beautiful miniature on silk of the scene of Subhūti's preaching to nāgas and garudas. Cf. A. Grünwedel. Mythologie des Buddhismus etc. p. 188 (sketch of the miniature)

139) With संत्रसित् cp. Pāli *santasita* 140) I follow P. C has मक्षानागो

141) A strange form, but if explained as the partic. of a denominative **prasannayati*, it might be put to the account of the author of our collection. It is, however, comparatively easy to restore प्रसादितान्.

the Dharma, espe- शृणुधं मद्वचः सर्वे नागाशं गहुडास्तथा ।
 cially the suppress- पदि मे शरणं पाथ रमधं मैत्रमानसाः ॥ ३६६ ॥
 ion of anger. ये एते सुखिनो लोके सर्वे ते मैत्रवारिणः ।

 ये एते डुःखिनो लोके सर्वे ते क्रोधिनो नराः ॥ ३६७ ॥

 तस्मात्क्रोधप्रकृणाय क्रियतां पलमादरात्⁽¹⁴²⁾
 पावच्छित्ते स्थितं क्रोधं तावन्मेत्री न भाव्यते ॥ ३६८ ॥

 न च द्वेषसमं पापं न च मैत्रीसमं तपः ।

 तस्यान्मेत्री प्रयत्नेन भावनोया सदादरात् ॥ ३६९ ॥

 मनः शमं न गृह्णाति न प्रीतिसुखमशुते ।
 न निहां न धृतिं पाति द्वेषशल्ये वृद्धि स्थिते ॥ ३७० ॥

 न द्विषत्तः नयं यात्ति यावज्जीवमपि घ्रतः ।
 क्रोधमेकं तु यो द्वन्यातेन सर्वे द्विषो हृताः ॥ ३७१ ॥

 विकल्पेन्धनदीसेन जलुः क्रोधकृष्टिर्भुजा ।
 द्वृत्यात्मानमेवादौ परान्धद्यति⁽¹⁴³⁾ वा न वा ॥ ३७२ ॥

 जरा द्वृपवतां क्रोधस्तमश्चनुष्मतामपि ।
 बन्धो धर्मार्थकामानां तस्मात्क्रोधो निवार्यताम् ॥ ३७३ ॥

 दिव्यभोगानुभोक्ता च प्राप्तादे मर्णिमएडते ।
 सुप्तो अपि न लभेन्निद्रां क्रोधपर्याकुलो नरः ॥ ३७४ ॥

 क्षषिभिर्योगिभिश्चाम्बुफलमूलादितोषितेः ।
 दृग्धा जनपदाश्चापि क्रोधाच्छापक्रुताशैनः ॥ ३७५ ॥

MSS 367 C य एते (twice). — 368 C स्थितं क्रोधं. — 373 क्रोधःत°
 P वधोधर्मा°. — 374 भोक्तावप्राप्तादे.

142) Note in this cloka the neuter gender of *yaina* and *krodha*; likewise of
sāra cl. 353 and *prabhāva* cl. 368.

143) Ex conject.; C परान्धद्यति, P परान्धद्यति.

यच्छङ्करो महारौक्तो निर्धृणो द्रोधप्रभानलैः ।
 ददाक् ब्रह्मज्ञं कामं तच्च क्रोधप्रभावतः ॥ ३७६ ॥
 यद्गाजानो विरुद्धाश्च युद्धं कृता परस्यरम् ।
 मृत्युं याति जनैः सार्वं तच्चापि क्रोधप्रभावतः ॥ ३७७ ॥
 सुकृदो यत्सक्षायांश्च स्नेहविश्वभवारिणः ।
 सत्यर्थावनादृत्य द्रष्टि क्रोधादनार्यकाः ॥ ३७८ ॥
 साधवो ये महात्मानः संवृत्तिर्थमचारिणः ।
 तानपि संमुखं द्रष्टि दुर्वाग्वाणी रुषा खलाः ॥ ३७९ ॥
 मातरं जन्मदात्रो च धात्रीर्वा स्नेहयालिनीः ।
 स्वात्मजानिर्दया द्रष्टि तच्च क्रोधप्रभावतः ॥ ३८० ॥
 स्वात्मजाः पितरं यच्च स्नेहसत्कारपालकम्⁽¹⁴⁴⁾ ।
 विविगणाय्य पापानि द्रष्टि क्रोधप्रभावतः ॥ ३८१ ॥
 गुरुत्सद्वर्मशास्त्रंश्च कल्प्याणाधावतारकान् ।
 अनादृत्य भयं पापा द्रष्टि क्रोधोद्धता नराः ॥ ३८२ ॥
 यत्पिता स्वात्मजे पुत्रे पुत्रो वा बालकामपि ।
 निर्दयस्ताडयन्त्विति तस्मात्क्रोधो महारिपुः ॥ ३८३ ॥
 धातरः सकृजाश्चापि रोषिता भेदिताशयाः ।
 विगृहंति महाकुद्धास्तस्मात्क्रोधो महारिपुः ॥ ३८४ ॥
 यत्स्वयं परिणीतापि भार्या धर्मनुचारिणी ।
 ताडिता त्यज्यते भर्त्रा क्रोधात्ततो महूदयम् ॥ ३८५ ॥

MSS 378 C सत्यर्थाविनादृत्य, P सत्यर्थाविनादृत्य. — ३८२ C गुरुत्सद्वर्म-
 शास्त्रं च P identical but °स्त्रंश्च P धत्ति C द्रष्टि. — ३८३ पुत्रोम्बा, m be-
 fore v occurs also in other places (e. g. cl 419 a धर्मम्बुधा) C निर्दयस्ताड°. —
 ३८४ C धातरः सह०, P धातारः सह० both विगृहंति.

144) I follow P; C °सत्कारपालकं.

प्रमदापि च भर्तारं स्वामिनं स्नेहकारिणम् ।
 कुलधर्मनाशत्य बहुति क्रोधतस्तथा ॥ ३८६ ॥
 ये ⁽¹⁴⁵⁾ शास्त्रा पतयो धीराश्चतुर्ब्रह्मविद्वारिणः ।
 तानपि संमुखं डुष्टास्ताडर्पत्ति रूषान्विताः ॥ ३८७ ॥
 शास्त्रात्मा हितकृश्योगी ज्ञातिवादी वने वसन् ।
 सो जपि शकालितो राजा स्वयमेवासिना ⁽¹⁴⁶⁾ रूषा ॥ ३८८ ॥
 दानवा ग्रन्थि देवांश्च देवाश्च ग्रन्थि दानवान् ।
 अन्योन्यं विपर्कं कृत्वा प्रमद्यति ⁽¹⁴⁷⁾ रूषाकुलाः ॥ ३८९ ॥
 आत्मानमात्मना कृत्वा विषशत्रानलादिभिः ।
 वसति नरके घोरे ते जपि सर्वे रूषान्विताः ॥ ३९० ॥
 ये ये डुष्टाशयाः कूराः स्वपरार्थाभिधातकाः ।
 पतति नरके घोरे ते जपि सर्वे रूषाशयात् ॥ ३९१ ॥
 क्रोधेन भिघ्यते लोकः क्रोधेन परिभाष्यते ⁽¹⁴⁸⁾
 क्रोधेन क्लिंस्यते जन्मुस्तस्मात्क्रोधो महारिषुः ॥ ३९२ ॥
 क्रोधेन ⁽¹⁴⁹⁾ वै महारुद्धश्चिक्षेद बह्यणः शिरः ।
 तेनैव पातकेनैव धातचित्तो भवचिक्षवः ॥ ३९३ ॥
 क्रोधेन ⁽¹⁴⁹⁾ वै तथा रुद्रः सुरघोषात्मजस्य च ।

MSS 386 C स्नेहकामिण, P स्नेहकामिन. — 398 C °रुद्रविच्छद्, P °रुद्र-
चिक्षद both धातचित्तो.

145) Ex conject.; MSS ये हत्तो पतयो.

146) Cp. Jātakamālā XXVIII = Pāli Jātaka nr 318.

147) Op. Jātakamālā XXXII, 40.

148) परिभाष्यते. «is abused», cp. cl. 879. Though PWK does not register that meaning for *bhās* + *pari*, it is instanced for *paribhāṣā* and *paribhāṣana*.

149) Ex conject.; MSS क्रोधेनैव.

150) I follow P. In C I find रुद्रो मुरुद्यो, which, if correct, would necessitate the reading रुद्रो ऽमुरु०. But Brahmā who is doubtless meant is no Asura.

शशुरस्थापि दक्षस्य चक्रेयमास मस्तकम् ।
 तत्पापकर्मणा क्वैव शिवो ज्ययभूदिगम्बरः ॥ ३५४ ॥
 क्रोधेन धंस्यते धर्मः क्रोधेन विलयं गतः ।
 क्रोधेन त्यज्यते सत्यं तस्मात्क्रोधो महारिपुः ॥ ३५५ ॥
 यानि महात्मि पापानि महाङ्गुष्ठभयानि च ।
 तानि सर्वाणि डुष्टानि क्रोधचित्तोऽवानि च ॥ ३५६ ॥
 तत्क्रोधादपरो वैरः यातको ज्यो न विद्यते ।
 तस्मात्क्रोधविनाशाय प्रथतद्यं समाहिताः ॥ ३५७ ॥
 येन क्रोधो जितो वैरो ज्ञानवशेण साधुना ।
 तेन सर्वे जिता डुष्टाः शत्रवो डुःखदायकाः ॥ ३५८ ॥
 यस्य चित्ते दया नास्ति क्रोधानलविदाहिनि ।
 स साधुपुरुषशापि नैव विश्वस्यते जनैः ॥ ३५९ ॥
 क्रोधकलङ्कितो यो क्षि सङ्कुणालङ्कृतो यदि ।
 स विद्वानपि नासेव्यो यथा वृक्षो अङ्कितेष्ठितः ॥ ४०० ॥
 दानशीलादिसङ्खर्मवृत्तैश्च यदि भूषितः ।
 क्रोधवान्न विभात्येव अङ्कितपूर्णो यथा द्रुदः ॥ ४०१ ॥
 सर्वविद्याकलाज्ञो अपि समृद्धः शिल्पवानपि ।
 अस्त्रमत्त्वाद्यभिज्ञो अपि क्रोधवान्नैव सेव्यताम् ॥ ४०२ ॥
 क्रोधवान्नैव लोकैः क्रोधवान्वद्यते जनैः ।
 क्रोधवान्नैवते मित्रैः क्रोधवान्परिभूयते ॥ ४०३ ॥

MSS 894 क्रोधेनैवं. — 896 सहात्मि. — 899 O क्रोधानिलः, P क्रोधानिस्त्वः.

151) A cloka of six padas.

152) Ex conject.; C क्रोधवान्नैविभात्येवमङ्किं, P क्रोधवान्नैवभात्येवमङ्किं. Or perhaps क्रोधवान्नैव भात्येषः.

153) Ex conject.; MSS क्षास्यते लोकै. — Cp PW VII, s. v. क्षस् + उप caus. In both passages of Kathās. quoted there Durgaprasād's ed. reads °hasita and °hasyamānal.

क्रोधो धर्मविहृष्टलाज्जतुर्वर्गविनाशकृत् ।
 तस्मात्क्रोधविनाशाय प्रयत्नं समाहृताः ॥ ४०४ ॥
 क्रोधेन भिष्यते चित्तं भिन्नचित्तो विकीर्यते ।
 विकीर्यः ज्ञाश्यते मारैः ज्ञेषितो ज्यैर्यतां ब्रजेत् ॥ ४०५ ॥
 अधैर्यतादवेन्मूढो मूढो ⁽¹⁵⁴⁾दुष्टवशं ब्रजेत् ।
 दुष्टपित्रोपदेशेन कुपथे चरते कुधीः ॥ ४०६ ॥
 असन्मार्गं समादृजो विपरीतं समाचरेत् ।
 विपरीतानुबोधेन भवेदार्थापवादकः ॥ ४०७ ॥
 सद्वर्मादीन्प्रतिक्षिप्य प्रतिमादीन्विघातपेत् ।
 इत्यादि पातकं कृता पञ्चानन्तर्पमाप्नुयात् ⁽¹⁵⁵⁾ ॥ ४०८ ॥
 ततश्च नरकान्यायाद्वादीन्समत्तः ।
 नरकावरकं गत्वा महादुःखमवाप्नुयात् ॥ ४०९ ॥
 इत्थं दुःखानुवेदो स नरकेषु सदा वसेत् ।
 नरकेभ्यस्तमुद्दर्तुं जिनो ऽपि नैव शक्नुयात् ॥ ४१० ॥
 यावत्ति पापदुःखानि दुर्वृत्तिप्रभवानि क्षि ।
 तानि सर्वाणि ज्ञानीष्यं क्रोधचित्तोद्वानि क्षि ॥ ४११ ॥
 सर्वेषां पातकानां तत्क्रोधं मूलं जगुर्जिनाः ।
 धर्माणां तु ज्ञाना मूलं यतः सौज्यं प्रवर्तते ॥ ४१२ ॥

MSS 405 °शितोधैर्यतां. — 409 C नरकन्मायाद्वादीन्स°, P नरकान्प्रायाद्वादीन्स°. — 411 तानिसर्वानिज्ञानिष्यं.

154) Ex conject.; the transmitted text is vitiated. C अधैर्यविभवेन्मूढो मूर्खो दुष्टवशं ब्रजेत्, P अधैर्यविकृतेन्मूढो मूर्खो दुष्टवशं ब्रजेत्. The word *mūrkha* is wholly out of place. Cp. cl. 334.

155) The *pāñcānantaryā* set of wicked deeds is explained Dharmasamgraha LX, cp. Kenjiu Kesawara's ed. p. 13 and 48, and Childers, s. v. *pāñcānantariyakammām*.

इति क्रोधं विनिर्भित्य त्रैव साध्यतां सदा ।
 मैत्रोचितं समालभ्य विकृहं यथा सुखम् ॥ ४१३ ॥
 आत्मनीव दया स्याचेत्स्वजने वा यथा जने ।
 कस्य नाम भवेच्छित्तमधर्मप्रणायाशिवम्⁽¹⁵⁶⁾ ॥ ४१४ ॥
 दयावियोगतो लोकः परममेति विक्रियाम् ।
 मनोवाङ्कायविस्पन्दैः स्वजने जपि यथा जने ॥ ४१५ ॥
 धर्माश्रीं न त्यजेदस्माद्यामिष्टफलोदयाम् ।
 सुवृष्टिरिव शस्यानि गुणान्सा हि प्रसूयते ॥ ४१६ ॥
 दयाक्रातं चितं न भवति परक्षेहरभसम्
 शुचौ तस्मिन्वाणो ब्रजति विकृतं त्रैव च तनुः ।
 विवृद्धा तस्यैवं परकृतरुचिमैत्र्यनुगता
 प्रदानकात्यादीज्ञनयति गुणान्कीत्यनुसृतान्⁽¹⁵⁷⁾ ॥ ४१७ ॥
 दयालुर्नेष्टेगं जनयति परेषामुपशमा-
 दयालुर्विश्वास्यो भवति जगतां बान्धव इव ।
 न संरभजोभः प्रभवति दयाधीरकृद्ये
 न कोपाग्निश्चित्ते ज्वलति हि दयातोयशिशिरे⁽¹⁵⁸⁾ ॥ ४१८ ॥

MSS 414 दयास्याच्चत्स्व°..... C भवेच्छित्तमेधर्म°, P भवेच्छित्तमधर्म°. — 415 म-
नावा°. — 417 शुचोतस्मिन्वा°..... P तनुं, C तनु.... P °रुचिर्मत्र्यनु°, C °रुचिमैत्र्यनु°.
— 418 C संरभ°, P संरभ°.

156) Cl. 414—416 = Jātakamālā XXVI, 39—41.

157) This cīkhariṇī stanza = Jtkm. XXVI, 42 with slight discrepancies at the end of pāda c) and d).

158) This cīkhariṇī stanza = ibid. XXVI, 43, with one variance in pāda b).

संक्षेपेण दयामतः स्थिरतया पश्यति धर्मं बुधाः
 को नामास्ति गुणः स साधुदितो यो नानुयातो दयाम् ।
 तस्मात्पुत्र इवात्मनीव च दयां नोक्ता प्रकर्षं ज्ञेन
 सन्मैत्र्या विकृत एव मुदितां प्रोक्षावप्यं सदा ॥ ४१६ ॥
 दयालोक्तुदये ज्ञाता मैत्री सहर्मसाधनी ।
 तस्माद्यां वृद्धि स्थाप्य मैत्री लोके प्रसार्यताम् ॥ ४२० ॥
 मैत्रीमान्पुरुषः साधुदेवैरपि प्रशस्यते ।
 विश्वस्यते सदा सङ्क्रिबान्धवैः स्वजनैर्जनैः ॥ ४२१ ॥
 मैत्रीमान्सज्जनो लोके निर्गुणो ऽपि प्रशोभते ।
 मैत्रीमान्सन्मतिर्बन्धुर्लोकानां जगतामपि ॥ ४२२ ॥
 मैत्रीमाङ्गगतामिष्ठो मैत्रीमाङ्गगतां सुकृत् ।
 मैत्रीमाङ्गगतां मित्रो मैत्रीमाङ्गगतां सखा ॥ ४२३ ॥
 मैत्रीमान्पुरुषः श्रीमान्यत्र यत्र प्रगच्छति ।
 तत्र तत्रैव सर्वत्र पूज्यते स्वजनैर्यथा ॥ ४२४ ॥
 बुद्धो क्षिं जगतां बन्धुस्त्रिलोक्याधिपनायकः ।
 सो ऽपि शास्त्रा विभात्येवं मैत्र्या संस्फारयज्जगत् ॥ ४२५ ॥

MSS 421 प्रशस्यते; the last two words of this cl. are wanting in P.—
422 C मैत्रीमालम्ब्यद्वानोलोकै..... both °सन्मतिवंद्यु°.

159) Of this *çārdūlavikrīdita pādas* a), b) and c) fully agree with Jtkm. XXVI, 44, the fourth pāda is different, in accordance with the different situation.

160) *Mitra* is a masculine here and cl. 441.

161) Ex conject.; MSS संस्थारपञ्जगत्. Although this compound — caus. of *sphar* + *saṃ* — is not registered in PWK, it may be, I think, the right word wanted here. This hypothetical causative *samsphārayan* = 'expanding [i. e. filling] the whole world with love' belongs to the same root as *sphurati*, from which is derived the frequent adj. *sphuṭa*; cp. my note 3 at A.v. II, 173.

ये ये सत्त्रा मक्षभिज्ञाः सर्वलोकानुकम्पकाः ।
 पूज्यते सह्वलोकैश्च ते ऽपि मैत्र्याः प्रभावतः ॥ ४२६ ॥
 बोधिसत्त्वा मक्षासत्त्वा बोधिसंभारसाधकाः ।
 सर्वसत्त्वक्षितार्थस्थास्ते ऽपि मैत्रीप्रभारिणः ॥ ४२७ ॥
 पन्माता डुःखिताप्येवमा गर्भाद्वालकं सुतम् ।
 पाति स्नेहोपचारेण तच्च मैत्रीप्रभावतः ॥ ४२८ ॥
 पतिपता बालकं पुत्रमभुज्ञानः स्वयं सुखम् ।
 पाति स्नेहोपचारेण तच्च मैत्रीप्रभावतः ॥ ४२९ ॥
 यच्च राजा प्रजाः पाति स्वयं वीरत्रतं दधत् ।
 (161)८ डुङ्गनान्मद्यन्सर्वान् तच्च मैत्रीप्रभावतः ॥ ४३० ॥
 यच्च विद्वान्गुरुः शिष्यान्सद्वर्मार्थोपदर्शयन्⁽¹⁶²⁾ ।
 प्रबोध्य बालकाज्ञास्ति तच्च मैत्रीप्रभावतः ॥ ४३१ ॥
 यच्च वीरा रणे स्थित्वा सहृत्यरीन्प्रकृहरिणः ।⁽¹⁶³⁾
 प्रकृत्ति स्वपत्तांश्च तच्च मैत्रीप्रभावतः ॥ ४३२ ॥
 सार्थवाक्षो अनुधिं गत्वा यत्नै रक्षानि साधयन् ।
 सत्त्रान्पाति दद्वानं तच्च मैत्रीप्रभावतः ॥ ४३३ ॥
 यच्च भार्यानुपात्येव मृतेन स्वामिना सहृ ।
 अनपेत्य स्वजीवे ऽपि तच्च मैत्रीप्रभावतः ॥ ४३४ ॥

MSS 452 C स्वयंकाश, P स्वयत्तांश. — 434 °यात्येवं.....C अनपेत्ता, P अन-
यद्या.

161) Ex conject.; MSS डुङ्गया०.

162) The compound is utterly incorrect. Query: सद्वर्मायोपदर्शयन् or °दर्श-
नात् or सद्वर्मार्थोपदर्शयन्?

163) Ex conject.; C सहृत्तोरिपुकृहरणात्, P सहृत्तारिप्रभारणात्, both unmean-
ing. Yet my correction is but a guess.

पितृभ्यो मृतकेभ्यो ऽपि ददाति पिण्डमादरात् ।
 अनुशोचन्मुङ्गश्चापि तच्च मैत्रीप्रभावतः ॥ ४३५ ॥
 तिर्यग्योन्युद्धवाश्चापि पश्चवः क्रूरमानसाः ।
 स्वसुतान्तेकृतः पात्ति तच्च मैत्रीप्रभावतः ॥ ४३६ ॥
 कृष्णादिकीट्यश्चापि क्रूरा गृध्रादिपक्षिणः ।⁽¹⁶⁴⁾
 स्ववन्धूस्तेकृतः पात्ति तद्वि मैत्रीप्रभावतः ॥ ४३७ ॥
 चण्डाला निर्घणा रौद्राः सहविहंसारताः छलाः ।
 बान्धवांस्ते ऽपि रक्षति तद्वि मैत्रीप्रभावतः ॥ ४३८ ॥
 यद्दत्ति मक्षासत्त्वाः स्वदेहे उप्यनपेक्षिताः ।
 शर्विभ्यः प्रार्थितं वस्तु तद्वि मैत्रीप्रभावतः ॥ ४३९ ॥
 एवमन्ये ऽपि ये लोका भोजयत्तः परस्परम् ।
 पालपत्ति मक्षास्तेकृतच्च मैत्रीप्रभावतः ॥ ४४० ॥
 मैत्री क्षि जगता माता पिता शास्ता गुह्यः प्रभुः ।
 पतिर्मित्रः सुद्धद्वन्धुस्तस्मान्मैत्री प्रसाद्यताम् ॥ ४४१ ॥
 मैत्रो विना न जोपेत कर्त्ता स्वात्मजे ऽपि च ।
 न मुदिता न चोपेता तस्मान्मैत्री प्रधीयताम् ॥ ४४२ ॥
⁽¹⁶⁵⁾ एता व्रह्मविकृताराष्ट्राः संबोधिपदसाधकाः ।
 त्रैलोक्यभर्तृका नाथाः सर्वसत्त्वानुपालकाः ॥ ४४३ ॥
 एता विना न शोभति मक्षाभिज्ञास्तपस्त्विनः ।
 कल्पकोटिसहस्राणि तस्मापि दुष्कारं तपः ॥ ४४४ ॥

MSS 437) C स्ववन्धूस्तेकृता पात्ति, P स्ववन्धूस्तेकृताः पात्ति. — 439 यद्दत्ति
 मक्षासत्त्वास्व. — 440 उपेपितेलोका C मक्षास्तेकृतच्च, P मक्षास्तेकृतच्च. —
 441 C पतिर्मित्रसु, P पतिर्मित्रःसु, cp. n. 160. — 443 नाथामर्व.

164) Note the new word *kīti* = *kīta*, if the reading is right.

165) The four meant by एताः are *maitri*, *karuṇā*, *mudita* and *upeksa* mentioned in the preceding gōloka. Cp. Dharmasamgraha, XVI.

एता क्षि परमाधार्याः सहर्मगुणदायकाः ।
 (166)
 एता विना न सिद्धत्ति सर्वपारमितारताः ॥ ४४५ ॥
 यावत्ति सुखभोग्यानि पुण्यसिद्धानि सर्वथा ।
 तानि सर्वाणि ज्ञानीत मैत्रीमूलोद्भवानि क्षि ॥ ४४६ ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन क्रोधं जिलावरैरपि ।
 (167)
 मैत्रीं चित्ते समाधाय कुरुथं प्राणिषु तमाम् ॥ ४४७ ॥
 ततो धर्मप्रभावेन यूयं सर्वे अनुमोदिताः ।
 यावज्जीवं सुखे भुक्ता सौख्यावतो
 (168) गमिष्यथ ॥ ४४८ ॥
 इति श्रुत्वा वचस्तस्य नागाश्च गरुडा यतेः ।
 वैरानुशयतां त्यक्ता ब्रह्मवुर्मैत्रिचारिणाः ॥ ४४९ ॥
 इति दृष्ट्वा च ते सद्वा विस्मयकृष्टसंपुत्राः ।
 धर्मानुमोदनं कृत्वा ब्रह्मवुर्मैत्रिचारिणाः ॥ ४५० ॥
 एवं सुभूतिना तेन नागाश्च गरुडाश्च ते ।
 मैत्रीधर्मोपदेशेन विनीता धर्मसत्पदे ॥ ४५१ ॥
 A v. II, 181, 5-6.
 यथ श्रीभगवान्बुद्धः सर्वदर्शीं विनायकः ।
 भिन्नामत्त्वयामास संवृतिचारकानपि ॥ ४५२ ॥
 पश्यथं भिन्नवो यूयं सुभूतिं ब्रह्मचारिणम् ।
 येनैते गरुडा नागा विनीता धर्मसत्पदे ॥ ४५३ ॥

MSS 447 C जिलावरैरपि ॥ मैत्रीचित्ते, P जिलावजैरपि ॥ मैत्रीचित्ते. — 449 C यते ॥, P यतः — 450 तद्धर्मानु° with superfluous first syllable. — 451 C नागश्च, P नागाच.

166) Cp. PWK III, s. v. दायक ३).

167) I have no remedy to propose for the restoration of the last four syllables. Considering nothing but the purport of the phrase, we might correct जिलावैष्विपि.

168) *Saukhāvatī* as a synonym of *Suḥkhāvatī* is a new word, I believe. Cp. cl. 487.

169) MSS मैत्रीचारिणाः against the metre I have put short -i here and in cl. 450 where C has मैत्री° and P मैत्र°.

एष मे आवकाणां च भिन्नाणां ब्रह्मचारिणाम् ।
 सुभूतिः कुलपुत्रो अपमयो ऋणाविहारिणाम् ॥ ४५४ ॥
 इति तेन मुनीन्द्रेण सुभूतिरेव सर्वतः ।
 निर्दिष्टः सर्वभिन्नामयो ऋणाविहारिणाम् ॥ ४५५ ॥

A.v. II, 131, 7-8 (the cliché 131, 8-15 is much shortened). श्रव्य ते भिन्नवः सर्वे संशयोद्धतमानसाः ।
 केतारं संशयानां तं प्रचक्षुरेवमीश्वरम् ॥ ४५६ ॥

कानि भद्रत्त कर्माणि कृतान्यपि सुभूतिना ।
 निर्दिष्टो भवता पेन व्येष्ठो ऋणाविहारिणाम् ॥ ४५७ ॥
 इति तैर्भिन्नाभिः पृष्ठो भगवानित्युदाकृत् ।
 शृणुधं भिन्नवः सर्वे तत्कृतं पत्सुभूतिना ॥ ४५८ ॥

सुभूतिना कृतं कर्म तत्को ज्ञ्यः परिभोद्यते ।
 येनैव पत्कृतं कर्म तेनैव तत्प्रभुद्यते ॥ ४५९ ॥

A.v. II, 132, 1-3. भूतपूर्वमतीते अधन्यस्मिन्कल्पे च भद्रके⁽¹⁷⁰⁾
 वर्षसहस्रमायुश्च विंशतिगुणितं यदा ॥ ४६० ॥
 तस्मिंश्च समये बुद्धः काश्यपो नाम नायकः ।
 विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविज्ञिनः ॥ ४६१ ॥
 शास्ता देवमनुव्याणां पुरुषदम्यसारथिः ।
 सर्वज्ञो भगवान्नाथः षडभिन्नो मुनीश्वरः ॥ ४६२ ॥

A.v. II, 132, 3-4. वाराणसीमुपाश्रित्य मृगदावे जिनाश्रमे ।
 व्यकृतसर्वसहानां सर्वम् समुपादिशन् ॥ ४६३ ॥

MSS 454 C एषामे, P एषामे, both आवकाणाच . . . in C 2^d line is defect
 °पुत्रोपंपारिणां. — 455 निर्दिष्टो. — 457 C व्येष्ठाऽ, P व्येष्ठार०. — 459 येनैव ..
 प्रभुद्यते. — 463 °दिशत्.

170) Ex conject., C °तोताव्येषदाकल्पैवभद्रके, P °तोतोद्येषदाकल्पैवभद्रके.

- A.v. II, 132, 4-8. तस्यैव शासने गुह्ये स्वाध्याते धर्मवीनये ।
 अयं प्रब्रजितो भूता मक्षादाताप्यभूतदा ॥ ४६३ ॥
 दश वर्यसकृत्ताणि ब्रह्मचर्यमपालयत् ।
 प्रणिधानं तथा चापमकरोद्भूवित्तमः ॥ ४६४ ॥
 अनेन कुशलेनाहं भवेयं बौद्धसम्यतिः ।
 यो ऽसौ भगवतानेन काश्थपेन सुतायिना ॥ ४६५ ॥
 (१७१) माणव उत्तरो नाम व्याकृत इति वोधये ।
 माणव खं प्रजानां तु यदा वर्षशतायुषि ॥ ४६६ ॥
 शाक्यमुनिर्महाबुद्धः सर्वज्ञो लोकनायकः ।
 संबुद्धो भगवान्नायस्तथागतो भविष्यति ॥ ४६७ ॥
 अस्यैव शासने धाहं भवेयं आवकोत्तमः ।
 अर्हतामप्यसंप्राप्तो भूतारणाविकृतिणाम् ॥ ४६८ ॥
 तेनैव कर्मणा चाय प्रविष्टो मम शासने ।
 अर्हतां व्येष्ठां प्राप्तस्तथारणाविकृतिणाम् ॥ ४६९ ॥
 कानि पुनरनेनैव कर्माणि प्रकृतान्यपि ।
 येनैव नागयोनौ च समुत्पन्नो बभूव सः ॥ ४७१ ॥
- A.v. II, 132, 9-11. यतः लोकाप्रकृतिणालाङ्कासेन्द्रियचेतसा ।
 शैताणितगणानां च भिन्नाणां ब्रह्मचारिणाम् ॥ ४७२ ॥
 अनेन रुष्टितेन परुषावद्वचेतसा ।
 चित्तानि संप्रदूष्यैव विकलानि कृतान्यपि ॥ ४७३ ॥

MSS 469 C °रुपयविकृत°. — 470 °व्येष्ठाप्राप्तस्त°. — 471 °नेनैव.. . P ये-
 नैव. — 472 शैताणिताग°. — 473 °दूष्यैव.

171) Ex conject.; MSS मानव (twice), cp. A.v. II, 132 n. 3.

172) The construction is disturbed, the loc. °āyusi does not agree with the conjunction yadā. It is not clear, to whom to ascribe this negligence, to the paraphrast or the copyists.

सदाशोविषवादेन विक्रुश्याभाणि साङ्घिके ।
 तेनैव पातकेनैवं पञ्च जन्मशतान्यपि ॥ ४७४ ॥
 नागयोनिसमुत्पन्नो ब्रह्मवायं महाविषः ।
 A.v. II, 182, 11—12. यच्चनेन पुनस्तत्र प्रत्रघ्य बुद्धशासने ॥ ४७५ ॥
 सदा दानानि संद्वा ब्रह्मचर्यं च पालितम् ।
 तेनेदानों तथार्द्धं प्राप्य साक्षात्कृतं मुदा ॥ ४७६ ॥

Combination of two clichés: that of the unavoidable Karma ⁽¹⁷³⁾ श्रेणाविहृणिणां चामो निर्दिष्टो ऽयं मया खलु । and that of the white, the black and the mixed a- ⁽¹⁷⁴⁾ इति हि भिन्नवो यूये जानीघं कर्मताफलम् ॥ ४७७ ॥ cations (A.v. II, 181, 10—15 and 182, n नश्यति हि कर्माणि कल्पकोष्ठितैरपि ॥ ४७८ ॥ 12—15).

सामयों प्राप्य कालं च फलत्ति खलु देहिनाम् ।
 अभुक्तं जीयते नैव कर्म व्यापि कथच्चन ॥ ४७९ ॥
 नामिभिर्दक्षते कर्म वायुभिर्नापि शुष्यति ।
 उदकैः लिंग्यते नैव भूमिष्वपि न नश्यति ॥ ४८० ॥
 अन्यथापि च नो भूता सर्वथा कर्मणां गतिः ।
 शुल्कानां शुल्काता नित्यं कृष्णानां कृष्णाता खलु ।
 मिश्रतैव तु मिश्राणां षड्गती भुय्यते धुवम् ॥ ४८१ ॥

MSS 474 C सदाशिविष°, P सदाशिविष° C विक्रुष्या°, P विक्रुष्या°.. ... both जन्मशता°. — 475 नागयोगि°. — 477 °विहृणिणा C निर्दिष्टाम-मया, P निर्दिष्टोमंमया. — 480 C वायुनापि प्रशुष्यति, P वायुभिर्नापि शुष्यते both नश्यते. — 481 C चनोभूतास°, P चनाभूतास°..... . C मिश्रतैवतुमि°, P मि-श्रतैवभूमि°..... C षड्गता, P षड्गतो.

173) The first pāda is hypermeter, in accordance with ancient epic license.

174) Query: कर्मणा फलम्? But *karmatā*, in these writings, is admissible.

175) In order to get a good distribution into çlokas of the concluding lines, I have taken this cl. 481 as made up of six pādas.

तस्मादपास्य कृष्णानि कर्मणि मिश्रितानि च ।
 पतितव्यं शुभेष्व कर्ममु सुखवाचिक्षिभिः ॥ ४८२ ॥
 A. v. II, 132, 16. तथेति भिक्षवः श्रुत्वा ते च लोकाः प्रभाषिताः ।
 बुद्धवचोमृतं पीत्वा ननन्दरनुमोदिताः ॥ ४८३ ॥

Conclusion added by
the paraphrast.
 एवमेतन्महाराज श्रुतं मे गुरुभाषितम् ।
 इति मत्वा लया राजन्परात्मशुभवाचिक्षना⁽¹⁷⁶⁾ ॥ ४८४ ॥
 क्रोधादिं प्रवत्तो जित्वा नमाधर्मपुरस्कृतः ।
 मैत्रों भावय सत्त्वेषु स्वात्मजेषु यथा सदा ॥ ४८५ ॥
 इति सुभाषितं श्रुत्वा उपगुप्तस्य सङ्ग्रहोः ।
 तथेति नृपराजस्स ननन्द सप्तभाजनः ॥ ४८६ ॥
 ये मैत्रीभावधर्मं कलिमतिकृपा तत्सुभूतेश्चरित्रम्
 शृणवत्ति श्रावयति त्रिभुवनसुखदं संनियात्य जनौधान् ।
 ते लोका मैत्रचित्ताच्चिभुवनसुखदाः ज्ञात्तिसौरभ्ययुक्ताः
 याताः सौख्यावतों ते अप्यमितरुचिपुर्नर्थमाराधयत्ति⁽¹⁷⁸⁾ ॥ ४८७ ॥

The final stanza is an emphasizing glorification of the holy tale just finished of the kind as is well known from epic and Paurāṇik works. Such praising promise of reward to whoever

MSS 482 परितव्यंशुभेऽ— 483 तेवलोकाः; C प्रभाषिताः ॥ ..
 .. C वुद्देनचामृतं, P वुद्धवचामृतं— 484 C एव पैतन्म°, P एवं पैतन्म°— 487 C °श्र-
 रित्रे ॥ शृणवत्ते, P °श्रादित्रं ॥ शृणवत्तः both संनियात्य both °सुखदाज्ञा° ..
 .. C सौख्यावतिं.

176) Ex conject., following mostly P °परात्मशुभवाचिक्षता, C has परान्मंडुभ-
 वाचिक्षता. Yet there remains the contamination of the active and passive modes
 of expression.

177) Ex conject.; perhaps rather क्षुपगु°. C एयुपगुप्तस्य, P श्रापगुप्तस्य.

178) So C. P °र्ममाधार्यत्ति. Cp. Jtkmālā p. 107, 15 गृहस्थेनापि शक्तमप-
 माराधयितुं धर्मं इति.

learns and teaches the holy compositions is the standing conclusion of those metrical avadānas. Here is another sample of the type: Ratnāv. f. 73 a 4—6 (Cambr. MS), the conclusion of the story of Çuklā (= Av. nr. 73):

ये ऽदः शुक्लावदानं जिनवर्कवितं पुण्यहृतोर्नराणाम्
 शृणवत्ति आवयत्ति प्रमुदितमनसः सहुणप्रासकाभाः ।
 ते सर्वे क्लेशमुक्ताः सुविमलमनसा बोधिचर्पीं चरतः
 सत्सौख्यान्येव भुक्ता मुनिवरनिलये संप्रपाता वसीत् ॥

I think the specimen of this long avadāna, published in full — most of them are not so extensive — will give a fair idea of the character and the fashion of the *avadānamālās* in question, and of their value as documents for the knowledge of medieval society contemplated from a Mahāyānist point of view. It will also be clear that their language is upon the whole correct Sanskrit, admitting, however, now and then of various liberties and peculiarities, often for metrical reasons, part of which is already known from Epic poetry (see Hopkins, *The Great Epic of India*, p. 245 ff.). An idiom, of which no instance happens to be found in the avadāna which I have selected, consists in employing the adverbs in *-dhā* with the meaning of multiplicatives: *dvidhā* = *dviḥ* and the like. This seems to be even their regular employment, see e. g. K f. 159 b 3. 170 a 6. 212 a 8. R f. 10 b 3. 104 a 6. 110 a 7. Aç. f. 219 a 8. 223 b 4. 239 a 3. Another point has been dealt with in this edition of Av., I, 172 n. 6. It is also evident that Sanskrit lexicography will obtain not little profit by availing itself of the avadāna texts. Some instances I have pointed out in the notes of the avadāna published above; I add e. g.: निरूत्सव with the meaning ‘in low spirits’ (R f. 71 a 7. 73 a 1. 136 b 3); दरिङ्गित instanced R f. 64 b 1. 85 a 7. 158 b 6. 167 a 2. 178 b 6; new instances of प्रसू = ‘mother’ (R f. 145 b 6. 147 b 2); सुखक्षीव (K f. 175 b 1); लज्जालु adj. (K f. 156 a 8 — the asterisk in PWK is to be dropt); मनोरम्य = मनोरम (K f. 96 b 5).

III. Another type of collections of avadānas is represented by such works as the Dvāvimçatyavadāna and the Vicitrakarṇikāvadāna. The former is described by Feer in his «Préface» (p. XIX) of the translation of A.v. and more accurately by Bendall, *Catalogue of the Buddhist Sanskrit MSS, Cambridge* p. 36 (cp. p. 50). MSS of it are at Cambridge and Paris; there is also a MS containing a Dvāvimçāvadāna at Calcutta, but as far as is to be inferred from the poor and clumsy abstracts made by Rajendralal's pandits — p. 85 ff. of his *Catalogue* — it has a different content, it seems. The work preserved in the Paris and Cambridge MSS contains some matter taken from our Avadānaçataka. As I stated in my preliminary Introduction, the borrowings here are not metrical paraphrases but chiefly consist of portions transferred literally and incorporated into the new work, which is a compilation.

The same may be said about the Vicitrakarṇikāvadāna¹⁾, an odd combination, it seems, of patches from different origin, put together with the object of glorifying certain rituals, holy rites, holy places and the like. Prof. d'Oldenburg having drawn my attention to the Ind. Off. MS of that name, I perused that text in 1900, thanks to the liberal assistance of Mr. Tawney, the then librarian, who gave me a loan of the MS. The work seems to be a late production. Its style is very poor, its Sanskrit far from correct; among others the participle in ने, neuter sing., often serves to express that in तवत् (e. g. f. 1192 ने ब्रथ द्वलु स पुरुषस्तस्मे स्तूपे लक्ष्या प्रदक्षिणं कृतं; f. 2b 2 को धूपिति ने ने को यथ प्रदापित). Upon the whole, the blunders and shortcomings of the compilator are plenty. The compilation itself is नामेन ना perplexing manner; its mosaic character is not rarely त्रिपलम् from the incoherence of the patches negligently sewn together. In one of the tales the language suddenly changes into प्राचीन संस्कृत again after some pages. It is, of course नामेन ना

1) See Hodgson, *Essays*, p. 87.

much must be accounted for by the bad condition of the unique MS, but this may concern at best a small portion of the barbarous language of the text.

The *Vicitrakarṇikāvadāna* numbers 32 avadānas. As this collection has not been described before I give here a succinct list of its contents.

1. Story of the pious couple Vimaladatta and Vimalā, who by worshipping a miraculous tree from poor become rich and thereafter pay homage to the Buddha; B. predicts their future Buddhahood (f. 1a 7—6a 8).

2. Story of a king Bandhunāgara who sins by his passion for hunting, and his minister Buddhisattama who tries in vain to seduce a honest woman, Satyaçīlā, the wife of a wealthy man whom the minister causes to be put to death. After being reprimanded, the king by a *mrga* and the minister by the woman whose husband he has murdered, both repent and confess their sin to the Buddha who allows them to become monks in his Saṅgha (to f. 12a 4). The Sanskrit of this tale is exceedingly barbarous.

3. Story of a king Padmaketu who has two wives hating each other. One of them obtains from the king the promise of being allowed the royal power for one month. She uses this power to pronounce the sentence of death on the son of her rival, the heir apparent. When the king despairing cannot make up his mind to put him to death accordingly, the pious prince kills himself and mounts immediately to the Tuṣita heaven. His mother after asking in vain help from Nārāyaṇa, Mahādeva etc. implores the protection of Buddha who consoles her. The wicked wife who was the cause of the death of the prince is punished by being given away to a beggar, notwithstanding the supplications of her daughter (to f. 18b 1).

4. Story of Dhanakara and Dharmakara, with many adventures. A miraculous tree occurs in it and a description of Kapilavastu in verse (to f. 23a 4).

5. Glorification of those who repair caityas old and in ruins with a story to that purpose of the pious and wonder-working king Ratnadhvaja (to f. 28a 4).

6. Story of a *kālakarnīn*, named Nidhana and his wife, and how they find finally rest in the protection of the Buddha; the story of the past is subjoined (to f. 33a 9).

7. One of two brothers who came to quarrel leaves his home and wandering about meets in the forest with a flock of deer who are obliged by a pact to deliver every day to a lion two of the flock. When all of them have been delivered except the king of the deer and his wife, the man witnesses the rescue of the female deer with her husband by the lion on account of her being with young. Afterwards in Benares he learns from the Buddha the cause of the fate of those deer (story of the past) and Buddhahood is predicted to himself (to f. 38a 5).

8. Story of the gambler Cakita and his wife, who lose all their property and must wander about. They come into a *tapovana* and fall asleep in the shade of a tree haunted by a dreadful Rāksasa who lets the man go on condition that the woman must fall to his share. But instead of eating her, he treats her well and makes her his wife with her full agreement. After a month Cakita, owing to a spell taught to him by some Brahman he met with, the *nastacchāyāvidyā* [which is also mentioned in story nr. 6], discloses her infidelity. Desponding of this world, he rejoins that Brahman. Both set out to meet the Buddha at Kapilavastu who explains to Cakita that the conduct of his wife is the punishment for adultery committed by him in a former existence, and predicts Buddhahood to both (to f. 43 b 9).

9. This is partly a repetition of the conclusion of nr. 8, partly it treats of caityas, worship of them and *vratāni* relating to them and of precepts concerning the building of caityas. This av. is wholly in verse (to f. 47 b 2).

10. Upagupta relates to Aśoka the *vicitrakarṇikā kathā*, which Bhagavān narrated to the *devaputra* Citrarati.

This avadāna consists of a eulogy of making, placing and worshipping images of deities etc. To illustrate this the wonderful story of Jñānadatta is told, and the tale of king Indraprsthā of Gandhavatī, who built a monastery in consequence of a dream concerning some Bodhisattva preaching the Dharma to him. That Bodhisattva was Vasubandhu. The story ends with long praises of the bestowal of gifts on the Saṅgha (to f. 51 a 11).

11. Continuation of nr. 10; the reward of Cītrarati's liberality is shown by his happiness in a posterior existence. He is born in a miraculous way as Padmaçekhara, son to a king and a queen, and grows up a great hero, who performs extraordinary exploits. But in the midst of his greatness and imperial power he gets disgusted of the vain mundane glory and wealth, turns monk and converts his subjects (to f. 57 b 4).

12. The last half of Padmaçekhara's story told over again and amplified (to f. 61 b 4).

13. Previous existence of Padmaçekhara, preceded by a long description of the twelve principal tīrthas in Nepal. They are visited and worshipped, it is said (f. 64 a 8)

ब्राह्मणैवेणवैः शैवलैः किंकिरपि शाक्तैः
द्वैश्च दानवैश्चापि etc. (to 65 b 3).

14 = Av. nr. 6; portions of it are borrowed literally and amplified with long paraphrases and additions, cp. my n. 15 on Av. I, p. 29. The help in vain procured by the Tīrthikas to the sick boy is narrated in particulars, with an unmistakable irony in describing their practices of asking for money to redeem sins and confiscating the profit for themselves (to f. 70 b 7).

15. Description of the *ahorātravrata*, being the *vratarāja*. Bhagavān explains it to Kāçyapa, and Cāriputra taught it king Dharmadakṣa, who with his queen had been chacals in some former existence (to f. 74 a 12).

16. The story of the musician Supriya = Av. nr. 17. This borrowing from the *Avadānaçataka* does not consist in a simple transfer of portions of that text to the new collection, as

the composer of this compilation has done elsewhere, but he must have taken his text from some metrical paraphrase of the kind as is represented in the avadānamālās K, R and Aç; cp. my preliminary Introduction p. IX n. 3. The style and spirit of the paraphrase are the same and it is doubtless also made by a Mahāyānist (to f. 87 b 9). I have noticed f. 75 a 6 वृद्धं दिशन् = धर्मं दिशन्.

17. Eulogy of a *posadha vrata*, named *Bhagavato Āryāvalokiteçvarasya bodhisatvasya vratam*, the efficiency of which is illustrated by two stories, of the merchant Supriya and of the king Dharmapāla of Vaiçāli; the latter recovers by it a jewel after having lost his to Indra who, in the disguise of a Brahman, had begged it from him. Prose and verse (to f. 82 b 1).

18. This avadāna is wholly perturbated. In it the two nr. 2 and 59 of Avadānaçataka are taken up and mingled. As far as may be inferred from the confused relation, both tales serve as examples of the power of the above said vrata of Avalokiteçvara, which is also identified with the upavāsavrata mentioned Av. I, p. 339 foll. The borrowings from Av. are literal, but with manifold additions and interpolations (to f. 85 a 12).

19. The story of Av. nr. 10 is broadly told, literal borrowings being intermingled with metrical interpolations and additions. A eulogy of *dāna* in prose and verse is subjoined (to f. 88 a 10). Cp. Av. I, 55, n. 2.

20. Ampliation of Av. nr. 1, whole portions of which are borrowed literally. The long additions are mostly in verse. The Buddha in a long discourse expounds to Ānanda the qualities required for obtaining *bodhi*; f. 88 b 10 बुद्धानां जननी प्रजा; the argument is, of course, mahāyānist. Pūrṇa asks the Buddha (f. 89 b *in fine*) how it comes that men are so different in their moral conduct. The Buddha answers in prose, that this difference depends on the origin of the individuals, whether, being born in the human world they arrive from one of the heavens or from the world of the Asuras, or from the Pretas and so on; next to this

the Buddha expatiates on hells, their number and characteristics and on the other forms of existence. In the last part of this *avadāna* the name of Kācyapa is often substituted for Pūrṇa, so that its conclusion is very confused (to f. 92 a 3).

21. Av. nr. 3 is here partly copied partly amplified. At the point of the Buddha's smile our text ceases to follow Av., but, instead of this cliché, contains a cosmological conversation between the Buddha and Sunanda, the formerly lazy boy. In the midst of it the scene changes on a sudden. A king, probably Aśoka, discourses in good verses — were they but not so corrupt in the MS! — with Upagupta. The conclusion is again very confused (to f. 95 a 5).

22. Story of the *sārthavāha* Sānta, (sic) and his son Sāntaja. This narration in *çlokas* brings the tale up to a point, where the situation of the beginning of Av. nr. 13 has been reached. From thence the text of Av., partly identical, partly a *recensio ornatior*, it seems, continues the tale to the end (to f. 97 a 12).

23. King Dharmacīrṣa of Rājagrha abdicates in favour of his son Punyaçīrṣa and goes with his wife to the forest. The old king exposes the reasons of his decision in a long sermon, which deals among others with theories on the fetus and the paternal and maternal parts in the body of the child. On a sudden (f. 98 a 6) Av. nr. 16 (*pañcavārsika*) commences. It is told in full with the very words of Av.; there are but few additions. The former Buddha is called Dipaṅkara, not Ratnaçaila (cp. Av. I, 91, 13). After the words पञ्चवार्षिकं कृतं (ib. I, 92, 6) the story of Dharmacīrṣa is continued and his attainment of Buddhahood is narrated (to f. 99 b 5).

24. This *avadāna* is partly identical with Av. nr. 21. Yet it contains also a quite other tale, which is akin to the Pāli Jātaka nr. 12, the Nigrodhamigajātaka. The *mṛgarāja* is here called Vicitra. This portion is in Pāli and sanskritized Pāli, it seems. If the MS were not so exceedingly bad, I should feel inclined to transcribe it, for it looks to be well written and has

literary merits. Brahmadatta after giving *abhaya* to the deer, turns himself an ascetic and sets out for Buddhakṣetra (to f. 102 b 2).

25. A very perplexed conglomeration of different tales, alternating, as if it were, at random. One of them is the story of a brahman who converted himself in the days of the Buddha Padmottara, but did not possess the right belief. Him the Buddha instructs about the duties and qualities of a Bodhisattva and tells him the story of king Brahmadatta. On a sudden the narration jumps over to the plot of Av. nr. 32, which is taken up partly with the same words, partly with additions. After following this course for some pages the frame-story comes back. The brahman is admitted into the Sangha with the *ekibhikṣukā* formula, but one *cīvara* fails to appear. The Buddha accounts for the cause of this deficiency by means of a story of the past and succeeds in producing the *cīvara* (to f. 105 b 7).

26. The name of the hero is Çitalaprabha or Çitaprabha, but the story told is not the same as Av. nr. 26 but Av. nr. 61, wherewith it is partly identical (to f. 108 a 11).

27. Story of a çreṣṭhin, Punyamati [MS: Punyavati] fervent adherent of the Buddhas, who after death gains rebirth in *svarga* and praise by Çakra, and of his former existence as the poor Çāntamati who became rich by his almsgiving and worship of a stūpa. This tale written in good Sanskrit but miserably corrupt in this bad MS, is introduced by a very confused discourse of two persons, who are sometimes Açoka and Upagupta, sometimes the Buddha and Maitreya. The Mahāyānist creed of its composer appears clearly by the mention of the five Dhyāni-buddhas, who are named more than once (to f. 111 b 8).

28. Story of a pious sārthavāha Saugandhatirṇa and his faithful wife with some other small stories inserted. He stays long years abroad, and his wife grows old during that separation. Returning at last, he perishes in a shipwreck. The Buddha shows him to her while asleep, how he has been reborn in the heavens

in consequence of the offerings of perfumes and flowers he had been in the habit to perform. After a week she, too, dies and rejoins her husband in heaven. Verse mixed with prose (to f. 115a 4).

29. Story of two existences of a pious lady who honoured the caityas with flower-offerings. Part of it is taken from Av. nr. 53, namely her being welcomed in heaven. The monks ask particulars with respect to flower-worship and its reward; the Buddha proclaims a table of rates for different cases. The last part of this avad. is utterly confused (to f. 116a 11).

30. This avad. corresponds with Av. nr. 19, which is, however, much modified and contaminated with Av. nr. 20, which is made the story of the past. The whole is the illustration of an instruction given by the Buddha to Maitreya about the *phala* of *naivedya*. The future Buddha who in the tale Av. nr. 20 is called Divyānnada, has here the name of Divyānnanaividyaadāna! (to f. 118b 6).

31. A clumsy story about a *cul de jatte*, who by endless devotions to a stūpa of the Buddha Kācyapa recovers his hands and feet and his health, for he was a leper, too, and at last is about to sacrifice himself into the fire. This tale is intermixed with a eulogy of burning lamps in the month of Kārttika and a description of the feast of lamps with stories relating to the meritorious act of giving Sugatadīpas (to f. 121b 6).

The quotations and borrowings from Av. have proved to be of little or no value for editorial purposes. The MS of Av., used by the compiler of Vic., was not better, rather in a worse condition, than that which is the basis of our edition, and which I now proceed to give account of.

§ 3. The text of the Avadānaçataka.

As has been stated in my Preliminary Introduction p. VII, the Avadānaçataka text rests on one MS, the Cambridge

Add. 1611, which I denote by B. The other three MSS I have collated, CDP have been copied from it. There cannot be the least doubt thereabout. I have given the conclusive proof of it, when I accounted for the origin of the loss of avad. nr. 5 (p. VII and VIII of my Introd.), and I may add that in many places errors and mistakes found in CDP are caused by misreading or misunderstanding indistinct akṣaras in B¹). In avad. nr. 68 (I, 377, 1) the first and third akṣaras of एमिरैव are blurred in B, the second may be read भि or क्षि, the fourth त् or व्. Now, what do we meet with in the copies? The copyist of D wrote एक्षिरैव, that of P चक्षिपैव, that of C चमिलैवः, the common source of this diversity being the state of things in B. In avad. nr. 75 (II, 24, 6) B has पर्वत (or नं) instead of पर्व. Since this correction is put in a wrong place, not between नाम and प्रत्युः, but between सर्वेष्यः and अद्यः, the copyists, not understanding the meaning of it, copied it differently: the scribe of D, a wiseacre, wrote पश्चपन्नो; that of C, a stupid fellow, wrote nonsense; that of P, a cautious man, marked a gap of two akṣaras. See n. 4 on II, 24. Again, in avad. nr. 85 (II, 86, 1) B has स्वकं करुकं; a sign put on the first akṣ. of the second word refers to the top²) of the page (f. 80a), where is written मण्ड. I suppose, this addition is intended to correct कमपउलुकं (cp. Add. and Corr. II, 211). Of the copyists, he alone who wrote D understood the intention, the two others mingled मण्ड and करुक together, but differently; see II, 86 n. 2. Another instance may be I, 48, 3, see n. 3 on that page. This much may suffice. Evidence of the direct dependence of CDP from B, together with their independence of each other, is to be found

1) The copyist who wrote P, left out in avad. nr. 39 a portion, which exactly coincides with the line f. 37b 2 of B (see my Introd. I. 1.). The same test happens to be applicable to C; its copyist likewise overlooked one line of B; hence the gap which is in the context C f. 59b 7, and which is exactly filled up by inserting B f. 31a 11; a similar case is the overlooking of B's f. 88b 5 in C f. 153b

2) I see I happened to write by mistake «bottom» for «top», in my n. 2 on II, p. 86.

also in other critical notes of my edition, especially I, 216 n. 6. Vide I, 2 n. 4; 9 n. 3 and 5; 200 n. 1; 217 n. 2; 225 n. 8; 235 n. 4; 337 n. 1; 366 n. 7; II, 11, n. 3; 37 n. 2; 54 n. 1; 110 n. 6 etc. This relation is so clear, that even a superficial comparison taught it to Feer. He who, in the «Introduction» of his translation, p. xxxv, declares: «J'ai bien vu à Cambridge, en 1879, les deux Ms. de M. D. Wright, ce qui m'a permis de faire quelques constatations; mais le temps m'a manqué pour faire une collation exacte et complète», had seen enough to state as his verdict about the interrelation of B, C and P: «Le no. 1611.... est le manuscrit original» and «ce ms. 1611..... est sans doute le seul représentant des anciens manuscrits de cet ouvrage» (*Journal Asiatique*, 1879 II, p. 144).

It may be asked, why, this having appeared the state of things, I took any longer heed of the copies and did not neglect them wholly in the critical annotation. To this I would answer that they, namely D and P, have now and then be a real help to me; especially in the case of indistinctness or corruption of the text transmitted, it was necessary to note their readings. For this reason, too, I have mentioned, wherever I thought it to be of some use, their *lectionis varietas*, and, if they correct obvious errors in their prototype, this has been carefully registered, even in slight cases. But I have, of course, abstained from giving a complete list of the blunders and mistakes made in the copies. In more intricate cases, the copies proved, as a rule, of little or no use for the constitution of the text.

For this reason I did not avail myself of a fifth MS of *Avadānaçataka*, the Calcutta one, described in Rajendralal's *Sanskrit Buddhist Literature of Nepal*, p. 17 foll. There the same gap of av. nr. 5 and instead of it, the first part of the sūkaravādāna is found, as in B. This appears from the epitome of nr. V, made by the pandits of Rajendralal in the negligent and superficial manner, proper to them. The «Chap-dika» whom they mention, must be Vadika and the «Devaputra

falling from heaven» is the *devaputra* who felt his being about to become a *sūkara*! Those pāṇḍits contaminated the two stories, unconsciously of course¹⁾). The Calcutta MS does not contain the complete work; the tenth varga is wanting.

B = Cambr. Add. 1611 (see Bendall's *Catalogue*) was written in Nepal in the year 765 of the Nepalese era = 1645 A. D. This is stated at the end of the work, next to the notice about Thandīcvara, mentioned *supra*, p. XX. Immediately after the words quoted there the Buddhist credo etc. is subjoined. I faithfully reproduce this passage with the corruptions of its wording, only using, of course, the Nāgarī character instead of the Nepalese one: ये धर्मा कैतुप्रभावा कैतुतेषां तथागतः । क्षवदयो निरोध एवंवादी महाश्रमणः ॥ ॥ अयोस्तु संबत ७६५ फाल्गुणाचतुर्थ्या. Six or seven akṣaras that follow have been made illegible; on the margin संपूर्णा is written and under that word ज्ञाताशुभ (the last but one akṣ. may also represent गु or एऽ).

B measures 37 x 10 centim. and 31 x 7 within the margin; it numbers 98 leaves of as a rule 13 lines on the page, each leaf being written on both sides, with the exception of the 1st; the text commences f. 1 b. There are a few pages of 14 lines (f. 31 a. 33 b. 58 a and b. 60 b. 62 b), still less of 12 (f. 34 a. 94 b) The oblong shape of the MS affords room for a great number of letters on the line. The handwriting is fine, small and close, in the style as described in Bendall's *Palaeogr. Introd.* p. XXXV of his *Catalogue of the Sanskrit Buddhist MSS at Cambridge*. So the comparatively large text is inclosed within a *pustaka* of a comparatively small size. I have got the impression that the copyist who wrote it was an able man who understood that which he copied, and that the errors and gaps in the transmitted text will have been hardly increased by his fault. He

1) For curiosity's sake, this other sample of their scholarship. P. 33, at the end of av. LIII, the words of the text श्रोतश्चापतिफल्लवं साक्षात्कृतम् (Av. I, 304, 15) are thus translated: she «obtained the fruit of being furnished with ears»!

shows his diligence and care even in the tedious repetitions of the many clichés, which are nowhere abridged, as a rule; he seems, however, to have lost his patience near the end of the book, see II, 180 n. 7. Of the marginal and interlinear corrections, some are doubtless written by the same hand as the manuscript, as अः written above मुख्यः see I, 195, n. 1, प added (p. 321 n. 1), या written on the margin (p. 331 n. 3), प inserted between अन् and लिं (II, 15 n. 5), कौ put above कृ to correct this (II, 39, 7), गौ put above वनो to correct नो (II, 54 n. 1) etc. A good deal of them may, however, rather be ascribed to one (or more) *secunda(e) manus*, as sometimes appears from differences of handwriting: instances thereof are the cases mentioned I, 153 n. 2; 180 n. 6, where a wrong correction has been written on the margin, owing to somebody not realizing that या in the text should mean a miswritten घा: 205 n. 6 (a similar case of misunderstanding) and in sundry other instances of «Verschlimmbesserung», as Germans call such emendations as are rather presumptions. For this reason the interlinear and marginal additions of B are duly registered in the critical annotation except in cases of no importance at all, as e. g. II, 119, 15 where B has ब्रह्म तात्त्वात्पर्यात् or II, 150, 7 B एवं भौतिकः. The question may arise whether the corrector or correctors made use of some MS other than the original from which B was copied. I am inclined to believe so, for the reasons I have stated I, 218 n. 4 and 232 n. 4. At all events, it is almost certain that the alterations and modifications are due to different hands, cp. I, 108 n. 5; a certain instance of a secunda manus is also II, 198, 5, see n. 6.

As to the hypothetical original of B, it will have been also written in Nepal, I suppose. Some old errors point to the Nepalese character as the source of mistakes, namely विभयति for चित्तयति (I, 23 n. 4), इ put for श (I, 216 n. 1), निवेदितः for निवेदितः (I, 313 n. 4), the frequent interchanging of ल and र and the like. The hypothetical original of B, which I call A, may have had ± 58 akṣaras on the line, if I am right in explaining the fact

that B f. 93b 12 inserts the passage दारस्यविद्वपइतिनाम। यदामकृत्मवृत्तः-
तदातस्यलङ्घयामहून्मंकोचज्ञातः। कुत्रान्पत्रमिष्यामिक्तिष्ठातोतिविचार्यमुडीर्ष्यागा-
नंगा (II, 174, 3-5) by surmising that this marginal insertion
corresponds to one line of A, which the scribe had first overlooked
and afterwards added on the margin.

Of the copies made from B, D is the oldest, being dated 912 of the Nepalese era = 1792 A. D. It is the very counterpart of B; for its handwriting (Nepalese character) is big and tall and it has only 7 lines on the page. Its size is 37 and 10 centim., and 31 and 7 centim. within the margin. It numbers 313 leaves¹⁾, of which the first and the last are written on one side, the rest on both sides. The copyist was apparently a learned man, familiar with the avadāna class. He dealt with the text rather freely, modifying in the clichés a little to his own taste with the tendency to amplification; in the description of former Buddhas for instance he likes to put देवानां च मनुष्याणां च for देवमनुष्याणां, if B has नगर् he is inclined to write महानगर, and so on. Understanding that which he was copying he made a great number of small and self-evident corrections, but he is of almost no help in corrupt places; in such cases he would rather by superficial emendations make the things worse. But his good qualities are obscured by his want of care; many are his omissions and pretermisions. If D were the sole MS available, it could hardly serve as a sufficient instrument for the edition.

C = Cambr. Add. 1386, numbering 180 pages of 12 or 13 lines — very seldom: 14 — is a very bad copy. Its scribe was a blunt and stupid person. It abounds in blunders of the coarsest kind; omissions and dittographies are frequent. Its poor condition made me soon neglect to reckon with it, safe in intricate passages, where its rendering of B has been noticed for the sake of completeness.

1) Or rather 314, for the number 186 is employed twice.

P, the Paris MS of the Bibliothèque Nationale, D 122, is made up of two volumes, the first of $40 \times 12\frac{1}{2}$ centim., and 30×8 within the margin, the second of $39 \times 12\frac{3}{4}$, and $30 \times 7\frac{1}{2}$ within the margin. The first volume which contains the avadānas nr. 1—64 is written in a good and distinct Nāgarī handwriting by an accurate man who did his duty with care; sometimes he mistook the meaning of difficult Nepalese akṣaras¹⁾. The pages number 8 lines, with the exception of f. 62a and 68a which have 9 and the three last pages, written with characters of larger size; f. 150b is filled up with 7, 151a with 6 lines, and the one line remaining to finish the av. nr. 64 was to be written on f. 151b. The second volume, of the same size as the first, with likewise 8 lines on each page (only 232 a has nine) is written by another hand. This second copyist was inferior to the first, but he did his work tolerably well and his Nāgarī handwriting is sufficiently clear. A few times, and happily but for small portions, this hand alternates with a third one, that wrote part of f. 175a, 224a, 227b, 233a and b; those passages are crowded with mistakes of every kind. Since Feer's translation rests on the Paris MS, I have made a careful collation of it and, as a rule, have stated in my notes the places, where deficiencies of his translation are the consequence of bad readings in P, which he would have got rid of, if he had availed himself of B; see I, 81 n. 8. 208 n. 8. 257 n. 4. II, 63 n. 3. 115 n. 1, and cp. II, 157 n. 3.

I have pointed out above that B is the unique source for the tradition of the Sanskrit text of Avadānaçataka. Here I add this restriction. A few avadānas and portions of them have been preserved in fragments of a MS of the XIVth or XVth century found in Cambr. Add. 1680 II. Since these fragments are accu-

1) A noticeable instance is the passage I, 78, 9 of the ed., where P has त्रत् यूयं for एत् यूयं by misinterpretation of the Nepalese akṣ. ए. The copyist of C made the same mistake, that of D understood एत्.

rately described in Bendall's *Catalogue* and I have dealt with them I, 167 and in the critical annotation, as often as this valuable critical instrument was at hand, it is not necessary to dwell here longer upon them. A photographic reproduction of some of them is joined to volume I of this edition. F (so I denote the fragments) is the only MS source independent from B.

Besides the Sanskrit sources the translations in Tibetan and Chinese have afforded some precious help for the constitution of the text, especially the Tibetan translation, which commends itself for that purpose by its literal and mechanical rendering of the original. As I am not a Tibetan scholar myself, I availed myself in the first place of the data to be found in Feer's translation, but soon and to the profit of my work, not in the last place of the communications of Feer himself, who with the greatest helpfulness and sympathy supplied me with the Tibetan correspondences of which I stood in need up to the 6th decad. His lamentable death having put a stop to this source of information, I applied to my friend F. W. Thomas, to whose careful and accurate statements in answer to my questions a great deal of the testimonies from the Tibetan in the seventh decad are due. At last, having become somewhat acquainted with Tibetan, I have consulted the Tibetan translation directly and at leisure, owing to the liberal loan of the copy of Mdo, vol. XXIX, that contains རුද්ධාවාදානාචාකා = *Pūrnādy* [or: *Pūrnāmukha-*] *avadānaçataka*, belonging to the Indian Office Library. In expressing here my sincerest thanks to the Library Committee of the India Office for that generous allowance and to its Librarian, Mr. Thomas for his kind intercession I acquit myself of an agreeable duty, forsooth!

The Tibetan translation is of great utility also for this reason, that several gaps in the Sanskrit tradition are indicated and filled up by it; see the following notes: I, 113 n. 2; 338 n. 11; 378 n. 9; 380 n. 3, II, 12 n. 3; 45 n. 8; 58 n. 3;

93 n. 2; 121 n. 10; 145 n. 5; 151 n. 1; 155 n. 7; 156 n. 2. Consequently these gaps in the tradition came into existence within the time that elapsed between the Tibetan translation being made and the performance of the copy A or B. Some of them did not yet exist when the metrical paraphrases were composed, some others however existed already at that time, as is duly remarked in each case in my critical annotation.

For the rest, the Sanskrit original of the Tibetan version was itself not wholly free from gaps. It appears from Feer's statement, quoted at I, 225, that av. nr. 39 ends abruptly in the Tibetan, though that version supplies one sentence missing in F and B; also II, 156 n. 6 and 163 n. 3, where a sentence has been lost both in the Sanskrit original and in the Tibetan. Some other corruptions are likewise as old as the Tibetan version, e. g. the mistake of putting Kācyapa for Kanakamuni (II, 34 n. 4). But in many places the Tibetan proved an eminent assistance to restore corruptions of the Sanskrit tradition. I name here but three: I, 289, 11 गृह्ण यज्ञम् my conjectural emendation for वृह्ण, II, 145, 2 where I restored प्रग एव for युग एव (the nonsensical reading which stood already in the ms. of Av. used by the paraphrast who composed K) on the ground afforded by the Tibetan, and the title of av. nr. 9 धूप, not धूम, as is the reading of the Sanskrit tradition.

On the other hand, it appears that the monk or monks who translated the *Avadānaçataka* into Tibetan a few times misunderstood some Sanskrit word or misrepresented it in its Tibetan shape, as अभिद्याः, which he treated as == अविद्याः (II, 70 n.); as in av. nr. 81, where the translator must have taken प्रपत्नाः for प्रसन्नाः, since he renders it by དྱି'-'ଘ' (see II, 63, n. 2 pāda c of the Tibetan stanza quoted); as in the beginning of av. nr. 63 (I, 354, 10), if I am right supposing that he took प्राप्तोऽ for प्राप्तो०. The fantastical etymology of Supāraga (vide II, 166 n. 2) may be a conscious concession to the bias of translating Sanskrit

proper names, if anyhow possible; cp. Feer, p. 363. with respect to the land of the Kurus (कुरुवः) translated शुद्धं 'bad sound'. Can the fault, signalized by Feer p. 316 n. 2, of translating घूतकर् by शुद्धिष्यं originate in a confusion of its synonym अन्तव् or the like with अध्यन्?

Glosses that crept into the text are rarely met with. The passage that sums up the six wonderful states II, 55, 1—4 may be an old one. The *āryāśṭāṅgo mārgah* explained (I, 232 n. 6) and the enumeration of the *āryasatyāni* (I, 351 n. 4) are marginal glosses in B.

In the constitution of the text I have endeavoured to avail myself of the advantage of having at my disposal an ancient MS of so good condition as B really is, in this way that I tacitly deducted from the gross gain which I obtained from it the tare consisting in the ordinary clerical errors and such orthographies as are contrary to our habits. So I got a net profit cleared from the many inconsistencies, singularities and faults which are proper to manuscript texts. It is a matter of course that the habitual oscillations of spelling in Nepalese texts between श and स; ष and छ; ङ and ङ्ग; र and ल etc. often occur. The number of cases where only the context may decide whether we have to read व or घ; छ or छ्य; स्त्र or त्र; न, र or ल; उ or उङ्; श or रि; द or ड; त्र or क; त्र or भ etc. is not small. Common mistakes are अवाणा for अमणा or inversely, निस्त्रिय for निष्ठित्य, पिप्पडपात्र for पिप्पडपात (cp. I, 13 n. 1), which is constant in the avadānas of the second and third varga (except nr. 27), व्याम for व्योम in the cliché of the Buddha's outer appearance, the confusion of भद्रत्त and भवत्तः, उष्मा and उष्म. I cannot but repeat that which has been said by Senart in the Preface p. XII of his edition of *Mahāvastu*. Further there is a great inconsistency in applying the rules of sandhi or not; in this point much is to be put to the account of the individual copyists, who are in the habit to deal rather freely with their archetype in this respect; of the

copyists who transcribed the ms. B of our text, that of D allows an excessive liberty to himself. The same may be said of such geminations as where simple consonants are likewise allowed or of simple consonants in cases of necessary gemination, of the type as dealt with by Lanman in his edition of Whitney's translation of the *Atharva Veda*, II, p. 832.

In settling orthographical questions, as was my duty as an editor, I have followed the principles put forth in my preliminary Introduction p. X, and to which I still adhere now. Senart's plea for the orthography त्रिघिसत् and the like, in his Preface of the 1st vol. of *Mahāvastu*, p. XVII n., does not convince me. The habit of putting क for क्ष is not limited to Buddhist Sanskrit texts, see e. g. Bühler, *Indian Studies* II, 9 and 10.

I wrote my preliminary Introduction in March 1902. In the seven years that have passed since that time, the *improbus labor* of editing this old text has happily come to its end. May it be of some profit to the students of Buddhist lore and of Buddhist tale-telling and help to control the use of Feer's translation, which (for excusable reasons) is deficient in many, many respects. Those authorities and persons who by their assistance or by the facilities they granted to me, have contributed to the performance of my task — I named them in my preliminary Introduction — may again acknowledge the expression of my gratefulness. Alas, I cannot bring it to my deceased friend Cecil Bendall! It was he who with the warmest interest followed the progress of the edition of *Avadānaçataka*, who helped me in the correction of the proofsheets and made me valuable suggestions. *Ave, pia anima!* Your name recorded at the close of my work be the lasting memory of your relation to it!

Leiden, March 1909.

J. S. Speyer.

CONTENTS.

Preface	p. I—CXI
§ 1. Generalities	p. I—XIV
§ 2. The Avadānaçataka and its paraphrases	» XIV—C
§ 3 The text of the Avadānaçataka	» C—CX
अष्टमो वर्गः	» 1—59
सुप्रभा	71 p. 1—6
सुप्रिया	72 » 7—13
शूल्का	73 » 14—18
सामा	74 » 19—23
कुचलया	75 » 24—30
काशिकसुन्दरी	76 » 31—35
मुक्ता	77 » 36—40
कचड़ला	78 » 41—44
क्षेमा	79 » 45—51
विद्वृपा	80 » 52—59
नवमो वर्गः	» 60—126
समुद्रः	81 p. 60—66
सुमना:	82 » 67—71
हिरण्यपाणि:	83 » 72—77
त्रिपिटः	84 » 78—82
पशोमित्रः	85 » 83—88
घौपपाङ्कवा:	86 » 89—97
शोभितः	87 » 98—101
कटिकणा:	88 » 102—110
भक्तिवा:	89 » 111—117
राष्ट्रपालः	90 » 118—126

दृश्यमो वर्गः	प. 127—206
सुभूतिः	प. 127—132
स्वविरः	» 133—146
कृत्स्तवकः	» 147—151
लेकुच्चिकः	» 152—160
संसारः	» 161—165
गुस्तिकः	» 166—172
विद्वृपः	» 173—178
गङ्गियः	» 179—185
दीर्घनवः	» 186—196
संगीतिः	» 197—206
Additions and Corrections	प. 207—211
Indexes	» 212—238
I. Index of proper names	प. 212—218
II. Index of remarkable words and terms	» 219—238

Addenda.

To II, 136, 10. F. W. Thomas suggests to me this correction of the difficult line
आदीतं काननं सर्वं पर्वतापि पलीकृता (sic).

He proposes to read: पर्वताः कपिलीकृताः; the Tibetan rendering of the passage points to it. I think he is right.

Errors of printing are Pref. p. XXXIV, cl. 48 गूहस्थो, read: गुहास्थो; — p. XL, cl. 23 नाम्भा; read नाभ्रो; p. XLVI, cl. 81 क्रोधं, read क्रोधं; — p. LXXXI, cl. 400 वेष्टितः, read वेष्टितः; — p. LXXXII, cl. 405 त्रजते, read: त्रजेत्.

My guru, professor Kern, proposes the following corrections, which I consider as real emendations of the edited text of the metrical avadāna.

p. XXXIII, cl. 31. Read: पथाहीन्कः, and consequently, p. XXXV, l. 10 change Indra into Vāstuki.

XXXIV, cl. 44. Read: मंभारोपचपाक्तः.

XLI, cl. 30. Supply the gap with भाष्यणः.

LXII, cl. 219. भागवः is genuine and means «potter», a meaning not registered, however, in PWK, but which is instanced in Mhbh. I. 190, 47. 191, 1. 192, 1 and in Saddharma-puṇḍarīka.

LXVIII, cl. 282 Read: °विनिर्जित्या.

LXXIV, cl. 335. Read: स परानपि.

ऋवदानशतकम्

ऋष्टमो वर्गः ।

१० सुप्रभेति ७१ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः
श्रेष्ठिभिः 'सार्थवाहैर्देवैर्गीर्यकैरसुरैर्गृहैः किञ्चर्महोरगैरिति देवनागयक्तासुरगृहः ५
किञ्चरमक्षेत्रगाम्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लाभी चीवर्यिष्टपातशयना-
सनगूनप्रत्ययभैषव्यपरिष्काराणां सश्वावकसङ्कः आवस्त्यां विद्वृतिं ज्ञेतवने ज्ञाथपि-
एउदस्यारामि । आवस्त्यामन्यतमः श्रेष्ठो श्राव्यो मक्षाधनो मक्षभोगो विस्तीर्णविशालंप-
रिघक्षेत्रवैश्ववणाधनसमुदितो वैश्ववणाधनप्रतिस्पर्धो । तेन सदशात्कुलात्कलन्त्रमानीतंम् ।
स तथा सार्वं क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचारयतः पन्नी १०
श्रापन्नमन्ना संबृता । साष्टानां वा नवानां वा मासानामत्यपात्रसूता । दारिका जाता
अभिदृपा दर्शनीया प्रासादिका दिव्यालङ्कारभूषिता मणिरङ्गेन कण्ठे श्रावद्वेन तस्माच्च
प्रभा निर्गच्छति यथा सर्वा आवस्ती अवभासते ॥ तस्या जातौ जातिमहें कृत्वा नामधेयं
व्यवस्थाप्यते किं भवतु दारिकाया नामेति । ज्ञातय ऊचुः । यस्मादनया जातमात्रया
मणिरङ्गावभासेन सर्वा आवस्ती अवभासिता तस्माद्वत्तु दारिकायाः सुप्रभेति नामेति ॥ १५
सा सुप्रभा दारिका अष्टाभ्यो धात्रीभ्यो दत्ता द्वाभ्यामें सधात्रीभ्यां द्वाभ्यां जीरधात्रीभ्यां

1) In MS there precedes the *uddāma* of this *varga*, which is beset with errors: उद्दानं सुप्रा [read: सुप्रभा] सुप्रिया चैव शुल्का सोमां [read: °मा] तथापरा ॥ उवलया (sic) सुन्दरी चैव मुक्ती (sic) चैव कर्चंगला ॥ देमा विद्वया च वर्गो भवति समुदितः (sic). The last *pāda* is defective.

.. 2) MS °भ्यांमत्स° .

द्वाभ्यां मलधात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् । ^(१) सौष्ठाभिर्धात्रोभिरुक्तीपते
^(२) वर्धते त्रीरेण [६६८] दध्रा नवनीतेन सर्पिषा सर्पिमणेनान्यैश्वोत्तसैरुपकरणवि-
 शेषैराशु वर्धते इन्द्रस्थमिव पङ्कजम् । सा दारिका आद्वा भद्रा कल्याणाशया आत्मक्षि-
 तपरक्षितप्रतिपन्ना । तस्या ये ये पाचनका आगच्छक्ति तेभ्यस्तेभ्यः कणठादलङ्गारम् ^(३) वमुच्य
 ६ प्रयच्छक्ति दत्ते च पुनरलङ्गारः प्रादुर्भवति ॥

पावदसौ दारिका क्रमेण मकृती संवृत्ता तदा तस्या बहुधो याचनका आगच्छक्ति
 राजपुत्रा अमात्यपुत्राः श्रेष्ठिपुत्राश्च । तैरुपहूपमाणः पिता ^(५) चास्याः करे कपोलं दद्वा
 चिन्तापरो व्यवस्थितः । ^(६) यद्येकस्मै दास्यामि अन्ये मे अमित्रा भविष्यतीति ॥ पावदसौ
 दारिका पितरं चिन्तापरमवेद्योवाच । तात विमसि चिन्तापर इति । तेन सो ज्यो विस्तरेण
 10 समाज्यातः ॥ दारिका कथयति । तात न ते शोकः कर्तव्यः स्वयमेवाहं सप्तमे दिवसे
 स्वयंवरमवतरिष्यामीति ॥ ततः श्रेष्ठो राज्ञः प्रसेनजितो निवेद्य आवस्त्यां घणटावधो-
 षणी वार्यामास । सप्तमे दिवसे सुप्रभा दारिका स्वयंवरमवतरिष्यति पेन वो यत्करणीयं
 स तत्कारोत्तिति ॥

ततः सप्तमे दिवसे सुप्रभा दारिका रथाभिन्नां काषायं धन्तमुच्छ्राप्य ^(७) बुद्धं भगवतं

1) MS सोष्टां.

2) MS वर्द्धते.

3) MS तस्मायेये (D तस्माद्येये).

4) B °कालमव°, D corr.; again on the next line B has अलङ्गारः, but D (and P) °कालः:

5) MS चास्यः (D चास्य).

6) MS पद्यैकस्मै (D पद्यैकस्मिं, P येषंकस्मै).

7) B °ष्याता or ष्यात् I, DP corr.

8) BD श्रेष्ठि, P श्रेष्ठि.

9) B काषायं ध्वंद्वज्ञमुच्छ्राप्य, DP omit the superfluous ध्वं, but all have °च्छ्राप्य — even the paraphrast of the Kalpadrumāt. — instead of °च्छ्राप्य.

चित्रपटे लेखयित्वा अभिष्टुवती वीथीमवतीर्णा ॥ सा तत्र राजपुत्रैर्मात्युपत्रैः श्रेष्ठिपुत्रैश्च
सोत्कापठोद्दीक्ष्यमाणा विचित्राभिः कथामिः^(१) संज्ञाप्योवाच । सर्वथाहूं न केनचिदंशेन भवतां
परिभवं^(२) करोमि केवलं तु नाहूं कामेनार्थिनी बुद्धं शरणं गतास्मि तस्य सकाशे प्रज्ञ-
ज्ञिष्यामीति । ततस्ते निर्भित्सताः^(३) प्रतिनिवृत्ताः ॥ सुप्रभापि दारिका भगवत्सकाशमुपसं-
क्रम्य भगवतः पादाभिवन्दनं कृत्वा पुरस्तान्निषष्टा धर्मश्ववणाय । तस्या भगवता आश-
पानुशयं धातुं प्रकृतिं च ज्ञात्वा तादशी चतुरार्घसत्यसंप्रतिवेधिकी धर्मदेशना कृता यां
शुल्वा सुप्रभया दारिकापा विंशतिशिष्टारसमुद्गतं सत्कापद्विष्टीलं ज्ञानवञ्छेण मित्रा स्तो-
तापञ्चिफलं साक्षात्कृतमभिनिर्हारश्च कृतः । अथ सुप्रभा दारिका उत्थायासनदेकासमुक्तं
रासङ्गं कृत्वा येन भगवांस्तेनाङ्गलिं प्रणमय्ये भगवत्तमिदमवोचत् । लभेयाहूं भद्रत्त स्वा-
ख्याते धर्मविनये प्रज्ञज्ञामुपसंपदे भिन्नुणोभावं चरेयमहूं भगवतो ज्ञिके ब्रह्मचर्यमिति । 10
ततो भगवान्संज्ञयति । अनया^(४) ऋस्मच्छासने महूद्धिनेयोकर्षणा^(५) कर्तव्यमिति । ततो भग-

1) Ex conject.; MS चित्रपटो.

2) The paraphrast has changed this into विज्ञाप्योवाच (K., f. 51 a 4), but *samjnāpya* is the proper word here with the meaning of 'conciliating', cp. Divy. 54, 22.

3) Ex conject.; MS करोति केवलं तु नाहूं (DP माहूं) कामेन चार्थिनी.

4) Visarga wanting in MS.

5) Feer surmises (p. 262 n.) that the syllable *jñā* has been left out, so that the original reading should be °भित्ता>भिन्नारश्च कृतः, pointing out that this very term recurs farther on in avad. nr. 79. But as the paraphrast of the Kal-padrumāv. renders this passage of our tale in this çloka

साक्षात्कृत्वाभिनिर्हारः कृतो ब्रह्मप्रभावतः (K. f. 52 a 1),

I have retained the reading of MS, supposing *abhinirhāra* may be the elliptical expression of «acquisition of *rddhi* or magical power». Cp. Ind. to Mhv., s. v. *abhinirharati*, and Ind II to Çikṣāsamuccaya, s. v. *abhinirhāra*, and °*hṛta*.

6) The causative has the value of its primitive (स्वार्थं पित्त). Cp. Divy. 463, 22 and *supra*, p. 347, 14. D has here प्रणम्य.

7) Ex conject.; MS ऋस्मच्छाऽ.

8) Anusvāra wanting in MS.

वतोन्ना गच्छ दारिके पर्यदमवलोकयेति ॥ ततः सुप्रभा दारिका ज्ञेतवनान्निर्गत्य⁽¹⁾ तत्रागता । तत्रैकैनस्यैवं भवति वलेनैनां कृराम इति । ते⁽²⁾ तामाक्रमितुमारब्धाः । ततः सुप्रभा दारिका तैरुपक्रम्यमाणा विततपक्ष इव कुमराजो गगणात्लामभ्युद्गम्य विचित्राणि प्रातिकृपाणि दर्शयितुमारब्धा । धाशु पृथग्जनस्य कृद्विरावडनकरी ॥ ततस्ते⁽⁵⁾ तदत्यद्गुतं देव-
मनुष्यावर्जननारं प्रातिकृप्य दृष्टा उद्दण्डरोमाणो मूलनिश्चृतो⁽⁶⁾ इव द्रुमाः पाद्योर्निपत्य विद्वापयितुगारब्धाः । अवतरावतर भगिनि यैपैते त्रया धर्माः सानात्कृता अस्थानमेतद्यत्वं कामान्यरिगुजीया इति ॥ ततः सुप्रभा दारिका गगणात्लादवतीर्य जनकायस्य पुरस्तात्स्यवा तथाविधां धर्मदेणनां कृतवती पां श्रुतान्वैः प्राणिशतसद्वैः सत्यदर्शनं कृतम् ॥ ततो भगवता नद्यप्रज्ञापत्योः संन्यस्ता । ततस्तपा प्रनाजिता उपसंपादिता च ॥ तया
10 युद्यमानया घट्नानया व्यायच्छ्वानयेद्मेव पञ्चगण्डनां संसारचक्रं चलाचलं विदिवा सर्व-संस्थारगतीः शतनपतनचित्तिरणविद्वन्सनधर्मतया पराहृत्य सर्वज्ञोशप्रद्वाणादर्द्धवै सानात्कृतम् । मर्द्दत्ती संवृत्ता त्रैघातुकार्यातरागा समलोष्टकास्त्रना आकाशपाणितलसमचित्ता

1) Ex conject.; MS ज्ञेतवनान्निर्गत्य साचागतान्वैकैः. The complex साचागता must be a corrupted reading. My correction has been suggested by the parallel passage in K. (f. 52a):

ज्ञेतवनाद्विः प्रागात्पर्यदमवलोकितुम् ॥
तत्रायातां ज्ञना दृष्टा कामिनो दर्पमानिनः ।
वलेनैनां कृरिष्याम इत्याक्रमितुमारभन् ॥

2) Ex conject., see the foregoing note; MS तां प्राक्रमितुमारब्धास्ततः.

3) MS दारिकास्तैरुपः.

4) MS कृद्विरावडनः. Cp. Divy., 133, 9. 192, 8.

5) Ex conject.; MS तमत्यद्गुतं. Cp. K., f. 52b 6, प्रातिकृप्य तदिदं महद्गुतं.

6) MS °कृता (D °कृता).

7) Visarga wanting in MS.

8) MS उपसंप्रादिता.

वासीचन्दनकल्पा विद्याविद्यारिताएऽ[६७८]कोशा विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्ता भवलाभ-
जोभसत्कारपराङ्गुला^(१) सेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्या मान्याभिवाद्या च संवृत्ता ॥

भित्तवः संशयज्ञाताः सर्वमंशपच्छेतारे बुद्धे भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त सुप्रभया
दारिकपा कर्माणि कृतानि येनाभिद्वप्या दर्शनीया प्राप्तादिका मणिरत्नं च कापठे प्राङ्गुभूतं
प्रब्रज्य चार्हूर्लं चाज्ञात्कृतमिति ॥ भगवानाह । सुप्रभवैव भित्तवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु ५
कर्माणि कृतान्युपचितानि लज्जसंभाराणि परिणातप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यं-
भावीनि । सुप्रभया कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भित्तवः
कर्माणि कृतान्युपचितानि ब्राह्मे पृथिवीधातौ विपद्यते^(२) नाव्यातौ न तेजोधातौ न वायु-
धातावैपि तूपातेष्वेव स्कन्धधात्रायतनेषु कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यशुभा-
नि च ।

10

न प्रणाश्यत्ति कर्माणि कल्पकोष्ठितैरपि ।

सामयोः प्राप्य कालं च फलत्ति खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्व भित्तवो ज्ञतीते ज्ञवनि एवानवते कल्प्ये विषयश्यी नाम सम्यक्संबुद्धो लोक
उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविद्यनुज्ञरः पुरुषदम्यसारथिः शास्त्रा देवमनुष्याणां
बुद्धो भगवान् । स बन्धुमतां राजधानीमुपनिशित्य विवृत्तिः । पावहिपश्यो सम्यक्संबुद्धः १५
सकलं बुद्धकार्पं कृतेन्द्रनक्षत्रादिवाग्निर्नृपथिष्ठेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृतस्तस्य राजा
बन्धुमता शरीरे शरीरपूजां कृता समतपोज्जनश्चतूरलमयः स्तूपः प्रतिष्ठापितः क्रोश-
मुच्चलेन । या बन्धुमतो राजो ग्रन्थमहिषी वृद्धीभूता तथा विचित्राएयाभरणानि शरीरादव-

1) This uncommon form of the feminine — cp. Pāṇini IV, 1, 54 — is found throughout, wheresoever this stereotyped passage occurs in this varga.

2) B प्राङ्गुभूतं, DCP corr.

3) MS प्रब्रज्य चार्हूर्लं च साऽ.

4) B नाव्याधौ, DP corr.

5) MS °धातौ अपि तूपात्ते° (D भूयात्ते°). Cp. *supra*, p. 74 n. 9.

6) MS राजः अ°.

मुच्य तत्र स्तूपे दत्तानि । ततः पादपोर्निष्पत्य प्रणिधानं कृतवती । अनेन कुशलमूलेन चित्तोत्पादेन देयर्घर्मपरित्यागेन चार्हत्वं प्राप्नुयामिति ॥

— भगवानाहु । किं मन्यव्वे भिजवो या सा तेन कालेन तेन समयेन राजो वन्धुमतो अयमक्षिप्ती आसीदियं सा सुप्रभा । यद्नया विपश्यनः स्तूपे विचित्राएषाभरणानि समारो-
५ पितानि तेनागिद्वप्या दर्शनोया प्रासादिका सर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेता संवृता । ⁽¹⁾ पत्प्रणिधानं कृतं तेनेदानीगर्हत्वं साक्षात्त्वत् । इति ह्य भिजव एकात्त्वकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुज्ञानामेकात्तशुज्ञो व्यतिनिश्चाणां व्यतिनिश्चस्तस्मात्तर्हि भिजव एकात्तकृ-
ष्णानि कर्माएष्यपात्य व्यतिनिश्चाणि चैकात्तशुज्ञोप्येव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं चो भिजवः शिक्षितव्यम् ॥

10 इमवोचदग्वानात्तमनस्ते भिजवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) MS अन्प्रणिं.

सुप्रियेति ७२ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्घनिभिः पौरैः
शेषिभिः सार्थवाक्षैर्द्वैर्नागैर्पञ्चैरसुरैर्गृहैः किञ्चैर्मक्षोर्गैरिति देवनागयनासुरगृहडकि-
न्नरमक्षोर्गाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षायुणयो लाभी चीवरपिपडपातशयनासनगृ-
नप्रत्ययभैषद्यपरिष्काराणां सप्तावक्षमङ्गः आवस्त्यां विहृति जेतवने ज्ञाथपिपडस्या- ५
रामे । तेन खलु समयेनानाथपिपडस्य गृह्णपतेः पली आपन्नसह्वा संवृत्ता । साष्टानां वा
नवानां वा मासानामत्ययात्प्रसूता । दारिका जाता अभिद्वृपा दर्शनीया प्रासादिका सर्वा-
ङ्गप्रत्यङ्गोपेता आवस्त्यधिवासिनो इनकायस्यातीव प्रिया । तस्या जातौ जातिमक्षं कृत्वा
नामधेयं व्यवस्थाप्यते किं^(१) भवतु दारिकाया नामेति । ज्ञातय ऊचुः । यस्मादिये प्रिया
सर्वजनस्य तस्माद्वतु दारिकायाः सुप्रियेति नामेति ॥ जातिस्मरा जातमात्रा गाथां १०
भाषते ।

दत्तं क्षि दानं बङ्ग ^(१) वाल्पकं वा ।

विस्तीर्णेऽन्नेऽप्योगात् ।

तस्माद्विद्यं विडुषा प्रयत्नात् ।

बुद्धाय लोकेन्द्रसुरेश्वराय ॥

अथास्या मातापितरावन्ये च गृह्णवासिनस्तं वाक्यव्याहारं श्रुत्वा भीतात्त्रस्ताः संविद्या

1) Ex conject.; MS आवस्त्यभिवा० (D आवत्यभिर्वा०).

2) B किभवतु, DP corr.

3) Ex conject.; MS वङ्गवाल्पकं वा. K., f. 134a 4, where the *gāthā* is identical — except in the 4th pāda, which runs thus बुद्धाय नाथाय मुनीश्वराय — has here दत्तं क्षि दानं वङ्ग चा(read: वा)ल्पकं वा.

आकृष्टरोमकूपाः कथयति पिण्डाचोव सेयं [67 b] दारिकेति ॥ सा कथयति । अम्ब नाकृं पिण्डाची नापि राजसी किं तर्हि दारिका इच्छामि¹⁾ दानानि दातुमिति ॥ ततो एषा मात्रा अनाथपिएडस्य गृह्णपतेर्निवेदितमेवपेषा दारिका²⁾ ब्रूत इति ॥ ततस्तेन गृह्णपतिना कृष्टुष्टप्रमुदितेन भगवानत्तर्गृहे सभिन्नुमङ्गे भोजितस्तस्थाश्च नामा दक्षिणादेशं का-
ट रितम् ॥

यावद्सौ दारिका क्रमेण सप्तवर्षा संवृत्ता मातापितरावनुशास्य भगवच्छासने प्रेत्रजिता । सा सर्वासां भिन्नुणीनामिष्ठा कात्ता प्रिया मनापा ॥ यावत्तत्र वालेन महाङ्गु-
र्भिन्नं प्रादुर्भूतं दुर्भिन्नात्तरकाल्पसदृशं यत्रानेकानि प्राणिशतसहस्राणि अवपानवियो-
गाल्यालं कुर्वत्ति । तत्र भगवानायुष्मान्दमामत्त्वपते स्म । गच्छानन्द मद्वनात्सुप्रियां
10 वद चतत्रस्ते पर्यदत्त्वैमास्यं चोत्तरपिएडपातशयनासनगृनप्रत्ययभैयद्यपरिष्कारैः प्रति-
पादयितव्या इति ॥ तत आयुष्मानानन्दः सुप्रियां गलोबाच । भगवानाहृ चतत्रस्ते पर्यदत्त्वैमास्यं चोत्तरपिएडपातशयनासनगृनप्रत्ययभैयद्यपरिष्कारैः प्रतिपादयितव्या इति । ततः सुप्रिया कृतकारपुटा भगवत आजां शिरसि कृता कथयत्येवमास्त्वति ॥

1) The insertion of the aks. मि is confirmed by K, f. 134 b 8, तदानामि तथा, दातुमिच्छामि सुगताय वै.

2) Ex conject.; MS ब्रुत इति. My correction is suggested by the persuasion that the author of the Avadānaçataka proves himself too good a Sanskritist for us to charge him with the barbarism found in MS, and because the Kalpadrumāv. has in the parallel place (f. 134 b 4) स्वामिनेषा तथा ब्रूते [ms. ब्रुते].

3) B भगवान्तर्गृहे. The aks. न, having been omitted at first, is added between the lines, but by mistake between त and ग. For this reason these words have been variously corrupted in the copies of B. For the rest, cp. suprta, p. 9, 3. 24, 7 and *infra*, p. 406, 1.

4) It is uncertain, whether B has °देशानं (so in DP) or °दशानं (so C).

5) MS सर्वेषां भिन्नुणीनामिष्ठा. This lapsus calami is not found in Kalpa-
drumāv., where we read सर्वासां साधिकानां च सा सुप्रिया कृतंकरा । इष्टा कात्ता
मनापा च (f. 138 a 6).

6) B दुर्भिन्नात्तर०, D corr.

सुप्रिया शावस्तीभिंसंप्रस्थिता गोचरव्यवलोकनार्थम् । प्रवदेषा प्रवृत्तिरनाथ-
पिएडदेन श्रुता । स लैरितं सुप्रियाया अप्रतो भूतः कथयति सुप्रिये वा गच्छसीति ॥ सा
कथयति । भगवानाहू त्रैमास्यं वैयाकृत्यकर्मणि निपुक्तेति ॥ अनाथपिएडद् उवाच ।
^(१) अल्पोत्सुका भव अहं^(२) लां सर्वेण प्रवाह्यामीति ॥ सुप्रिया कथयति । किमत्राशर्यं यदि
^(३) तातो दृष्टसत्यः^(५) प्रवाह्यति समत्तो ऽतर्कृतानि निधानान्यभिसमोद्द्य । अहं^(६) तु दरिङ्ग-
नस्यानुयहं करोमीति ॥ तथा पञ्चभिरूपासकशतैरल्पोत्सुका क्रियते मालिकया देव्या
^(७) चर्पकार्या^(८) ज्ञात्रियया^(९) ऋषिदत्तपुराणाभ्यां स्थृपतिभ्यां विशाख्या मृगारमात्रा राजा
प्रसेनजिता । अठवीगता तत्राप्यमनुष्ट्येमनुष्ट्यवेषधारिभिः प्रवार्यते ॥ तथा एवं प्रवा-
र्यमाण्या भगवान्सश्चावकसङ्घत्रैमास्यमुपस्थितश्चीवरपिएडपातशपनासनगूनप्रत्यफैष-
ज्यपरिष्कारैस्तत्रैव च त्रैमास्ये पुण्यमानघटमानव्यायच्छ्रमानया इदमेव पञ्चगण्डकं संसा-

1) Ex conject.; MS श्रुता. K., f. 189 a 1, confirms the correction.

2) B अल्पोत्सुका, DP corr.

3) Ex conject.; MS अहं ते. But it is said *pravārayati kāñcit kenacit*, cp. *infra*, l. 8, *supra* p. 58, 8 and *Divy.* 116, 17.

4) Ex conject.; MS ततो. Cp. Feer, p. 266, n. 5.

5) MS here प्रचार०. As to this supernatural power of A., cp. *supra*, p. 315, 1.

6) MS चर्पकार्या. I have adopted the reading of *Kalpadrumāv.* (f. 140 a 4) and D.

7) MS ज्ञात्रियाया.

8) Ex conject., cp. *supra*, p. 224, n. 2; MS and K., f. 140 a 4, ऋषिदत्त०. The Tibetan has दुर्णिदृष्टश्रुतैः = *Rśidatta*.

9) MS स्थृपतीभ्यां (D स्थापती०).

10) Ex conject.; MS तत्राभ्यामनुष्ट्य०. My correction is confirmed by the parallel place in *Kalpadrumāv.* (f. 140 b 6):

तत्रापि चामनुष्ट्येश मनुष्ट्यवेषधारिभिः ।
फलमूलैश्च पुष्ट्येश भिन्नुणी सा प्रवारिता ॥

11) MS वेषधारिभिः.

रुचकं चलाचलं विदित्वा सर्वसंस्कारगतोः शतनपत्नरवि⁽¹⁾ किरणविघ्वं सनधर्मतया पराहृत्य सर्वज्ञोशप्रक्षाणादर्हत्वं साक्षात्कृतम् । अर्खन्तो संवृत्ता ब्रैघातुकन्त्रीतरागा समलोक्याच्चना आकाशपाणितलसमचित्ता वासीचन्दनकल्पा विद्याविद्वारितापडकोशा विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्ता भवलाभलोभस्तकारपराङ्गु⁽²⁾ सेन्नोपेक्षाणां देवानां पूज्या मान्याभिवाद्या च संवृत्ता ॥

अथ भगवांत्वैमास्यात्ययात्कृतचोवरो निष्ठितचीवरः समादृय पात्रचीवरे आवस्त्या राजगृहे संप्रस्थितः सार्थ आवकसङ्घेन । ततः सुप्रियया भगवानस्तर्मार्गं अल्पोत्सुकः कृतः । यावदसौ ****⁽³⁾ दिक्कामठवीभनुप्राप्तः गणडीदेशकालो ज्ञातः पद्यदनं च नास्ति । तपा भगवान्सम्रावकसङ्घ उपनिवेशितः । ततः पात्रं वामे पाणौ प्रतिष्ठाप्योवाच प्रव्याहृत-10 वतो । यदि पुण्यानामस्ति विपाकः पात्रमेवं विधभद्यभोज्यादिना परिपूर्यतेति⁽⁴⁾ ततो देव-

1) D adds the missing akṣara.

2) Cp. *supra*, p. 393 n. 1.

3) This passage is manifestly mutilated; MS यावदसौटिकामनु^o. The Tibetan version has, it seems, preserved the integral form of the phrase, but it does not afford sufficient help to restore the Sanskrit text. Feer in his n. 4 on p. 267, quotes the Tibetan; *chun-da* must be a typographical error for *chu-dai*. Mr. Thomas writes to me that whole expression is ཡྱྱାଜྫྷ'କୁନ୍ଦ୍ରୁ'କୁନ୍ଦ୍ରୁ'କୁନ୍ଦ୍ରୁ'. Now this seems to have an ambiguous interpretation. From Sarat's *Diet.* I learn that there are two words କୁନ୍ଦ୍ର, one meaning 'hole', the other 'root'. Therefore, the word may be qualified as possessing either 'a hole or cavern with water' (Feer 'une forêt où il y avait une source') or = 'having roots and water'. The lost adjective, I suppose, is the name of that forest on the way from Grāvasti to Rājagrīha.

I hoped that the Chinese translation might settle the point. But this is not the case. As Prof. de Groot informs me, the Chinese translator has treated this passage very freely. He amplifies the miraculous occurrence, but about the place where it happened, he says only that it was *ca wood*.

4) Ex conject.; MS परिपूर्यतेति. Cp. the paraphrase in K., f. 141b 1: पद्याभ्योजनैः पात्रं परिपूर्यत सर्वशः.

तथा दिव्यया^(१) सुधया^(२) परिपूरितम् । ततः सुप्रियया^(३) अनुपरिपाटिकया सर्वस्य भिन्नुसङ्गस्य पात्राणि पूरितानि ॥ तत्र भगवान्भिन्नान्मन्त्रयते स्म ।^(५) एषा यथा मे भिन्नवो भिन्नणीनां मम आविकाणां कृतपुण्यानां पडत सुप्रिया भिन्नणी ॥

भिन्नवः संशयजाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भदत्त सुप्रियया कर्माणि कृतारनि^(६) येन शाब्दे कुले जाता अभिद्वया दर्शनीया प्रासादिका अभिमता सर्वज्ञ- ५ नस्य प्रब्रह्म चार्हुद्वं साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाहु । सुप्रियैव^(७) भिन्नवः पूर्वमन्यासु जातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसं [६४] भाराणि^(८) परिणातप्रत्ययान्योघवत्प्रत्यय- स्थितान्यवश्यंभावीनि । सुप्रियया कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विषयते नौब्धातौ न तेजो- धातौ न वायुधातावपि^(९) तूपतत्त्वेव स्कन्धधात्रायतनेषु कर्माणि कृतानि विषयते शुभा- १० न्यशुभानि च ।

1) B स्वधया, perhaps with the meaning of सुधया made out of original स्वधया, as is written in D. P has सुधया. Cp. K., f. 141 b 2, तत्रत्या वनदेवता। दिव्यया सुधया तूर्णं तत्पात्रं पर्यपूर्यत्.

2) MS परिपूरि(D °८) तस्ततः.

3) CDP अनुपरिधाटिकया, because the akṣ. पा being written rather indistinctly in B, admits of being read घा.

4) MS भिन्नणामन्त्रयते. Cp. *supra*, p. 829, 18.

5) In B the first two akṣaras are so confusedly written, owing partly to subsequent correction, that they seem almost unreadable; the third is म added at the bottom of the page. P has तासामया मे, D तामया मे. I have constituted the text conformably to the fixed style used in such declarations of superiority by the Buddha. This is confirmed by K., f. 141 b 4:

तदेषा सुप्रिया साध्वी भवत्यया सुभाविनी ।
सर्वासां कृतपुण्यानां आविकाणां ममाश्रये ॥

6) B सुप्रियैव, D corr.

7) B संभावाणि, DP corr.

8) B नावधाधौ, D corr.

9) Cp. *supra*, p. 74 n. 9.

न प्रणाश्यति कर्माणि कल्पकोटिष्ठैरेति⁽¹⁾

सामयों प्राप्य कालं च पालति खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं भित्तवो ज्ञतो ज्ञवनि अस्त्विनेव भद्रके वाल्पे विंशतिवर्षसहस्रापुषि
प्रजायों काश्यपो नाम सम्यकसंबुद्धो लोका उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकवि-
द्युत्तरः पुरुपदम्यसारथिः शास्त्रादेवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स वाराणसीं नगरीमुप-
निश्चित्यै विकृति ऋषिपतने मृगदावे ॥ यथ वाएत्यपः सम्यकसंबुद्धः पूर्वाङ्गे निवास्य
पात्रचीवरगादाय भित्तुमङ्गापरिवृतो भित्तुमङ्गपुरस्कृतो वाराणसीं नगरीं पिण्डाय प्रा-
विज्ञत् । यावदन्यनरः श्रेष्ठो सपरिग्रन उद्यानं गतः प्रभूतं च खादनीयं भोजनीयं नी-
तम् । पाचतस्य प्रेष्यदारिकायाः⁽²⁾ * * * । लया गगवान्सश्रावकसङ्गे ज्ञार्थं दृष्टः । तस्याः⁽³⁾
10 प्रसाद्वातापा बुद्धिरूपना किं गां स्वामी हिरपि दासीकरिष्यति यज्ञहं भगवत्तं भो-
जयेयमिति । ततस्तथा वन्धनताऽन्यगतायायिता⁽⁴⁾ भृत्येऽमुद्घाव्य भगवान्सश्रावकसङ्गे
विचित्रेणाद्वारेण संतर्पितः । ततः श्रेष्ठिनः सकाशमुपसंक्रात्ता ॥ यावच्छ्रेष्ठिना उक्ता
द्यारिके वा सा भृत्येऽति ॥ सा कावयति । भगवान्मे काश्यपसम्यकसंबुद्धः पिण्डकेन

1) Cp. *supra*, p. 74 n. 13. In BCP अष्टि after कर्माणि is wanting.

2) MS °निसृत्य.

3) As Feer (p. 268, n. 1) surmises, a short sentence has here been lost, the translation of which is extant in the Tibetan: «Une jeune esclave s'y rendait avec une corbeille de riz cuit.» This is also attested by the paraphrase in Kalpadrumūv. (f. 142a 5) तत्रैका दारिका दासी पेडामादाय पैष्टकी । उद्यानं प्रति गतुं
तत्.....विनिर्पयौ. 4) Visarga wanting in MS.

5) Ex conject.; MS किं मे स्वामी etc., a syntactic impossibility.

6) Ex conject., cp. Feer, p. 268 n. 2; B °ताऽतमग्यिता with the interlineal addition of an akṣara — it is not clear which — put above त and य, which must have been intended to represent a ण. D °भङ्गयिता, P °भग्यिता.

7) Instead of पेडा, which is distinctly written in B, P has पैन्त्रा, D either पडा or पत्रा.

8) B विचित्रेणाऽ, D corr.

9) B भृत्येऽति, but भे seems expunged. Nevertheless, this akṣ. has been copied in CDP; C भैयेऽति, P °भयेत्रेति, D °भपेत्रि.

प्रतिपादितः । इति श्रुत्वा श्रेष्ठी परं विस्मयमापनः ॥ ततस्तेन द्वृष्टुष्टप्रमुदितेनोक्ता ।
गच्छ दारिके अव्ययेण लभदासी भव या लं मम सुप्रस्य जागर्णीति ॥ सा कृतकरपुटा
गृह्णपति विज्ञापितवती । अनुजानीहि मां भगवच्छासने प्रत्रजिष्यामीति । ततो उस्याः
श्रेष्ठिना पात्रचीवरं दत्तम् । सा स्वकेन पात्रचीवरेण भगवच्छासने प्रत्रजिता ॥ भगवतः
काश्यपस्य प्रेवचने दश वर्षसकृत्ताणि वैयापृत्यै कृतं भक्तस्तर्पणीर्यवागूपानीर्निर्त्यकीर्नि- ५
मित्तिकैर्द्देपमालाभिः कठिनचीवैदृदनप्रदानानि दक्षा प्रणिधानं कृतम् । यन्मया भगवते
काश्यपाप कृच्छ्रेण समुदानीय दानप्रदानानि दत्तान्यनेनाहं कुशलमूलेन चित्तोत्पादेन देय-
धर्मपरित्यागेन च भगवतः शावक्यमुनेः प्रत्रज्यार्हत्वं प्राप्नुयामिति ॥

भगवानाहु । किं मन्यथ्वे भित्तिवो ^(१) यासौ प्रेष्यदारिका इयमसौ सुप्रिया । यदनया
भगवान्काश्यपः पिपडकेन प्रतिपादितस्तेन आब्दे कुले जाता अभिदूपा दर्शनीया प्रासादिका १०
अभिमता सर्वजनस्य । यत्प्रणिधानं कृतं तेनेदानीमर्हत्वं साक्षात्कृतम् । इति हि भित्तिव एका-
त्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाका एकात्तशुक्लानामेकात्तशुक्लो व्यतिमिश्राणां व्य-
तिमिश्रस्तस्मात्तर्हि भित्तिव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपात्य व्यतिमिश्राणि चैकात्तशु-
क्लोष्वेव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भित्तिवः शिद्वितव्यम् ॥

इदमवोचद्वगवानात्तमनसस्ते भित्तिवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) Ex conject., cp. Index; MS प्रवचनैर्देश.

2) Ex conject.; MS वैयाप्रत्यै (D वैयाप्रत्यै). By changing प्र into वै we get वैयापृत्य, which form represents the original status of the word, because वैयावृत्य, as it is usually written (see f. i. *supra*, p. 397, 8), is a bad sanskritization of pāli or prākrit *vayyāvṛtta*, which is the product of skt. *vaiyāprtya*, the abstract noun of the partic. *vyāprta*.

3) Ex conject.; BC °पानिर्नत्यक्त°, D °पानैनात्यक्त°, P यानिर्नत्य°.

4) D inserts after यासौ the usual formula तेन कालेन तेन समयेन, which is not found in its archetype B.

शुल्केति ७३ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः
श्रेष्ठिभिः सार्ववाहैर्देवैर्नागैर्यनैरसुर्गरूपैः किञ्चर्मक्षोरगैरिति देवनागपक्षासुरगृहः-
किञ्चर्मक्षोरगाभ्यर्थितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यो लाभी चीवर्यपिएउपात्तशयना-
५ सनगृहानपत्ययभैष्यपरिष्काराणां सश्रावकसङ्घः कपिलवस्तुनि विहृति न्ययोधारमे ।
शाक्येषु रोहिणो नाम शाक्यः प्रतिवसति आष्टो मक्षाधनो मक्षभोगो विस्तीर्णविशा-
लपरिग्रहो वैश्ववणाधनसमुदितो वैश्ववणाधनप्रतिस्पदी^{१)} । तेन सदृशात्कुलात्कुलनामी-
तम् । स तथा सार्धं क्रीडति रमते परिचा[४४]रयति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचा-
रयतो न पुत्रो न डुक्षिता । स करे कपोलं दद्वा चित्तापरो व्यवस्थितः । अनेकघनसमुदितं
१० मे गृहं न मे पुत्रो न डुक्षिता । ममात्ययात्सर्वस्वापतेयमपुत्रकमिति कृत्वा राजविधेयं
भविष्यतीति । स अमण्ड्राक्षणैमित्तिकसुकृतसंबन्धिबान्धवैरुच्यते देवताराधनं कुरु-
ष्वेति ॥ सो ऽपुत्रः पुत्राभिनन्दी शिववरुणकुबेरवासवादीनन्यांश देवताविशेषानापा-
चते । तद्यथा आरामदेवता वनदेवताश्वरदेवताः शृङ्गाकदेवता बलिप्रतियाकृका
देवताः सकृदार्थिका नित्यानुबद्धा अपि देवता^{२)} आपाचते स्म । अस्ति चैष लोके
१५ प्रवादो यदापाचनकृतोः पुत्रा ज्ञायते डुक्षितरश्चेति । तच्च नैवम् । यद्येवमभविष्यदेकैकस्य
पुत्रस्त्वमभविष्यतद्यथा राजशक्रवर्तिनः । अपि तु त्रयाणां स्थानानां संमुखीभावात्पुत्रा
ज्ञायते डुक्षितरश्च । कतमेषां त्रयाणाम् । मातापितरौ रक्तौ भवतः संनिपतितौ माता

1) MS °यमापुत्रमिति. Cp. *supra*, p. 18, 10. 195, s. 276, 1.

2) MS °वतापाचते with *samdhīr arṣāḥ*.

3) MS has between यद्येवम and भवि° a superfluous *akṣara* भि.

कल्या भवति क्षतुमती गन्धर्वश्च प्रत्युपस्थितो भवत्येतेषां त्रयाणां स्थानानां संमुखीभा-
वात्पुत्रा ज्ञापते डुक्तिरश्च ॥

स चैवमायाचनपरस्तिष्ठति अन्यतमा च दारिका अन्यतमस्मादेवनिकायाच्युता
तस्य^{१)} प्रज्ञापत्याः कुञ्जिमवक्त्रात्ता । तथा स्वामिने निवेदितम्^{२)} । ततः स्वामिनोच्यते ।
भक्ते पदि पुत्रं जनिष्यसीत्येवं कुशलमथ डुक्तिरं तपैव सह लां निष्काशयामीति ॥ या- ५
बद्वावष्टानां वा नवानां वा भासानामत्यपातप्रसूता । दारिका जाता अभिद्रूपा दर्शनीया
प्रासादिका अतिक्रात्ता मानुषे वर्णमसंप्राप्तां^{३)} च दिव्यं वर्णं शुक्लोर्वस्त्रैः प्रावृता अनुप-
लिसैव^{४)} गर्भमलेन ॥ यावद्वोक्तियोन श्रुतं प्रज्ञापती ते प्रसूता दारिका जातेति । स
कुपितः प्रविष्टः । ततो इस्य प्रज्ञापत्या दिव्यवस्त्रप्रावृता दारिकोपनीता । ततो रोक्तिणः
शाक्यो दारिकां दृष्ट्वा परं विस्मयमापन्नः ॥ तस्या जातौ जातिमहं कृता नामधेयं व्यव- 10
स्थाप्यते^{५)} किं भवतु दारिकाया नामेति । ज्ञातप ऊचुः । यस्मादियं शुक्लावस्त्रपरिवृता
जाता तस्माइवतु दारिकायाः शुक्लोति नामेति ॥ शुक्ला दारिका अष्टाभ्यो धात्रीभ्यो दत्ता
द्वाभ्यामैसंधात्रीभ्यां द्वाभ्यां तीरथात्रीभ्यां द्वाभ्यां मलधात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां

1) Ex conject.; MS तस्याः (DP तस्या). Cp. *supra*, p. 196, 6 and 188, 2. *Tasya prajāpatti* = 'his wife', cp. *infra* 1. 9 and often in the Pāli texts. The same fault as here is to be corrected Divy. 2, 2, 98, 21.

2) MS with dittography तथा स्वामिने निवेदितः स्वामिनैवं विदितं ततःऽ.

3) MS निष्काशयामीति.

4) MS °संप्राप्तं.

5) Ex conject.; B अनुलिपिगर्भ०, D अनुपलिप्तंगर्भ०, P अनुपलिसेगर्भ०. That it is the child and not the clothes that is stated to have been free of dirt (cp. Feer's n. 8 on p. 271) must be inferred from the corresponding words of R. (f 72a 1) शुक्लावस्त्रपरीतांगा (sic) गर्भमालाविलिप्तिं (sic), perhaps to read गर्भमाला-विलिप्तिकां.

6) One would rather expect प्रावृता. Yet cp. R. शुक्लावस्त्रपरीतांगा.

7) Visarga wanting in MS.

8) MS °भ्यांमत्स°.

धात्रीभ्याम् । साष्टभिर्धात्रीभिरुन्नीयते ^(१) वैर्घ्यते ज्ञोरेण दशा नवनोतेन सर्पिषा सर्पिम्-
एडेनान्यैश्चोत्सोत्सैरुपकरणविशेषैराशु वर्धते द्वृदस्थमिव पङ्कजम् । यदा यथा च शुक्ला
दारिका वर्धते तथा तथा तान्यपि वस्त्राणि वर्धते न च मलिनीभवति न चास्याः कायो
मलेनाभिभूयते ॥

५ यदा शुक्ला दारिका क्रमेण महती संवृत्ता तदास्या वक्त्रबो याचनका ग्रागच्छक्ति
राजपुत्रामात्यपुत्राश्च । ततस्तैरुपकूपमाणः पिता चास्याः क्रे कपोलं दक्षा चित्तापरो
व्यवस्थितः । ^(२) यद्येकस्मै दास्यामि श्रन्ये मे श्रमित्रा भविष्यतीति ॥ यावदसौ दारिका
पितरं चित्तापरमवेद्योवाच । तात क्रिमसि चित्तापर इति । तेन सो ज्येष्ठो ^(३) विस्तरेण समा-
ख्यातः ॥ दारिका कथयति । तात न ते शोकः कर्तव्यो नाहं कामेनार्थिनी भगवच्छासने
१० प्रन्रजिष्यामि अनुजानार्थि मां तातेति ॥ यावदसौ मातापितरावनुजाप्य भगवच्छासने
प्रन्रजिता । येव वत्त्वेण प्रावृता जाता तत एव परियूर्णं पञ्चर्चिवरं संपन्नम् ॥ तेयां ^(५) पूज्य-
मानपा घटमानया व्यापच्छमानपेद्मेव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदित्वा सर्वसं-
स्कारगतीः शतनपतनविकरणविवरंसनर्धमतया पराकृत्य सर्वज्ञोशप्रकृणादर्हत्वं सा-
क्षात्कृतम् । अर्हती संवृत्ता त्रैघातुकवीतरागा समलोष्टकाज्ञना आकाशपाण्यितलसमविता
१५ वासीचन्दनकल्पा विद्याविदारिताएडकोशा विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्ता भवलाभलोभ-
सत्कारपराङ्गुला ^(६) सन्देशेन्द्राणां देवानां पूज्या मान्याभिवाद्या च संवृत्ता ।

भिज्ञवः सं[69 a]शयजाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त
शुक्लाया कर्माणि कृतानि येनाख्ये कुले जाताभिद्वप्या दर्शनीया प्राप्तादिका शुक्लावस्त्रप्रा-

1) MS वर्द्धते.

2) The irregular sandhi according to MS.

3) MS यद्यैः०. Cp. *supra*, p. 390, 8.

4) MS सार्थो०.

5) MS पूज्य०.

6) Cp. *supra*, p. 393 n. 1. -

वृत्ता प्रब्रह्म चार्द्धं साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाहु । शुल्कपैव भिन्नवः पूर्वमन्यासु ब्रातिषु
कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिणतप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्ये-
भावीनि । शुल्काया कर्माणि कृतान्युपचितानि को इन्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः
कर्माणि कृतान्युपचितानि वाच्ये पृथिवीधातौ विपद्यते नावधातौ^(१) न तेजोधातौ न वापु-
धातावपि^(२) तूपात्तेष्वेव स्कन्धधावायतेषु कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यशुभानि च । ५

न प्रणश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि^(३) ।

सामर्थो प्राप्य कालं च फलति खलु देक्षिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिन्नवो ज्ञोते ज्ध्वनि ऋस्मिन्नेव भद्रके कल्पे विंशतिवर्षसहस्रायुषि
प्रजापां काश्यपो नाम सम्यकसंबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोक-
विद्युत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवमनुष्याणा^(४) बुद्धो भगवान् । स वाराणसीं नगरी- 10
मुपनिश्रित्य^(५) विकृति ऋषिपतने^(६) मृगदावे ॥ यावदन्यतरा श्रेष्ठिभार्या श्राद्धा भद्रा^(७)
कल्प्याणाशया केनचिद्देव^(८) करणीयेन ऋषिपतने^(९) गता ॥ श्राद्धासौ ददर्श बुद्धं भगवत्ते
द्वात्रिंशता महापुरुषलक्षणैः समलङ्घतमशीत्या चानुव्यज्ञनैर्विराज्जितगात्रं^(१०) व्यामप्रभाल-
ङ्कतं सूर्यसहस्रातिरेकप्रभं जङ्गममिव रत्नपर्वतं समक्षतो भद्रकं सहृदर्शनात्त्वं भगवतः
पादाभिवन्दनं कृता पुरस्तान्निषेषा धर्मश्रवणाय । ततो इस्या भगवता काश्यपेन धर्मो 15

1) B नावधातौ, DP corr.

2) Cp. *supra*, p. 74 n. 9.

3) Cp. *supra*, p. 74 n. 13. BCP कर्माणि कल्पशतैरपि.

4) B °व्याणा, D corr.

5) MS °निसृत्य.

6) In B °पत° corrected out of बद. Cp. *supra*, p. 250 n. 6.

7) MS भद्रकल्पा°.

8) Ex conject.; MS केनचिद्देव. Cp. *supra*, p. 244, 12.

9) B व्योम° (likewise R., f. 79 a 6), P corr.

देशितः । तथा लब्धप्रसादया भगवत्तं सश्चावकसङ्गमतर्गृहे भोजयिका भिन्नुसङ्घाय कठिन-
चीवरमनुप्रदत्तं क्रमेण च मातापितरावनुज्ञाय भगवच्छासने प्रव्रजिता ॥

किं मन्यथ्वे भिन्नवो पासौ श्रेष्ठिभार्या एषैवासौ शुल्का भिन्नुणी । यदनया भिन्नुस-
ङ्घाय कठिनचीवरमनुप्रदत्तं तेन शुल्कावस्त्रप्रावृता जाता । पद्मसुर्चर्यवासः परिपालितस्ते-
५ नेह ब्रह्मन्यर्क्खं साक्षात्कृतम् । इति क्षि भिन्नव एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो वि-
पाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्क्षि भिन्नव एका-
त्तकृष्णानि कर्माएवपास्य व्यतिमिश्राणि चैवात्तशुल्केष्वेव कर्मस्वभोगः करणीय इत्येवं
वो भिन्नवः शिक्षितव्यम् ॥

इदमवोचद्वगवानात्तमनसस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) B एकानकृ०, P corr.

सोमेति ७४ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः शे-
षिभिः सार्थवाक्षेद्वैर्नार्गीर्यज्ञैरसुर्गरूपैः किन्नर्मलोरगैरिति देवनागयज्ञासुरगरुडकि-
न्नरमलोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यो लाभी चीवरपिण्डपातशापनासनगुणा-
नप्रत्ययभैषज्यपरिष्काराणां सशावकसङ्घः आवस्त्यां विकृतिं ज्ञेतवने ज्ञायपिण्डद- ५
स्यारामे । आवस्त्यामन्यतमो ब्राह्मणा आशो महाधनो महाभोगो विस्तीर्णविशालप-
रियक्षो वैश्ववणाधनमुदितो वैश्ववणाधनप्रतिस्पधीं त्रयाणां वेदानां पारगः^(१) सनिधिएकैट-
भानां साक्षरप्रभेदानामितिकृतपञ्चमानां पदशो^(२) व्याकरणाः । स पञ्च^(३) माणवकशतानि ब्रा-
ह्मणाकान्मन्त्रान्पाठ्यति^(४) ॥ तेन पुत्रदेतोः सदशात्कुलात्कलन्नमानीतम् । स तपा सार्ध-
क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणास्य परिचारयतः पन्नी आपन्नसहा १०
संवृत्ता । साष्टानां वा नवानां वा मासानामत्यपात्प्रसूता । दारिका ज्ञाताभिष्वपा दर्शनीया
प्रासादिका सर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेता ॥ तस्या ज्ञातौ ज्ञातिमहं कृत्वा नामधेयं व्यवस्थाप्यते
किं भवतु दारिकापा नामेति । ज्ञातप ऊचुः । प्रायशो ज्ञमाकं^(५) पुत्रपौत्रिकया सोमनामानि

1) B सनिधिएकै, P सनिधि, D सनिध्यतकै.

2) If the reading is right, व्याकरण must signify «expounder». In the parallel place *Divyāv.* 619, 24 (where we have to read *padaço* as here) वैयाकरणः occurs, the better reading, it seems.

3) MS मानवः.

4) B प्राठ्यति, D corr.

5) New word, which means apparently 'in the line of descendants' = from generation to generation.

क्रियते भवतु दारिकापाः सोमेति⁽¹⁾ नाम । सोमा दारिका उन्नीयते वर्धते⁽²⁾ तोरेण दधा नव-
नीतेन सर्पिषा सर्पिमण्डेनान्यैशोत्सोत्सौरूपकरणविशेषैराशु व[69b]र्धते क्रुदस्थमिव
पङ्कजम् ॥

यदा क्रमेण महतो संवृत्ता सा परिडत्ता व्यक्ता मेघाविनी पटुप्रचारा स्मृतिमती
६ श्रुतिधरा च । पावदस्याः पिता माणवकान्महान्पाठपति सा श्रुतमात्रेणोद्भूति श्रुता
च तेषां शास्त्राणां पूर्वापरेण व्याख्यानं करोति ॥ ततो इस्या यशसा सर्वा आवस्ती
स्फुटा संवृत्ता तीर्थ्याश्यास्या अकृन्यकृनि दर्शनायोपसंक्रामति तथा च मह विनिश्चयं
कुर्वति ॥ यदा भगवाननुज्ञरां सम्यकसंबोधिमभिसंबुद्धः तदा आवस्तीमागतः । प्रायेण ये
परिडत्ताः परिडत्तसंख्याताः ते भगवतो दर्शनायोपसंक्रामति ॥ ततस्सा तान्⁽³⁾ न पैश्यती
१० अन्तर्जनमामल्लयते । को ऽत्र भवतो हेतुर्येनैर्तर्हि शास्त्रविदो नोपसंक्रामतीति ॥ ते कथ-
यति । भगवान्सर्वज्ञः शाक्यमुनिर्नामेह संप्राप्तेः सर्वे तत्प्रवर्णाः संवृत्ता इति । ततो बुद्ध
इत्यश्रुतपूर्वे घोषं श्रुतास्याः सर्वरोमकूपाद्वृष्टिः ॥ तत्र सोमा दारिका बुद्धशब्दावणाह-

1) This name *Somā* is suggestive of a Prākrit or Pāli prototype of our tale, where the girl gets the name of *Somā* = skt. *Saumyā*. According to the Ratnāvad. (f. 181a 6), she was named *Somā* because of her being सौम्या पूर्णसोमसमानना.

2) Ex conject.; MS वद्धते.

स्ता
3) B ततस्या, out of which the copyist of D made ततस्तस्या, that of C तत-
स्तस्मा and that of P ततस्ता, which different results of B's correction agree in
this that all of them are void of meaning here. I believe ततस्सा (the interlinear
correction) is right and I have inserted तान्.

4) Ex conject.; MS पैश्यति.

5) B अन्तर्जनमात्, D corr.

6) Ex conject.; B हेतुर्येनैर्तर्हि, P हेतुर्येनैर्तर्हि, D हेतुर्येनैवं एतर्हि.

7) Ex conject.; BCP संप्राप्ते, D संप्रोप्ते.

8) Visarga wanting in MS.

9) The hiatus is here not observed (cp. *supra*, p. 20 n. 6). One would expect *okūpa āhṛṣṭāḥ*. Cp. *supra*, p. 339, s. 346, 18, where *okūpa* is a neuter.

गवत्सकाशमुपसंक्राता । अथासौ दर्श बुद्धं भगवत्तं द्वात्रिंशता महापुरुषलक्षणैः समल-
ङ्कृतमशीत्या चानुव्यज्ञनैर्विराजितगात्रं व्यामप्रभालङ्कृतं सूर्यसहस्रातिरेकप्रभं इङ्गम-
मिव रत्नपर्वतं समत्ततो भद्रकं सकृदर्शनाच्च भगवत्पादभिवन्दनं कृत्वा पुरस्तान्विषया
धर्मश्रवणाय । अथ भगवान्सोमाया दारिकाया आशयानुशयं धातुं प्रकृतिं च ज्ञात्वा तादेही
चतुर्थार्थसत्यसंप्रतिवेदिकों धर्मदेशानां^(१) कृतवान्यां श्रुत्वा सोमयाँ^(२) विंशतिशिखरसमुद्गतं ५
सत्कायदृष्टिशैलं ज्ञानवज्रेण भिज्ञा भ्रोतापत्तिफलं साक्षात्कृतम् । सा हष्टमत्या महाप्रजा-
पत्याः सकाशे प्रब्रजिता ॥ तथा पुद्यमानया घटमानया व्यापच्छमानया इदमेव पञ्चगण्डके
संसारघ्रं चलाधर्मं विदित्वा सर्वसंस्कारगतोः शतनपतनविकारणविधवंसनर्थमतया
पराकृत्य सर्वज्ञोशप्रकृताणादर्क्ष्वं साक्षात्कृतम् । अर्कृती संवृत्ता त्रैधातुकवीतरागा सम-
लोष्टकाश्वनाकाशपाणितलसमचित्ता वासीचन्दनकल्पा विद्याविदारिताएडकोशा विद्या-
भिज्ञाप्रतिसंविन्प्राप्ता भवलाभलोभसन्कारपराङ्गुखा सेन्जोपेन्डाणां देवानां पूज्या मान्या-
भिवाद्या च संवृत्ता ॥ यदा भगवता भिन्नुभ्य आज्ञा दत्ता यूयमेव भिन्नवो अन्वर्धमासं प्राप्ति-
मोक्षसूत्रोद्देशमुद्दिशतेति तदा महाप्रजापत्या उद्दिशतु भगवान्प्रातिमोक्षमुद्दिशतु सुगतः
प्रातिमोक्षमिति^(३) ॥ भगवानाहु । न हि भिन्नुएवस्तथागता अर्कृतः सम्यक्संबुद्धाः पदशो
धर्ममुद्दिशति । यदि पुष्माकं काचिदुच्छक्ते^(४) सकृद्गतं धारणितुमेवमहूमुद्दिशेषमिति ॥ १५

1) B °गवन्सका°, D corr

2) P adds the missing akṣara.

3) B °शना, D corr.

4) Ex conject.; MS सोमा

5) B सत्काय°, D corr.

6) It is strange that the verb of the main sentence is wanting. Perhaps उक्तम् or some similar word has dropped.

7) Note the prākritic form *ucchahate* = *utsahate*. Cp. *ucchāha* apud Pischel, *Gramm. der Prākrit-Sprachen*, p. 225, 2, and pāli *ucchango*.

8) B with dittography एवमहूमहूमुद्दिं°, D corr. Or was the genuine wording अहूं स्वप्यमहूमुद्दिं?

तेन खलु समयेन सा भिन्नुणी तस्यामेव पर्यादि संनिषेधा संनिपत्तिता । अथ सा भिन्नुणी उत्थापासनाद्येन भगवांस्तेनाङ्गलिं प्रणामय्ये⁽¹⁾ भगवत्तमेतद्वोचत् । उद्दिशतु भगवान्प्रातिमोक्षमुद्दिशतु सुगतः प्रातिमोक्षमहं सकृदक्तं धारयिष्ये ॥ ततो भगवता विस्तरेणोद्दिष्टः सोमया सकृदक्तो⁽²⁾ धारितः ॥ तत्र भगवान्भिन्नूनामत्यधते स्म । एषामा मे भिन्नवो
५ भिन्नुणीनां मम आविकाणां बङ्गश्रुतानां श्रुतधरीणां यडुत सोमा भिन्नुणी ॥

भिन्नवः संशयज्ञातास्सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त सोमया भिन्नुण्या कर्माणि कृतान्युपचितानि येनाद्ये कुले ज्ञाताभिन्नपा दर्शनीया प्राप्तादिका श्रुतिधरा च संबृतेऽति ॥ भगवानाह । सोमयैव भिन्नवः पूर्वमन्यामु ज्ञातिपु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाशाणि परिणतप्रत्ययान्योदयत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । सोमया
१० कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि कृतान्युपचितानि वाद्ये पृथिवीधातौ विपद्यते⁽³⁾ नाव्याधातौ न तेजोधातौ न वायुधातावपि⁽⁴⁾ तूपात्तेष्वेव स्कन्दधात्रायतनेषु कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणाश्यति कर्माणि कल्पकोटिष्ठैरपि ।

सामग्ने प्राप्य कालं च फलस्ति खलु देविनाम् ॥

१५ भूतपूर्वं भिन्नवो ज्ञति [70a] अव्यन्यस्मिन्नेव भद्रके काल्पे विंशतिवर्षसहस्राण्युषि प्रजायां काश्ययो नाम सम्यकसंबुद्धो लोक उद्यादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविद्युत्तरः पुरुषदम्यसारधिः शास्त्रा देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स वाराणसीं नगरीमुपनिश्चित्यै⁽⁵⁾ विद्युति क्षमिष्यतने⁽⁶⁾ मृगदावे ॥ यावदन्यतरा ब्राह्मणादारिका भगवतः काश्य-

1) Cp. *supra*, II, p. 3 n. 6.

2) MS वारितः (D चार०).

3) B नाव्याधौ, DP corr.

4) Cp. *supra*, p. 74 n. 9.

5) MS निसृत्य.

6) In B "पत" has been corrected out of "वद". Cp. *supra*, p. 250 n. 6;

338 n. 2.

पत्य शासने प्रब्रजिता । तथा तत्रोद्दिष्टं पठितं स्कन्धकौशलं प्रतीत्यसमुत्पादकौशलं
स्थानास्थानकौशलं च कृतं न तु ^(१)शक्तिं नैषिकं ज्ञानमुत्पादयितुं पस्याशोपाध्यायिकायाः
सकाशे प्रब्रजितासीत्सा भगवता काश्यपेन ^(२)श्रुतधरीणामया निर्दिष्टा । ततः सोमया
भिन्नाण्या मरणकाले प्रणिधानं कृतम् । यथा मे उपाध्यायिकां ^(३)श्रुतधरीणामया निर्दिष्टा
एवमकृमप्यनागते ज्घवनि यो ज्सौ भगवता काश्यपेनोत्तरे नाम माणवो^(४)व्याकृतो^(५)भवि- ५
व्यसि व्रं मानवर्वर्षशतायुषि प्रजायां शाकघमुनिर्नाम तथागतो उर्वन्सम्यकसंबुद्ध इति
तस्य शासने प्रब्रजिता भगवता शाकघमुनिना श्रुतिधरीणामया निर्दिष्टेये^(६) ॥

भगवानाहु । किं मन्यद्वे भिन्नवो यासौ ब्राह्मणदारिका आसीदियं सा सोमा भि-
न्नाणो । यदनया प्रणिधानं कृतं तेन श्रुतिधरीणामया निर्दिष्टा । यदनया तस्योद्दिष्टं
पठितं स्वाध्यायितं तेनेदानीर्महं च साकात्कृतम् । इति हि भिन्नव एकात्तकृष्णानां १०
कर्मणामेकात्तकृष्णो वियाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्त-
स्मात्तर्हि भिन्नव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्तशुल्कोष्वेव कर्म-
स्वाभोगः कारणोप इत्येवं वो भिन्नवः शिन्नितव्यम् ॥

इत्यमवोचद्वग्वानात्तमनसस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) Ex conject.; MS शक्तिं (P शक्तिं).

2) MS श्रुतधारी०, but *infra*, l. 7 and 9 श्रुतिधरी०. In the corresponding places R has श्रुतधराणा (e. g. f. 189 b 6. 190 a 4).

3) Cp. *supra*, p. 289, 7; MS मानवो.

4) MS व्याकृते.

5) Ex conject.; MS निर्दिष्टेये (D निर्दिष्टाये).

कुवलयेति ७५ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः⁽¹⁾ पौरैः
शेषिभिः सार्थवैर्देवैर्नगैर्यहोरसुरेर्गहौः किन्नरैर्महोरैर्गैरिति देवनागपन्नासुरगृहडकि-
न्नरमहोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लाभी चीवरपिण्डपातशयनासनग्ना.
५ नप्रत्यपैषद्यपरिष्काराणां सश्रावकसङ्घो राजगृहमुपनिशित्यै⁽²⁾ विहृति वेणुवने काल-
न्दकनिवापे । तेन खलु समयेन⁽³⁾ राजगृहे नगरे गिरिवल्लगुसमागमो नाम पर्वं प्रत्युपस्थि-
तम् । तत्र⁽⁴⁾ सर्वभ्यः षड्भ्यो मक्षानगरेभ्यो जनकायसंनिपतति ॥ यावद्जिणापथावटाचार्य
श्रागतः । तस्य डुक्तिता कुवलया नामाभिद्वपा दर्शनीया प्रासादिका सर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेता ।
सा द्वूपयौवनारोग्यमदमत्ता । यदा रङ्गमध्यमवतरति तदा सर्वप्रेक्षकैः सोत्काएठैरुद्धीद्यते
१० ये चाप्रतिसंख्यानबङ्गलास्तेपां मनांस्याकर्षति ॥ तत्र यदा पर्वं प्रत्युपस्थितं भवति तदा
पूरणप्रभृतयः⁽⁵⁾ तस्यपर्षत्का⁽⁶⁾ उपसंक्रामति ॥ ततः कुवलया दारिका जनकायमुवाच । अस्ति

1) B °मात्रैर्धनि°, D corr.

2) MS °निमत्य°.

3) D adds the wanting akṣara.

4) B पर्वत or पर्वतं, CDP पर्वत्. The interlinear correction पर्व having been added in B in a wrong place, the copyists of that MS neglected or misunderstood it, vide the following note. Cp. *supra*, p. 121, 10.

5) Ex conject.; B सर्वभ्यः षष्ठ्यो मक्षाज्ञेनगरेभ्यो, the sign above ज्ञ denotes cancellation. In C this is copied as follows सर्वभ्यः षचषभ्यों मक्षाज्ञेनगरेभ्यो; D सर्व-
भ्यः पञ्चषष्ठ्यो मक्षारज्ञेनगरेभ्यो; P सर्वभ्यः -+ a gap of two akṣaras -+ षभ्याज्ञेनगरेभ्यो.

6) MS यौवणा°.

7) Ex conject.; MS °मध्यामवतरति.

8) प्रभृतपः, D corr.

9) Ex conject.; MS पर्षदा (D पर्यङ्गा). The Tibetan translator passes over this word.

भवत्तो राजगृहे नगरे कश्चिन्मनुष्यभूतो यो मे द्वयेण समो विशिष्टतरो वेति ॥ इनकाये-
तोक्ता ॥ ब्रह्मस्ति अमणो गौतमः सपरिवार इति ॥ कुबलयोवाच । किमसौ मनुष्यभूतो ज्य
देव इति ॥ मनुष्यभूतः स तु सर्वज्ञ इति ॥

ततस्तद्वचनमुपश्रुत्य कुवलया मर्वालङ्कारभूषिता भगवत्सकाशमुपसंक्राता । उप-
संक्रम्य भगवतः पुरस्तात्स्थिता नृत्यति गायति वाद्यते स्त्रोलिङ्गानि स्त्रीचिङ्गानि ५
स्त्रीनिमित्तानि चोपदर्शयति । ये सरागा भिन्नवस्ते तथा संधामिताः ॥ ततो ^(४) भगवा-
न्नरागबङ्गलानां भिन्नाणां विनयनार्थं कुवलयापाश्च द्वृपयौवनमदापनयनार्थं तद्वूपानन्धभि-
संस्कारानभिसंस्कृतवान्येन कुवलया झीर्णा वृद्धा पलितशिरस्का खण्डदत्ता कुञ्जगोपा-
नसोवक्ता ^(५) निर्मिता । तत्कालसमनवत्तरमेव कुवलयापा आत्मानं बीभत्समभिवीद्य यो ऽसौ
द्वृपयौवनमदः ^(६) स प्रतिविगतः रागबङ्गलाश्च भिन्नवः संविग्रहाः ॥ ततः कुवलया द्वृपगतमदा १०
भगवतः पादो शिरसा वन्दिला भगवत्तं विज्ञापितवती । साधु [७०६] मे भगवांस्तथा घर्म

1) MS येनोक्तः-

2) Ex conject.; BCP संत्रामिता, in D it is written संत्रासिता, the same correction is proposed by Feer (p. 281, n. 2); yet not *saṃtrāsayati* but some verb significative of perplexity and disturbance being wanted, I think the author of our text wrote *sambhrāmitūḥ*, the proper verb in the case. The Tibetan translation དେ་ସୁଧ୍ୱାନ୍ତ୍ୱାମେଦ୍ୟାସୁଦ୍ଧା is calculated to confirm the proposed emendation.

3) Ex conject.; MS भगवता ३°.

4) B विनेपना°, D corr.

5) Ex conject., MS °गोपानसवक्ता. This epithet is of regular occurrence in Buddhistic texts, when describing a decrepit old man or woman. Cp. Lalitavistara (ed. Lefm.) 188, १ पञ्जितकेशः कुञ्जो गोपानसीवक्तो विभग्यः etc., likewise Kāraṇḍavyūha (ed. Calc. 1878), p. 48 जीर्णो वृद्धो महत्त्वकाः कुञ्जो गोपानसीवक्तो विभग्यो (so to read) etc.; Mhv. II, 150, 19; Dhammapada 315.

6) BCP कवलायाया, D कवलया.

7) MS संप्रतिविगतः. Cp. *supra*, I, 163, 18.

देशपतुं ^(१) पथाकूमस्मात्पूर्तिकोडेवरादल्पकृच्छ्रेण^(२) परिमुच्येयेति ॥ अथ भगवान्कुवलयापा-
स्तेषां चावीतरागाणां भिन्नौणामाशयानुशर्पं धातुं प्रकृतिं च ज्ञाला तथाविधां धर्मदेशनां
वृत्तवान्यां श्रुत्वा कैश्चिद्विंशतिशिखरसमुद्गतं सत्कापदष्टिशैलं ज्ञानवज्रेण भिन्ना स्रोताप-
त्तिफलं साकात्कृतं कैश्चित्सकृदागामिफलं कैश्चिदनागामिफलं कैश्चित्प्रब्रह्म सर्वज्ञेश-
५ प्रकृताणादर्हत्वं साकात्कृतं कुवलयापि लब्धप्रसादा भगवत्सकाशे प्रत्राङ्गिता ॥ तपा पुद्य-
मानया घटमानया व्यायच्छ्रमानया इदमेव यज्ञगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदिला सर्व-
संस्कारगतोः^(३) शतनपतनविकरणविद्वंसनर्थमतया पराहृत्य सर्वज्ञेशप्रकृताणादर्हत्वं सा-
कात्कृतम् । श्रद्धतो संवृत्ता त्रैघातुकवीतरागा समलोष्टकाङ्गना आकाशपाणितलसम-
चित्ता वासीचन्दनकल्पा विद्याविदारिताण्डकोशा विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्ता भवला-
१० भलोभस्त्वारपराङ्गुखा सेन्कोपेन्नाणां देवानां पूज्या मान्याभिवाद्या च संवृत्ता । तैरपि
नैत्येन संवेगेन^(४) सर्वज्ञेशप्रकृताणादर्हत्वं साकात्कृतम् ॥

भितवः संशयजाताः सर्वसंशयच्छ्रेत्तारं बुद्धं भगवत्ते पप्रच्छुः । आश्र्पं भद्रत यद्ग-
वता कुवलया नटदारिका द्वूपयौवनमदमत्ता जर्या संवेद्यं यावदत्यजनिष्ठे निर्वाणे प्रति-
ष्ठापिता^(५) इति ॥ भगवानाह । किमत्र भितव आश्र्पं पदिदानों मया विगतरागेण विग-
१५ तदेषेण विगतमोक्तेन परिमुक्तेन ज्ञातिनिराव्याधिमरणशोकपरिदेवडःखदीर्घनस्योपापासैः

1) BP यथाकृमेस्मात्पू, D यथाकृमस्मान्पू०, C यथाकृमत्मात्पू०.

2) B °कृच्छ्रेण, CDP corr.

3) MS भिन्नौणा०.

4) Anusvāra wanting in MS.

5) MS °गतिः.

6) Ex conject.; MS संवेशेन. The Tibetan rendering ཁྱු-ྱ རྒྱྱ རྒྱ རྒྱ རྒྱ confirms the correction.

7) Ex conject., cp. *infra*, p. 27, 4; BD संभेद्य, C संतैद्य, P संभेद्ये.

8) Sic, without sandhi, MS.

9) B °ज्ञाता०, DP corr.

सर्वज्ञेन सर्वाकारज्ञेन सर्वज्ञानज्ञेयवशिप्राप्तेन कुवलया दारिका दृग्पौवनमदमता जरया
संवेष्य यावदत्यतनिष्ठे निवाणे प्रतिष्ठापिता । यत्तु मयातीते उद्धवनि सरागेता सद्बोधेण
समोदेहनापरिमहेन डातिशराव्याधिमरणाशोकपरिदेवडःखदैर्मनस्योपायासैः कुवलया दा-
रिका संवेष्य पञ्चमु न्रतप्रदेशेषु प्रतिष्ठापिता तच्छृणुत साधु च सुषु च मनसि कुरुत
भाषिष्ये ॥

५

भूतपूर्वं भिन्नत्वो ज्ञतीते उद्धवनि वाराणस्यां नगर्या ब्रह्मदत्तो नाम राजा राज्यं का-
रपति ऋद्धं च सफीतं च ज्ञेमं च सुभितं चाकीर्णबङ्गनमनुष्यं च प्रशात्तकलिकालहृडिम्ब-
उमरं तस्कररोगापगतं शालीनुगोमक्षिसंपन्नं प्रियमिकैकपुत्रां राज्यं कारपति । याव-
दसौ राजा देव्या सह क्रोडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचारयतः
कालान्तरेण देवी आपन्नमहा संवृत्ता । साष्टानां वा नवानां वा मासानामत्यथात्प्रसूता । 10
दारको ज्ञातो उभिद्वयो दर्शनीयः प्रासादिको गौरः कनकवर्णश्चलाकारशिरः^(१) प्रलम्बबा-
ङ्गविस्तीर्णललाट उच्चघोषणाः संगतधूस्तुङ्गनासस्मर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेतः ॥ तस्य ज्ञाती डा-
तिमहं कृता नामधेयं व्यवस्थाप्यते किं भवतु दारकस्य नामेति । ज्ञातय ऊचुः । यस्मा-
दस्य पिता काशिराजो^(२) यं चाभिद्वयो दर्शनीयः प्रासादिकस्तस्माङ्गवतु दारकस्य काशि-
मुन्द्र इति नाम ॥ काशिमुन्द्रो दारको^(३) षष्ठाभ्यो धात्रीभ्यो दत्तो हाभ्यामेसधात्रीभ्यां 15
द्वाभ्यां नीरधात्रीभ्यां द्वाभ्यां मलधात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् । सो उष-
भिर्धात्रीभिरुन्नीयते^(४) वैर्धते नीरेण दधा नवनीतेन सर्विषा सर्विमणेनान्यैश्वेतसोत्तसै-

1) Ex conject.; BC संभु(or ज्ञु)यते, DP संपुञ्यते. Cp. I. 4.

2) B तस्तर०, D corr.

3) MS ज्ञातः अभिर०.

4) Ex conject., cp. supra, I, 121, l. 185, s. 197, 10; MS °शिरसा (D °शिरसि)

5) I have altered nothing, cp. supra, my ann. 2 on I, p. 121, घोषणाः may be the result of the blending of the two readings, घोणाः and घोषः.

6) MS °राज अर्थं, and दारक श्र०

7) MS द्वाभ्यांमत्स०.

8) MS वैर्धते.

रूपकरणविशेषराशु वधते क्रुद्धस्थमिव पङ्गजम् ॥ यदा ⁽¹⁾ महान्संवृतस्तदा पौवराये ऽभि-
षिक्तः ॥ सो ज्ञेकदेषडुष्टमनर्थमूलं राजत्रिविदित्वा ऋषिषु प्रवृत्तिः । स च क्लिमवत्कान्दरे
प्रतिवसति फलमूलाम्बुभक्तो ऽजिनवत्कलधारी अग्निहोत्रिकः ॥ यावदपरेण समयेन
⁽²⁾ फलानामर्थम् न्यतरे पर्वतकान्दरमुनप्रवृत्तः ॥ यावत्तत्र किन्नरदारिका ऋषिकुमारं दृष्टा
५ संरक्षा नृथ्यति गायति वाद्यति स्त्रीचिङ्गानि स्त्रीनिमित्तानि स्त्रीविक्रीडितान्युपर्दश-
यति ॥ यावत्काशिसुन्दरेण ऋषिणा तस्या दारिकाया धर्मदेशना दत्ता⁽³⁾ । जीर्णासि भगिनि
प्रथमस्ते स्वरो मधुरः स्त्रिगदश पश्चिमस्ते ज्ञारोभूत इ[71a]ति । ततस्तेन तस्या धर्मदि-
शना कृता यां श्रुत्वा किन्नरकन्याया यो भूदूपमदः स प्रतिविगतः । तथा प्रसादज्ञातपा
प्रणिधानं कृतम् । यस्मिन्समये जनुतरां सम्यकसंबोधिमभिसंबुद्धेथास्तदा ते ऽक्षे आविका
१० स्यामिति ॥

भगवानाकृ । किं मन्यध्वे भिन्नवो यो ऽसौ तेन कालेन तेन समयेन ऋषिकुमारो
बभूवाकृं सः । किन्नरकन्या इयमेव कुवलया ॥ भिन्नवो बुद्धं भगवत्तं पृच्छति । कानि भद्रत
कुवलयया कर्माणि कृतानि येनाभिद्वया दर्शनीया प्रासादिका संवृत्ता कानि कर्माणि
कृतानि येनार्हत्वं साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाकृ । कुवलयैव भिन्नवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु

1) MS महासंवृ०

2) One word meaning «in order to procure himself», e. g. आकृरणाय or simply अर्थम् is here wanting. In fact, above the last akṣara of फलाना B has the sign it commonly uses to refer to a marginal correction or addition, but the scribe forgot, it seems, to write it down. The Tibetan has here the particle དුར् expressive of purpose.

3) B धर्मदेशना, after which a marginal addition inserts two akṣaras, which I read दत्ता, as did the copyists of D and P, that have धर्मदेशनादत्ता (C धर्मदेशनात्ता). It is possible that there is here something vicious in our text, as the utterance of Kāçisundara is not sufficiently accounted for by what precedes. Yet the Tibetan is here in plain accordance with MS; 蘇'麼'堆'那'可'訥'而'而'斯'麼'堆'蘇' must be the translation of something like तस्या दारिकाया धर्मा देशितः. Cp. Feer, p. 283, 2.

कर्माणि कृतान्युपचितानि लज्जसंभासाणि परिणातप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यं-
भावीनि । कुवलये^{१)}या कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भितवः
कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विपद्यते नाब्धातौ न तेजोधातौ न वायु-
धातावपि ^(२)तूपातेष्वेव स्कन्धधावायतनेषु कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यणुभानि च ।

न प्रणाश्यति कर्माणि कल्पकोटिप्रतिरूपि ।

सामयोः प्राप्य कालं च फलत्ति षष्ठ्यु देहिनाम् ॥

^(३) भूतपूर्वं भित्तवो ज्ञते ज्ञनि चत्वारिंशद्वर्षसक्त्वायुषि प्रजायां त्राकुच्छन्दो नाम
सम्यक्संबुद्धो लोक उद्पादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविद्वनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः
शास्ता देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स शोभवतो राजधानीमुपनिशित्यं ^(४) विकृति ॥
यावद्विनिषापथादन्यतरो नटाचार्य आगतः । तत्र शोभेन राजा भगवतः सकाशात्सत्यदर्शने 10
^(५) कृता नटाचार्याणामाज्ञा दत्ता बौद्धं नाटकं मम पुरस्तानाटपितव्यमिति । तैराज्ञा शिरसि
प्रतिगृहीता एवं ^(६) भद्रतेति ॥ ततः सर्वनैर्बौद्धं नाटकं विचार्य मुनिनिर्जितं कृतम् । याव-

1) Cp. *supra*, I, p. 74, n. 9.

2) Since the monks asked the Lord concerning the merit of Kuvalayā in a previous existence, and the Lord answers by telling the merit of the dancer-actors, the conclusion seems unavoidable that either our text is here somehow altered or that the author of the *Avadānaç.* has written inaccurately here. It may be that the story of Kuvalaya's former merit has been lost together with the question of the monks कानि भद्रते नैः कर्माणि कृतानि etc., owing to some mistake of the copyist of our archetype. Yet the Tibetan translation is here in perfect accordance with our text.

3) MS निसृत्य.

4) Ex conject.; MS कृतं.

5) Another instance of carelessness. Instead of भद्रतेति the author ought to have put देवतेति or भक्तारजेति. Likewise आचार्याणाम् instead of आचार्यस्य is strange.

6) Ex conject.; MS विचार्यमुपनिर्जितं कृतं. The text, unmeaning as it has come down to us, becomes clear and gets a proper expression by eliminating the akṣara प and replacing it by नि. The actors composed a piece named *Muni-nirjitam* 'the Muni's complete victory'. Cp. Māra's nāṭaka *Divy.* 357, 15.

द्राज्ञो ज्ञात्यगापरिवृत्तस्य पुरुतो न नाटयितुमारब्ध्यः । तत्र न नाचार्यः स्वयमेव बुद्ध-
वेषेणावतीर्णः परिशिष्टा न न भिन्नुवेषणैः । ततो राजा द्वृष्टुष्टप्रमुदितेन नाचार्यप्रमुखो
न गणो महता धनस्कन्देनाद्धकादितः ॥ ततस्ते भगवद्धकासने लब्धप्रसादा दानप्रदानानि
दद्वा सम्यकप्रणिधानं चक्रुः । अनेन वयं कुशलमूलेन चित्तोत्पादेन देयधर्मपरित्यागेन च
५ अनागतान्बृद्धानारागयेम्⁽⁴⁾ मा विरागयेमेति ॥

किं मन्यषे भित्तिवो पे ते नदा इमे ते कुवलयाप्रमुखा घटेभिस्तत्र प्रणिधानं कृतं
 तेनेदानीर्मक्षुत्त्वं साक्षात्कृतम् । इति क्षि भित्तिव एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो वि-
 पाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्क्षि भित्तिव एका-
 त्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्तशुल्कोष्वेव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं
 10 वो भित्तिवः शिनितव्यम् ॥

इदमवोचद्वगवानात्मनस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितप्रभ्यनन्दन् ॥⁽⁵⁾

1) Ex conject.; MS यावद्वाजा अमात्यगणपरिवृते नटं नाटयितुमारब्धः. Here नटं is inexplicable, since it would be absurd to take it for a synonym of नाटकं. Further it is impossible in this context to think of the king and his ministers acting themselves (cp. Feer p. 283, n. 3) and the Tibetan version འକୁଲ୍ୟ-ସେ-ନ୍ତ୍ରେ-ସେ-ନ୍ତ୍ରେ- ହେଗ୍ରା-ଦ୍ୱା-ସନ୍ତ୍ରା-ସନ୍ତ୍ରା-ମନୁକୁ-ନ୍ତ୍ରେ- etc. points to some reading of the original of this meaning: «the king, surrounded by his ministers, *being present*, the actors commenced their representation». For this reason I am sure we have to read नटं नाटयितुमारब्धः. — *Abaddhaḥ*, mentioned by Feer l. l., is a bad reading of P, the other MSS have *ārabdhah*.

2) B °શિષ્ટો, DP °શિષ્ટો.

३) MS भिन्नवेष्णे, but in the foregoing वृहवेष्णा° (P °वेष्णा°).

4) Ex. connect.: MS शुग्रयेषं पा विशुग्रयेषमिति.

5) B has, after the conclusion of this tale, a reference to a marginal addition शतकमध्यनि. C and P put this lemma in the context before the title of the next avadāna, the copyist of D neglected it. Cp. the remark of Feer (p. 284), who judges rightly of this point.

Cf. S. d'Oldenbourg, *Zapiski IV*, 393-394 (on the *abauddham nāṭakam*).

काशिकसुन्दरीति ७६ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः
अेष्ठिभिस्सार्वविद्युर्वैर्णगीर्यक्तिरसुर्गरूडैः किनैर्महोर्गैरिति देवनागयतासुरगरुडकि-
न्नमहोर्गाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यो लाभी चीवरपिएउपातशयनासनग्रा-
नप्रत्ययभैषद्यपरिष्काराणां सथावकसङ्गे वाराणस्यां विद्वरति क्षणिपतने मृगदावे । ५
वाराणस्यां नगर्यो राजा ब्रह्मदत्तो राघ्यं कार्यति ऋद्वं च स्फीतं च ज्ञेमं च सुभितं चाकी-
र्णबङ्गजनमनुष्यं च^(१) प्रशात्तकलिकलहुडिम्बउमरं तस्करौरोगापगतं शालोक्तुगोमहिषी-
संपन्नं प्रियमिवैकपुत्रकं राघ्यं पालयति ॥ यावदैसौ राजा देव्या सह क्रीडति रमते परि-
चार्यति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचार्यतः कालात्तरेण देवी घ्रापनसह्वा संवृत्ता ।
साष्टानां वा नवानां वा मासानामत्ययात्प्रसूता । द्यारिका जाता अभिद्वया दर्शनीया प्राप्ता- १०
दिका सर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेता ॥ तस्या जातौ जातिमहं कृत्वा नामधेयं व्यवस्थाप्यते किं
भवतु द्यारिकाया नामेति । ज्ञातय ऊचुः । यस्मादियं काशिराजस्य डुक्तिता सुद्वया च
तस्माइवतु द्यारिकायाः काशिसुन्दरीति नामेति । काशिसुन्दरी^(२) द्यारिका अष्टाभ्यो धा-
त्रीभ्यो [७१ b] दत्ता द्वाभ्यामेस्थात्रीभ्यां द्वाभ्यां जीर्धात्रीभ्यां द्वाभ्यां मलधात्रीभ्यां
द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् । साष्टाभिर्धात्रीभिरुक्तीयते^(३) वैर्ध्यते जीरेण दग्धा । १५

1) B °प्यंचवप्र°, CDP corr.

2) B तस्करोरो°, D corr.

3) B °सुदरोति नौदा° [the sign " denotes expunction] C °सुन्दरोतिदा°, D and P corr.

4) MS °भ्यांमत्स°.

5) MS वद्वते, as usual.

नवनीतेन सर्पिषा सर्पिमण्डेनान्यशोत्तसौत्तसैरुपकरणविशेषेराशु वधते द्वदस्थमिव
पङ्कजम् ॥

यदा काशिसुन्दरी दारिका क्रमेण महती संवृत्ता तदा प्रातिसीमैः षड्गी राजभी
राजो ब्रह्मदत्तस्य द्रूतसप्रेषणं कृतम् । ⁽¹⁾ श्रुतमस्माभिर्यथा तव दुक्षिता जातेति⁽²⁾ तदर्हस्य-
5 स्माकं पुत्राणामन्यतरस्मै अनुप्रदातुमिति ॥ ततो राजा शोकागारं प्रविश्य करे कपोलं
द्वा चित्तापरो व्यवस्थितश्चित्तयति । ⁽³⁾ यद्येकस्मै दास्यामि अपरेण मे सक्त विरोधो भवि-
ष्यतीति ॥ काशिसुन्दरी⁽⁴⁾ दारिका सर्वालङ्कारविभूषिता पितुः सकाशमुपसंक्रात्ता । तपा
पिता शोकार्ता दृष्टः पृष्ठश्च तात किमर्थं शोकः क्रियत इति । पित्रास्या यथाभूतं समा-
ख्यातम् ॥ ततः काशिसुन्दरी पितरमुवाच । क्रियतां तात प्रातिसीमानां राजां द्रूतस-
10 प्रेषणं सप्तमे दिवसे काशिसुन्दरी दारिका स्वयंवरमवतरिष्यति येन वो यत्करणीयं स
तत्करोत्तिति ॥ यावत्सप्तमे दिवसे षट् प्रातिसीमा राजानस्संनिपत्तिताः । काशिसुन्दर्यपि
रथमभिरुद्ध्य काषायं धजामुच्छ्राय⁽⁵⁾ बुद्धपटं कृत्तेन गृहीता राजसभां गतोवाचं । शृणवन्तु
भवत्तः प्रातिसीमा राजानो नाहं भवतां दूयौवनकुलभोगैश्चर्यं तुलयामि अपि तु नाहं

1) Ex conject.; MS श्रुतास्माऽ.

2) It looks strange that the messengers of the six kings at the time when the girl had grown up deliver their message in such terms as would rather be appropriate to the time of her being just born.

3) MS यद्येकाऽ. Cp. *supra*, p. 2, 8.

4) B काऽ, hence C कारिका. — The same fault recurs below (l. 10), where D has कारिका instead of दारिका (B).

5) B seems to have षष्ठाऽ; DP षत्प्राऽ.

6) MS काशायं.

7) Ex conject.; MS °च्छ्राय.

कामैरर्थिनी य एष एवं^(१) मे भगवान्बुद्धः पटे लिखितस्तस्याहं आविका ग्रस्य शासने प्रब्रजिष्यामीति ॥

यावद्विषितनं गला भगवतः पादभिवन्देन कृत्वा भगवत्तमिदमवोचत् । लभेयाहं भद्रत् स्वाख्याते धर्मविनये प्रब्रज्यामुपसंपदं भिन्नभावं चरेयमहं भगवतो ऽस्ति के ब्रह्मचर्यमिति । ततो भगवता महाप्रजापत्यां संन्यस्ता । ततस्तथा प्रब्रजिता उपसंपादिता च ॥ तथा ५ युज्यमानया घटमानया व्यावच्छमानया इत्येव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदित्वा सर्वसंस्कारगतोः शतनपतनविकरणाविद्यसंनर्धमतया पराहृत्य सर्वज्ञोशप्रहणाणादर्हत्वं साक्षात्कृतम् । अहृत्तो^(२) मंवत्ता त्रैधातुकवीतरागा समलोष्टकाङ्क्षनाकाशयाणितलसमचित्ता वासोचन्दनकल्पा विद्याविदारितापडकोशा विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्ता भवताभलोभ-सत्कारपराङ्मुखा मेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्या मान्याभिवाद्या च संवृत्ता ॥ ततस्ते राजपु- १० त्रास्तस्या दृपष्ठौवनशोभां समनुस्मृत्य रागमदमत्ताः प्रब्रजितामपि प्रार्थयितुं प्रवृत्ताः । सा तैः प्रार्थ्यमाना विततपत्त इव कृंसराजो गगणातलमन्युद्दृश्य विचित्राणि प्रातिकृर्णार्णणि विदर्शयितुमारब्ध्या^(३) । आशु पृथग्जनस्य शश्छिरावर्जनकरी । ततस्ते राजपुत्रा अत्यहुतं देव-मनुष्यावर्जनकरं प्रातिकृर्णं दृष्ट्वा आहृष्टरोमकूपाः पादयोर्निर्पत्य क्षमार्पयितुमारब्धाः । १५ मर्षय भगिनि यथैते लया धर्माः साक्षात्कृता अस्थानमेतत्त्वं कामान्परिभुजीया^(५) इति । ततः काशिकासुन्दरी^(६) गगणातलादवतोर्य जनकापस्य पुरस्तात्स्थला तथाविधां धर्मदेशानां कृतवती या श्रुत्वानेकैः प्राणिशतस्त्रैर्महीन्विशेषो ऽधिगतः ॥

1) In B the akṣaras एवं are unreadable, owing to their being hidden under a blot. C leaves them out; DP एषएव.

2) Ex conject.; MS लिखित ग्रस्या.

3) B र्हृती, P corr.

4) MS लव्या.

5) MS भुजीया (D भ्यजीया).

6) B here गगनः.

7) MS र्मकृविशेषोविगतस्ततो.

ततो भिन्नवस्संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रता का-
शिशुन्दर्या कर्माणि कृतानि येनैवमभिवृपा दर्शनीया प्राप्तादिका प्रब्रह्म चार्हुत्तं सात्तात्कृ-
तमिति ॥ भगवानाह । काशिशुन्दर्येव भिन्नवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचि-
तानि लब्धसंभाराणि परिणातप्रत्ययान्योघवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । काशिशुन्दर्या
६ कर्माणि कृतान्युपचितानि को इन्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि कृतान्युपचि-
तानि वाव्ये पृथिवीधातौ विपच्यते नाब्धातौ न तेजोधातौ न वायुधातावपि तूपात्तेष्वेव
स्वान्धान्त्रायतनेषु कर्माणि कृतानि विपच्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्राणश्यत्ति कर्माणि कल्पकोषिश्वैरपि ।

सामयो प्राप्य कालं च फलात्ति खलु देविनाम् ॥

10 भूतपूर्वं भित्रवो जीति ज्यवन्यस्मिन्नेव भद्रवो कल्पे त्रिंशद्वर्षसहस्रायुषि प्रजापं
कनकमुनिर्नाम तथागतो उर्जन्सम्यकसंबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लो-
कविदनुत्तरः पुरुष[७२]दम्यसारधिः शास्ता देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । * * * * *⁽³⁾ ।
यावत्तत्रान्यतरा राजदुक्षिता श्राद्धा भद्रा कल्याणाशया आत्महितपरहितप्रतिपन्ना ।
तथा विकृरं कारयिता सर्वोपकरणौ परिपूर्य भगवते ॥८॥ श्रावकसङ्घाय प्रतिपादितः
16 ⁽⁴⁾ कनकमनौ च सम्यकसंबुद्धे प्रत्रघ्य दश वर्षसहस्राणि मैत्री भाविता ॥

1) Ex conject.; MS येनैवाभिं. Cp. *supra*, I, p. 348, 8 and 369, 6.

2) Cf. *supra*, I, p. 74 n. 9.

3) Here a sentence is wanting, which contained the name of the place, where Kanakamuni stayed, and to which तत्र must refer. The gap must also have existed in the mss. used by the Tibetan translator, for that translation is in close correspondence with our text. To यावत तत्रान्यतरा राजदुहिता answers བྱା'ତ୍ରେ' རେ' སୁ'ତ୍ରେ' རେ' རୁ'ମେ'.

4) B काश्यप; CP (in D there is a gap) copied the correction. That the blunder is an old one, appears from the Tibetan translation, see Feer, p. 286, n.

किं मन्यदे भिन्नवो^(१) सा राजदुक्षिता इयं सा काशिसुन्दरो द्यारिका । यदनपा विलाः प्रतिपादितस्तेनभिद्वप्ता दर्शनीया प्राप्तादिका संवृत्ता । यत्कनकमुनौ^(२) भगवति प्रब्रह्म दश वर्षसहस्राणि मैत्री भाविता तेनेदानीर्मल्लं साक्षात्कृतम् । इति कि भिन्नव एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुक्लानामेकात्तशुक्लो व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्हि भिन्नव एकात्तकृष्णानि कर्माद्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्तशुक्लो व्यतिमिश्राणि कर्मस्वभोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः शिद्वितव्यम् ॥ ५

इदमवोचद्वग्वानात्तमनमस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) MS भिन्नव.

दा

2) B का°.

3) B यत्काश्यपे with a reference to the upper margin, where is put the correction कानकमुनौ, which is accordingly copied in CD (यत्कनकमुनौ), whereas the copyist of P overlooked the correction.

मुक्तेति ७७ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः शे-
षिभिः सार्ववैर्देवैर्नागैर्यन्नैरसुर्गरुदैः किञ्चर्महोरगैरिति देवनागणनामुरगरुडकि-
न्नरमहोरगम्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यो लाभी चीवरपिण्डपातशयनासनगा-
५ नप्रत्यपैषद्यपरिष्काराणां सम्मावकसङ्घः आवस्त्यां विकृतिं ज्ञेतवने ज्ञायपिण्ड-
स्थारामे । आवस्त्यां पुण्यो नाम श्रेष्ठो आद्यो महाधनो महाभोगो विस्तीर्णविशालपरि-
महो वैश्ववणधनसमुदितो वैश्ववणधनप्रतिस्पर्धी । तेन सदृशात्कुलात्कुलत्रमानीतम् । स
तथा सार्धं क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचारयतः काला-
त्तरेण पल्ली आपन्नसङ्घा संवृत्ता । साष्टानां वा नवानां वा मासानामत्ययात्प्रसूता । दारिका
१० ज्ञाता श्रभिद्वया दर्शनीया प्रासादिका मुक्तामालया शिरसि बद्धया ॥ तस्यां^(१) ज्ञाती ज्ञातिमहं
कृत्वा नामधेयं व्यवस्थाप्यते किं भवतु दारिकाया नामेति । ज्ञातय उच्युः । यस्मादस्या
ज्ञातमात्राया मुक्तामाला शिरसि प्राडर्भूता तस्माद्वतु दारिकाया मुक्तेति नाम ॥ मुक्ता
दारिका श्रष्टाभ्यो धात्रीभ्यो दत्ता द्वाभ्याम^(२)संस्थात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्षीरधात्रीभ्यां द्वाभ्यां मल-
धात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् । साष्टाभिर्धात्रीभिरुक्तीयते वर्ध्यते कीरेण
१५ दधा नवनीतिन सर्पिषा सर्पिमण्डेनान्यैशोत्तसोत्तसैरूपकरणविशेषैराशु वर्धते क्षुदस्थ-
मिव पञ्चजनम् ॥

यावन्मुक्ता दारिका क्रमेण महती संवृत्ता । तस्याः सा मुक्तमाला श्रवतारिता पुनः

1) MS तस्य.

2) MS द्वाभ्यामत्सं (P द्वाभ्यामत्सं).

3) MS वर्द्धते. — B कीरेण, DP corr.

4) Visarga wanting in MS.

प्रादुर्भवति । ततः सा दारिका कृपणवनोपकान्दष्टा भोगसंविभागे^(१) करोति ॥ यदा च प्रदेया संवृत्ता तदा तस्या बहुवो याचनका आगच्छक्ति राजपुत्रा अमात्यपुत्राः शेषिपुत्राश्च । ततो ऽस्याः पिता शोकागारं प्रविश्य करे कपोलं द्वावा चिन्तापरे व्यवस्थितश्चित्पति । यद्येकस्मै दास्यामि अन्ये मे ऽमित्रा भविष्यतीति ॥ ततो ऽसी दारिका पितरं विज्ञापयामास । तात किमर्थं शोकः किमपत इति । तेन यथावृत्तं सर्वं तत्समाव्यातम् । ततो दारिका कथयति । तात नाकै कामैर्धर्थनी भगवच्छासने प्रब्रजिष्यामीति ॥ यावदनाथपिएउदस्य सुप्रियो नाम कनोयःपुत्रस्तेन पिता विज्ञासः । ममार्थपैतां दारिका याचस्वेति । ततो ऽनाथपिएउदेन पुष्यस्य गृह्णयतेर्हतसंप्रेषणं कृतम् । दीपतां मुक्ता दारिका मम पुत्राय । एवं कृतं साम्बन्धिकं यावज्जीवेसुख्यं कृतं च भविष्यतीति ॥ ततः पुष्येण गृह्णयतिना स्वस्याङ्गितरि सो ज्यें निवेदितः । सा कथयति । ^(२) समयतो यदीन्द्रियाणां परिपाकान्मया सहृदया भगवच्छासने ^(३) प्रब्रजिति एवमहृतं ^(४) भत्तारं वरयामीति । तेन ^(५) तथैव कृतम् ॥ यावडुभावेच ^(६) गृह्णाविज्ञामय भगवच्छासने प्रब्रजितो । ताम्यां पुष्यमानाम्यां घटमानाम्यां व्यायच्छमा-

1) B पनीपकां दृष्टा, DP वनी०.

2) In B the last but one akṣara of संविभागे is somewhat difficult to be read; accordingly it has been variously corrupted in D (संविभग्य) and C (संविपयोग), P has the right reading.

3) MS यद्यै०, as usual.

4) Ex conject.; MS साम्बन्धकै. I write sāmbandhīka, because firstly this (not sāmbandhalā) is instanced, see PW s. v., and secondly the word must be a derivative from sambandhin, not sambandha.

Query: कृते साम्बन्धिके.

5) Ex conject.; MS समेष्टः यदिन्द्रिय०. As to समयतः "under this condition" cp. e. g. Mṛcchakaṭī ed. Godabole 1896, p. 52, l. 469.

6) Ex conject.; MS प्रब्रजित.

7) MS भत्तारं (D भट्टारं).

8) MS तथैवं कृतं.

9) Ex conject.; MS यावडुभौतेन.

नाभ्यामिदमेव पञ्चगणडकं संसारचक्रं चलाचलं विदिवा सर्वसंस्कारगतीः शतनपतनवि-
करणविद्वसंनर्थमतपा पराकृत्य सर्वज्ञेशप्रक्षाणा [72b]दर्हन्त्रं साक्षात्कृतम् । अर्कत्तौ
«संवृत्तौ» त्रैधातुकवोतरंगौ समलोष्टकाच्चनावाकाशपाणितलसमचित्तौ वासीचन्दनकल्पौ
विद्याविदारिताएडकोशौ विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्नौ भवलाभलोभसत्कारपराङ्गुष्ठौ से-
5 न्द्रोपेन्काणां देवानां पूज्यौ मान्यावभिवाद्यौ च मृवृत्तौ ॥

भित्तवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भग्वतं पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त मुक्तया
कर्माणि कृतानि येन मुक्तामालया शिरस्याबद्धया प्रब्रह्म चार्क्षं साक्षात्कृतमिति ॥ भग-
वानाह । मुक्तैव भित्तवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंमारणि
परिणतप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । मुक्तया कर्माणि कृतान्युपचितानि
10 को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भित्तवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ
विपद्यते ⁽²⁾नौव्यातौ न तेजोधातौ न वायुधातावपि ⁽³⁾तूपातेष्वेव स्कन्धधातापतनेषु कर्माणि
कृतान विपद्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणाश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि⁽⁴⁾ ।

सामयोः प्राप्य कालं च फलति खलु देविनाम् ॥

15 भूतपूर्वं भित्तवो ज्ञतीते ज्घन्यस्मिन्नेव भद्रके कल्पे विंशतिवर्षसहस्रायुषि
प्रजायां काश्ययो नाम सम्यकसंबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकवि-
द्यनुतरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स वाराणसीं नगरीमुप-
निश्चित्य ⁽⁵⁾विकृति ऋषिपतने मृगदहे । यावदन्यतमैः सार्थवाक्ःः स महासमुद्रमवतीर्णः ।

1) MS मुक्तयामालया.

2) B नव्याधी, DP corr.

3) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

4) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 18; in BCP कल्प is left out here.

5) MS °निसृत्य°.

6) MS °तमोसार्थ°.

ततः स्वस्ति मुसिद्धयानपात्र आगतः । ततस्तेव मुक्ताक्षारः परमशोभन आनीतः । तस्य
च भार्या अभिवृपा दर्शनीया प्रासादिका । तेन तस्याः शिरसि बद्धा ॥

वाराणस्यामन्यतमो गृह्यतिः आद्वे भद्रः कल्याणाशय आत्मकृतपरकृतप्र-
तिपत्रः कारुणिको महात्मा धर्मकामः । तस्य बुद्धिरूपत्रा । यव्वुलं कृदकभिज्ञाणं कृता
भगवतः काश्यपस्य शासने पञ्चवार्षिकं कुर्यामिति ॥ तेन राजा कृकिपो निवेदित- 5
मिद्धाम्यकुं कृदकभिज्ञाणं समादाय भगवतः पञ्चवार्षिकं कर्तुमिति । राजा एवमस्तिति
समनुज्ञातः^(१) ॥ अथासौ गृह्यतिर्कृत्स्तस्कन्धाद्वद्धो वाराणस्यां नगर्यो रथ्यावीथीचवरशृ-
ङ्खाएकेषु कृदकभिज्ञाणं^(२) याचितुं प्रवृत्तः । पावत्सार्थवाहभार्या मुक्ताक्षारं शिरसो ज्वमुच्य
तस्मिंश्कृदकभिज्ञाणे दत्तवती ॥ यावत्सार्थवाह आगतस्तं मुक्ताक्षारं शिरसो^(३) उपनीतं
दृष्ट्वा पृष्ठवान्^(४) । भद्रे व्यासो मुक्ताक्षार इति ॥ ततस्तयोक्तमार्यपुत्र प्रीतिं जनय प्रसादम्- 10
त्पादय भगवद्धासने कृदकभिज्ञाणे दत्त इति ॥ पावत्सार्थवाहेन^(५) पुस्कलेन मूल्येन निष्क्रीय
तस्यै पत्न्यै दत्तः । सा नेच्छति पुनस्तं^(६) गृहीतुं परित्यक्ता मे इति ॥ स्वामिनोद्यते । भद्रे
मया ग्रन्थेन क्षिरपृष्ठसुवर्णनायं क्रीतः कस्मानेच्छमीति ॥ ततो ऽसौ दारिका तं गृहीत्वा

1) MS here °भिज्ञाणं, but further on B has the right orthography throughout. D and P have *u* in the penultima everywhere. Cp. *supra*, I, p. 313 n. 2.

2) Ex conject.; MS is here utterly corrupt, instead of समनुज्ञातः — to which answers शर्वति in the Tibetan — it has रा(or रो)ज्ञस्तस्तुतः. In D this has become राजस्तःतः; in C राजस्ते(or स्थे)स्ततः; in P राजस्ततः.

3) MS चत्वरे°.

4) B यावितुं, CDP corr.

5) Ex conject.; MS शिरस्यपनीतं (P शिरसाप°).

6) B भद्र, D corr.

7) B ततस्तयोक्तमार्यपुत्र. The copyist who wrote C understood the correction, those of D and P not so

8) B पुस्कलेन, D corr.

9) MS गृहीतुं.

प्रगूतं पुष्पसंपर्कं वृत्ता गन्धमाल्यानि च गृहोत्ता श्विपतनं ⁽¹⁾ गता । ततो गन्धकुञ्चां
गन्धप्रलेपं वृत्ता पुष्पैराकोर्य मुक्ताकारं भगवतो मूर्धि निस्तवतो । **स** सकृता भगवतः
याप्यपस्य मूर्धनि स्थितीः ॥ ततः प्रसादज्ञातया प्रणिधानं कृतम् । श्वमप्येवंविधानां
गुणानां ⁽⁵⁾लाभिनी स्यामेवंविधमेव शास्तारमारागपेयं मा विरागपेपमिति ॥

किं गन्धे भितव्यो यासी तेन कालेन तेन समयेन सार्थवाक्यभार्या इयं सा मुक्ता ।

६ यदनपा भगवति वाशये काराः कृतास्तेनाभिदृपा दर्शनीया प्रासादिका मुक्ताकारशास्या:
शिरसि प्रादुर्गूतस्तेनैव क्षेत्रनेदानीमर्क्षं सादात्कृतम् । इति हि भितव एकात्तकृष्णानां
कर्मणामेकात्तकृष्णो विपावा एकात्तशुक्लानामेकात्तशुक्लो व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्त-
स्तात्तर्द्दुः भितव एकात्तकृष्णानि वर्माणयपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्तशुक्लो व्यत-
स्त्वाभोगः चारणीय इत्येवं चो भितवः शिक्षितव्यम् ॥

१० इसबोचदगवानात्तमनसस्ते गि[73a]तवो भगवतो भाषितमध्यनन्दन् ।

1) MS गतस्ततो.

2) It is somewhat doubtful, whether B has °कुञ्चां or °कुटां; D °कूटां,
P °कुटां.

3) B जोतः, DP corr.

4) Cp. the Tibetan version: ཤྣୁହିୟ-ସ୍ଵେଦ-ୟ-କ୍ରୀ-ସଠେମ-ୟୁକ୍ତ-ନନ୍ଦା-ଶ୍ରୀ-ଦୁଃ-ୟ-ର୍ଯୁ-
କୁଣ୍ଠ-ନ-ୟୁକ୍ତ-ନନ୍ଦା-ଦ୍ଵାଦୁଃ-ୟ-ଦୁଃ-ୟ-ଶକ୍ତା-ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ॥

5) MS, without the necessary illu, लाभो.

कचङ्गलोति^(१) ७८ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः
श्रेष्ठिभिः सार्थवाहैर्देवर्नागर्यतैरसुर्गरूपैः किन्नरैर्महोरगैरिति देवनागणतासुरगरुड-
किन्नरमहोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यो लाभी चोवर्णिएउपातशयना-
समग्नानप्रत्ययभैषज्यपरिष्काराणां सथावकसङ्घः कचङ्गलायां विकृति काचङ्गलीये वन- ५
षएडे । तस्यां कचङ्गलायां कचङ्गला नाम वृद्धा । सा घटमादायो^(२)द्वार्थार्थिनी कूपमुपसृता^(३) ॥
तत्र भगवानायुष्मत्तमानन्दमामल्यते । गच्छानन्द एतस्यां वृद्धायां कथय भगवांस्तृष्टिः
पानीयमनुप्रपञ्चकृत्वेति^(४) । सा ब्रानन्देनोक्ता कथयति । ब्रह्मं स्वप्नेवानेष्यामीति ॥ याव-
त्कचङ्गला पानीयै^(५) पूर्णिवा भगवतः सकाशं गता । ददर्श कचङ्गला बुद्धं भगवत्तं द्वात्रिं-
शता महापुरुषलक्षणैः समलङ्घृतमशीत्या चानुव्यञ्जनैर्विराजितगात्रं व्यामप्रभालङ्घृतं १०
सूर्यसकृत्तिरेकप्रभं जङ्गमसिव इत्पर्वतं समततो भक्तकम् । सहृदर्शनादस्याः पुत्रस्त्वेकृः
समुत्पन्नः स्तनाभ्यां कीरधाराः प्रसृताः । मा^(६) ऊर्ध्वबाह्वः पुत्र पुत्रेति भगवत्तं परिष्वक्तु-
मारब्धा । भितवस्तां^(७) वारपत्ति ॥ भगवानाह । मा यूर्यं भितव इमां वृद्धां^(१०) वारपत । तत्कस्य
हेतोः ।

1) B कचङ्ग०. It is not clear whether कचङ्ग० or कचङ्ग० is written in B, but further on the च is, as a rule, distinctly written. Yet l. 5 B has कचङ्गलायां.

2) In MS no sandhi here.

3) Ex conject.; MS °सृष्टा. The same corruption *supra*, I, p. 224 n. 3

4) Ex conject.; MS °यच्छतेति (D has °यच्छतेति).

5) I have adopted the correction of D; B स्वप्नेवने०.

6) B °घैटै, D corr.

7) Ex conject.; MS पुत्रस्त्वेकमुत्पन्नस्तनाभ्यां (D °स्तनाभ्यां).

8) D °हृ॒, B °ङ्ग॑. All MSS ऊर्ध्व०

9) MS धारपत्ति

10) Ex conject.; MS धारयतस्तत्वास्य.

पञ्च जन्मशतान्येषा मम माता आसीन्निरत्तरम्⁽¹⁾

इयं मे पुत्रस्त्वेहेन गात्रेषु समश्निततः॥⁽²⁾

सचेदेषा निवार्येत मम गात्रेषु स्नेषणात्।

इदानीं रुधिरं क्षुणां कणठादस्थाः स्नवेत्काणात्॥⁽³⁾

कृतज्ञतामनुस्मृत्य दष्टेमां पुत्रलालसाम्।

कारुण्यादात्र संश्वेषं दद्यमि श्रनुकम्पयो॥⁽⁵⁾

यावदसौ पुत्रस्त्वेहं विनोद्य भगवतः पुरस्ताविषष्टा धर्मश्रवणाय। भगवता चास्था-

माशयानुशये धातुं प्रकृतिं च ज्ञावा तादशी चतुर्यार्थसत्यसंप्रतिवेधिकी धर्मदेशना कृता

यां श्रुवा कंचड़लया विंशतिशिखरसमुद्गते सत्कायदश्त्रिशैलं ज्ञानवशेण भित्त्वा स्रोताप-

10 तिफलं साक्षात्कृतम्॥ सा दष्टसत्यां गायथा भाषते।

यत्कर्तव्यं एवं पुत्रेण मातुर्डुष्कारकारिणा।⁽⁸⁾

तत्कृतं भवता मन्यं चित्तं मोक्षपरायणम्॥⁽⁹⁾

डुर्गतिभ्यः समुद्धत्य स्वर्गं मोक्षे च ते श्रकृम्॥⁽¹⁰⁾

स्थापिता सर्वपत्नेन विशेषः सुमहान्कृतः॥

8

५

1) The second pāda of this çloka is disturbed. The simplest way to restore the verse would be reading ममाम्बासीन्निरत्तरम्.

2) Ex conject.; MS समाश्नितत (D °षत). The correction (cp. Pāṇini, 3, 1, 46) restores the proper tense from a syntactic point of view; as to the scansion of the fourth pāda, and of gātressu çlesanāt, cp. Bendall's *Introduction to Çikṣāsa-muccaya*, p. XIX.

3) MS अ°, likewise *supra* (p. 41, 12) प्रश्नुताः (D प्रसूताः).

4) Ex conject.; MS कारुण्यां.

5) I have resolved the sandhi according to the exigencies of the metre; MS ददाम्यनु०. 6) B कवंग°.

7) गायथा instead of गाये may be due to the author's negligence.

8) Ex conject.; MS मातुर्डुस्क०. Cp. *supra*, I, p. 204, 16. There it was the parents that were called *duskarakārakau*, here it is the son who returned to his mother such a reward for her love as is difficult to be bestowed by anybody but the Lord. Cp. Feer, p. 291 n. 1.

9) Ex conject.; MS भगवता.

10) Ex conject.; MS स्वर्गमोक्षे च ते इक्षूम्.

यावद्सौ स्वामिनमनुज्ञाप्य भगवच्छासने प्रब्रजिता । तथा पुण्यमानपा घटमानपा
व्यापच्छमानपा इदमेव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदिवा सर्वसंस्कारगतीः शतन-
पतनविकरणविद्वंसनधर्मतया पराहृत्य सर्वज्ञेशप्रकाणादर्हत्वं साक्षात्कृतम् । अर्द्धती
संवृत्ता त्रैधातुकवीतरागा समलोष्टकाद्यनाकाशपाणितलमचित्ता वासीचन्दनकल्पा वि-
द्याविद्यागतिएडकोशा विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्ता भवलाभलोभस्त्कारपराङ्गुष्ठा सेन्जो- 5
प्रेन्द्राणां देवानां पूज्या मान्याभिवाद्या च संवृत्ता ॥ यदा भगवान्मित्रुणीनां संक्षेपेणोदिशं
प्रतिसंलपनाय प्रविशति तदा कचङ्गला भित्रुणीनां व्याकरोति ॥ तत्र भगवान्मित्रुनाम-
क्षपते स्म । एषामा मे भित्रो भित्रुणीनां यम आविकाणां सूत्रात्तविभागकर्त्रीणां यडुत
कचङ्गला भित्रुणीति ॥

भित्रवः संशयाताः सर्वसंशयपच्छेतारे^(१) बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । किं भद्रत कचङ्ग- 10
लया कर्म कृतं येन वृद्धा प्रब्रजिता किं कर्म कृतं येन भगवान्यश्चिमगर्भवासे न धारिते
प्रब्रह्य चार्हत्वं साक्षात्कृतं सूत्रात्तविभागकर्त्रीणां चापा निर्दिष्टा इति ॥ भगवा-
नाकृ । कचङ्गलपैव भित्रवः पूर्वमन्यासु जातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि
परिणातप्रत्यपान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । कचङ्गलया कर्माणि कृतान्युपचि-
तानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भित्रवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवी- 15
धातौ विपद्यते^(२) नाव्यातौ न तेजोधातौ न वायुधातौ वयि तूपतेज्वेव स्कन्दधात्रायतने^(३)
कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यशुभानि च ।

1) Ex conject.; MS °कर्तृणां.

2) DP add the missing akṣara.

3) B वार्ह०, D corr.

4) MS कचंगलैव (D कचिङ्गलैव)

5) B नाव्यधौ, DP corr.

6) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

7) D adds the missing akṣara.

न प्रणश्यति कर्माणि वल्पकोष्ठितैरपि ।

सामयीं प्राप्य कालं च फलज्ञि खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं गि[73b]ज्ञवो ज्ञते ज्ञवनि वोधिसहचर्याणां वर्तमानस्यैषा मे पञ्च जन्म-
शतानि माता आसीन्निरत्तरं यदाहं प्रब्रजितुमिच्छामि तदा मामेषा वारपति । तस्य
५ कर्मणो विपोकेन वृद्धा प्रब्रजिता । दानं ददतो मे दानातरयोऽन्या कृतः । तेन दरिका
संवृत्ता । किं लनया नैवंविधानि मदेशाद्यसंवर्तनीयानि कर्माणि कृतानि यथा महामाया
कृतवती । तेनाहृमनया पश्चिमे न धारितः ॥ भूयः काश्यपे भगवति प्रब्रजिता आसीत् ।
तत्रानया शैक्षिकीता भिन्नुप्यो दासीवादेन समुद्दीर्णाः । तेन दासी संवृत्ता । यत्तत्रानया
पठितं स्वाध्यायितं^५ स्कान्धकौशलं प्रतीत्यसमुत्पादकौशलं स्थानास्थानकौशलं च कृतं
१० तेनेद्यनीमर्क्ष्वं साक्षात्कृतं सूत्रात्तविभागकर्त्रीणां^६ चायतायां निर्दिष्टा । इति हि भिन्नव
एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को व्यतिमिश्राणां
व्यतिमिश्वस्तस्मात्तर्हि भिन्नव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्तशु-
ल्कोव्येव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः शिक्षितव्यम् ॥

इदमबोचद्वग्वानात्तमनस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) MS धारपति (D राधयति).

2) MS °रायानया.

3) MS महामाया वै (or च) तेनाहं.

4) MS शैक्ष्यशैक्ष्यो (D शैव्याशैष्यो).

5) MS °ध्यायितां (D °ध्यायतां).

6) MS कर्तृणां.

क्षेमेति ६९ ।

1) Ex conject.; MS °शालस्थविष°.

2) MS काष्ठ (P काष्ठ) पटे; cp. I. 9.

3) Anusvāra wanting in MS.

4) MS पावक्षणिका.

5) Cp. *supra*, I, p. 56 n. 8.

6) B "जित्कोश", DP corr.

7) MS राज्यो स्कॉ.

8) The obvious gap in the text did not yet exist in the manuscripts used by the Tibetan translator. Feer, p. 293 has put this suppletion from the Tibetan between brackets. « Il y eut alors [de bruyantes réjouissances à la cour des deux rois.

राजा ब्रह्मदत्तस्य पुत्रो जात इति । ब्रह्मदत्तेनापि तथैव⁽¹⁾ पृष्ठम् । कथयति⁽²⁾ राजा: प्रसेन-
जितो डृक्षिता⁽³⁾ जातेति ॥ ततो राजा ब्रह्मदत्तेन राजा: प्रसेनजितो⁽⁴⁾ हूतसंप्रेषणं कृतम् ।
श्रुतं मया यथा तव डृक्षिता जातेति दिष्ट्या वर्धसे अस्माकमपि पुत्रो जातः किं तु दीय-
तामेषा दारिका मम पुत्राय एवं कृते⁽⁵⁾ सांबन्धिके पावज्जीवं वैरोत्सर्गः कृतो भविष्यतीति ।
५ राजा प्रसेनजिता⁽⁶⁾ प्रतिज्ञातमेवं भवत्विति ॥ ततस्ताभ्यां पृस्परं प्रोत्तौ कृताया ज्ञेमेति जाते
राजा ब्रह्मदत्तेन दारकस्य जातौ जातिमहं कृत्वा नामधेयं व्यवस्थापितं ज्ञेमंकारे⁽⁷⁾ इति⁽⁸⁾ राजा
प्रसेनजिता कौशलेन दारिकाया जाताया जातिमहं कृत्वा ज्ञेमेति नामधेयं कृतम् । तावुभा-
वप्युन्नीतौ वर्दितौ । पावत्क्रमेण मद्वान्तौ संचृतौ ॥

अथ स दारिकाया क्षारार्धकारं⁽¹⁰⁾ मालांवद्धन् कापेण्णान्प्रेषयति यदासौ दा-

on fit des dons aux mendians. Or, le roi Prasenajit fit à ses gens cette question: «Que se passe-t-il donc à la cour de Brahmadatta] qu'on fasse une telle fête.» If is plain that «la cour» apud Feer corresponds with *skandhātāra*; the «mendians» are styled in the Tibetan version 聖德王·施衣師.

1) B तथैवं, D corr.

2) Ex conject.; MS कथयति.

3) B जातेति, it seems, C जातेपि, DP जातेति.

4) MS हूतसंप्रेषे.

5) Ex conject., cp. *supra*, p. 37 n. 4; MS सावन्धके.

6) Ex conject.; MS प्रतिज्ञात एवं.

7) MS ज्ञेमे.

8) MS ज्ञेमंकारमिति (in B it is written in margin).

9) MS मद्वान्तौ.

10) The tradition is here utterly corrupted. MS मालांवद्धन्कापेण्णान्प्रेषयति, the signs put above the aks. गुणा signify the expunction of them, and the correction हूता, with reference to these signs, is found at the bottom of the page. This has been differently understood in B's copies; C कापेण्णाहूतप्रेषयति, D वद्धक-एठेन्प्रेषयति leaving out the rest, P वद्धन् कापेण्णावृतान्प्रेषयति. In the Tibetan it is narrated that the prince sent to his bride a necklace (दासन), an ornament

रिका महती संवृत्ता । तथा ते पृष्ठाः कुत एतानि ^(१) प्राभृतान्यागच्छति । प्रेष्टैविस्तरेण ^(२) स
वृत्तात् आवेदितः । श्रुत्वा च पितरं विज्ञापयामास । तात नाहूं कामैरर्थिनी भगवच्छासने
प्रब्रजिष्यामि अनुजानीक्षि मां तातेति ॥ राजा कथयति । नैतद्वारिके शक्यं मया कर्तुं
यस्मात्तव जन्मनि मम क्षेमं ज्ञातमिति ॥ ततो राजा प्रसेनजिता कौशलेन राजो ब्रह्मदत्तस्य
^(५) दूतसंप्रेषणां कृतम । एषा मे^(६) दृष्टिका प्रब्रजितुमिच्छति । आगत्यैनां गृह्णाणेति । यावद्वाजा
ब्रह्मदत्तेन दिवसः प्रतिगृहीतः सप्तमे इहनि आगच्छामीति यते कृत्यं वा करूणीयं वा
तत्कुरुष्वेति ॥ एष वृत्तातः [७४॥] क्षेमया दारिकया श्रुतः सप्तमे दिवसे विवाहो भविष्य-
तीति । ततः क्षेमा भीता त्रस्ता संविग्रा आद्वृष्टरोमकूपा शरणपृष्ठमभिरुद्ध्य ज्ञेतवनामि-
मुखी बुद्धं भगवत्तमायाचितुं प्रवृत्ता । आहुं च ।

^(७) कृपकरुणाविक्षारो ध्यायमानो महर्षिः

प्रशमदमविधिज्ञः पापकृः शास्त्रचित्तः ।

10

of pearls (*रे'मृद्*), earrings (*दृ'क्*), neck-ornaments (*मणुभ'सुद'द्वम्भ'*). From this we may infer that दूता is a wrong correction of गुणा. I have put into the text कापेदेमपात्रे by conjecture, but I have not ventured to propose anything instead of the corrupt मालावध्वन् of MS, which must contain the equivalent of the Tibet. word for 'ear-rings'.

1) MS प्राभृत्यान्या° (D प्रभृ°).

2) B प्रेष्टैविं, D corr.

3) B संवृत्तात्, P corr.

4) B कौशलेन, D corr

5) MS दूतसंप्रे°.

6) Ex conject.; MS कृतमेवमेषा(D °षां) दारिका.

7) BD °णीयम्बा.

8) Ex conject.; MS कृपाकरुणाविक्षारा. I translate the first pāda thus: 'the great r̥si, who meditates and is the dwelling-place of pity and commiseration'. The Tibetan equivalent is in close accordance: དྲྡྷ'ଶ୍ଵେଦ'କେବ'ୟ'ସୁଧାଶ'କୁ'ସୁଧାଶ'ହେ' ଗରୁଣ'ମ'ଯଶମ'ଶାନ୍ତି'ମହୀଦ'. Shortening the final syllables of *kṛpā* and *karunā* does not exceed the limits of allowed poetical license.

9) B पापकृ; but the aksara कृ has been corrected into कृ; hence C पापक-
कृशात्°, D पापककृःशात्°, P पापकृक्षात्°.

मम विधिवदपायान्मोचय त्वं क्षि नाथः^(१)

शरणमुपगतार्हं लोकनाथं क्ष्यनाथां ॥

अत्रात्ते नास्ति किञ्चिद्दुक्षानां भगवतामज्ञातमदृष्टमविदितमविज्ञातम् । धर्मता
खलु बुद्धानां भगवतां महाक्रान्तिकानां लोकानुपर्वत्तानामेकारकाणामेकवीराणाम-
६ द्वितीयानामद्वयवादिनो शमधविपश्यनाविकृहिरिणां त्रिद्वयवस्तुकुशलानां चतुरोधोत्ती-
र्णानां^(२) चतुर्स्त्रिद्विपादचरणातलसुप्रतिष्ठितानां पञ्चाङ्गविप्रदीपीणानां पञ्चगतिसमतिक्रातानां
षट्ङ्गसमन्वयागतानां पट्पारमितापरिपूर्णानां सप्तबोधङ्गकुसुमागानामष्टाङ्गमार्गदेशिका-
नां नवानुपूर्वसमापत्तिकुशलानां दशदिकसमापूर्णपशसां दशशतवशवर्तिविशिष्टानां^(३) त्री
रात्रेत्त्रिर्द्वयसस्य बुद्धचन्तुषा लोकं व्यवलोक्य ज्ञानदर्शनं प्रवर्तते । को क्षीयते को वर्धते
10 कः नृच्छप्राप्तः कः संकटप्राप्तः कः संबाधप्राप्तः को ज्यापनिषः को ज्याप्रवणः को ज्या-
प्रप्राप्तभारः वामकृमपायादुद्यत्य स्वर्गे मोक्षे च प्रतिष्ठापयेयं कस्यानवरोपितानि कुशल-
मूलान्यवरोपयेयं कस्यानवरोपितानि परिपाचयेयं कस्य परिपक्वानि विमोचयेयम् ।
ग्राहं च ।

अप्येवातिक्रमेदेलां सागरो मवारालयः ।

15 न तु वैनेपवत्सानां बुद्धो वेलामतिक्रमेत् ॥

1) Ex conject.; MS त्वं क्षि नाथ.

2) Ex conject.; MS शरणमुपगतार्हत्वं नाथो क्ष्यनाथानां, manifestly corrupted and unmetrical. I am not sure of my restitution of लोकनाथं, of which I do not find the equivalent in the Tibetan, unless शूष्यस् may be considered as such; but that the 4th pūda concludes with क्ष्यनाथ seems almost certain from the Tibetan rendering मर्गानुमेद्यद्यायैक्षुभ्यः ।

3) Before this epitheton MS has त्रिद्वयविपश्यनाविकृहिरिणां, a manifest dittography.

4) B चतुर्स्त्रिद्विपाद०, D corr.

5) MS त्रिरात्रेत्रिं ।

अथ भगवान्देमाया विनयकालमवेद्य सद्या उपसंक्रात्सः । उपसंक्रम्य तादृशी
चतुर्गर्यसत्यसंप्रतिवेधिकी धर्मदेशना कृता यां शुद्धा क्षेत्रिया अनागामिफलं प्राप्तमभिज्ञा-
निर्हारश ॥ अथ क्षेमा अतिक्रात्सकामधातौ ⁽¹⁾ लब्धप्रतिष्ठा * * * * ॥

यावत्सप्तमे दिवसे विवाहकाले संप्राप्ते प्रत्युपस्थिते राजकुमारे अनेकजनशतस-
हाये वेदीमध्यगतायां ब्राह्मणेन पुरोहितेन लाज्ञा धृतसर्पिषानुप्रदत्ताः । ततो दारक- 5
दारिकाकृत्संप्लेषणे क्रियमाणे क्षेमा पश्यतामनेकेषां प्राणिशतमहूमाणां विततपत्त इव
हंसराजो गगनतलमभिरुच्च विचित्राणि प्रातिकृर्याणि विदर्शयितुमारब्धा ॥ ततो राजा
प्रसेनजित्कोशलो राजा च ब्रह्मदत्तः क्षेमङ्गरश राजकुमारो ज्ये च ⁽⁵⁾ कुतूहलाम्यागताः
सद्वा विस्मयमुपगताः पादयोर्निर्पत्य विज्ञापयितुमारब्धाः । मर्षय भगिनि य एते लघा
⁽⁶⁾ धर्माः साक्षात्कृता अस्थानमेतद्यन्वं कामान्परिभुजीया इति ॥ अथ क्षेमा गगनतलादवतीर्य 10
प्रसेनजित्कोशलो राजा च ब्रह्मदत्तः क्षेमङ्गरश राजकुमारो ज्ये च ⁽⁵⁾ कुतूहलाम्यागताः
सद्वा विस्मयमुपगताः पादयोर्निर्पत्य विज्ञापयितुमारब्धाः । मर्षय भगिनि य एते लघा
⁽⁶⁾ धर्माः साक्षात्कृता अस्थानमेतद्यन्वं कामान्परिभुजीया इति ॥ अथ क्षेमा गगनतलादवतीर्य 10

1) Ex conject.; MS लब्धप्रतिष्ठिता यावत्सप्तमे manifestly defective. A few words before यावत्सप्तमे are lost, it seems. The Tibetan renders the phrase thus: श्रान्त्रप्रस्त्रयन्त्र (= labdhapratisthā) वैश्यायमेद्यव्याकृष्यायस्तु, which is translated by Feer, p. 295, 6, as follows: cet, ayant trouvé un appui, fut désormais à l'abri de la crainte.

2) Perhaps to read °गताया.

3) Feer who (p 295, 10) translates «le beurre clarifié, les grains de sénevé» must have read सर्षपाः instead of सर्पिषाः; perhaps he follows the Tibetan: If this view is right, सर्पिषाः would be a corruption of सर्षपाः. But it must be acknowledged, grains of mustard, though of frequent occurrence in Indian ritual, are never mentioned in the books of ritual with regard to the marriage ceremony (see Gāṅkhāyana Gr̥hyas 1, 13, 15, Pāraskara Gr̥hyas. 1, 6, 1, Gobhila II, 1, p. 9 ed. Knauer). On the other hand, the reading of MS combines, in a somewhat strange manner, the two slightly different kinds of अज्या into the compound ग्रह्तासर्पिः. Yet, after all, such a karmadhāraya (gr̥ta + sarpis) is as well admissible as 'clarified butter' 'zerlassene Butter' are in English and German. For this reason I have retained the reading of MS.

4) B °जित्कोशलो, D corr.

5) B कूतूः CP corr.

6) B धर्मान्साक्षात्कृता, DP धर्मात्साक्षात्कृता.

7) MS °तद्यन्वं.

जनकायस्य पुरः स्थिता तथाविधां धर्मदेशानां कृतवतो यां श्रुत्वानेकैः प्राणिशतसहृदैस्स-
त्पर्यग्नं कृतम् ॥ ततः क्षेमा दारिका पितरमनुज्ञाप्य भगवत्सकाशमुपसंक्रान्ता भगवता च
महाप्रज्ञापत्याः संन्यस्ता । ततस्तया प्रत्राजिता उपसंपादिता च । तया पूज्यमानया धर-
मानया ध्यायच्छमानया इदमेव पञ्चगण्डके संसारचक्रं चलाचलं विदिता सर्वसंस्कारगतीः
५ शतनपतनविकारणविध्वंसनधर्मतया पराकृत्य सर्वज्ञेशप्रकृणार्दहृत्वं साक्षात्कृतम् । अर्ह-
त्ती संवृत्ता त्रैधातुकवीतरागा समलोष्टकाद्यनावाकाशपाणितलमध्यचित्ता वासीचन्दनकल्पा
विद्याविदारिताएडकोषा विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्ता भवलाभलोभसत्कारपराङ्गुष्ठा से-
न्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्या मान्याभिवाद्या च संवृत्ता । तत्र भगवान्भिन्नामत्वयते स्म ।
१० एषा ज्या मे भिन्नवो भिन्नाणीनां मम आविकाणां महाप्राज्ञानां महाप्रतिभानां यदुत क्षेमा
भिन्नुणी ॥

भिन्नवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त क्षेमया
कर्माणि कृतानि येन महाप्राज्ञानां महाप्रतिभानामया निर्दिष्टा ॥ भगवानाह । क्षेमयैव
भिन्नवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिणतप्रत्यया-
न्योघवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । क्षेमया कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्य-
१५ नुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विपच्यते नाव्या-
तौ न तेजोधातौ न वायुधातावपि ^(१) तूपात्तेष्वेव स्कन्धधात्रापतनेषु कर्माणि कृतानि वि-
पच्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणा[७४४]श्यत्ति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामयोऽप्राप्य कालं च पालति खलु देक्षिनाम् ॥

२० भूतपूर्वं भिन्नवो ज्तीते ज्वन्यस्मिन्नेव भद्रके कल्पे विंशतिवर्षसहृद्मायुषिं

1) So MS. There is no sufficient reason to change this into महाप्रज्ञानां. Cp. the instances in PW, IV, 1168 s. v. प्राज्ञ 2).

2) B नाव्याधौ, DP corr.

3) Cp. supra, I, p. 74 n. 9.

प्रजायां काश्यपो नाम सम्यकसंबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोक-
विद्युत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्त्रा देवमनुष्याणां ⁽¹⁾बुद्धो भगवान् । स वाराणसीं नगरी-
मुपनिश्चित्य ⁽²⁾विकृति ऋषिपतने मृगदावे । यावतत्रान्यतरा ⁽³⁾श्रेष्ठिङ्गति भगवतः काश्य-
पस्य शासने प्रत्रजिता । तया भगवतः काश्यपस्य शासने दानप्रदानानि दत्तानि द्वादश
वर्षसहस्राणि च ब्रह्मचर्पवासः परिपालितो न च कश्यद्वुणाणो उधिगतो यस्यास्तूपाद्या- 5
यिकायाः सकाशे प्रत्रजिता आसीत्सा भगवता काश्यपेन प्रज्ञावतीनामया निर्दिष्टा । तत-
स्तथा प्रणिधानं कृतम् । यथैषा ⁽⁴⁾उपाध्यायिका प्रज्ञावतीनामया निर्दिष्टा एवमहमप्य-
नागते उधिनि यो ऽसौ भगवता काश्यपेन उत्तरो नाम माणवो व्याकृतो भविष्यसि लं मा-
नववर्षशतापुषि प्रजायां शाव्यमुनिर्नाम तथागतो झूँसम्यक्संबुद्ध इति तस्याहं शासने
प्रत्रजितो ⁽⁵⁾प्रज्ञावतीनामया भवेयमिति ॥

10

भगवानाह । किं मन्यद्वे भित्तिवो ⁽⁶⁾यांसौ तेन कालेन तेन समयेन श्रेष्ठिङ्गति इये
सा त्रेता भित्तिवी । यत्या दानानि प्रदत्तानि तेनाद्ये कुले प्रत्याजाता । यत्या द्वादश वर्ष-
सहस्राणि ब्रह्मचर्पवासः परिपालितस्तेनेदानीर्मर्हत्वं साक्षात्कृतम् । इति हि भित्तिव एका-
त्कृष्णानां कर्मणामेकात्कृष्णो विपाक एकात्शुक्तानामेकात्शुक्तो व्यतिमिश्राणां व्य-
तिमिथ्यस्त्वात्तर्कि भित्तिव एकात्कृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्शुक्तो- 15
ष्वेव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भित्तिवः शित्तिव्ययम् ॥

इत्यम्बोचद्वग्वानात्मनस्ते भित्तिवो भगवतो भाषितमन्यनन्दन् ॥

1) B बुद्धा, D corr.

2) MS °निसृत्य.

3) B °राऽश्रे°. Hence C and P °राःश्रे°, D °रोश्रे°.

4) Ex conject.; MS यथैका.

5) Cp. *supra*, I, 222, 6 and 299 n. 6.

6) Ex conject.; MS यासा.

7) B °भोगकर°, D corr.

विद्वपेति ८० ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो गानितः पूजितो राजगो राजमात्रैर्यनिभिः पौरैः
अष्टिगिस्सार्वद्वैर्लैर्वैर्नगीर्यतेरसुर्गरुडैः किन्नरैर्महोरगैरिति देवनागयत्तासुरगरुडकि-
वरगल्होरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो नक्षापुण्यो लाभी चीवरपिएडपातशयनास्तन्नगा-
६ नप्रत्ययभैपद्यपरिष्काराणां^(१) सश्रावकासङ्घः आवस्त्यां विद्वरुति जेतवने ज्ञावपिएड-
स्थारामे । तेन खल समयेन^(२) प्रसेनजित्कोशलो^(३) राज्यं कार्यति कहं च स्फीतं च क्षेमं च
सुभिन्नं चाकीर्णवल्लजनमनुद्यं च प्रशात्तकलिकालहुड्बडमरं तस्नारोगायगतं शालीनु-
गोमद्यपीसंपन्नं प्रियमिविकपुत्रकं राज्यं पालयति । पावत्स राजा अन्यतमया देव्या सह
क्रीडति रमते परिचार्यति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचार्यतः पक्षो धापन्नसद्वा-
१० संवृत्ता । सा अष्टानां वा नवानां वा मातानामत्यपात्रप्रसूता । दारिका जाता अष्टादशभि-
र्द्विष्णिकोरङ्गः समन्वागता । तस्यां जातौ जातिमहं कृता विद्वपेति नामयेष्यं व्यवस्था-

1) B परिस्कार०, DP corr.

2) D adds the wanting akṣara.

3) B कोशलो, D corr.

4) MS दौवर्णिं० (P दौवणि०, D सौवर्ण०).

A gloss, on f. 258b at the bottom, of Aṅgokāv. (tale 20 of which contains a paraphrase of this story of Virūpā) enumerates the eighteen characteristics of ugliness, as follows: पिंगलान्ती कूपगंड लंचोष्ठ उर्धकेश छ्रस्वललाट सिंक्षू पुष्पि-
तनख प्रविरलदंत दंतुर अतिदीर्घ अतिक्रुस्ववाङ्ग तवगूथल (?) अतिकृष्ण वक्षुधी (sic)
विकटपाद अतिगौर खरालाप अतिकर्कशांग ! एतान्यष्टादश लक्षणानि. Of these eighteen adjectives seventeen are easy to understand; the twelfth is manifestly cor-
rupted. It may perhaps intend to signify the 'goose-skin'.

5) B तस्य, P corr.

प्यते^(१) यदा क्रमेण महती संवृत्ता यदा यस्मै प्रदीप्ते स तां विद्वपेति कृत्वा न प्रतिगृह्णति ॥

यावद्वितीयाप्यथङ्गेऽनु नाम सार्थवाक्षो ज्यागतो विस्तीर्णविभवः । ततो राज्ञः प्रसेनजितो बुद्धिरूपत्वान् । अपं गङ्गसार्थवाह एतस्या देषेष्वनभिज्ञो यन्वक्षमस्मै दास्यामीति ॥ ततो राज्ञा राज्ञौ संप्राप्तायां भग्ने चक्रुष्यथे गङ्गं दूतेनाह्वाप्य सा दारिका सर्वा- ५ लङ्गारविभूषिता भार्यार्थं दत्ता ॥ गङ्गाय *गङ्गरस्था* गङ्गरस्थेति संज्ञा प्रादुर्भूता ॥

यावद्देहेन सार्थवाहेन द्वितीये दिवसे प्रभातायां रजन्यां सा दारिका दृष्टं परमबो-
भत्सा⁽⁶⁾ । यां दृष्ट्वा राजापेतया न शक्नोत्यवमोक्तुं स्वगृहे धारयति ॥

योवद्वङ्गः सार्थवाहुः कस्मिंश्चित्पर्वण्युपस्थिते गोष्ठिकानां मध्यं गतः । गोष्ठिकैश्च
क्रियाकारः कृतः सह भार्यया श्रमुकमुद्यानं यो न यास्यति स गोष्ठिकानां पञ्च पुराणश- 10
तानि दण्डमनप्रदास्यतीति ॥ ततो गङ्गः स्वगृहमागत्य शोकागारं प्रविश्य करे कपोलं

1) In Tibetan the name given to the ugly girl is not *Virūpā*, but *Rasthā*

2) MS दक्षिणांपथा°.

3) Ex conject.; MS गङ्गा.

4) On this phrase, whose meaning by itself is not clear owing to its brevity, and which, for this reason, may be defective cp. Feer's note 2 on p. 298 and note 2 on p. 297. The paraphrast who composed the *Açokāv.* gives this account of the nickname. (Her father's purohita speaks)

गंगस्य रतिभोगर्थे केवलं स्थीयके [read: ते] यतः ।
तेन लं गंगास्थेति नामा संप्रथिता भव ॥

The Tibetan translator rendered the sentence so that it conveys the bearing: as Rasthā became Gaṅga's (wife) she got from that time the nickname of Gaṅgarasthā. དྲྲକ୍ଷଣାମନ୍ତରୀଯାମ୍ବିନ୍ଦୁକ୍ଷଣା | ଯାଦ୍ୟାମନ୍ତରୀଯାମ୍ବିନ୍ଦୁକ୍ଷଣାମ୍ବିନ୍ଦୁକ୍ଷଣା. Cp. *supra*, n. 1.

5) MS दृष्टा.

6) Feer, p. 298 n. 3: «Le tibétain ajoute qu'il en eut peur. Un mot aurait-il été oublié dans le manuscrit népalais?». I do not think so. The Tibetan translator will have rendered °libhatsā by a paraphrase.

कृत्वा चित्तापरो व्यवस्थितः । तस्य बुद्धिरूपन्ना । वरमहं दण्डं दग्धां न चाक्षमेतामेतेषां
दर्शयेयं सर्वदर्शा[७५१]नाज्ञावगीतो^(१) गविष्यामीति ॥ अथ गङ्गो द्वारं बद्धा पञ्च पुराणतानि
दण्डं गृहीत्वा गोष्ठिकानां मध्यं गतः ॥ ततो दारिकाया महद्वैर्मनस्यमुत्पन्नम् । किं ममा-
नेनैवंविधेन जीवितेन यत्र मे न च स्वामिचितं सुखितं न चाहं किमत्र प्राप्तकालमात्मानं
६ घातयिष्यामीति ॥ ततो रङ्गुं गृहीत्वा अवरकं प्रविष्टा उद्धन्धनहेतोः ॥

यत्रात्तरे नास्ति किञ्चिद्दुद्धानां भगवतामज्ञातमदृष्टमविदितमविज्ञातम् । धर्मता
खलु बुद्धानां भगवतां महाकारुणिकानां लोकानुप्रवृत्तानामेकारकाणां शमथविषय-
नाविष्णुरिणां त्रिद्वयवस्तुकुशलानां चतुरोघोत्तीर्णानां चतुर्श्चिद्विपादचरणतलसुप्रतिष्ठि-
तानां पञ्चाङ्गविप्रकृतिणांनां पञ्चगतिसमतिक्रात्तानां षड्ङ्गसमन्वयगतानां षट्पारमिताप-
१० रिपूर्णानां सप्तवोद्यङ्गकुमुमाखानामष्टाङ्गमार्गदेशिकानां नवानुपूर्वसमापत्तिकुशलानां दश-
वलवलिनां दशदिक्समापूर्णयशसां दशशतवशवर्तिप्रतिविशिष्टानां त्री रत्रेस्त्रिदिव-
सस्य बुद्धचक्रन्था लोके व्यवलोक्य ज्ञानदर्शनं प्रवर्तते । को हीयते को वर्धते कः कृच्छ्र-
प्राप्तः कः संवर्टप्राप्तः कः संबाधप्राप्तः कः कृच्छ्रमंकाटसंवाधप्राप्तः को ज्यायनिमः को ज्या-
प्रप्रवणः को ज्यायप्राप्तभारः कमद्वमपापादुद्धृत्य स्वर्गे मोक्षे च प्रतिष्ठापयेयं कस्यानवरो-
१५ पितानि बुशलमूलान्यवरोपयेयं कास्यावरोपितानि परिपक्वानि विमो-
चयेयम् । आहु च ।

अप्येवातिक्रमेद्दलां सागरो मकरालयः ।

न तु वैनेयवत्सानां बुद्धो वेलामतिक्रमेत् ॥

ततो भगवता ज्ञेतवनावस्थितेन कनकवर्णा प्रभा उत्सृष्टा यथा तदृक्षुं सूर्यसर्वमेषे-

1) B नाज्ञावनीतो; this has become in C नाज्ञावनागीतो, in D नाज्ञाव-
तीतो, in P नाज्ञावनीतो.

2) MS त्रिरात्रेःत्रिर्दिं०

वावभासितमृद्या चोपसंक्रम्य तङ्गलाङ्गुष्ठनमवमुच्य दारिकां समाश्वासितवान् ॥ ^(१) षष्ठां
 स्थानानामाशर्याङ्गुतो लोके प्राङ्गुर्भावः । तथागतस्य तथागतप्रवेदितस्य ^(३) धर्मविनयस्य मनु-
 ष्यलस्य आर्यायतने ^(४) प्रत्याजातत्वस्यैन्द्रियैरविकलत्वस्य कुशलधर्मच्छृङ्कस्य आश्र्या-
 ङ्गुतो लोके प्राङ्गुर्भावः ॥ ततो भगवता तस्या दारिकायास्तथाविधा धर्मदेशना कृता यां
 श्रुत्वा विश्वतिशिखरसमुद्गतं सत्काषटदृष्टिशैलं ज्ञानवज्रेण भिन्ना श्रोतौपत्तिफलं साक्षा- ५
 त्कृतम् । ततो लब्धप्रसादया भगवान्भक्तेन प्रतिपादितः पटेन चाच्छादितः । ततो दारि-
 काया अप्यगता अलद्वीर्लक्ष्मीः ^(६) प्राङ्गुर्भूता देवकन्येव ^(७) चावरकमवभासमाना स्थिता । भग-
 वानपि प्रक्रातः ॥

ततो गोष्ठिकानां बुद्धिरूप्यवा । नूनमस्य भार्या परमदर्शनीया संवृत्ता । स एष ईर्ष्या-

1) Ex conject.; MS °सहृद्देष्वाव°.

2) This passage which contains the enumeration of the six states, the combined manifestation of which may be called a miracle, bears a striking appearance to a scholion that has crept into the text. If so, the interpolation must be an old one, for the Tibetan fully agrees with the original Sanskrit. The paraphraast (*Açokāvadāna*) passes over this topic.

3) I am not sure, whether B has प्रवेदितस्य or प्रवदितस्य; D has the former reading, P the latter one, C प्रवादितस्य.

4) Ex conject.; MS प्रत्याजातेन्द्रियै०. The Tibetan confirms the emendation. «The being born in the land of the Aryas» is thus expressed: དྱତ୍ୟଗ୍ରାୟାକୁଣ୍ଡିଷ୍ଟାଯ'ଦ୍ବୀ |, «the intactness of all the organs of sense» thus: དྱତ୍ୟଦ୍ୟେ කୁଣ୍ଡିଷ୍ଟାଯ'ଦ୍ବୀ |, where དྱତ୍ୟଦ୍ୟେ is doubtless employed to render དྷନ୍ଦ୍ରିୟ 'organ of sense'; cp. དྱତ୍ୟଦ୍ୟେ 'witness' (apud Jäschke and Sarat). Feer (p. 299 n. 2) has misunderstood this passage.

5) Sandhi in MS, which spells here श्रोता०.

6) Visarga wanting in MS.

7) Ex conject., MS कन्येव श्रववरकमव० (D °श्रवचरकं श्रव०).

8) MS गौष्ठिकानां. As Boehtlingk rightly states (PWK II, 185), *gau-*
sthila, not *gosthika* is the correct form of the word, cp. also Pānini, 4, 4, 43. But,

प्रकृतिर्दण्डनुत्सहृते दातुं न च तां दर्शयितुमिव्वति । यनु वयमेनं विरुद्धमध्यैः पाययित्वा
 १) ताडनादय गृह्मस्य गत्वा भार्या पश्येन्मेति ॥ ततस्त्तेत्तं घनघेन विरुद्धमध्येन पानेन ३) जीवं
 कृत्वा ताडनपकृत्य गृहं गत्वा ४) द्वारमवमुच्य दारिका दृष्टा । ततो दृष्टा परं विस्मयनुपग-
 ताद्यित्यपत्ति । स्वाने जीवो न दर्शयत्यस्माकमिति ॥ ततस्ते पुनरागत्य नव्यवशात्सुप्तम्-
 ५) त्वाप्योचुः । लाभास्ते गङ्ग सुलब्धा पस्य ते एवंविद्या दर्शनीया दारिकेति ॥ ततो गङ्गे
 भूयस्या मात्रया दुःखो दुर्मनाः संवृत्तः । दण्डः स्वल्पे मया दत्तो इहं चावगीतो जात इति ॥
 ततो दुर्मनाः ७) स्वगृहमागतः । द्वारमवमुच्य तां भार्या दृष्टवान्वन्देवतामित्र ८) कुसुमेनतमध्ये
 जीवं विद्वान्नाम् । ततः पृच्छति भद्रे किमेतत् । किं कृतो द्वयविशेष इति ॥ ततस्तया
 यदावृत्तं स्वामिने समाज्यातम् । श्रुत्वा तेनापि भगवति श्रद्धा प्रतिलङ्घ्या ॥

१० पावदसी दारिका क्रमेण भर्तारमनुज्ञाप्य भगवच्छासने प्रब्रजिता । तया पुर्येनानयो
 धुभानया व्यायच्छ्रानया इन्नेव पञ्चगण्डके संसारचक्रं चत्ताचलं विदित्वा सर्वसंस्कारग-

save this one instance, MS has everywhere गोष्ठिका, likewise the Aṣokāv., and I suppose the author of Aradhanāç. used this incorrect form. For an epigraphical instance of गोष्ठिका see S. Lévi, Journal Asiat., 1904 Sept.-Oct., p. 230.

1) Ex conject.; MS ताडनादय, and ताडनापकृत्य. Tāda must mean 'key', cp. Divyāv. 577, 21. 27 tādaka and PW, III, s. v. तालकी 3) «Thürschloss». In Aṣokāv. ताड means 'lock' in this line, which is the paraphrase of *infra* I. 3 ताड-
 मपकृत्य etc.:

ततस्ते गोष्ठिकास्तस्य गृहोत्ता ताडमोक्तेनं (L 260a 4).

2) Ex conject.; MS ततस्तेते.

3) Ex conject.; MS जीण (D जीन). Cp. Aṣokāv., f. 260a 3, तं गङ्गं भोजनै-
 मध्यैः जीवं कृत्वात्यमोक्तयन्.

4) MS द्वारानवमुच्य.

5) Ex conject.; MS नव्यतृप्तात्सुप्तः.

6) Ex conject.; MS दण्डस्वमया (D दृष्टस्वं—, P दण्डस्वं—). Cp. Aṣokāv.
 f. 260a 7 दण्डं स्वयं मया दत्तमवगो (cod. ती)तो भवामि च.

7) Visarga wanting in MS.

8) Ex conject.; MS कुसुमिते नव्ये. I accept कुसुमित = 'flowerbrightness of
 spring', cp. PW, V, 1314 s. v.

तीः शतनपतनविकरणविध्वंसनधर्मतया पराकृत्य सर्वज्ञेशप्रक्षाणादर्क्षं साक्षात्कृतम् ।
अर्क्षती संवृत्ता त्रैघातुकवीतरागा समलोष्टकाङ्क्षना आकाशपाणितलसमचित्ता वासीचन्द-
नकल्पा विद्याविदारिताएडकोशो^(१) विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्ता भवलाभलोभसत्वा[७६१]-
रपराङ्गुष्ठा सेन्द्रोपेन्क्षाणां देवानां पूज्या मन्याभिवाद्या च^(२) संवृत्ता ॥

भिन्नवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्ते पप्रच्छुः । किं भद्रत गङ्गरस्थया ६
कर्म कृतं येनाघे कुले ज्ञाता किं कर्म कृतं येन विद्वृपा संवृत्ता प्रब्रह्म^(३) चार्क्षं साक्षात्कृ-
तमिति ॥ भगवानाह । गङ्गरस्थपैव भिन्नवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचि-
तानि लब्धसंभाराणि परिणातप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । गङ्गरस्थया
कर्माणि कृतान्युपचितानि को ऽन्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि कृतानि
बाह्ये पृथिवीधातौ विपच्यते नाभ्यादौ न तेजोधातौ न वायुधातावपि तूपातेष्वेव^(५) १०
स्वन्धधात्रायतनेषु कर्माणि कृतानि विपच्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणाश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामयो प्राप्य कालं च फलात्ति खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिन्नवो ऽतीते ऽध्वनि वाराणस्यां नगर्यामन्यतमा श्रेष्ठिभार्या चण्डा
रभसा कर्कशा । व्रसति बुद्धानामुत्पादे प्रत्येकबुद्धा लोक उत्पद्यते हीनदीनानुकृपकाः १५
प्रातशयनासनभक्ता एकदक्षिणीया लोकस्य । यावदन्यतरः प्रत्येकबुद्धस्तदृहं^(६) प्रविष्टो
विद्वपः । स तया बङ्ग परिभाष्य गृह्णान्विष्कासितः केनायं विद्वपो मम गृहे प्रवेशित

1) MS °कोशो.

2) D adds the wanting akṣara.

3) B प्रब्रह्मा, P corr.

4) B नाव्यधौ, DP corr.

5) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

6) B °स्तगृहं, above त some significant mark has been deleted, probably the anusv., P °स्तेगृहं, D corr.

इति । ततः प्रत्येकबुद्धस्तस्यानुयक्त्यायं^(१) विततपत्त इव हंसराजो गगणतत्त्वमन्युद्दम्य वि-
चित्राणि प्रातिकृपार्थाणि^(२) विद्विष्टितुमारव्यः । ततः श्रेष्ठिभार्यवा विप्रतिसारजातया * *
* * *^(३) ॥ याचदसौ जनितः^(४) पिएडकेन प्रतिपादितश्च प्रणिधानं च कृतम्^(५) । यन्मया
प्रत्येकबुद्धः परिभाषितो मा अस्य कर्मणो विपाकमनुभवेयमेवंविद्यानां च घर्माणां लाभि-
५ नी स्यां प्रतिविशिष्टतरं च शास्तारमारागयेयमिति ॥

किं मन्यवे भित्तिवो यासौ श्रेष्ठिभार्या इयमसौ गङ्गरस्या । यद्नपा प्रत्येकबुद्धः

1) So MS. As to the irregular sandhi, cp. *supra*, I, 20 n. 6.

2) I have inserted the lost word conformably to the other occurrences of this commonplace, see f. i. *supra*, I, p. 122, 10. 136, 2. II, 4, 3 and Divy. 49, 19. Moreover Aṣokār. (f. 262a 4) narrates this exploit of the Pratyekabuddha likewise: विचित्राणि प्रातिकृपार्थाद्विष्टयत्.

3) A few words have here been lost, which I denote by italicising their equivalent in Feer's translation (p. 500, 25): «Alors l'épouse du Çreshhi éprouva du repentir, si bien que disant 'Pardonne!' elle lui offrit des aumônes.» Thus he rendered the Tibetan དྱྲླ རྩྰ | But the paraphrast (Aṣokār. f. 262a 4) develops the episode thus:

तानि सा प्रमदा दृष्टा विप्रतीसारिताश्यपा ।
सद्वसा साङ्गलिनवा प्रार्थयतं समाद्रात् ॥
तत्त्वमस्व मक्षानाग यन्मया प्रकृतं त्रयि ।
अवतर्त्वं प्रसीदात्र पिएड दास्यामि ते गुरो ॥

The lines 2—4, in the last of which pronounce *atarasta*, contain the elaborated content of the missing portion of *Aṭadānaç*.

4) Visarga wanting in MS.

5) Cp. Aṣokār., f. 262a 5, proximate to the passage quoted in n. 3.

तपेत्यम्यर्थिते सो ऽपि प्रत्येकमुग्नतस्ततः ।
पञ्चवत्त्र तथाकाशाद्वतीर्यासने ऽविशत् ॥
तमासनसमाप्तोने दृष्टा सा प्रमदा मुद्रा ।
अभ्यर्थ्य अह्वया तस्मै पिएडपात्^{ms.} त्रमठौक्रयत् ॥

पिएडकेन प्रतिपादितस्तस्य कर्मणो विपाकेनावे राज्यकुले प्रत्यागता । यद्विद्वपाववादेन^(१) समुदाचर्य गृहान्विष्कासितस्तेन विद्वपा संवृत्ता । भूयः काश्यपे भगवति प्रब्रजिता आ-
सीत् । तत्रानपा पठितं स्वाध्यायितं स्कन्धकौशलमायतनकौशलं प्रतीत्यसमुत्पादकौशलं
स्थानास्थानकौशलं कृतं ब्रह्मचर्यवासश्च परिपालितः । तेनेदानीमर्हत्वं साकात्कृतम् । इति
क्षि भित्तव एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को व्य- ५
तिमिशाणां व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्हि भित्तव एकात्तकृष्णानि कर्माएयपास्य व्यतिमिशाणि
चैकात्तशुल्कोप्लेव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भित्तवः शिक्षितव्यम् ॥

इदमवोचद्वगवानात्तमनस्ते भित्तवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन्^(३) ॥

1) B प्रतिपातितस्ता०, D corr.

2) Cp. A çokāv., f. 262b 1, यद्विद्वपाववादेन यतिनिष्कासितो मया.

3) After the conclusion of this avad., MS has this colophon: इत्यवदानशतके
अष्टम्युद्दानगाथा समाप्ता ॥ ८० ॥

नवनो वर्गः ।

⁽¹⁾ तमुद्र इति ८ ।

तुहो भगवान्सत्कृतो गुरुण्णतो गानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिमिः पौरैः
श्रीष्ठिसार्थवाल्लैद्वेनगीर्यतेरसुर्गरुद्दिः किन्नरैर्महोरगैरिति देवनागयनासुरग्रुडकि-
६ भ्रगन्द्योरगाम्यर्चितो तुहो भगवान् शातो गल्पापुण्यो लाभी चीवरपिएउपातशयनासनग्ना-
नप्रत्ययभैप्रव्यपरिष्काराणां⁽¹⁾ सप्तावकसङ्घः आवस्त्यां विद्वर्ति ज्ञेतवने ज्ञायपिएउद-
स्यात्मे । आवस्त्यागन्यतमस्सार्थवाल्लैते न सदृशात्कुलात्मासत्रमानीतम् । स तथा सार्थ
क्रीडति रमेष परिचारयति । तस्य ब्राह्मतो रगमाणस्य परिचारयतो वुद्धिरूपत्रा याव-
दद्वं पुत्रा तावद्वन्संचयं नकोग्नि पश्चाद्वावस्यापां सुखं परिशोदये इति ॥ ततस्सार्थवाळः

1) The uddina of the 9th varga, which precedes in MS, is somewhat disturbed; one title, that of arad. nr. 88 (कृपिपाणा), is wanting and the metre is partly perverted. It runs thus: उद्वानं समुद्रः सुमनाश्चैव क्षिरपयपाणिस्त्रिपिटेन च पसोमि-
त्रोपपादो च शोभितः [here five syllables are wanting, containing the name of
Kapphina] । भद्रिको राष्ट्रपालाश वर्गा भवति समुद्दितः ॥

(a) Read: क्षिरपयस्त्रिपिटेन च, metri causa.

2) B परिस्काराणां, D corr.

3) MS परिचारयतः तस्य वुद्धिरू०, but तस्य is here superfluous in consequence of the habit of Buddhists of filling up the groundwork of their tales with the same standing phrases which they insert at each fresh occurrence of the same situation.

4) Ex conject.; B तावद्वन्संचयं, the sign " " signifies cancelling.
Hence DP तावद्वन्संचयं करोमि, cp. Feer, p. 304 n.; C still worse corrupted.
Cp. Kalpadrumāv. nr. 9 (f. 54 b 7), which paraphrases this as follows:

यावद्युवा गृहे स्थिता न करोमि धनार्जनम् ।

पश्चाद्वद्वो भवेयं क्षि किं भोदये इहं सुखं तदा ॥

पञ्चवणिकक्षतपरिवारे⁽¹⁾ यानपात्रमादाय भार्यासहयो महासमुद्रमवतीर्णः ॥ यावदस्य प्रजापती आपन्नमहा जाता । यावत्त्रैव समुद्रमध्ये प्रसूता । दारको जातो⁽²⁾ अभिहृपो दर्शनीयः प्रासादिकः । तस्य जातो जातिमन्त्रे कृता नामधेयं व्यवस्थापितं यस्मात्समुद्रमध्ये जातस्तस्मात्समुद्र इति नाम ॥ यावदसौ सार्थवाक्षः स्वस्तिज्ञेमाभ्यां संसिद्धयानपात्रो महासमुद्रात्प्रत्यागतः ॥

5

यदा समु[76a]ज्ञो दारको महान्संवृत्तस्तदा पित्रा सार्थवाक्षे प्रतिष्ठाप्य पञ्चवणिकक्षतपरिवारे⁽³⁾ महासमुद्रं संप्रेषितः । सो अनुपूर्वेण चञ्चूर्धमाणो यामनगरनिगमराष्ट्रराजधानीपृथ्वान्यवलोकयन्समुद्रतीरमनुप्राप्तः ॥ स पञ्चभिः पुराणशतैर्वर्कन्ते⁽⁴⁾ भृता पञ्च पौरुषेयान्गृहीता आकृतं नाविकं कैवर्तं कर्पणारं⁽⁵⁾ च त्रिरूपिः घणटावघोषणं कृता

1) MS °वणिक्षत°.

2) Between परिवारः and यानपात्रः MS has four akṣaras, which are to be read सक्तामुद्रं, it seems, the second being somewhat uncertain. Probably they are the corrupted remnant of a dittography, महासमुद्रम् follows immediately, and it would be far-fetched to suppose the adj. माहासमुद्रं is intended = 'a vessel to make a sea-journey, a sea-ship'.

3) MS जातः । अभिः.

4) Probably there is something lost here, the full sentence must be नामास्य भवतिति or the like. From यस्मात् to नाम is written in B as a marginal addition.

5) Anusvāra wanting in MS.

6) B रोष्ट, DP corr.

7) Ex conject., according to the parallel passage, *supra*, I, p. 200, 4; MS °पृ-ब्रधनीषुपृष्ठ°.

8) Ex conject., cp. *supra*, I, p. 200, 5; MS कृता. The same clerical error is found in the parallel passage in K (f. 59b 4).

9) MS °षेयान्गृहीता.

10) Here the same applies, as is discussed *supra*, I, p. 200, n. 6. The insertion of त्रिरूपि is suggested both by the parallel passage quoted and by Feer's translation 'après trois sonneries de cloches', cp. his p. 305 n. 1, where 'sanskrit'

महासमुद्रमवतीर्णः ॥ ततस्तेषां समुद्रमध्यगतानां कालिकावातेन तद्वक्तुनितश्चामृतश्च
परिभ्राम्यते । समुद्रश्च सार्धवाहस्तीर्थिकाभिप्रसन्नः । सो⁽¹⁾ कालमृत्युभयभीतः पट् क्वास्तृना-
पाचितुं⁽²⁾ प्रवृत्तः । तथापि तद्वक्तुं वायुना भ्राम्यत एवै । यावदन्ये वणिजो देवतासक्त्वा-
एयायाचितुं प्रवृत्ता आङ्गश्च⁽³⁾ ।

५ शिववरुणाकुबेरा^(५) वायुरग्निमहेन्द्रो
भवि च तत्त्विमधो त्यो विश्वदेवो महर्पि-।

is to be read for 'tibétain'. On the other hand, घटावधोषण् which our text has here, should probably also be restored *supra*, I, p. 200, c. — As to the five *pau-*
ruseyās specified both in avad. nr. 36 and here, cp. also Beal's translation of Fo-
pau-hliū-tsi-kiū (Bunyiu Nanjio's Catalogue, nr. 680) 'The Romantic
Legend of Sūkyu Buddha' p. 332.

1) B सौ, somewhat indistinctly. A sec. manus has put above it सू, which is, accordingly, the reading of DCP.

2) MS °यायितं.

3) Ex conject.; MS धार्म्यते एवं.

4) MS आकृ च.

The metrical portion that follows is a mālinī-strophe in an miserably damaged condition. It is the counterpart of the aupacchandasika-strophe in Divy. 41, 16 foll., which I have tried to emend in *W. Z.*, XVI, 109. In K's paraphrase the tempest, the perilous situation of the merchants, and the prayers of the crew to an immense number of deities are spun out at length, but our mālinī verses are passed over. I have ventured to restore the stanza, as best I could, by conjecture.

5) Ex conject.; MS °कवेर.

6) Ex conject.; B भुविचतुचिमध्योविश्व०, the first akṣara is somewhat indistinct, in C it has been copied तु, in D भु, in P त्र. That भुवि is right, appears from the Tibetan, where ལ'འ'པ'ག'ର୍ଣ୍ଣ' answers to it. The being invoked in pāda b is a Nāga according to the acceptation of the Tibetan translator who names this terrestrial deity རୂ. At all events, it is designated by some rhetorical periphrasis

the exact meaning of which is not certain. Though *tuvimagha* is Vedic, not classical, there are such strong indications for that epithet being used here to denote Viyavadeva — in the Veda it is applied to Indra and the Maruts — that I have put it into the text. Nor would this be the only Vedism in Buddhistic Sanskrit.

वर्यामहृ⁽¹⁾ मेरणार्ता वः प्रपन्नाः स्म शीघ्रं
व्यसनमिदमुपेतं त्रातुमिच्छत् सार्थम्⁽²⁾ ॥

ततस्तेषामेवमपि परिदेवमानानां नास्ति कश्चित्त्राता ॥ यावत्तत्रान्यतम् उपासकः स-
माद्वृढः । स उवाच । किं वो भवत्तः ^(४)षट् क्षस्तारं अन्ये च देवताः करिष्यति । बुद्धं भग-
वत्तं प्रत्यक्षदेवतं भावेन शरणं प्रपञ्चं स वस्त्राता भविष्यतीति । ततः समुद्ग्रहमुखाणि ५
पञ्च वरणां^(५)कृत्वा एकारवेण भगवत्तं शरणं प्रपञ्चानि ॥

श्रवात्तरे नास्ति किञ्चिदुद्धानां भगवतामज्ञातम् दृष्टमविदितमविज्ञातम् । धर्मता
खलु बुद्धानां भगवतां महाकारुणिकानां लोकानुप्रवृत्तानामेकारकाणां शमधविपश्य-

1) Ex conject.; MS भरणात्मास्ततः प्रसन्नास्म शीघ्रं, with two syllables too many and without any proper meaning. My emendation is supported by the Tibetan, cp. the following note.

2) I greatly doubt the genuineness of *icchantu*, for which one would rather expect *arhantru*; the Tibetan translator has rendered this fourth pāda too freely to throw light on this point. I give here from the Kanjur the Tibetan counterpart of the metrical prayer in full.

pāda a: ལྷ་འདନ୍-କୁଁ-ସ୍ତୁ-ୟ-ୟେ-ନ୍-ଦନ୍-ବ୍ରଦ୍-ବ୍ରମ୍-ମେ-ସ୍ତୁ-ଦ୍ୟଦ୍-କେ-ନ୍-ଦନ୍ |

pāda c: ཕଦ୍ମା·ଡ଼ା·ଦ୍ରା·ଯ·ବ୍ୟାଷ·ଶ୍ରୀଷ·କଦ୍ମା·ଡ଼ା·ନି·ଦ୍ରା·ଇକ୍ଷେ·ସ·ନି·ଶକ୍ତିଦ୍ରାଙ୍ଗନ
ବ୍ୟାଷ।

pāda d: རྒྱྲୟ དྲ୍ଯୁ རྒྱྲୟ དྲ୍ଯୁ རྒྱྲୟ དྲ୍ଯୁ རྒྱྲୟ དྲ୍ଯୁ རྒྱྲୟ དྲ୍ଯୁ རྒྱྲୟ (reading somewhat uncertain) 'དྲ୍ଯୁ རྒྱྲୟ' ||

3) B पट्टासारः, a corruption easy to correct but which has greatly perturbed the copyists. The scribe of C wrote उ -+ gap of one aks. -+ सारे, that of D पश्यसार, that of P पथ्यसारे, which occasioned Feer's note 4 on p. 305. — The masc. अन्ये देवताः (sic) is found in MS.

4) Sic MS. Cp. the foregoing note. D has here देवताविना

5) MS. *गणकृतानि*, cp. *supra*, p. 61 n. 1. In the sequel the word is spelt without fault.

नाविक्षणिणां त्रिदमयवस्तुकुशलानां चतुरोधोतीर्णानां चतुर्कृष्टिपादचरणतलमुप्रतिष्ठितानां पञ्चाङ्गविप्रक्षणानां पञ्चगतिसमतिक्रान्तानां षडङ्गसमन्वागतानां षट्पारमितापरिपूर्णानां सप्तबोधङ्गकुमुमाबानामष्टाङ्गमार्गदेशिकानां नवानुपूर्वसमापत्तिकुशलानां दशबलबलिनां दशदिक्समापूर्णायशसां दशशतवशर्वार्तप्रतिविशिष्टानां⁽¹⁾ त्री रत्रेत्रिदिव-५ सस्य बुद्धचनुषा लोकां व्यवलोक्य ज्ञानदर्शनं प्रवर्तते । को हीयते को वर्धते कः कृच्छ्रप्राप्तः कः संकाटप्राप्तः कः संवाधप्राप्तः कः कृच्छ्रसंकाटसंवाधप्राप्तः को ऽपापनिभ्रः को ऽपायप्रवणः को ऽपायप्राप्तारः कर्मल्लम्⁽²⁾ पायाङ्गद्वृत्य स्वर्गे मोक्षे च प्रतिष्ठापयेयं कस्यानवरोपितानि कुशलमूलान्यवरोपयेयं कस्यावरोपितानि परिपाचयेयं कस्य परिपक्वानि विमोचयेयम् । आहु च ।

10 अप्येवातिक्रमेद्वेलां सागरो मकारालयः ।

न तु वैनेयवत्सानां बुद्धो वेलामतिक्रमेत् ॥

यावद्गवता ज्ञेतवनावस्थितेन सूर्यसकृमातिरेकप्रभाः⁽³⁾ कनकवार्णा मरीचय उत्सृष्टा यैस्ते⁽⁴⁾ वर्णिनः समक्षाद्वभासिताः⁽⁵⁾ कल्पसकृमपरिभाविताश्चांश्च उत्सृष्टा यैः प्रज्ञादिताः कालिकावातश्च प्रत्यागतः ॥

15 यावत्समुद्धः स्वस्तिक्षेमाभ्यां संसिद्धयानपात्रः प्रत्यागतस्तेनैव मरणसेवेन दानप्रदानानि दत्ता बन्धुजनं समाश्चास्य⁽⁷⁾ श्रीमण्ड्राक्ष्यणवनीपकान्संतर्प्य पञ्चवर्णिककृ-

1) MS त्रिरात्रेत्रिदिव०.

2) P fills the gap.

3) Ex conject., cp. the parallel passage *supra*, I, p. 31, 8; MS °कप्रभकनक°, where भ is written between the lines (D °कप्रभःकनक°). For परिभाविताश्चांश्च (I. 13) one would likewise expect °विताश्च मैत्र्यश्च. Feer has indeed, «il lance aussi des rayons d'amour» (p. 306, 8).

4) MS यैस्तैर्वर्णिनः.

5) B °भाषिताः, D corr. Cp. *supra*, I, 189, n. 8.

6) B कालिकवा०, D corr., cp. *supra*, p. 62, 1 and Divy. 41, n. 42, 10. 229, 24.

7) MS त्रक्ष्यणन्नाक्ष्यण०.

तपरिवारो भगवच्छासने प्रब्रजितः ॥ तेन युज्यमानेन घटमानेन व्यायच्छमानेनेदमेव पञ्च-
गण्डकं संसारचक्रं चलाचिलं विदिवा सर्वसंस्कारगतीः शतनपतनविकरणविद्वंसनर्धम-
तया पराहृत्य सर्वलोकप्रहाणादर्क्ष्वं सात्तात्कृतम् । अर्क्ष्वंसंवृत्तस्वैधातुकवीतरणः सम-
लोष्टकाच्चन आकाशपाणितलसम्प्रचित्तो वासीचन्दनकाल्पो विद्याविद्यारितापणकोशो वि-
द्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभसत्कारपराङ्गुष्ठः सेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्यो मान्यो ५
अभिवायश्च संवृत्तः ।

भिक्षवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयपच्छेत्तारे बुद्धं भगवत्ते पप्रच्छुः । आश्र्यं भद्रत यद्ग-
वता इमानि समुद्रप्रमुखानि पञ्च वणिककृतानि इष्टेन जीवितेनाच्छादितानि व्यसनात्प-
रित्रातानि अत्यज्ञनिष्ठे च निर्वाणे प्रतिष्ठापितानोति ॥ भगवानाह । किमत्र भिक्षव
आश्र्यं पद्दिदानो मया विगतरागेण विगतद्वेषेण विगतमोक्षेन परिमुक्तेन जातिजराव्या- 10
धिमरणशोकपरिदेवडःखदैर्मनस्योपायासैः इमानि समुद्रप्रमुखानि पञ्च वणिककृतानि
इष्टेन जीवितेनाच्छादितानि व्यसनात्परित्रातानि अत्यज्ञनिष्ठे च निर्वाणे प्रतिष्ठापिता-
नि । यत्तु^(१) मयातीते अध्वनि सरागेण सद्वेषेण समोक्षेनापरिमुक्तेन जातिजराव्याधिमरणशो-
कपरिदेवडःखदैर्मनस्योपायासैः इमे^(२) वणिजः परित्रातास्तच्छृणुत साधु च सुषु च मनसि
कुरुत । भाषि[७६]प्ये ॥ १६

भूतपूर्वं भिक्षवो इतीते अध्यन्यत्यन्यतमस्मिन्समुद्रतीरे पञ्चाभिज्ञक्षणिः प्रतिवसति
कष्टतपां^(३) मूलफलाम्बुभक्तो जिनवल्कलवासी अग्निकोत्रकः । स च कारुणिको महात्मा
धर्मकामः प्रजावत्सलो व्यसनगतानां परित्राता ॥ यावदाराणास्यां पञ्च वणिककृतानि

1) Ex conject.; MS व्यसनार्थपरिऽ.

2) MS यत्तु.

3) Ex conject.; MS इदंमेवाणिजः, the sign ~ refers to the aksaras यानेव added at the bottom of the page. I take them for a false correction and think we have only to cancel the aks. दं, then all is right. Of B's copies C has इदंमेयानेव-पणिजः, P इदंमेयानेवपणिजः, D इदंमेवपणिजः, overlooking the foot-correction.

4) Ex conject.; BC कष्टतया, DP कष्टतया.

समुक्तमवतर्तुकामानि । तान्यनुपूर्वेण चञ्चूर्धमाणानि समुक्तीरमनुप्राप्तानि । तमृषिं दृष्ट्वा
प्रसादजातानि पादयोर्निर्पत्थ विज्ञापयितुमारब्धानि । पथ्यस्मांकं भगवन्समुद्रमध्यगतानां
किञ्चिद्ग्रसनमुत्पद्येत भगवता तावदेते परित्रातव्या इति । तेनाधिवासितमेवं भवतिति ॥
ततस्ते वणिजो रक्षान्यादय जन्मुद्दीपाभिमुखाः संप्रस्थिताः । पावत्कालिकाया रक्षास्या
५ संत्रासितुमारब्धाः । ततस्तेन क्षणिणा परित्राताः ॥ ततः संसिद्धयानपात्राः प्रत्यागता
क्षणिसमीपमुपगम्योचुः । भो महर्षे अनेन दुष्करेण व्यवसायेन कारुण्यभावीर्ज्ञं किं प्रा-
र्थयत इति ॥ तेनोक्तम् । अन्ये लोके ज्ञायके बुद्धो भूयासमतीर्णानां सज्जानां तारयिता
अमुक्तानां मोचयिता अनाश्रस्तानामाशासयिता अपरिनिर्वृतानां परिनिर्वापयितेति ॥
तैरुक्तम् । यदा तें बुद्धो भवेस्तदास्मानपि समन्वाक्षरेथा इति ॥ क्षणिराहु । एवमस्त्वति ॥

10 किं मन्यध्वे भिन्नवो यो ऽसौ तेन कालेन तेन समयेन क्षणिरासीदकृं सः । ये ते
वणिज इमे ते समुक्तप्रमुखास्तदायेते मया परित्राताः । भूयः काश्यपे भगवति प्रब्रजिता
वभूवुः । तत्रैभिहिन्नियपरिपाकः कृतस्तेनेदानीर्मर्हत्वं साक्षात्कृतम् । इति किं भिन्नवं
एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को व्यतिमिश्राणां
व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्क्षि भिन्नव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि त्वा एका-
१५ तशुल्कोव्यवेव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः शिक्षितव्यम् ॥
इदमवोचक्षगवानात्तमनसस्ते भिन्नवो भगवतो भावितमन्यनन्दन् ॥

1) Cp. *supra*, I, 95 n. 9.

2) Ex conject.; MS कारुण्यभावाथ (P उच्चार्य).

3) B भूयासम्, D corr.

सुमना इति ८२ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः शेषिभिः सार्थवाहैर्देवनार्णपितैरसुरेर्गर्हैः किन्नर्महोरगैरिति देवनागणतासुरगरुड-किन्नरमहोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यों लाभी चीवरपिण्डपातशपना-सनग्नानप्रत्यपैषद्यपार्जकाराणां सश्रावकसङ्घः आवस्त्यां विवृतिं ज्ञेतवने ज्ञायति- ५ एडस्यारामे । आवस्त्यामन्यतमो गृह्यपतिरावो महाधनो महाभेगो विस्तीर्णविशाल-परिग्रहीवैश्ववणाधनसमुदितो वैश्ववणाधनप्रतिस्पर्धी॑ तेन सदशात्कुलात्कलत्रमानीतम् । स तथा सार्थं क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचारयतः पुत्राः प्रजायते च भियते च^{१)} ॥ तस्मिंश्च गृहे^{२)} स्थविरो उनिरुद्धः कुलोपगतः । ततो गृह्यतेरियं बुद्धिरूप्यन्ना । अप्य स्थविरानिरुद्धो विपाकमक्षेषाद्यः । एतं तावदायाचिष्ये यदि मे १० पुत्रो जायते अस्य पश्चाच्छ्रुमणां दृस्यामीति ॥ ततो गृह्यपतिना स्थविरानिरुद्धो उत्तर्गृहे भक्तेनोपनिमित्वितः । ततः पिण्डकेन प्रतिपाद्यापाचितः स्थविर यदि मे पुत्रो ज्ञातो ज्ञी-

1) MS मृपते च. A similar misfortune see *supra*, I, p. 195, 6.

2) I assume that *lulopagata* means that Aniruddha was a constant visitor of the family to which our householder belonged. — P has here, too, स्थविरानि०, as is written in MS throughout in the sequel.

3) So MS. I have altered nothing, though the expression is extremely concise; *tipākamahēçākhya* denotes one who has obtained high powers in consequence of the maturing of his Karma. Feer translates (p. 310, 1) «grandement renommé par les mérites qu'il a mûris» (कृम्यद्वैद्वैद्य) In Kalpadrum. nr. 18, the paraphrase of our avadāna, there is nothing found corresponding to विपाकः f. 145b 8 अनिरुद्धो मक्षेषाद्य आयुष्मान्विनुरायपौ.

वति स्थविरस्य पश्चाच्छ्रूमणं दास्यामीति ॥ स्थविरानिरुद्धेनोक्तमेवमस्तु किं⁽¹⁾ तु स्मर्त-
व्या ते प्रतिज्ञेति ॥

यावदपरेण समयेन पह्या सार्थं क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममा-
गास्य परिचारयतः पल्ली आपन्नसत्त्वा संबृता । तस्याः कापात्सुरभिग्न्यः प्रवाति । पाव-
ऽन्नवानां मासानामत्ययात्प्रसूता । दारको जातो अभिदृपो दर्शनीयः प्रापादिको दिव्यसुम-
नः कञ्चिकाया प्रावृत्तः । तस्य जातौ जातिमहं कृता सुमना इति नामधेयं व्यवस्थापितम् ।
ततः⁽²⁾ स्थविरानिरुद्धमस्तर्गृहे भक्तेनोपनिमह्य संदारको निर्यातितः । ततः स्थविरानि-
रुद्धेनास्मै काषायाणि दृतानि आशीर्वादश्च⁽³⁾ दीर्घायुर्भवान्विति ॥

यदा सप्तवर्षो ज्ञातस्तदा मातापितृभ्यां स्थविराय दत्तः । ततः स्थविरानिरुद्धेन
प्रब्राह्य मनसिकारो दत्तः । तेन युद्धमानेन घटमानेन व्यापच्छमानेनदेव⁽⁴⁾ पञ्चगण्डकं संसा-
रचक्रं चलाचलं विदिला सर्वसंस्कारेगतोः शतनपतनविकरणविवर्णसनधर्मतया पराकृत्य
सर्वज्ञेशप्रहृणाणादर्हत्वं साक्षात्कृतम्⁽⁵⁾ । अर्खन्संवृत्तस्त्रैधातुकवीतरागः [77a] समलोष्टकाब्जन
आकाशपाणितलसमचित्तो वासोचन्दनकल्पो विद्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रति-
संवित्प्राप्तो भवलाभलोभसत्कारपराङ्गुष्ठः सेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्यो मान्यो अभिवाद्यश्च

1) B कितु, DP corr.

2) MS सुरभिग्न्यः..

3) Ex conject.; MS प्रावृत्या. Feer, p. 310, 10 (cp. his notes 2 and 3) translates «couvert d'un duvet de sumanā divin». In the later reference to this miracle (*infra*, p. 70, 3) we find somewhat different words दिव्यपा च सुमनसां कञ्चुकया. There all MSS have कञ्चुकया, here B has कञ्चिकया, DP कञ्चुकया. The Tibetan rendering of *kañcikā* or *kañcukā* is རྒྱା རྒྱྱྲྷ.

4) B स्थविराणि°, D corr.

5) B आशीर्वाद°, D corr.

6) Ex conject.; MS प्रब्राह्य.

7) B °देवं, DP corr.

8) MS °कृतमर्हत्संवृ° (D °कृतमर्हत्वंसंवृ°).

9) B °काषो, D corr.

संवृत्तः । स च तोहपेन्डियो प्रदा⁽¹⁾ पांसुकूलं प्रतिसंस्करोति तदा एकैकस्मिन्⁽²⁾ सूचीप्रदेशे
श्रष्टौ विमोक्षान्समापयते च व्युत्तिष्ठते च ॥

यावदपरेण समयेन⁽⁴⁾ स्थविराणिरुद्देनोक्तो गच्छ पुत्रक नग्या श्रजिरवत्या उदकमा-
नयेति । ततः सुमनाः अमणोदेशो घटमादपाजिरवतीमवतीर्णः । ⁽⁵⁾ तत्र स्नाता उदकस्य
घटं पूर्यित्वा विहृप्तं प्रस्थितः । अप्रतो घटो गच्छति ⁽⁸⁾ ततः सुमनाः अमणोदेशः ॥ तस्मिंश्च 5
समये भगवान्प्रतिसंलयनाद्युत्थाय चतस्राणां पर्षदां धर्मं देशपति । तत्र भगवानायुष्मत्तं
शारिपुत्रमामल्यते । इमं पश्य शारिपुत्र अमणोदेशमागच्छत्तमुदकस्य घटं पूर्यित्वा स्मृ-
तिमत्तं मुसमाहितेन्द्रियम् ।

⁽⁶⁾ क्लिवा रागं च द्वेषं च श्रभिधां च विरागयन् ।

संधार्यन्निमं देहं शोभते उद्धारकः ॥

1) MS यान्सु० (D पात्सु०).

2) MS शूची०.

3) Ex conject.; MS समापयतेवव्युत्तिष्ठते च. I do not agree with Feer's translation (p. 310, 25) «il atteignait les huit délivrances et s'élevait (jusqu'à elles)». The meaning of the phrase is this: «with each stitch of the needle, he at once attained by meditation the 8 *vimokṣas* and from that meditation came back to his sewing». For the *vimokṣas* see Dharmasaṅgraha LIX.

4) B स्थविराणि०, D corr.

5) B अवणो० throughout, and likewise its copies, only D has अमणो० except the first time.

6) Ex conject.; B °वतीर्णस्तस्नाता, hence P °र्णस्ततस्नाता, D °र्णस्तंस्नाता. Cp. K., f. 150a 6 तत्र नग्यां स्वयं स्नाता पूर्यित्वाम्बुना घटं .

7) I have followed D's correction, B प्रतिस्थः. It might also be thought of प्रतस्थे.

8) MS ततो.

9) K., f. 150a 8, keeps in its paraphrase this *çloka* with but a few slight variations:

क्लिवा रणं च रागं च श्रभिधां (sic) च विरागयन् ।

संधार्यन्निमं देशं (sic) शोभते उद्धारकः ॥

From this I have supplied the first syllable in the second line of our text, which

यदा भगवता सुमनाः श्रमणोदेशो भिन्नसङ्गस्य पुरस्तात्स्तुतः प्रशस्तश्च तदा
भिन्नाणां संदेहो जातः । वानि भद्रत्त सुमनसा कर्माणि कृतान्युपचितानि येनाभिन्नपो दर्श-
नीयः प्राप्तादिको दिव्यया च ⁽¹⁾सुमनसां कञ्चुकया प्रावृतो जातस्तीदेणन्नियो ⁽²⁾ईर्ष्वं च प्रा-
प्तमिति ⁽³⁾ ॥ सुमनसैव भिन्नवः पूर्वमन्यासु जातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि
६ परिणतप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । सुमनसा तानि कर्माणि कृतान्युप-
चितानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवी-
धातौ विषयते नाव्यधातौ ⁽⁴⁾न तेजोधातौ न वायुधातावपि ⁽⁵⁾तूपत्तेष्वेव स्कन्धधात्रापतनेषु
कर्माणि कृतानि विषयते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणश्यति कर्माणि वात्पकोटिशतैरपि ।

10 सामयो प्राप्य कालं च फलति खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिन्नवो ज्ञति इद्वनि एकनवते कल्पे विषय्या ⁽⁶⁾नाम सम्यकसंबुद्धो लोक
उद्यादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविद्वनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्त्रा देवमनुष्याणां
बुद्धो भगवान् । स बन्धुमतो राजधानीमुपनिषित्यै विहरति ॥ यावदन्यतमः सार्थवाक्-

is missing in MS. In B अभिध्यां was not written at the outset, but अभिध्यां; now the last akṣara has been blotted out and a sign put above it that refers to the marginal correction ध्यां. Yet C and P have ध्यां, D alone has ध्यां. *Abhidhyā* is a synonym of *lobha*, cp. *Buddhacarita* II, 44, Mhv. III, 52, 7 and *abhidhyālu* Divy., 301, 24. Again, the Tibetan translation points not to the reading अभिध्यां, but to अविध्यां, see Feer, p. 311, n. 3, whether the translator used bad manuscripts or, what is more likely, did not understand the word *abhidhyā*.

1) Ex conject.; MS सुमनस्यांकंचुकया, cp. *supra*, p. 68 n. 3.

2) MS °द्योन्नियार्कं°. K., f. 150b 4, adds this question, why he बाल्ये प्रन-
जितो भूला साक्षार्द्धन्भवत्यपि.

3) In the following भगवानान् । the regular introduction of this common-
place seems to have been wanting in the mss. of the Tibetan translator, too.

4) B °व्याधौ, DP corr.

5) Cp. *supra*, I, p. 74, n. 9.

6) Cp. *supra*, I, p. 137 n. 7.

7) MS °निमृत्य.

स्तस्य तरुणावस्थायां प्रब्रह्माचित्तमुत्पन्नम् । तेन न ^(१)शक्तिं प्रब्रजितुम् । यदा वृहो भूत-
स्तदा तस्य विप्रतिसारो ज्ञातो न मे शोभनं कृतं यद्दुँ भगवच्छासने न प्रब्रजित इति ।
ततस्तेन केशनष्टस्तूपे सुमनःयुष्पारोपणं कृतं विषयी च सम्यकसंबहुः सम्भावकसङ्घः पि-
एडकेन प्रतिपादितः । ^(२)क्लीनस्तेन पादयोर्निष्पत्य प्रणिधानं कृतम् । अनेनाद्यं कुशलमूलेन
चित्तोत्पादेन देयथर्मपरित्यगेन चानागतान्सम्यक्संबुद्धानारागेष्यं ^(३)तस्य ^(४)च शासने प्रब्रजेयं ५
तत्र दक्षरावस्थायामार्यधर्मानधिगच्छेयमिति ॥ भूयः काश्यपे भगवति प्रब्रजितो बभूव ।
तत्रानेन दश वर्षसह्याणि ब्रह्मचर्यवासः परिपालितः । तेनेदानीमर्हत्वं साक्षात्कृतम् ।
इति हि भिन्नव एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को
व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मातर्क्षं भिन्नव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमि-
श्राणि चैकात्तशुल्कोष्वेवं कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः शिक्षितव्यम् ॥ १०
इदमवोचद्गवानात्तमनस्त्वे भिन्नवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) Ex conject., cp. my *Sanskrit Syntax* § 387 R.; MS शक्तिं or शक्तिं.

2) I have filled up the small gap by conjecture; Feer, p. 312, 4 «après quoi, il tomba à ses pieds», K., f. 151 b 1 ततश्च भगवत्पादौ नवा प्रणिदधे तथा.

3) The Tibetan translator must have read आरागेयं न च विश्वागेयं, cp. *supra*, p. 30, 5. 40, 4.

4) Ex conject.; MS तस्य. My correction is one of more possibilities; येषां or यत्र would do also.

5) B ^०केष्वव, DP corr.

क्षिरण्यपाणिरिति टः ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः श्रे-
ष्ठिभिः सार्ववैदेवैर्नगैर्यजैरसुर्गरूपैः किन्नरैर्महोर्गैरिति देवनागयज्ञासुरगरुडकि-
न्नरमहोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लाभी चीवरपिएउपातशयनासनगा-
5 नप्रत्ययभैषज्यपरिष्काराणां⁽¹⁾ सग्रावकसङ्घः आवस्त्यां विकृति ज्ञेतवने ज्ञायपिएउद-
स्यारमे । आवस्त्यामन्यतमो गृह्यपतिरूपो मक्षाधनो मक्षाभोगो विस्तीर्णविशालपरि-
यक्तो वैश्रवणाधनसमुदितो वैश्रवणाधनप्रतिस्पर्धी । [77b]⁽²⁾ न चास्य पुत्रो न डुक्तिता । स
करे कपोलं दक्षा चित्तापरो व्यवस्थितः⁽⁴⁾ । श्रनेकधेनसमुदितं मे गृह्ण न मे पुत्रो न डुक्तिता ।
ममात्यपात्सर्वस्वापतेष्यपुत्रत्वमिति कृत्वा राजविधेयं भविष्यतीति । स अमण्डाल्याण-
10 मुकुह्तसंबन्धिबान्धवैरुद्यते देवताराधनं कुरुष्वेति ॥ अस्ति चैष लोके प्रवादो पदाणाच-
नक्तेतोः पुत्रा ज्ञायते डुक्तिरश्वेति । तच्च नैवम् । यद्येवमभविष्यदेकैकस्य पुत्रसक्त्वमभ-
विष्यत्यथा राजशक्रवर्त्तिनः । अपि तु त्रयाणां स्थानानां संमुखीभावात्पुत्रा ज्ञायते
डुक्तिरश्च । कतमेषां त्रयाणाम् । मातापितरैः रक्तौ भवतः संनिपतितौ मातां कल्या-
भवति क्षतुमती गन्धर्वश्च प्रत्युपस्थितो भवति । एतेषां त्रयाणां स्थानानां संमुखीभावा-

1) B परिस्कार०, DP corr.

2) MS गृह्यपति आ०

3) MS ते[77b]न चास्य, as if तेन introduced the standing phrase commemorative of the householder's marriage etc. But this passage is wanting here, as appears not only from the Tibetan, but also from the periphrase in Ratnāv., nr. 10 (f. 81b 1).

4) B ऋस्थित अ० and *infra*, I. 12 ऋवर्त्तिन अपि.

5) MS समुदितो (D ऋद्वितः).

6) MS ऋपतेष्यमापुत्रमिति.

त्पुत्रा ज्ञापते डुक्तिरश्च ॥ स चैवमायाचनपरस्तिष्ठत्यन्यतमश्च सत्त्वो अन्यतमस्मादेव-
निकायाच्छुला^(१) तस्य प्रज्ञापत्याः कुनिमवक्रात्माः । पञ्चवेणिका धर्मा एकत्वे पण्डितज्ञा-
तोपेमातृप्राप्ते । कतमे पञ्च । रक्तं पुरुषं ज्ञानाति विरक्तं पुरुषं ज्ञानाति । कालं ज्ञानाति
शतुं ज्ञानाति । गर्भमवक्रात्मां ज्ञानाति । यस्य सकाशादर्भे^(२) विक्रामति तं ज्ञानाति । द्वारकं
ज्ञानाति द्वारिकां ज्ञानाति । सचेद्वारको भवति दक्षिणं कुनिं निश्चित्य^(३) तिष्ठति ॥ सा ५
आत्मनाः स्वामिन आरोचयति । दिष्ट्यार्थपुत्र वर्धसे ग्रापन्नसत्त्वास्मि संवृत्ता यथा च मे
दक्षिणं कुनिं निश्चित्य^(४) तिष्ठति नियतं द्वारको भविष्यतीति । सो अप्यात्मनाः^(५) पूर्वकायम-
त्युन्नमय्य दक्षिणं बाङ्गमभिप्रसार्य उदानमुदानपति । अप्येवाहं चिरकालाभिलषितं पुत्रमुखे
पश्येयं ज्ञातो मे स्यान्नावज्ञातः कृत्यानि मे कुर्वित भृतः प्रतिबिभृयाद्यायां प्रतिपद्येत
कुलवंशो मे चिरस्थितिकः स्यादस्माकं चात्यतीतकालगतानामल्पं वा प्रभूतं वा दुनानि १०
दत्ता पुण्यानि कृत्वास्माकं नाम्ना दक्षिणामदेव्यते । इदं तपोर्पत्रतत्रोपपन्नयोर्गच्छतोर-
नुगच्छत्विति । आपन्नसत्त्वां चैनां विदित्वोपरिप्रासादतल्लगतामपन्नितां धारयति शीति
शीतोपकरणैरुष्णो^(१०) उष्णोपकरणैर्व्यप्रज्ञसैराकृर्नातितिक्तैर्नात्यन्नैर्नातिलवणैर्नातिम-
धुर्नातिकटुकैर्नातिकषणैस्तिक्तौल्लवणामधुरकटुककषणायविवर्जितैराकृर्हार्धकृर-

1) Ex conject., cp *supra*, I, p. 14 n. 4, p. 196, 6, MS तस्याः.

2) MS °र्भमवक्रामति.

3) MS निसृत्य

4) Visarga wanting in MS.

5) MS °तमनापूर्वका°.

6) MS °भृयाद्याया°.

7) MS चात्यतीतैः.

8) B देव्यते, D corr.

9) Anusvāra wanting in MS.

10) MS °रुष्णो.

11) In MS this is wholly corrupt; MS has °कषणैर्नात्यन्नैलवणा°. After तिक्ता had disappeared by the depravation of the text, some copyist must have inserted that word between कटुक and कषणाय where it has its place in MS.

विभूषितगात्रीमप्सरसमिव नन्दनवनविचारिणीं मध्यान्मञ्चं पीठात्पीठमनवतरत्तीमधरां⁽¹⁾
भूमिम् । न चास्याः किञ्चिद्मनोज्ञशब्दश्वरणं यावदेव गर्भस्य परिपाकाय ॥

साष्टानां वा नवानां वा यासानामत्ययप्रसूता । दारको जातो⁽²⁾ भिन्नपो दर्शनीयः
प्रासादिवाः सर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेतः पाणिद्वये चास्य लक्षणाहृतं कर्मविपाकज्ञं दीनाराघ्यम् ।

६ यदा तदपनोतं भवति तदा ग्रन्थत्प्रादुर्भवति ॥ तस्य ज्ञातो ज्ञातिमहं कृला नामधेयं व्यव-
स्थाप्यते किं भवतु दारको⁽³⁾ नामेति । ज्ञातय ऊचुः । यस्मादस्य ज्ञातमात्रस्य पाणिद्वये
लक्षणाहृतं कर्मविपाकज्ञं दीनाराघ्यं प्राडुर्भूतं तस्मादवतु दारकस्य क्षिरएयपाणिहिति
नामेति ॥ क्षिरएयपाणिदारको इष्टाभ्यो धात्रीभ्यो दत्तो⁽⁵⁾ द्वाभ्यांसंधात्रीभ्यां द्वाभ्यां ज्ञी-
रधात्रीभ्यां द्वाभ्यां मलधात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् । सो इष्टाभिर्धात्री-
१० भिरुन्नीयते⁽⁶⁾ वर्थ्यते जोरेण दग्धा नवनीतेन सर्पिषा सर्पिमणेनान्यैश्चोत्तसोत्तसैरुपकरण-
विशेषैराणु वर्धते क्रुदस्थमिव पङ्कजम् ॥ स आद्वो भद्रः⁽⁸⁾ कल्याणाशय आत्महितपरद्वित-
प्रतिपन्नः कारुणिको महात्मा धर्मक्रामः प्रजात्रत्सलः । स यदा वीथीमवतीर्णो भवति
तदा अमणाब्राह्मणकृपावनीपकान्दृष्टा पाणिद्वयं प्रसारयति । ततो लक्षणाहृतस्य क्षि-
रएयसुवर्णस्य राशिः प्राडुर्भवति येन तान्संतर्पयति । तस्य यशसा सर्वा आवस्ती
१५ आपूर्णा ॥

यावद्विरएयपाणिदारको उपरेण समयेन ज्ञेतवनं निर्गतः । अथासौ दर्दश बुद्धं भग-

1) MS °रत्तीमवतरभूमिं. Cp. *supra*, I, 197, 7. A variant is *adharimām bhūmim*, as is found *supra*, I, 15, 6 and Divy. 99, 15.

2) MS ज्ञात अभिं.

3) D fills up the gap.

4) B प्राडुभू०, DP corr.

5) MS दत्ता०.

6) MS द्वाभ्यांसंत्स०, as usual.

7) Ex conject.; MS वर्द्धते०.

8) B भद्रक०, D corr.

वत्तं द्वात्रिंशता महापुरुषलक्षणौः समलङ्घतमशीत्या चानुव्यज्ञनैर्विराजितगात्रं व्यामप्र-
भा॥७८॥लङ्घतं पूर्यसकृत्तातिरेकप्रभं जङ्गममिव रत्नपर्वतं समततो भद्रकं सकृदर्शनाच्चानेन
भगवतो गतिके चित्तं प्रसादितं प्रसादातश्च भगवतः पादाभिवन्दने कृत्वा पुरस्तात्विषष्ठो
धर्मश्ववणाय । ततो एस्य भगवता धर्मो देशितः ॥ स श्वायुष्मतमानन्दमिदमवोचत् । इच्छा-
न्यहृमाचार्य भगवतः सश्वावकसङ्घस्य भक्तं कर्तुमिति । ^(१)स्थविरानन्देनोक्तो वत्स कार्षपिण्डोः ५
प्रपोजनमिति । ततो क्षिरएथपाणिना बुद्धप्रमुखस्य भिन्नुसङ्घस्य पुरस्तात्स्थवा पाणिद्वयं
प्रसार्य क्षिरएथप्रत्युर्वर्णस्य महात्राशः ^(२)स्थापितो यं दृष्ट्वा सङ्घस्थविरो ऽन्ये च भिन्नवः स्थ-
विरानन्दश्च परं विस्मयमापन्नाः ॥ ततो क्षिरएथपाणिर्दर्शको बुद्धप्रमुखं भिन्नुसङ्घं भोज-
पिता भगवतः पुरस्तात्विषष्ठो धर्मश्ववणाय । तस्य भगवता श्रावणानुशयं धातुं प्रकृतिं च
ज्ञात्वा तादृशी चतुर्यसत्यसंप्रतिवेदिंकी धर्मदेशाना कृता यां श्रुत्वा क्षिरएथपाणिदा- १०
रेकेण विंशतिशिखारसमुद्गतं सत्कार्यदृष्टिशैलं ज्ञानवशेण भिन्ना ^(३)श्रोतापत्तिफलं साक्षा-
त्कृतम् । दृष्टसत्यो ज्ञातोनां ^(४)भागसंविभागं कृत्वा ^(५)श्रीमण्ड्राह्मणकृपणावेनोपकान्संतर्प्य
मातापितरावनुज्ञाय भगवच्छासने प्रब्रजितः ॥ तेन युद्धमानेन घटमानेन व्यायच्छमानेन-
दमेव ^(७)पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदित्वा सर्वसंस्कारगतोः शतनपतनविकरण-
विध्वंसनधर्मतया पराकृत्य सर्वज्ञेशप्रकृतादर्दृवं साक्षात्कृतम् । अर्कन्संवृत्तेवधातुकवी- १५
तरागः समलोष्टकाच्चन श्रावणपाणितलसमविज्ञो वासीचन्दनकल्पो विद्याविद्यारिता-
एडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभल्लोभे ^(८)सत्कारपराङ्मुखः सेन्द्रोपेन्नाणां देवा-
नां पूज्यो मान्यो उभिवाद्यश्च संवृत्तः ।

1) B स्थविरो, D corr.

2) I have adopted the correction of D. B has स्थापयितो.

3) MS श्रोताप.

4) B भोग, P corr.

5) B श्रवण, P corr.

6) BC यन्त्रियकान्सं. Cp supra, p 37 n. 1.

7) MS दमेव.

8) DP add the missing syllables.

भित्तवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवतं पप्रच्छुः । कानि भृत्य क्षिराय-
पाणिना कर्माणि कृतानि येनास्य पाणिहये लक्षणाहृतं दीनारदयं जातं प्रब्रह्म चार्क्ष्वं
साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाहृ । क्षिरायपाणिनैव भित्तवः पूर्वमन्यामु जातिषु कर्माणि
कृतान्युपचितानि लब्धतेभाराणि परिणतप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्येभावीनि ।
५ क्षिरायपाणिना कर्माणि कृतान्युपाचतानि को ऽन्यः प्रत्यनुभविष्यतीति । न भित्तवः कर्मा-
णि कृतान्युपचितानि बाक्ये पृथिवीधातौ विपच्यते नाभ्यातौ न तेजोधातौ न वायुधाता-
वपि⁽¹⁾ तूपातेष्वेव स्कन्धधात्रापतनेषु कर्माणि कृतानि विपच्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि⁽²⁾ ।

सामप्तो प्राप्य कालं च फलति खलु देक्षिणाम् ॥

१० भूतपूर्वं भित्तवो उत्तीते ऽध्वन्यस्मिन्ब्रेव भद्रके कल्पे विंशतिवर्षसहस्रायुषि प्रजायां
काशयपो नाम सम्यकसंबुद्धो लोक उद्पादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविद्वनुत्तरः
पुरुषदम्यसारधिः शास्त्रा देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स वाराणसीं नगरीमुपनिषित्य⁽³⁾
विद्वर्ति कृषिपतने मृगदावे । अथ काशयपः सम्यकसंबुद्धः सकलं बुद्धकार्यं कृतेन्द्रनक्षया-
दिवाग्निर्निरूपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृतः । तस्य राजा कृकिणा⁽⁴⁾ शरीरे शरीर्घूर्जां
१५ कृत्वा समत्योजनश्चतूर्ळमय स्तूपः प्रतिष्ठापितः क्रोशमुच्चलेन । तत्र च स्तूपमहे वर्तमाने
घूतकरेण दीनारदयं तस्मिन्स्तूपे यद्यां समारोपितम् । ततः पादयोर्निर्पत्य प्रणिधानं
कृतवान् । यत्र यत्र जायेयं तत्र तत्र हस्तगतेनैव सुवर्णेनेति ॥

1) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

2) MS कर्माणिकल्पशतैरपि, the former अपि having been omitted, cp. *supra*, I, p. 74 n. 13.

3) MS °निसृत्य.

4) कृषिना in P (see Feer, p. 316, n. 1) is due to a mistake of the copyist, MS has कृकिना (sic).

5) MS चतुर०.

6) MS घूत०. — According to Ratnāv., he made this offering to the *yasti*, when it was erected.. 7) MS जायेयै.

भगवानाहृ । किं मन्यध्वे भिन्नवो यो ज्ञाते तेन कालेन तेन समयेन धूतकर आसी-
दयं स हिरण्यपाणिः । परनेन स्तूपे दीनारदयं समारोपितं तेनास्यैवंविधो विशेषः
संवृत्तः । यत्प्रणिधानं कृतं तेनेदानोर्मर्हत्वं साक्षात्कृतम् । इति हि भिन्नव एका-
त्कृष्णानां कर्मणोर्मेकात्कृष्णो विपाक एकात्तशुक्लानामेकात्तशुक्लो व्यतिमिश्राणां व्य-
तिमिश्रस्तस्मात्तर्हि भिन्नव एकात्कृष्णानि कर्मणायपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्तशुक्लो- ५
ष्वेव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः शिन्नितव्यम् ॥

इमवोचद्वग्वानात्तमनसस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) MS धूतः.

2) B कर्मणामकां, CDP corr.

त्रिपिट इति ८४ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुस्वत्तो मानितः [78 b] पूजितो राजभी राजमात्रैर्घनिभिः पौरैः
अष्टिभिः सार्ववहैर्वैर्नगीर्यज्ञेरसुर्गरुडेः किन्नरैर्महोरगैरिति देवनागयनामुरगरुडकि-
वरगल्लोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लाभी चीवरपिण्डपातशयनासनग्ना-
५ नप्रत्ययमीषद्यपरिष्काराणां सग्रावकसङ्गः आवस्त्यां विकृतिं ज्ञेतव्ये इत्याधिपिण्डद-
स्थारमे । तेन खलु सगेन आवस्त्यां राजा प्रसेनजित्कोशलो⁽¹⁾ राज्यं कारपति ऋषेः च
स्फीतिं च ज्ञेन चाकीर्णवङ्गजनमनुष्यं च प्रणात्कलिवालहुतिम्बडमरं तस्वाररोगापगतं
शालोनुगोमदिष्यीसंपन्नं प्रियमिवैकपुत्रकं राज्यं पालयति । यावद्सौ देव्या सह क्रीडति
रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रग्माणास्य परिचारपतः पत्नी आपन्नमहा संवृता ।
१० साष्टानां वा नवानां वा मासानामत्ययात्प्रमूला । दारको ज्ञातः क्राषाण्यवस्त्रं प्रावृत्य श्रम-
णवेष्यद्यारी ज्ञातिस्मरश्च । स ज्ञातमात्रः पृच्छति किं भगवानिकैव आवस्त्यां शारिपुत्र-
मौद्र्यायनकाण्यपानन्दप्रभृतयो वा मद्भाग्यावका इति । ततो इस्य माता विस्मयहृष्पूर्णा
कथयति । पुत्रवा भगवानिकैव आवस्त्यां मक्षाश्रावकाश्चेति ॥ यावदेषो र्थो राज्ञः प्रसेन-
१५ भित्रितो निवेदितः । ⁽⁴⁾पुत्रस्ते ज्ञातः ॥ काषाण्यवस्त्रं प्रावृत्य श्रमणवेष्यद्यारी ज्ञातिस्मरश्च । स
२० भगवतो मक्षाश्रावकाणां च प्रवृत्तिमन्वेष्यत इति ॥ ततो राजा प्रसेनजिता तस्यानुग्रहार्थं
भगवान्सग्रावकसङ्गे भक्तेनोपनिमत्तितः ॥ अथ भगवान्भिन्नुगणपरिवृतो भिन्नुसङ्गपुर-

1) B °कोशलो, D corr.

2) B उम्बृतमरं, P corr.

3) MS °वेश°, and likewise in the sequel.

4) As to this necessary addition, which restores the purport, if not the very words lost in the tradition of manuscripts, cp. Feer's note on p. 318. The Tibetan has 聰·素·舍·.

स्कृतो येन राजा: प्रसेनजितो भक्ताभिसारस्तेनोपसंक्रान्त उपसंक्रम्य पुरस्ताद्वित्तुमङ्गस्य
प्रज्ञस एवासने निषष्ठः। ततो राजा प्रसेनजित्कौशलः⁽¹⁾ पुत्रमुत्सङ्गे कृत्वा भगवतो दर्शयति।
अथ मे भगवन्पुत्रो ज्ञातमात्र एव भगवत्तं स्मरति महामावकांशेति ॥ ततो भगवास्तं
कुमारमामन्त्रयते । आरोग्यं ते त्रिपिटेति ॥ स कथयति । वन्दे तथागतमर्हतं सम्यकसंबु-
द्धमिति ॥ ततो राजा प्रसेनजित्परं विस्मयमापनः ॥

यदा सप्तवर्षो ज्ञातस्तदा भगवद्वासने प्रब्रजितस्तैरेवं काषायैः प्रावृत्तः ॥ तेन
युज्यमानेन घटमानेन व्याथच्छमानेनेदमेव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदिवा सर्व-
संस्कारगतीः शतनपतनविकरणविघ्वंसनर्घमतया पराहृत्य सर्वज्ञेशप्रकृणादर्हत्वं सा-
क्षात्कृतम् । अर्हन्संवृत्त्वैधातुक्रवीतरागः समलोष्टकाच्चन आकाशयाणितलसमचित्तो वा-
सीचन्दनकल्पो विद्याविद्यारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभस- 10
त्कारपराङ्गुष्ठः सेन्कोपेन्द्राणां देवानां पूज्यो मान्यो अभिवाद्यश्च मंवृत्तः ॥

भिन्नवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत त्रिपिटेन
कर्माणि कृतानि येन काषायवस्त्रप्रावृत्तो⁽²⁾ ज्ञातः श्रमणवेषधारो ज्ञातिस्मरः प्रब्रज्य चार्हन्वं
साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाह । त्रिपिटेनैव भिन्नवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्यु-
पचितानि लब्धसंभाराणि परिणातप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावोनि । त्रि- 15
पिटेन कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि कृता-
न्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विपद्यते⁽⁴⁾ नाब्धातौ न तेजोधातौ न वायुधातावपि⁽⁵⁾ तूपा-
तेष्वेव स्कन्धधात्रापतनेषु कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यशुभानि च ।

1) MS कोशलो पुत्रं (D कौ०).

2) P has here °तस्तैचकाषायैः (cp. Feer, p. 319 n. 1). The good reading in B and its other copies agrees with the Tibetan translation. Likewise, *infra* p. 80, 6, P alone has कृमिन (Feer, ll. n. 2), whereas the other MSS have कृकिनः.

3) B प्रावृत्तो, D corr.

4) B नाब्धाधौ, DP corr.

5) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

न प्रणाश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामयों प्राप्य कालं च फलति खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं भित्तिं जीते इद्यनि अस्मिन्ब्रेव भद्रके कल्पे विंशतिवर्षसहस्रायुषि
प्रजायां काश्यपो नाम सम्यक्सेबुद्धो लोक उद्यादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकवि-
द्युत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्त्रादेवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स वाराणसीं नगरीमुप-
निश्चित्य॑ विकृति ऋषिपतने मृगदावे ॥ यावद्भाज्ञः कृकिणः पुत्र ऋषिपतनं गतः । व्रथासौ
दर्श बुद्धं भगवत्तं द्वात्रिंशता मल्लायुरुषलक्षणौः समलङ्घतमशीत्या चानुव्यञ्जनैर्विशित-
गात्रं व्यामप्रभालङ्घतं [79a] सूर्यसहस्रातिरेकप्रभं ब्रह्ममिव रत्नपर्वतं समततो भद्रकं सह-
दर्शनाच्चास्य प्रसादो ज्ञातः । स प्रसादज्ञातो भगवतः पादभिवन्दनं कृत्वा पुरस्तान्निषेषो धर्म-
10 अवण्याय । तस्य भगवता आशयानुशायं धातुं प्रकृतिं च ज्ञात्वा तदृशी संसारवैराग्यकी
धर्मदेशना कृता यां श्रुत्वा संसारे दोषदर्शी निर्वाणे गुणदर्शी भूत्वा राजानं विज्ञापयामास ।
अनुज्ञानीक्षि मां तात भगवच्छासने प्रब्रजिष्यामीति ॥ राजोवाच । न शक्यमेतन्मया कर्तुं
यस्माते युवराजाभिषेको नचिरेण भविष्यतीति ॥ कुमारः कथयति । अलं मे राज्येन बद्ध-
दोषद्वृष्टधर्मसंपन्नेनावश्यमेवाद्यं भगवच्छासने प्रब्रजिष्यामीति ॥ स पित्रा नानुज्ञातः ।
15 तेनेको भक्तच्छेदः कृतः । ही⁽²⁾ त्रयो वा यावत्षङ्कृतच्छेदः कृताः ॥ ततो इस्य वयस्यै राजा
विज्ञप्तः । देव⁽³⁾ अनुज्ञानीक्षि कुमारं प्रब्रजितुं⁽⁴⁾ मा कैव कालं करिष्यतीति ॥ ततो राजा
पुत्रः⁽⁵⁾ प्रतिज्ञां कारितस्तावते इस्माकं दर्शनं न देयं यावत्तयः पित्रा अधीता इति ॥ याव-
दसौ पितरमनुज्ञाप्य भगवच्छासने प्रब्रजितः ॥

1) MS °निमृत्य.

2) Ex conject., cp. *infra*, avad. nr. 90, B f. 85 b; MS देवत्रयो वा (P द०).

3) B देवै^३ अनुज्ञा०, the interlinear म is evidently a wrong correction of a sec. m., in the copies it has been put instead of अ.

4) Anusvāra wanting in MS.

5) B राज्ञाय प्रति०, the sign ° refers to the bottom of the page, where we find पुत्रा to be inserted here. Hence all the copies have राज्ञा पुत्राय प्रति०. But the corrector meant पुत्रा (an alteration of पुत्रः) should be put for प, not before य.

तेन पुद्यमानेन घटमानेन व्यायच्छमानेन नचिरेण त्रयः पिटका अधीताः । ^(१) पुक्तमु-
क्तप्रतिभानी धार्मकविकः संवृत्तः ॥ तस्यैतदभवत् । यन्महां पूर्विकां प्रतिज्ञां निर्पातयेष-
मिति । स पितुः सकाशं गतः । स पृष्ठश्च किं पुत्रास्ति किञ्चिदधीतमिति ॥ तेनोक्तं त्रयः
पिटका इति ॥ ततस्तेन पितुस्तादशी धर्मदेशना कृता यां शुक्ता राजा आत्मनाः संवृत्तः ।
ततः प्रसादाजातः कथयति । पुत्र केन ते प्रयोजनमिति ॥ तेनोक्तम् । इच्छाम्यहं भगवत्ते ५
सश्चावकसङ्घमुपनिमह्य षड्गः परिष्कारेराच्छादयितुमिति ॥ राजा कथयति । यथेष्टं
कुरुष्व विस्तीर्णं राजकुलमिति ॥ ततस्त्रिपिटेन भगवान्विंशतिसङ्ख्यपरिवारः प्रणोते-
नाह्वरेण संतर्पित एवैकश्च भित्तुः षड्गः परिष्कारेराच्छादितः ॥ ततः पादपोर्निपत्य
प्रणिधानं कृतम् । यन्मया इदानीं कृच्छ्रेण प्रब्रह्मा प्रतिलब्धा तथागते च सश्चावकसङ्घे-
काराः कृता अनेनाहं कुशलमूलेन चित्तोत्पादेन देयर्थमपरित्यगेन च पत्र पत्र जापेयं तत्र १०
तत्र कापायवस्त्रप्रावृत्त एवं श्रीमणवेषधारी जातिस्मरश्च स्थामिति ॥

1) Ex conject., cp. Divy. 829, 2 and 6. 493, 8 — in both places the two adjectives are accompanied by त्रिपिट as their samānādhikarana —; MS पुक्तमुक्ता अभिलाषी धार्मकविकः. It is evident that अभिलाषी is badly corrupted; from the comparison with the places quoted from Divy., which likewise apply to monks and nuns thoroughly acquainted with the Tripitaka and able to exponund the Law and to preach on its topics, the correction is very probable. That the third term must signify 'power of expounding' appears from its Tibetan equivalent རྒྱྲ ཡ རྒྱྲ ཡ རྒྱྲ ཡ (preaching, expounding); the whole sentence is rendered thus: རྒྱྲ ཡ | Cp. also Childers, s v., Kern, *Manual of Indian Buddhism*, p. 60, n. 2 and Cikṣasamuccaya (ed. Bendall) 15, 13 foll., where from the Adhyācayasaṃcodanasūtra is quoted a passage illustrative of the meaning of *pratibhāna*.

The corresponding cloka in R (f. 201 a 8) runs as follows:

पुक्तमुक्तविधानशः सर्वप्राप्तविशारदः ।
त्रिपानसमुपादेषा सद्धर्मकविताभवत् ॥

kathitā is here carelessly put for *kathayitā*.

2) Visarga wanting in MS.

3) MS जापेयं. Cp. *supra*, p. 76, 17.

4) MS एवं. 5) B अवण०, P corr.

भगवानाहुः । किं मन्यस्वे भिन्नवो यो ऽसौ तेन कालेन तेन समयेन कृकिणः पुत्रो
ज्ये त्रिपिदः । तेनैव हेतुना शाष्टे राजकुले पुत्रो जातो ऽभिदृप्तो दर्शनीयः प्राप्तादिको जा-
तिस्मरश्च संवृत्तः । इति हि भिन्नव एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एका-
त्तशुल्कानमेकात्तशुल्को व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्हि भिन्नव एकात्तकृष्णानि
५ कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्रणि चैकात्तशुल्केष्वेव कर्मस्वामोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः
शिक्षितव्यम् ॥

इदमवोचद्गवानात्तमनसस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) The greater part of the arguments put forth in the identification seems to have been lost before the time when the text was translated into Tibetan. The Tibetan text closely agrees here with the transmitted original. The paraphrase of R supplies for that wanting portion this cloka: यदनेन पुरा तत्र काश्यपशासने
मुदा । कारा (sic) कृता प्रणतैवं प्रणिधानं कृतं तथा (f. 201 b 6).

2) So P. But in BCD °जात अभि°.

3) B °अस्तस्तात्तर्हि, DP corr.

यशोमित्र इति ८५ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमन्त्रैर्धनिभिः पौरैः
शेषिभिः सार्थवाहैर्देवर्नार्गिर्यक्तेरसुरैर्गरुडैः किञ्चर्महोरगैरिति देवनागयनासुरगरुडकि-
न्नप्रमहोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लाभी चीवरपिएउपातशयनासननग्ना-
नप्रत्ययमैषज्यपरिज्ञाराणां सशावकासङ्घः आवस्त्यां विकृतिं ज्ञेतवने ज्ञायपिएउ- ५
स्यारामे । आवस्त्यामन्यतमस्सार्थवाक्षं आद्यो मक्षाधनो मक्षभोगो विस्तीर्णविशालय-
रियक्तो वैश्ववणाधनसमुदितो वैश्ववणाधनप्रतिस्पर्धा । तेन सदृशात्कुलात्कालत्रमानीतम् ।
स तथा सार्थं क्रीडति रमते परिचारयति ॥ तेन खलु समयेन डुर्भिदमभूत्यृच्छ्रम् । कात्ता-
रडुर्लभ्यः^(१) पिएउको पाचनकेन । नैमित्तिकैश्च निर्दिष्टे देवो न वर्षिष्यतीति ॥ पावत्सा-
र्थवाक्यपत्री श्रापनसज्जा संवृत्ता । साषानां वा नवानां वा मासानामत्ययात्प्रसूता । द्यारको १०
ज्ञातो अभिव्ययो दर्शनीयः प्रासा[७९६]दिक्ःः सर्वाङ्गोपतः । यत्र च दिवसे द्यारको ज्ञातस्तत्रैव
दिवसे ज्ञावृष्टिर्भया । तस्य पश्चात् सर्वां आवस्ती श्रापूरिता ॥ तस्य ज्ञातो ज्ञातिपहं
कृत्वा नामधेयं व्यवस्थाप्यते किं भवतु द्यारकस्य नमेति । ज्ञातय ऊचुः । पस्मादस्य
सपत्नाम्यशो विसृतं^(२) तस्मादवतु द्यारकस्य यशोमित्र इति नामेति ॥ यशोमित्रो द्यारको
अष्टाभ्यो धात्रीभ्यो दत्तो द्वाभ्यां^(३) संघात्रीभ्यां द्वाभ्यां ज्ञीरधात्रीभ्यां द्वाभ्यां मलधात्रीभ्यां

1) B °मन्यत्तम°, DP corr.

2) Cp. PW, I, s. v. अतिडुर्लभ्य and Pāṇini VII, 1, 68 न सुदुभ्या केचलाभ्याम्.
Patañjali, when discussing this sūtra, does not mention this case of *su* (or *dus*) + *labh* + the kṛt *hal*, if the whole word is employed as the latter member of a tatpuruṣa.

3) Ex conject.; MS सर्वश्चां (D सर्वश्चां).

4) MS विसृतस्तस्मां.

5) So D; B has द्यारकमष्टा°.

6) MS द्वाभ्यांमत्सम°.

द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् । सो इष्टाभिर्धात्रीभिरुन्नीयते वृद्ध्यते ज्ञोरेण दधा
नवनीतिन् सर्पिषा सर्पिषमएडेनान्यैशोत्सोत्सैस्तपकरणविशेषैराशु वर्धते क्रुद्दस्थमिव
पङ्कजम् ॥

यदा पशोमित्रो महान्संवृत्तस्तदा ब्रेतघनं निर्गतः केनचिदेव करणीयेन । अथासौ
५ ददर्श बुद्धे भगवत्तं द्वात्रिंशता महापुरुषबलज्ञाणैः समलङ्घतमशीत्या चानुव्यज्ञनैर्विराजि-
तगात्रं व्यामप्रभालङ्घतं सूर्यसक्षातिरेकप्रभं ब्रङ्गममिव रत्नपर्वतं समन्ततो भद्रकं सह-
दर्शनाच्चास्य प्रसादो ब्रातः । प्रसादब्रातो भगवतः पादाभिवन्दनं कृत्वा पुरस्तान्निषेषो
धर्मश्रवणाय । तस्य भगवता तादृशी संसारवैराग्यिकी धर्मदेशना कृता यां श्रुत्वा संसार-
दोषदर्शी निर्वाणगुणदर्शी भूत्वा मातापितरावनुज्ञाप्य भगवच्छासने प्रत्रजितः । तेन युद्ध-
१० मानेन घटमानेन व्यापच्छमानेनेदमेव पञ्चगण्डके संसारचक्रं चलाचलं विद्वा सर्वसंस्का-
रणतोः शतनपतनविकरणविध्वंसनधर्मतया पराहृत्य सर्वज्ञेशप्रक्षाणादर्क्षं साक्षा-
त्कृतम् । अर्क्षन्संवृत्तैधातुकवीतरागः समलोष्टकाच्चन आकाशपाणितलसमचित्तो वा-
सीचन्दनकल्पो विद्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभस-
त्कारपराङ्गुखः सेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूर्यो मान्यो ऽभिवाद्यश्च संवृतः । तस्य देष्ट्राभ्या-
१५ मष्टाङ्गोपेतं पानीयं प्रस्तवति येनास्य तृष्णा न बाधते । यदा निदाघकाले भिन्नवस्तृष्णार्ताः
पानकस्याथे^(१) सङ्घमवतरति तदाप्यसौ नावतरति ॥ ततो ऽस्य सुप्रेमका भित्तवः पृच्छति
केन हेतुना भवतस्तृष्णा न बाधत इति ॥ स कथयति । ^(२) मैताभ्यां देष्ट्राभ्यामष्टाङ्गोपेतं
पानीयं प्रस्तवति येन न मे तृष्णा बाधत इति^(३) ॥

1) MS वृद्धते, as usual.

2) Ex conject.; MS °कस्यार्थि.

3) Cp. Feer, p. 323 n. 5.

4) Ex conject.; B मत्रोत्तर्त्त्वां, which has become variously corrupted in the three copies.

5) MS has after इति a superfluous akṣara हि.

भित्तवः संशयजाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रस यशो-
मित्रेण कर्माणि कृतानि धेनाभिहृपो दर्शनीयः प्रासादिकः दंष्ट्रात्तराच्चाष्टङ्गोपेतं पानीयं
प्रम्बवति प्रब्रह्म चार्हुद्वै साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाह । यशोमित्रेणिव भित्तवः पूर्वम-
न्यासु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्ध्यसंभागाणि परिणतप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युप-
स्थितान्यवश्यंभावीनि । यशोमित्रेण कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्यनुभवि- ६
ष्यति । न भित्तवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विपच्यते नाव्यातौ न
तेजोधातौ न वायुधातावपि ^(१) तूपात्तेष्वेव स्कन्दधातावायतनेषु कर्माणि कृतान्युपचितानि
विपच्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणाश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामयो प्राप्य कालं च फलति खलु देक्षिनाम् ॥

10

भूतपूर्वं भित्तवो ज्तीते ज्यवन्यस्मिन्नेव भद्रके काल्पे विंशतिवर्षसहस्रायुषि प्रजायां
काश्ययो नाम सम्यकसंबुद्धो लोक उद्यादि विवाचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुतरः
पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । ^(२) वाराणसो नगरीमुपनि-
श्रित्यै विकृति ऋषिपतने मृगदावे । यावदन्यतरः श्रेष्ठिपुत्रो ज्यतरस्य वृद्धभित्तोः
सकाशे प्रत्रजितः । सो ज्लसो नेच्छति ^(३) समया चारिकां चरितुम् । ततः सब्रह्मचारिभिः १५
स्थविरस्थोपस्थायको दत्तः । स उपस्थायकमात्मानं मला वृद्धतराणां भिन्नूणां सकाशा-
डपस्थानं स्वीकरोति । तस्याकुशलम्^(४) ज्ञान्यपर्यक्तानि ॥

यावदपरेण समयेन गून्यं पतितः । स्थविरेणास्य वैव्योपदेशाहृतं पानाय दत्तम् । ^(५)

1) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

2) D adds the missing pronoun.

3) MS °निसृत्य.

4) Ex conject.; MS समचारिकांचवत्तं (D °चरतं). Cp. Feer, p. 324, 2 «il.... n'avait aucune préférence pour ceux avec qui il se trouvait».

5) Ex conject.; MS संरात्रौ.

रात्रौ तृष्णा त्रासितः¹⁾ स्वकं कमएडलुकमुपगृह्य पानीयं पास्यामीति पश्यति निरुदकम् । एवमाचोर्पेषाद्यायानाम् । यावत्साङ्किं पानीयमएडपमघतीर्णः । तदपि निरुदकं पश्यति । याववदीचारिकामवतीर्णः । सापि निरुदका संवृत्ता ॥ स उद्धिगः स्वकानां²⁾ सञ्ज्ञाचारिणामुद्देशनार्थं अद्वादेयस्य च गुरुवसंदर्शनार्थं । नदीचारिकायाः पारे वृत्ताः । तत्र शाटकं 5 ब्रह्मा समभिन्नः स्वकर्माणि मेमत्यवेत्य कर्मप्रतिसरणावस्थितः ॥ यावद्वितीये दिवसे प्रभातायां रजन्यामेतद्वात्तं सञ्ज्ञाचारिणामारोचयति । ततो इत्य तसञ्ज्ञाचारिणाः प्रेतकरणां³⁾ श्रुतोद्धिग़ा इतश्चामुतथारोचयितुमारब्धाः ॥ ततो इत्य उपाध्यायेन पानीयमुपना-

1) Ex conject.; MS तृष्णात्रामितः (D चामितः).

2) B स्वकं कौरूकं, the sign refers to the bottom of the page, where मएड is written to be inserted before रु. As to रु for ल्, cp. *supra*, I, 53 n. 3, 55 n. 6, 69 n. 7; C कमएडरुस्तमुप०, D कमएडलुमुप०, P मएडकरुकमुप.

3) I have adopted the correction of D; B स्वञ्ज्ञाह०

4) On *graddhādeya* cp. *Divy.* 896, 27. 571, 6 and *Qikṣāsamuccaya* (ed. Bendall) 187, 17 foll.

5) MS नदीचारकायाः, but cp. l. 3 and *infra*, avad. nr. 89, B f. 85 a.

6) I have followed P; B प्रतिशरणाह०. I think *pratisarana* is a would-be sanskritization of some pāli (or prākṛit) word *patisarana* = skt. *pratismarana*. It is possible, but less probable, that the transmitted form is a depravation of original *pratismr̥णा*०. In Tibetan *karmapr.* has been translated thus: དྲྡྷླྷ ཡྤླྷ རྩླྷ རྩླྷ རྩླྷ ।

7) Cp. *supra*, I, p. 29 n. 9. A few lines lower (p. 87, 4) *vṛttānta* is a masculine again.

8) If the reading is right, the meaning must be 'doing as a preta'. One might think of *pretakāraṇām* (torment of a preta, preta-torment). The Tibetan translation does not lead in that direction, it has རྩླྷ རྩླྷ — *as in caso apud Feer*, p. 324, 20. That, on the other hand, something like 'preta-hood' or 'preta-suffering' is meant and *pretakāraṇām* is accordingly to be considered as the true reading, may be inferred from its Chinese equivalent. Though the Chinese translation of the passage from यावद्वितीये to पानीयमुपनामितम् — for which I am indebted to my friend Prof. De Groot — is, as usual, a very free rendering with modifications, it runs thus: «the other morning he told the matter to his chief, who after hearing his story, spoke: 'the suffering happened to you is somewhat similar to that of the Pretas; now take the water in my waterpot'».

मितम् । तदपि न पश्यति । तेनापि संविग्नेन भगवतः काश्यपस्थ निवेदितम् । भगवता काश्यपेनोक्तो ^(१) गण्डीराकोव्यतामिति ॥ तत उपधिवारिकेण गण्डीराकोट्टिता । बुद्धप्रमुखो भिन्नुसङ्घः संनिपतितः ॥

एष वृत्ताक्तो वाराणस्यां नगर्या समत्ततो विसृतः । ततो ज्ञेकानि प्राणिशतस्कृ-
म्नाणि संनिपतितानि ॥ यावद्गुपाध्यायेन वृद्धाते निषादपित्रा उद्कपूर्णा कुपिडका^(२) ५
दत्ता । वत्सैतत्पानीयं^(३) सङ्घे चार्येति ॥ स प्रत्यक्षफलदर्शी तेनैव संवेगेन बुद्धे भगवति
आवकेषु च प्रसादमुत्पाद्य तीव्रेणाशयेन तडुदकं सङ्घे चारितवान् । ततो भगवता तस्यानु-
ग्रहीर्थं गजभुजसदृशं बाङ्गमभिप्रसार्य भीतानामाशासनकरेण करेण ॥ तडुदकं गृहीतं मक्षा-
आवकैश्च न च ज्ञोयते । यावत्सर्वसङ्घे चारितं तदापि न ज्ञोयते ॥ तदत्यहुतं देवमनुष्यावर्ज-
नकरं प्रतिकृत्य दृष्टुनिकैः प्राणिशतस्कृतैः सत्यदर्शनं कृतम् । तस्यापि संताने ^(५) कुशल-
मूलानि प्रतिसंहृतानि ॥ यदा तस्माङ्गान्याद्युत्थितस्तदा तेन बुद्धप्रमुखो भिन्नुसङ्घः पानो-
येनाल्पोत्सुकः कृतः । द्वादशा वर्षस्कृम्नाणि तेन सङ्घे पानीयं चारितम् । यावन्मरणकाल-
समये प्रणिधानं कृतवान् । अननोहं कुशलमूलेन चितोत्पादेन देयधर्मपरित्यगेन च यो

1) Ex conject.; MS गण्डीमाकोव्यतामिति. Cp. Index s. v. *gand̄ī*.

2) Cp. *vṛddhānta* in the Index on *Divy.*

3) Ex conject.; MS कुपिडिका. Cp. PWK, II, 73 s. v. कुपिडिका and Jtkm. 144, 10 समादाय त्रिदण्डकुपिडिकायां परित्रायकभापिडिकाम्. That the name *kunḍikā* may signify also big waterpots serving the wants of many, appears from Mahābhāṣya on Pāṇini 1, 4, 24 (ed. Kielhorn I, 327) with Kaiyāṭa's scholion, cp. Weber *Indische Studien*, XIII, 391. The Tibetan equivalent of this word is 'शुच्युनाश', according to Sarat = 'vase'.

4) Ex conject.; MS पानीयसंवेचार्यति (P °यिति).

5) I have added the *avagraha*; for the meaning is 'his roots of unwholesomeness were taken back — vanished'. As to the expression 'his *santiāna*', see De la Vallée Poussin, *La négation de l'âme* in *Journ. Asiat.*, Neuvi. S. XX, p. 283 foll.

6) Ex conject.; MS तस्माङ्गाना०.

३४० भगवता काश्यपेन उत्तरे नाम माणवो व्याकृतो भविष्यति लं ^(१) मानवर्वषशतायुषि
प्रजायां शाक्यमुनिर्नाम तथागतो ऽर्हन्सम्यकसंबुद्धस्तमहमारागयेयं मा विरागयेयं देष्ट्र-
त्तराच्च मे ऽष्टाङ्गोपेतं पानीयं निर्गच्छेदिति ॥

भगवानाहं । किं मन्यव्ये भिन्नवो यो ३४० तेन कालेन तेन समयेन भिन्नरासीदयं
५ सः । यत्तेन ^(२) द्वादश वर्षसहस्राणि मङ्गे पानीयं चारितं प्रणिधानं च कृतं तेनेह जन्मनि
देष्ट्रत्तरादष्टाङ्गोपेतं पानीयं निर्गच्छति । तेनैव हेतुनार्हत्वं साक्षात्कृतम् । इति हि भिन्नव
एकात्कृष्णानां कर्मणामेकात्कृष्णो विपाक एकात्शुल्कानामेकात्शुल्को व्यतिमिश्राणां
व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्हि भिन्नव एकात्कृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्शु-
ल्कोष्वेव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः शिक्षितव्यम् ॥

इत्यम्बोधद्वयानात्तमनस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) B माणव०, D corr.

2) All MSS, P included, have this reading. Feer's note 4 on p. 325 of his translation contains an error in the fact.

3) B यत्तन, DP corr.

(१) ब्रौपपाडुक इति ८६ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः
श्रेष्ठिभिः सार्ववाहैर्देवनार्गयन्नैरसुर्गरूपैः किन्नरैर्महोरगैरिति देवनागयन्नासुरगत्त-
किन्नरमहोरगाभ्यर्थितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लाभी चोवरपिपडपातशयना-
सनगूनप्रत्ययभैषज्यपरिष्काराणां देवेषु त्रपस्त्रिशेषु वर्षा उपगतः पापडुकम्बज्जशिलार्णा ५
पारिज्ञातस्य कोविदारस्य नातिद्वारे मातुर्जनन्न्या धर्मं देशयत्यन्येषां च देवानाम् । तेन
खलु समयेनायुष्मान्मक्षामौडल्यायनस्तेनोपसंक्लाप्ता मक्षामौडल्यायनपादौ
शिरसा वन्दिला एकाज्ञे निषेषाः । चतुर्मः प[४०६]र्षद् यायुष्मान्मक्षामौडल्यायनो धर्मक-
थपां संदर्शयति <समादापयति> समुत्तेजयति संप्रकृष्टयति । अनेकपर्यायेण ^(१)धर्म्यपा कथपा १०
संदर्श्य समादाप्य समुत्तेज्य संप्रकृष्ट्य तूष्णीम् । अथ चतुर्मः पर्षद् उत्थापासनादेकासमुत्त-
रासङ्गे कृत्वा पेनायुष्मान्मक्षामौडल्यायनस्तेनाङ्गलि ^(२)प्रणमय्यायुष्मतं मक्षामौडल्यायनमि-
दमवोचन् ^(३) । ^(४) किञ्चित्ते भद्रत मक्षामौडल्यायन श्रुतं कुत्र भगवानेतर्हि वर्षा उपगत इति ॥

1) The hero of this avad. is called throughout *upapāduko bhikṣuk* in the text of the tale, likewise in the *uddāna* of this *varga*, at least the name by which he is designated commences with *upa*, not *aupa*. It is only in this title, that *au-pa-pāduha* has been transmitted in MS. Cp. Divy. 533, 25. 627, 17 fol).

P has here ब्रौप०, cp. Feer's note on p. 326 of his translation.

2) B वर्षा, D corr.

3) MS धर्म्या.

4) B स्तेनाङ्गलि, D corr.

5) When I wrote *supra*, p. 3, my note 6, I was mistaken. The expression *anjalim prajamayya* has nothing irregular or abnormal.

6) MS वोचत्.

7) Ex conject.; MS किञ्चित्ते, cp. *supra*, I, p. 325, n. 2.

महामौकल्यायन आहु । श्रुतं मे भवतो भगवान्देवेषु त्रयस्त्रिंशेषु ⁽¹⁾ वर्षा उपगतः पाण्डुक-
म्बलशिलायां पारिजातस्य कोविदारस्य नातिहृरे मातुर्जानिव्या धर्मदेशपत्यन्येषां च
देवानां त्रयस्त्रिंशास्नामिति ॥ अथ चतस्रः पर्यद श्रायुष्मतो महामौकल्यायनस्य भाषितम-
भिनन्द्यानुमोद्य पादौ शिरसा वन्दित्वोत्थापासनेभ्यः प्रक्रात्ताः ॥

5 अथ चतस्रः पर्यदत्त्वयाणां वार्ष्यकाणामत्ययादेनायुष्मान्महामौकल्यायनस्तेनोप-
संक्रात्ताः । उपसंक्रम्यायुष्मतो महामौकल्यायनस्य पादौ शिरसा वन्दित्वा एकात्ते नि-
पक्षाः । चतस्रः पर्यद श्रायुष्मान्महामौकल्यायनो ⁽²⁾ धर्म्यया कवया संप्रदर्शयति समादृपयति
समुत्तेजयति संप्रकृपयति । धनेकपर्ययेण ⁽³⁾ धर्म्यया कवया संदर्श्य समादृप्य समुत्तेज्य संप्र-
कृप्य तूष्णीम् । अथ चतस्रः पर्यद उत्थापासनादेकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा येनायुष्मान्महामौ-
10 कल्यायनस्तेनाङ्गालिं प्रणामत्यायुष्मतो महामौकल्यायनमिदमवोचन् । पत्खलु भद्रतमहा-
मौकल्यायनो ज्ञानायाच्चिरदृष्टो इस्माभिर्गवान्यरितृपिताः स्मो वयं भगवतो दर्शनेन इङ्गमो
वयं भगवत्ते इष्टुम् । सचेऽदत्तमहामौकल्यायनस्यागुरु साधु भद्रतमहामौकल्यायनो येन भग-
वांस्तेनोपसंक्रामेत् । उपसंक्रम्यास्माकं वचनेन भगवतः पादौ शिरसा ⁽⁴⁾ वन्दस्त्रात्प्रवाघतां
च पृच्छात्प्रवाघतां च लघूत्थानतां च यात्रां च वलं च सुखं चानवद्यतां च ⁽⁵⁾ स्पर्जविकृ-
15 रतां च ⁽⁶⁾ एवं च वद् । शम्भूद्वपि भद्रत चतस्रः पर्यद श्राकाङ्गति भगवतो दर्शनमेवं चाङ्गः ।

1) B वर्षा, D corr.

2) MS धर्म्या.

3) MS °वोचत्.

4) Ex conject., MS °मौकल्यायन ज्ञानोपाचिर०.

5) MS °पितास्मो.

6) Cp. supra, I, 230, 1 and 2.

7) MS °यना (D °यन).

8) B °म्यात्माङ्ग, DP corr.

9) Ex conject., cp. supra, I, 325, 13; MS वन्दत्वा० (D वन्दित्वा०).

10) I have added the omitted words from infra, p. 93, 18, cp. also supra,
I, 326, 1.

नास्ति खलु भद्रत जम्बूद्वीपकानां मनुष्याणां तद्रूपा⁽¹⁾ कृद्धिर्वा अनुभावो वा⁽²⁾ येन जम्बूद्वीपका
मनुष्या देवास्त्रयस्त्रिंशानभिरोहेषुर्भगवत्तं दर्शनायोपसंक्रमणाय पर्युपासनाय । अस्ति खलु
देवानां त्रयस्त्रिंशानां तद्रूपा कृद्धिशानुभावश्च येन देवास्त्रयस्त्रिंशा जम्बूद्वीपमवतेरेषुर्भगवत्तं
दर्शनायोपसंक्रमणाय पर्युपासनाय । साधु भगवान्देवेष्यस्त्रयस्त्रिंशेभ्यो जम्बूद्वीपमवतरेद-
नुकम्पयुष्मादयेति ॥ अधिवासपत्यायुष्मान्महामौडल्यायनशतमृणां पर्षदां तृष्णीभावेन । 5
अथ चतुर्थः पर्षद आयुष्मतो महामौडल्यायनस्य तृष्णीभावेनाधिवासनां विदिला आयु-
ष्मतो महामौडल्यायनस्य पादो शिरसा वन्दिवोत्थायासनेभ्यः प्रक्राताः ॥

अथायुष्मान्महामौडल्यायनो⁽³⁾ उचिरप्रक्राताश्चतुर्थः पर्षदो विदिला तद्रूपं समाधिं
समापन्नो यथा समाप्तिते चित्ते तद्यथा बलवान्पुरुषः⁽⁴⁾ संकुचितं वा बाङ्गं प्रसारेत्प्रसारितं
वा संकुचयेदेवमेवायुष्मान्महामौडल्यायनः आवस्त्यामत्तर्कृतो देवेषु त्रयस्त्रिंशेषु प्रत्यष्ठा- 10
त्पाणुकम्बलशिलार्पा पारिजातस्य कोविदारस्य नातिहृते ॥ तेन खलु समयेन भगवान-
नेकशताया देवपर्षदो धर्मं देशयति । अद्वातीच्च महामौडल्यायनो भगवत्तमनेकशताया
देवपर्षदः पुरस्तान्विषयं धर्मं देशयत्तं दद्वा च पुनः स्मितं प्राविरकार्षीत् । इहापि भगवा-
नाकीर्णो⁽⁵⁾ विहृति तद्यथा जम्बूद्वीपे चतुर्थः पर्षद्विरिति ॥ अथ भगवानायुष्मतो महा-
मौडल्यायनस्य चेतसा चित्तमाज्ञायायुष्मतं महामौडल्यायनमिदमवोचत् । न खलु मौड- 15

1) B तद्रूप कृषिर्वा, D corr. As to the depravation of कृषि in कृद्धि and inversely cp. *supra*, p. 18 n. 8 and Feer, p. 149 n. 4.

2) D adds the particle lost in MS.

3) MS °पनश्चिर° (P °घश्चिर°).

4) MS संकुचितवाङ्गंप्रसारेत्प्रसारितवांसंकुचये°.

5) B धर्म, D corr.

6) Ex conject; MS भगवानातीर्णो. Cp. Feer's n. 1 on p. 328.

ल्यापन स्वैरत्मेत्यां⁽¹⁾ श्रिष्टि तु यदा मे एवं भवति आगच्छत्विति⁽²⁾ तदा आगच्छति । यदा मे एवं भवति गच्छत्विति तदा गच्छति । इति मे चेतासा चित्तमाज्ञाय आगच्छति च गच्छति [81a] च ॥

श्रावयुपमान्महामौक्ल्यापनो येन भगवांस्तेनोपसंक्रात्तः । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ
5 शिरसा वन्दिता एकात्मे निपष्ठः । एकात्मनिपष्ठे⁽⁴⁾ श्रावयुपमान्मौक्ल्यापनः सर्वा देवपर्यद्द-
मवलोक्य भगवत्समिद्मवोचत् । विचित्रा वतेऽप्य देवपर्यत्संनियष्ठा संनिपतिता । सत्यस्यां
देवपर्यदि देवता पा बुद्धे ज्वेत्य⁽⁵⁾ प्रसादेन समन्वागताः कायस्य भेदादिक्षेष्यपन्नाः⁽⁶⁾ । सति
धर्मं सत्ति सङ्घे सत्ति⁽⁷⁾ श्रार्यकात्तः शीलैः समन्वागताः कायस्य भेदादिक्षेष्यपन्नाः⁽⁸⁾ ॥ श्रव भग-
वानायुपमतो महामौक्ल्यापनस्य भाषितमनुचरण्यन्नायुष्मतं महामौक्ल्यापनमिदमवोचत् ।
10 एवमेतन्मौक्ल्यापन एवमेवमेतत् । विचित्रा वतेऽप्य देवपर्यत्संनियष्ठा संनिपतिता⁽⁹⁾ । सत्य-
स्यां देवता पा बुद्धे ज्वेत्य प्रसादेन समन्वागताः कायस्य भेदादिक्षेष्यपन्नाः । सति धर्मं
सत्ति सङ्घे सत्ति श्रार्यकात्तः शीलैः समन्वागताः कायस्य भेदादिक्षेष्यपन्नाः ॥

1) Ex conject.; MS संस्कारमे. I have preferred to put into the text a plausible emendation the rightness of which, as to its meaning, appears from its Tibetan equivalent དྱྲྷྲ རྒྱା སྣྡྷ རྒྱା རྒྱା རྒྱା རྒྱା (see Feer, p. 328 n. 2) rather than retaining the nonsense transmitted by MS.

2) MS °च्छत्विति.

3) B °क्रातउप°, DP corr.

4) The lost words I have inserted from the Tibetan, see Feer, p. 328, n. 3.

5) Ex conject., cp. the Pāli gerund *arecca* in the same connection as here (Childers, *Pāli Dict.*, s. v., Majjh. Nik. I, 37); MS चेत्य, which error is repeated in the sequel, wheresoever the Sanskrit equivalent of *areccappasādena samannāgato* occurs. The term corresponding to अवेत्य in the Tibetan is མྚྱ རྩ རྩ ‘from knowing’, cp. Feer, p. 328, n. 4.

6) Visarga wanting in MS.

7) B पन्ना I, D corr.

8) MS श्रार्यकात्तः.

9) MS संनिपतितानि.

अथ शक्तो देवानामिन्नो भगवत् आयुष्मतश्च महामौडल्यायनस्य भाषितमनुवर्ण-
यन्नायुष्मतं महामौडल्यायनमिदमवोचत् । एवमेतद्दत्तमहामौडल्यायन एवमेतत् । वि-
चित्रा बतेयं देवपर्षत्संनिषेषा संनिपतिता । सत्यस्यां देवपर्षदि देवता या बुद्धे ज्वेत्य
प्रसादेन समन्वागताः कायस्य भेदादिक्लोपपन्नाः^(१) । सत्ति धर्मे सत्ति सङ्घे सत्यार्पकात्तैः
शीलैः समन्वागताः कायस्य भेदादिक्लोपपन्नाः^(१) ॥

अथान्यतमो देवपुत्रो भगवत् आयुष्मतश्च महामौडल्यायनस्य शक्तस्य च देवाना-
मिन्नस्य भाषितमनुवर्णायुष्मतं महामौडल्यायनमिदमवोचत् । एवमेतद्दत्तमहामौ-
डल्यायन एवमेतत् । विचित्रा बतेयं देवपर्षत्संनिषेषा संनिपतिता । सत्यस्यां देवपर्षदि
देवता या बुद्धे ज्वेत्य प्रसादेन समन्वागताः कायस्य भेदादिक्लोपपन्नाः^(१) । सत्ति धर्मे सत्ति
सङ्घे । * * * * वृपमार्पकात्तैः शीलैः समन्वागताः कायस्य भेदादिक्लोपपन्ना इति ॥

तत्रानेकानि देवताशतानि अनेकानि देवतासहाएयनेकानि देवताशतसहत्रा-
णि भगवतः पुरस्तात्प्रत्येकं प्रत्येकं श्रोतापत्तिफलं साकात्कृत्य तत्रैवात्तर्दितानि ॥

अथायुष्मान्महामौडल्यायनः प्रविविक्तां देवपर्षदं विदिवा एकासमुतरासङ्गं कृता
येन भगवांस्तेनाङ्गलि प्रणमद्य^(२) भगवत्तमिदमवोचत् । जम्बूद्वीपे भद्रत चतुषः पर्षदो भगवतः
पादौ शिरसा^(३) वन्दते घल्पाबाधतां च पृच्छत्यल्पातङ्कतां च लघूत्थानतां च पात्रां च बलं १५
च सुखं चानवद्यतां च स्वर्षविहारतां च ॥ भगवानाह । सुखिनो मौडल्यायन भवतु जम्बू-

1) Visarga wanting in MS.

2) It appears from the Tibetan that there is here a large gap, which, however, may be easily supplied from the translation of Feer, p. 329, cp. his note 2.

3) MS श्रोतापत्ति०.

4) Ex conject.; MS प्रणम्य. Cp. supra, p. 89, 12 and 90, 10.

5) MS वन्दते. Cp. supra, 90, 14 and I, 326, 8.

6) MS पृच्छत्य०.

7) Anusvāra wanting in MS.

द्विपि चतस्रः पर्षदस्त्वं च ॥ महामौडल्यायन आहु । जम्बूद्वीपि भद्रत चतस्रः पर्षद श्राका-
ङ्गति भगवतो दर्शनमेवं चाङ्गः । नास्ति भद्रत जाम्बूद्वीपकानां मनुष्याणां तद्रूपा क्षद्धिर्वा-
मनुभावो वा येन जाम्बूद्वीपका मनुष्या देवांस्त्रयस्त्रिंशानभिरोक्तेर्पुर्भगवत्तं दर्शनायोपसंक्र-
मितुं पर्युपासनाय । अस्ति तु भद्रत देवानां त्रयस्त्रिंशानां तद्रूपा क्षद्धिश्चानुभावश्च येन देवास्त्र-
यस्त्रिंशा जम्बूद्वीपमवतरेपुर्भगवत्तं दर्शनायोपसंक्रमितुं पर्युपासनाय । साधु भगवान्देवेभ्य-
स्त्रयस्त्रिंशेभ्यो ज्वतरेदनुकम्पामुपादाय ॥ भगवानाहु । तेन हि लं गच्छ मौडल्यायन जम्बू-
द्वीपं गता च चतस्राणां पर्षदामारोचय । अवतरिष्यति भवतो भगवानितस्सप्तमे दिवसे
देवेभ्यस्त्रयस्त्रिंशेभ्यो जम्बूद्वीपं सांकाश्ये नगरे श्रापञ्जुरे दावे उद्भवरमूल इति ॥

अथायुष्मान्महामौडल्यायनो भगवतः प्रतिश्रुत्य पादौ शिरसा वन्दिता तद्रूपं
10 समाधिं संपत्तो यदा समाहिते चित्ते तद्यथा बलवान्पुरुषः संकुचितं बाङ्गं प्रसारयेत्प्र-
सारितं वा संकुचयेदेवमेवायुष्मान्महामौडल्यायनो देवेषु त्रयस्त्रिंशेषबतर्हितो जम्बूद्वीपि
प्रत्यष्टात् ॥ अथायुष्मान्महामौडल्यायनो जम्बूद्वीपमागत्य चतस्राणां पर्षदामारोचयति ।
अवतरिष्यति भवतो भगवानितः सप्तमे दिवसे देवेभ्यस्त्रयस्त्रिंशेभ्यो [81 b] जम्बूद्वीपं सां-
काश्ये⁽³⁾ नगरे श्रापञ्जुरे दावे उद्भवरमूल इति ॥

15 अवतीर्णा भगवांस्ततः सप्तमे दिवसे देवेभ्यस्त्रयस्त्रिंशेभ्यः सांकाश्ये नगरे श्रापञ्जुरे
दावे उद्भवरमूले । यदा भगवान्सांकाश्ये⁽⁵⁾ नगरमवतीर्णस्तदनेकानि प्राणिशतसहस्राणि
भगवतो दर्शनाय संनिपतितानि ॥ तत्रोपपाङ्कको भिन्नः प्राङ्मूर्तः । तेन भगवान्सश्रावक-

1) So MS. The writing जाम्बू° is here as constant, as *supra*, p. 91, 1 foll.
the writing जम्बू°.

2) MS °रुक्षेयः । भग°, cp. *supra*, p. 91, 2.

3) MS सांकाश्ये (D शाकोशी).

4) B °स्त्रिंशे°, D corr.

5) P भगवांकाश्ये, cp. Feer's n. 1 on p. 331.

सङ्गते च देवासुरग्रुडकिन्नरमहोरगा भक्तेनोपनिमलिताः ॥ यावद्गण्डीदेशनाकाले^(१) सह-
चित्तोत्पादाद्विव्यान्यासनान्युदारपटाच्छादितानि प्राडुर्भूतानि द्विव्यानि च भद्रयभोज्यानि ।
तत उपपाडुकेन भगवान्दिव्येनाहरेण संतर्पितस्ते च देवासुरग्रुडकिन्नरमहोरगाः
सम्यगुपस्थिताः । ततो ऽस्य भगवता याशयानुशयं धातुं प्रकृतिं च ज्ञात्वा तादशी धर्मदे-
शना कृता यां श्रुतोपपाडुकेन भिन्नुणा इदमेव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदिवा 5
सर्वसंस्कारागतीः शतनपतनविकरणविध्वंसनर्धमतया पराहृत्य सर्वज्ञेशप्रकृणादर्हत्वं
साक्षात्कृतम् । अस्तु अस्तु वृत्तस्त्रियातुकवीतरागः समलोष्टकाद्यन याकाशपाणितलसमर्चितो
वासोचन्दनकल्पो विद्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभस-
त्वारपराङ्गुष्ठः सेन्जोपेन्जाणां देवानां पूज्यो मान्यो जभिवायश संवृत्तः ।

भिन्नवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं वुद्दं भगवत्ते पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त उपपाडु- 10
केन कर्माणि कृतानि पेनोपपाडुकः संवृत्तः सर्वचित्तोत्पादाद्यास्य पञ्चितयति यत्प्रार्थयते
तत्सर्वं समृद्धयतीति^(२) ॥ भगवानाह । उपपाडुकेनैव भिन्नवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु कर्माणि
कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिणतप्रत्यपान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि ।
उपपाडुकेनैव कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्ञ्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि
कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विषयस्ते नाब्यातौ न तेजोधातौ न वायुधाता- 15
वपि^(३) तूपात्तेष्वेव स्कन्धधात्रापतनेषु कर्माणि कृतानि विषयस्ते शुभान्यशुभानि च ।

1) «At the time of giving the sign with the gong, that is: at mealtime». *Supra*, I, p. 258, l. II, 10, s I had retained the reading of MS: गण्डोदेशकाले, since I did not venture to change anything in a transmitted reading, which might be sufficiently accounted for by considering *deghākāla* as having got the *rūḍhī*-meaning of «the right, the proper time». But after all, I think it more probable now, that in the passages quoted, too, *deghākāle* is to be held for a corruption of *deganākāle*.

2) Ex conject., cp. *infra*, I. 11; MS सहचित्तोत्पोद्दतव्यान्यास०, in D and P this has been variously altered.

3) MS °र्हृत्सं° (D °र्हृत्सं°).

4) Cp. *supra*, I, p. 104, ll. 106, 2.

5) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

न प्रणाश्यति कर्माणा यथि कल्पणतैरपि ।

साधयोः प्राप्य कालं च पालति खलु देविनाम् ॥

भूतपूर्वं भित्तयोः ज्ञाते इत्यन्येवानवते कल्पे विषयो नाम सम्बन्धकसंबुद्धो लोक उद्यादि तथागतो उर्द्धसम्बन्धकसंबुद्धो विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविद्यनुज्ञरः पुरुषद-
म्यमार्थिः शास्त्रादेवमनुव्यालां द्वुद्धो भगवान् । स वन्धुगतो⁽¹⁾ रात्रधार्मामुपनिषित्य वि-
चरति । यद्यद्यन्तरस्मिन्यामके उपयापतने पञ्च भित्तयो वर्षा उपगताः । तत्रैकेन
भित्तुणा चतुर्णा भित्तूणा वैषावृत्य⁽²⁾ कृतम् । तैर्युद्यमानैर्दृष्टमनैर्व्यायव्यामानैः सर्वज्ञेणप्रक्षा-
णादर्थत्वं साकात्कृतम् । पञ्चेन पाद्योर्नपत्य प्रणिधानं कृतम् । यद्येभिर्मानागम्याहृत्वं
साकात्कृतमनेन ने⁽³⁾ कुण्डलगूलेन चितोत्पादेन देवधर्मपरित्यागेन च प्रव्रत्तितस्य उपकरण-
10 चितेष्वैकल्यं स्यादिति ॥

एकिं सन्यन्ते भित्तवः । यो ऽसौ तेन कालेन तेन समयेन वैषावृत्यं कृतवान्यं स
उपपादना इति ॥ भित्तव ऊचुः ॥⁽⁴⁾ एकिं कर्म वृत्तं वेनोपपादुकः संवृत्तः ॥ भगवानहृ ।
भूतपूर्वं भित्तयोः ज्ञाते इत्यन्येवानवते भद्रके कल्पे विंशतिसहस्रायुपि प्रगायां
काश्ययोः नाम सम्बन्धकसंबुद्धो लोक उद्यादि तथागतो उर्द्धसम्बन्धकसंबुद्धो विद्याचरणस-

1) B अन्यकनवते, D corr.

2) Anusvāra wanting in MS. As usual, MS °पनिसृत्य, likewise *infra*, p. 97, 2.

3) D अन्यतमस्मि. Cp. *supra*, p. 85, 14, *infra*, p. 97, 2 and my *Sanskrit Syntax*, § 230, Rem. 1.

4) MS वैषावृत्यं कृतं (D वैषावृत्यं कृतं).

5) In B the word भगवतः stands between पञ्चेन and पाद्योः, but it has been cancelled.

6) Ex conject.; MS यद्येभिर्मानागम्य. As to *āgamya*, cp. *supra*, I, p. 239 n. 2.

7) Ex conject.; MS नेनाहृ, an error of thoughtlessness, which, if not corrected, would destroy the composition of the phrase.

8) In the Tibetan there is no gap at all, cp. Feer, p. 332 n. His translation of what is wanting here has enabled me to supply its Sanskrit original almost exactly.

पन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । १^(१) वाराणस्तो नगरोमुपनिषिद्धिय विकृति क्षणिपतने मृगदावे । तत्रान्यतरः ओष्ठो । तस्य भार्या प्रसवकाले दुःखवेदनाभिभूता आर्तस्वरा क्रन्दति । स तं शब्दं श्रुत्वा परं संवेगमापन्नः । स शोकागारं प्रविश्य करे कपोलं द्वाच चित्तापरो व्यवस्थितः । तस्य बुद्धिरूपन्ना । यन्मृकं भगवच्छासने प्रब्रह्म प्रणिधानं कुर्या येन न कदाचिद्भर्त्तशयां प्रत्यनुभवामीति ॥ ५ स तेनैव संवेगेन भगवतः काश्यपस्य प्रवचने प्रब्रजितः । तेन प्रणिधानं कृतम् । अनेनाहुं कुशलमूलेन चितोत्पादेन देयर्थपरित्यागेन च पत्रं पत्रं ज्ञायेयं तत्र तत्रोपपाडुको भवेयं [८२॥] मा कदाचिद्भर्त्तशयां प्रत्यनुभवेयमिति ॥

किं मन्यथ्वे भिन्नवो यो ऽसौ तेन कालेन तेन समयेन सार्थवाकृ शासीदयं स उपपाडुकः । यत्प्रणिधानं कृतं तेनोपपाडुकः संवृत्तः । यत्तत्रानेनेन्द्रियाणि परिपाचितानि १० तेनेदानीर्महं साक्षात्कृतम् । इति हि भिन्नव एकात्मकृष्णानां कर्मणामेकात्मकृष्णो विपाक एकात्मशुक्लानामेकात्मशुक्लो व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मातर्हि भिन्नव एकात्मकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्मशुक्लोष्वेव कर्मस्वभोगः कर्मणीय इत्येवं वो भिन्नवः शितितव्यम् ॥

इदमवोचद्वागवानात्मनस्ते भिन्नवो भगवतो^(४) भाषितमभ्यनन्दन् ॥ १८

1) स added in D.

2) Ex conject.; MS ज्ञायते. Cp. *supra*, p. 76, 17. 81, 10.

3) B कदाचिद्भर्त्तशयां, D corr.

4) added in D.

शोणितौ इति ८७ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुवृत्तो मानितः पूजितो राजभी राजभात्रैर्घनिभिः पौरैः श्रे-
ष्ठिभिः सार्ववैदेवैनागीर्घक्षेरसुरेर्गरुडः किन्वर्मक्षेरगैरिति देवनागयन्नामुरगहृडकि-
व्रग्मसुरेरगायचितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मद्यापुण्यो लाभी चौवरपिण्डप्रतशयनासनगृ-
द नप्रत्यपैयद्यपरिष्काराणां सश्रावकासङ्घः कपिलवस्तुनि^(३) विकृति न्ययोधारामे ।
कपिलवस्तुन्यन्यतमः शावद्य आव्यो महाधनो महाभोगो विस्तीर्णविशालपरिग्रहो वैश-
वणाधनसमुद्धितो वैश्वणाधनप्रतिस्थधो^(४) । तेन सदशात्कुलात्कालन्नमानीतम् । स तया
सार्धं क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणास्य परिचारयतः पली आपन्न-
सज्जा संवृत्ता । साष्टानां वा नवानां वा मासानामत्यपात्रप्रसूता । दारको ज्ञातो^(५) श्रभिद्वयो
१० दृश्नीयः प्रासादिको^(६) अतिक्रात्तो मानुषवर्णप्रसंप्राप्तश्च दिव्यं वार्षम् । तस्य जन्मन्यनेका-
न्यद्वानि प्राद्वर्भूतानि थे: कपिलवस्तु^(७) नगरं समक्षतः शोभितम् । तस्य ज्ञाती ज्ञातिमहं
वृत्ता नामधेयं व्यवस्थाप्यते किं भवतु दारकस्य नामेति । ज्ञातय ऊचुः । यस्मादस्य
जन्मनि कपिलवस्तु नगरं समक्षतः शोभितं तस्मादस्य भवतु शोभित इति नामेति ॥ शो-
णितो दारको^(८) अष्टाभ्यो धात्रीभ्यो दत्तो द्वाभ्यां^(९) सधात्रीभ्यां द्वाभ्यां जीर्धात्रीभ्यां द्वाभ्यां

1) B शोक्षित, C corr.

2) B देवैनां, D corr.

3) MS पिण्डपात्र.

4) B कपिलवास्तु^(०) three times, D corr.; the fourth and fifth time (*infra* p. 98, 12. 100, 1) B has कपिलवस्तु.

5) MS ज्ञात श्रभिद्वयो and प्रासादिक श्रभिक्रात्तो, D corr. अतिक्रात्तो. Some lines below (l. 14) MS दारक अष्टाभ्यो.

6) B मानुषस्वर्णम्, D corr.

7) MS भ्यांमत्सः.

मलधात्रीभ्यां द्वाभ्यां^(१) क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् । सो इष्टाभिर्धात्रीभिरुक्तीयते वर्धते
क्तीरेण दधा नवनीतिन सर्पिषा सर्पिमण्डेनान्यैश्चोत्तसोत्त^(१)सौरुपकारणविशेषराशु वर्धते
द्रुदस्थमिव पङ्कजम् ॥

स यदा मक्षान्संवृत्तस्तदा न्ययोधारामं गतो भगवतो दर्शनाय । अथासौ दर्श बुद्धं
भगवत्तं हात्रिंशता मक्षापुरुषलक्षणैः समलङ्घतमशीत्या चानुव्यज्ञनैर्विराजितगात्रे व्या- 5
मप्रभालङ्घतं सूर्यसकृत्तातिरेकप्रभं जड़ममिव रत्नपर्वतं समततो भद्रकं सकृदर्शनाच्चानेन
भगवतो उत्तिके चितं⁽⁴⁾ प्रसादितम् । प्रसादज्ञातो भगवतः पादभिवन्दने कृता पुरस्तान्नि-
षष्ठो धर्मश्रवणाय । तस्य भगवताशयानुशीयं धातुं प्रकृतिं च ज्ञाता तादृशी चतुरार्थस-
त्यसंप्रतिवेधिकी⁽⁵⁾ धर्मदेशना कृता यां श्रुता शोभितेन द्यरेण विश्वतिशिखरसमुद्रतं
सत्कायदृष्टिशैलं ज्ञानवद्वेण भिन्ना स्रोतश्चापत्तिफलं साक्षात्कृतम् । स दृष्टसत्यो मातापि- 10
तरावनुज्ञाप्य भगवच्छासने प्रब्रजितः । तेन युज्यमानेन घटमानेन व्यायच्छमानेनेदमेव
पञ्चगण्डकं संसारचक्रं घलाचलं विदिता सर्वसंस्कारगतीः शतनपतनविकरणविद्वंसन-
धर्मतया पराहृत्य सर्वलोकशप्रक्षाणादर्हृत्वं साक्षात्कृतम् । ⁽⁶⁾ ब्रह्मसंवृत्तस्त्रैधातुकवीतरागः
समलोष्टकाच्चन आकाशपाणितलसमचित्तो वासीचन्दनकल्पो विद्याविद्यारिताएडकोशो
विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभसत्कारपराङ्गुष्ठः सेन्द्रोपेन्जाणां देवानां पूज्यो 15
मान्यो अभिवावश्च संवृत्तः ।

भिन्नवः संशप्तजाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रं शोभितेन
कर्माणि कृतानि येनाभिद्वयो दर्शनीयः प्राप्तादिको^(१) गतिक्रातो मानवर्णमसंप्राप्तश्च दिवये

1) added in D.

2) MS वर्हते.

3) B व्योम°, P corr.

4) Anusvāra wanting in MS.

5) B has here वेधकी

6) MS °तमर्कात्सं°.

7) MS °दिक अति°.

वर्णं बन्मनि चास्यानेकानि श्रद्धुतानि प्रादुर्भूतानि पैः कपिलवस्तु नगरं समततः शो-
गितम् ॥ भगवानाहु । शोभितेनैव भित्तवः पूर्वमन्यासु व्रातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि
लब्धसंभाराणि परिणातप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । शोभितेनैव [82] १५
कर्माणि कृतान्युपचितानि वो अ्यः प्रत्यनुभविष्यतीति । न भित्तवः कर्माणि कृतान्युप-
० चितानि वाक्ये पृथिवीधातौ विषयते नावधातौ न तेजोधातौ न वापुधातावर्षि तूपाते-
ज्ञेव स्वल्घधातावतनेषु कर्माणि कृतानि विषयते द्वाभान्यणुभानि च ।

न प्राणाश्यत्ति कर्माणि काल्पकोटिष्ठैरपि ।

सापयोः प्राप्य कालं च पलत्ति छलुदेव्यनाम् ॥

भूतपूर्वं भित्तवो ज्ञाते अध्यन्यस्मिन्नेव भक्त्वा काल्पे चत्वारिंशद्वर्षसंकृत्यायुषि
10 प्रजापां क्रकुच्छन्दे नाम सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोक-
विद्वनुत्तरः पुरुपद्म्यतारायिः शास्त्रा देवमनुष्याणां त्वुदो^(३) भगवन् । स शोगावतीं राजधा-
नामुपनिश्चित्य^(४) विकृति । तस्य शोभेन राजा केशनखस्तूपः प्रतिष्ठापितः ॥ यावत्का-
स्त्विनीश्चित्पर्वाणि प्रत्युपस्थिते गोष्ठिकाः^(५) स्तूपसमोपं गताः । तैस्तं स्तूपं दृष्ट्वा प्रसादातैः
पुष्पारोपणं कर्तुमारद्धम्^(६) । तत्रैको गोष्ठिकः कथयत्यहं न करोमि मम विभवो नास्तीति ।
15 स तैश्च गोष्ठिकामध्यानिष्कासितः । तस्य विप्रतिसारो ज्ञातः । तेन विचित्रपुष्पसंयुक्तं
कृता तस्मिन्नेव स्तूपे पुष्पारोपणं कृतम् ॥

भगवानाहु । किं मन्यध्वे भित्तवो यो ऽसी तेन कालेन तेन समयेन गोष्ठिक धासी-
ध्येन^(७) विप्रतिसारज्ञातेन क्रकुच्छन्दस्य केशनखस्तूपे पुष्पारोपणं कृतमयमसी शोभितः ।

1) Cp. supra, I, p. 74, n. 9.

2) Ex conject.; MS चत्वारिंशतिवर्षं°.

3) D fills up the gap.

4) MS °निसृत्य.

5) MS कस्मिंश्चार्पवर्णि.

6) So MS.

7) MS °लब्धं.

8) Ex conject.; MS धासीदेनं.

अन्यान्यपि हि भिन्नवः शोभितेन कर्मणि कृतान्युपचितानि ॥ भूतपूर्वं भिन्नवो ज्तीते अवनि वाराणस्यां नगर्यामन्यतमः श्रेष्ठी । तेन ग्रानः प्रत्येकबुद्धो दृष्टः । ततः प्रसादज्ञातेन पादयोर्निपत्य पिण्डकेन प्रतिपादितेः पटेन चाच्छादितः ॥

किं मन्यध्वे भिन्नवो यो ज्ञौ तेन कालेन तेन समयेन श्रेष्ठी अयं शोभितः । भूयः काश्यपे भगवति दृश्नो भूल्काष्ठकारकः । स काष्ठानामर्थे पर्वतदरो प्रविष्टः । तेन ५ स्तूपो दृष्टस्तत्र च स्तूपाङ्गणे तृणानि ज्ञातानि । ततस्तेन प्रसादज्ञातेन तृणान्युत्पाव संमार्जनीं गृहीत्वा स्तूपाङ्गणं च संमृष्टम् । ततः पादयोर्निपत्य प्रणिधानं कर्तुमारब्धः । अनेनाहुं कुशलमूलेन चितोत्पादेन देयर्घर्मपरित्यागेन चाभिद्वपः स्यां दर्शनीयः प्रासादिकः अनागतांश्च बुद्धानारागयेयं मा विरांगयेयमिति ॥

भगवानाहुं । किं मन्यध्वे भिन्नवो यो ज्ञौ तेन कालेन तेन समयेन काष्ठकारक १० आसीद्यमेवासौ शोभितः । यदनेन स्तूपाङ्गणं संमृष्टं तेन यत्र यत्र ज्ञातस्तत्र तत्राभिद्वपो दर्शनीयः प्रासादिकः संवृत्तः । तेनैव हेतुनेदानीर्महत्वं साक्षात्कृतम् । इति हि भिन्नव एकात्मकृष्णानां कर्मणामेकात्मकृष्णो विपाक एकात्मशुक्लानामेकात्मशुक्लो व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्हि भिन्नव एकात्मकृष्णानि कर्मण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्मशुक्लोऽप्येव कर्मस्वभोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः शिक्षितव्यम् ॥ १५

इदमवोचद्वग्वानात्मनस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमन्यनन्दन् ॥

कापिकणा इति ८८ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्दनिभिः पौरैः
शेषिभिः सार्ववहैर्देवैर्नागैर्यज्ञेरसुरैर्गृहैः किञ्चर्महोरगैरिति देवनाग्यज्ञासुरगृह-
किञ्चरमहोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यो लभी चीवरपिण्डपातशपना-
5 सनगूलनप्रत्ययमैषद्यपरिष्काराणां सम्भावकासङ्घः आवस्त्यां विकृति स्म ज्ञेतवने ज्ञा-
थपिण्डदस्यारमे । तेन खलु समयेन दक्षिणापथे⁽¹⁾ कल्पो नामं राजा राज्यं कारयति कदं
. च स्फीतं च केमं च सुभितं चाकीर्णबद्धजननमनुप्यं च प्रशात्कलिकालकृतिम्बडमरं तस्कार-
रोगापगतं शालीकुगोमक्षिषीसंपन्नं प्रियमिवैकपुत्रकं राज्यं पालयति । सो ऽपरेण समयेन
देव्या सार्थं क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचारयतः पुत्रो ज्ञातो
10 ऽभिन्नो⁽²⁾ दर्शनीयः प्राप्तादिकः सर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेतः । तस्य ज्ञातौ ज्ञातिमहं कृता कापिकण
इति नामधेयं व्यवस्थापितम् । कापिकणो दारको⁽³⁾ ऽष्टाभ्यो धात्रीभ्यो दत्तो द्वाभ्यामस्तधी-
त्रीभ्यां द्वाभ्यां त्रीर्धात्रीभ्यां द्वाभ्यां मलधात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् ।
सो ऽष्टाभिः[48] धात्रीभिरुचीयते वैध्यते त्रीरेण दध्ना नवनीतेन सर्पिषा सर्पिषमेनान्यै-
श्रोतासोत्तसैरुपकरणविशेषराशु वर्धते क्रुद्धस्थमिव पङ्कजम्⁽⁶⁾ । यस्मिन्नेव दिवसे कापिकणः
15 कुमारो ज्ञातस्तस्मिन्नेव दिवसे अष्टादशानाममात्यसहस्राणां पुत्रा ज्ञातीः सर्वे मक्षानश्चाः ।
तेषां प्रतिद्वपणि नामानि व्यवस्थापितानि ॥

1) MS °पथि.

2) MS ज्ञात श्रमिं°.

3) MS दारक श्र°, likewise *infra* p. 108, 3 °कापिकण श्र°.

4) MS द्वाभ्यामच्छ° (D °मत्स°).

5) MS वद्धते.

6) B पंकज I, DP corr.

7) MS कापिकणकुमारो, but *infra* p. 108, 1 कापिकणः कुमारो.

8) MS ज्ञातः.

(१) यद्राजा कल्पः कालधर्मेण संयुक्तस्तस्यात्यपात्कार्तिकणः कुमारो राष्ट्रे प्रतिष्ठितः
तानि चाष्टादशामात्यस्युन्नत्वाणि सर्वाण्यमात्यवे नियुक्तानि ॥ अथापरेण समयेन राजा
महाकार्तिकणो षष्ठादशामात्यस्युन्नत्वाणि सर्वाण्यमात्यवे नियुक्तानि ॥ पुरस्तात्पृष्ठतश्च सर्वबलौ-
घमवलोक्यामात्यानामत्थयते । अस्ति (२) भवतः कस्यचिदेवंद्रपो बलोघस्तव्यथा ममवैतकी-
ति ॥ ततः प्रियवादिभिरमात्यैरभिवितम् । देव नान्यस्य कस्यचिदिति ॥ अथ मध्यदेशा- 5
दणिजो दक्षिणापथं गताः । तै राजो महाकार्तिकणस्य प्राभृतमुपनीतम् । राजा उक्ता भो
(३) वणिजः कस्तत्र राजेति ॥ वणिजः कथयति^(५) । देव केचिदेषां गणाधीनाः केचिन्नाजाधीना
इति ॥ यावद्राजा^(७) महाकार्तिकणेन आवस्त्यादिषु षट्सु महानगरेषु द्वृतसप्रेषणं कृतम् ।
पद्युत्थिता भवत्य नोपवेष्टव्यं शीघ्रमागतव्यमन्यथा व उत्तमेन दण्डेन समनुशासिष्यामी-
ति ॥ एतद्वचनमुपशुत्य षण्महानगराभिनो राजानो भीताख्वस्ताः^(८) संविष्या भावृष्टरो- 10
मकूपाः संगम्य समागम्य एकसमूहेन आवस्तीमनुप्राप्ताः । तर्तो भगवत्सकाशं गताः ।
तैस्स^(९) वृत्तातो भगवतो विस्तरेण निवेदितः । भगवता ते समाश्वासिता उक्ताश्च स द्वृतो
मत्सकाशमानेतव्य इति ॥ ततस्तैर्द्वृतस्य निवेदितम् । अस्त्यस्माकं राजाधिराजस्तं ता-
वत्पश्येति ॥

1) If the reading is without fault, the composer of our text has here used *yat* = *yadā*, an archaic construction. See my *Vedische und Sanskrit Syntax*, § 279 f. Or should we correct यावद्राजा? which, certainly, is more in accordance with the habitual style of our author.

2) Ex conject., cp. Feer, p. 336, n. 4; MS मदत्त, cp. *supra*, I, 114 n. 7.

3) MS ममवैतकीति.

4) Ex conject.; MS भोवनिजकस्तत्र.

5) MS कथयति.

6) Visarga wanting in MS.

7) MS ऋजाः.

8) MS भीताख्वतासंविष्या.

9) MS तैसंवृत्ताः.

ततो भगवता द्रूतागमनमवेत्य जेतवनं चतुरल्पमयं निर्मितं देवानामिव सुदर्शनं
नगरम् । अत्र चलारो⁽²⁾ महाराजानो दीवारिकाः स्थापिता ऐरावतसदृशा हस्तिनो बाला-
हक्षसदृशा अस्या नन्दीघोषसदृशा रथा व्याडपत्तसदृशा मनुष्याः स्वयं च भगवता चक्रव-
त्तिवेषो⁽⁴⁾ निर्मितः सप्तालोङ्गतं च सिंहासनं पत्र भगवान्निषेषः । ततो द्रूतस्तथाविधां
५ शोभां दृष्ट्वा परं विस्मयमापन्नः ॥ ततो भगवता लेखं लेखयित्वा⁽⁶⁾ स द्रूतो जभिक्तः ।
काप्यिणो मद्वचनादक्षव्यो लेखवाचनसमकालमेव पद्मुत्थितो भवसि नोपवेष्टव्यं शीघ्र-
मागत्तव्यम् । अथवा नागच्छसि नद्यमेव महता बलौधेन सार्थमागमिष्यामीति ॥ ततो
द्रूतेन गत्वा राजो महाकाप्यिणस्य लेखं⁽⁷⁾ वाचिकं च पत्संदिष्टं तत्सर्वं निवेदितम् ॥

ततः काप्यिणो राजा अष्टादशामात्यगणसहस्रपरिवृतो झुपूर्वेण चञ्चूर्पमाणः आ-
१० वस्तीमनुप्राप्तः । प्रातिसीमाश्च राजानो राजाने महाकाप्यिणं प्रत्युद्दत्ताः । तैर्महासत्कारेण
नगरं प्रवेशितः । मार्गश्चर्मं प्रतिविनोद्य भगवतो निवेदितवक्तः ॥ ततो भगवता तस्या-
गमनमवेत्य जेतवनं चतुरल्पमयं निर्मितं देवानामिव सुदर्शनं नगरं पत्र चलारो महारा-
जानो दीवारिकाः स्थापिता ऐरावतसदृशा हस्तिनो बालाहक्षसदृशा अस्या नन्दीघोषस-
दृशा रथा व्याडपत्तसदृशा मनुष्याः स्वयं च भगवता चक्रवत्तिवेषो निर्मितस्सप्तालोङ्गतं
१५ च सिंहासनं सर्वं तथैव निर्मितम् । ततो राजा महाकाप्यिणो जेतवनं प्रविष्टः । सकृदर्श-

1) MS चतुरल्प०.

2) Ex conject., cp. *infra*, l. 12; MS चलारो राजामहादैवा० (D महाराजा दैवा०).

3) Cp. *infra*, l. 13; B नन्दीघोर्ध, D corr.

4) MS वेशो. Likewise *infra*, l. 14.

5) Ex conject.; MS द्रूतोपथाविधां, in B the second akṣara is somewhat indistinct, the copyists of D and C read it तो, that of P ता.

6) Ex conject.; MS लिखयित्वा, an ungrammatical form not to be put on the account of the author.

7) MS लेखवाचिकं च. Note the neuter gender of *lekhā*.

8) MS चतुर०.

9) B मर्गर०; DP corr.

10) So MS.

नादस्य यो द्वृपे द्वृपमद् ऐश्वर्यं ऐश्वर्यमदः स प्रतिविगतः । ^(१) बलदूर्पे ज्यापि प्रतिबाधत
एव ॥ ततो भगवता लौकिकं चित्तमुत्पादितम् । शक्तो बत शक्तो देवेन्द्र ऐन्द्रं घुनुरादापा-
गच्छत्विति । सकृचित्तोत्पादाद्वगवतः शक्तो देवेन्द्रः सारथिवेषण ऐन्द्रं घुनुरूपनामपति ।
भगवता महाकपिणास्योपनामितम् । तच्च राजा महाकपिणा ^(३) उत्क्राष्टुमपि न शक्तोति
कुतः पुनरारोपयिष्यति ॥ ततो भगवता सप्तायोभेर्यो निर्मिताः स्वर्यं च तद्वनुर्धचन्द्रा-
कारेणारोप्य ^(४) शैरः क्षितो येन ल्लाः सप्तायोभेर्यपिङ्कडीकृताः । ततः शब्दो निर्गतः ।

आरभद्रं निष्क्रामत पद्मद्वं बहुशासने ।

धनीत मृत्युनः सैन्यं [४३६] नडागारमिव कुञ्जरः^(५) ॥

यो च्यस्मिन्दर्मविनये अप्रमत्तश्चरिष्यति ।

प्रक्षाप जातिसंसारं दुःखस्यात्तं करिष्यति ॥

10

स च शब्दे पावदकनिष्ठान्देवान्गतः ॥ ततो राज्ञः कपिणस्य यो भूद्वलमदः स प्रति-
विगतः । तस्य बुद्धिरूपव्वा किमिदमिति ॥ ततो भगवान् राज्ञो मद्वाकपिणस्य चितप्र-
कारमूपलक्ष्य राजवेषमत्तर्धाप्य इदं सूत्रमारब्धवान् ॥

दशबलममन्वागतो भिन्नवस्तथागतो ज्ञानमध्यक्षसंबुद्धश्चतुर्वेशार्थविशारद उ-
दारमार्षभं स्थानं प्रतिज्ञानीते ब्रह्मचर्यं प्रवर्तयति पर्षदि सम्यक्षिसंहनादं नदति । यदुता- 15
स्मिन्सतीदं भवत्प्रस्थोत्पादा दिदमृत्प्रयत्ने । यदुता अविद्याप्रत्ययाः संस्काराः । संस्का-

- 1) MS with irregular sandhi ऐश्वर्यैश्वर्यमदः (DP ऐश्वर्यैश्वर्यं).
 - 2) Ex conject.; MS वलदर्पायापि.
 - 3) Ex conject.; MS उत्क्रोष्टुपि (D उत्को०).
 - 4) MS शरे निसो.
 - 5) B कुंडलः, D corr.
 - 6) MS °श्वेषारम्भ°.
 - 7) MS °स्थोत्पादितमुत्पन्नते.
 - 8) Avagraha in MS. In B there is no interpunction between the different of the series; D has added the dandas.
 - 9) Visarga wanting in MS
 - 10) B संस्कारासंस्कार०, D corr.

रप्रत्ययं विज्ञानम् । विज्ञानप्रत्ययं नामद्वृपम् । नामद्वृपप्रत्ययं पडायतनम् । पडायतन-
प्रत्ययः स्पर्शः । स्पर्शप्रत्यया वेदना । वेदनाप्रत्यया तृष्णा । तृष्णाप्रत्ययमुण्डानम् । उपादानप्रत्ययो भवः । भवप्रत्यया जातिः । जातिप्रत्यया ग्रामरणाशोकपरिदेवडःखौर्मनस्योपासाः संभवति । एवमस्य केवलस्य महतो डःखस्कन्धस्य समुदयो भवति^(१) ॥ पडु-
६ तास्मिन्नसतीदं न भवति श्रस्य निरोधादिदं निरुद्यते । यडुताचिद्यानिरोधात्संस्कार-
निरोधः । संस्कारनिरोधाद्विज्ञाननिरोधः । विज्ञाननिरोधान्नामद्वृपनिरोधः । नामद्वृपनि-
रोधात्पडायतननिरोधः । पडायतननिरोधात्स्पर्शनिरोधः । स्पर्शनिरोधादेनानिरोधः ।
वेदनानिरोधात्तृष्णानिरोधः । तृष्णानिरोधादुपादाननिरोधः । उपादाननिरोधाहवनि-
रोधः । भवनिरोधाज्ञातिनिरोधः । जातिनिरोधाज्ञरामरणाशोकपरिदेवंडःखौर्मनस्योपा-
१० याता निरुद्यते । एवमस्य केवलस्य महतो डःखस्कन्धस्य निरोधो भवति ॥ स्वा-
ज्ञातो मे भित्तिं धर्म उत्तानो विवृतप्रिक्तन्नप्तिको यावदेवमनुष्टेभ्यः सम्यकसुप्रका-
शितः । एवं स्वाज्ञाते^(३) मे धर्म उत्ताने विवृते क्षिक्तप्तिके^(४) यावदेवमनुष्टेभ्यः सम्यकसु-
प्रकाशिते यावदलमेव भित्तिः अहाप्रब्रजितेन^(५) कुलपुत्रेण अत्तं योगाय ध्वलमप्रमादय
अत्तं शास्तुः शासने योगमापत्तुं^(६) कामं त्वक्स्त्रापूस्थ्यवतिष्ठतां परिशुष्ट्यतुं^(८) शरीरान्मासशो-

1) We have here the same formula of the *pratītyasamutpāda* as in Lalitavistara (p. 347, 16 foll. ed. Lefm.).

2) MS °मनुषेभ्यः.

3) MS °ज्ञातो.

4) B यावदेवमनुष्टेभ्यः (cp. note 2), P corr. यावदेव°.

5) B प्रब्रजितेनतेनकुल°, D drops the superfluous syllables तेन.

6) Ex conject.; B °मायतुः or श्रापतुः; of its copies C has °पतु, D °पतु, P °पतु.

7) Ex conject.; MS °कामस्त्वकस्त्ववतिष्ठतां with some slight strokes crossing each other above the akṣ. वा. My correction has been suggested partly by Feer's translation (p. 20, 16): «doit faire dessécher sa chair et son sang, jusqu'à ce qu'il ne reste plus que la peau, les os et les nerfs» — all of them, the skin शरीर, the sinews क्षेत्र, the bones नुस्त्रय are represented in the Tibetan

णितम् । ग्रथ च पुनर्यज्जदार्भधवीर्येण प्राप्तव्यं स्थामवता वीर्यवतोत्साहिना दृष्टपश्चक्षमे-
णानिनित्यधुरेण कुशलेषु धर्मेषु^(१) तद्वहनाद्वनुप्राप्ता न वीर्यस्य स्त्रियनं भविष्यति ॥ तत्क-
स्य हेतोः । डुःखं हि कुसीदो विकृति व्यवकीर्णः पापकैरकुशलैर्धर्मैः साक्षेश्विकैः पौ-
र्णविकैः सञ्चर्वर्द्धःखविपकैराप्तयां जातिजरामरणीर्यैर्महतशार्थस्य परिकृष्णभवति ।
आरब्धवीर्यस्तु मुखं विकृत्यव्यवकीर्णः पापकैरकुशलैर्धर्मैः साक्षेश्विकैः पौर्णविकैः ५
सञ्चर्वर्द्धःखविपकैराप्तयां जातिजरामरणीर्यैर्महतशार्थस्य पौरिपूर्मिवति ॥^(२) मैण्डपेय-
मिदं प्रवचनं पडत शास्त्रा च संमुखीभूतो धर्मश देश्यते^(३) श्रीपश्चिमिकः पारिनिर्वाणिकः
संबोधिगामी सुगतप्रवेदितः । तस्मात्तर्हि भिन्नव आत्मार्थं च समनुपश्यहि: परार्थं चोभ-
यार्थं चेदं प्रतिसंशिक्तिव्यम् । कच्चिन्नः प्रब्रज्या अमोघा भविष्यति सफला सुखोदया
मुखविपाका पेषां च परिभोक्त्यामहे चीवरपिण्डपातशयनातन्नग्नानप्रत्ययभेष्यपरिष्का- १०

— and also by this parallel passage of the Comm. on Jātaka (I, 71, 24 ed. Fausb.)
kāmām taco ca nahāru ca aīthi ca avasussatu upasussatu sarire māmsalohitam,
where I suppose the true reading is *avasissatu* (= 'may be left') not *avasussatu*,
cp. *avasissanam* apud Childers

8) Ex conject.; MS परिषुप्ततः. In A the vowel *u* of the last akṣara may have been denoted by a stroke parting from the vertical line down to the right.

1) Ex conject.; MS तद्वहनानुप्राप्तात्तवीर्यस्य, unmeaning. The pronoun in the compound *tadvahana-* refers to *dhur* 'By bearing his burden the perseverant Buddha monk shall certainly reach his aim; he will not be deficient in heroic patience.' Cp. Feer, p. 20, 19 «obtiendra», who must have found the future in the Tibetan.

2) MS कुशीदो, cp. *supra*, I, p. 16, n. 8.

3) B र्णार्भवति, P corr.

4) So B, D परिपूर्ति. Cp. Senart on Mhv. (5, 18) I, 873.

5) Cp. *supra*, I, p. 1, n. 3.

6) MS देश्यतो (P दश्यतो)

7) Ex conject.; MS कच्चिनः (D कश्चिनः).

8) Ex conject.; MS °परिष्काराणां, a clerical error, I suppose, the accus. is here indispensable. Cp. also Majjh. Nikāya I (ed. Trenckner), 83 yesāham cīvara piṇḍapātā senāsanagilāna pacca yajapari kkhāraim paribhuñjāmi tesāṁ te kārā mahapphalā assu mahānisamsā.

रांस्तेषां च ते काराः कृताः कञ्चिदत्यर्थमहाफला भविष्यति महानुशंसा महामुतपो
^(१) महाविस्तारा इत्येवं वो भित्तिवः शिक्षितव्यम् ॥

अस्मिन्खलु धर्मपर्यणे भाष्यमाणे राजा महाकटिकेण अष्टादशामात्यगणसह-
 स्तपरिवारेण विंशतिशिखरसुमहतं सत्कायदृष्टिशैलं ज्ञानवज्रेण भिन्ना स्रोतापत्तिफलं
 ५ साक्षात्कृतम् । ततो दृष्टसत्यो भगवच्छासने प्रब्रजितः । तेन युद्धमनेन घटमानेन व्या-
^(२) पद्धमानेनेदमेव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदिला सर्वसंस्कारगतीः शतनपतन-
 विकरणविध्वंसनर्थमतया पराकृत्य सर्वज्ञो [४४] शप्रद्वाणादर्क्षुं साक्षात्कृतम् । शर्कुनसं-
 वृत्तस्त्रैधातुकवीतरागः समलोष्टकाच्चन आकाशपाणितलसमचितो वासीचन्द्रमकल्पो वि-
 द्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभसत्कारपराङ्मुखः सेन्द्रो-
 १० पेन्नाणां देवानां पूज्यो मान्यो अभिवाद्यश्च संवृत्तः ।

भित्तिवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयपद्धेतारं बुद्धं भगवत्ते पप्रच्छुः । कानि भद्रं कटिकेण
 कर्माणि कृतानि येनाभिद्वपो दर्शनीयः प्रासादिको^(३) अष्टादशामात्यगणसहस्तपरिवारो महा-
 नग्बलः प्रब्रज्य चार्क्षुं साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाह । कटिकेणैव भित्तिवः पूर्वम-
 न्यासु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लज्जसंभाराणि परिणतप्रत्ययान्योघवत्प्रत्युप-
 १५ स्थितान्यवश्यंभावीनि । कटिकेण कर्माणि कृतान्युपचितानि को ऽन्यः प्रत्यनुभवि-
 ष्यति । न भित्तिवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विपच्यते नाव्यातौ न
 तेजोधातौ न वायुधातावपि ^(४) तौपतेष्वेव स्कन्दधातावत्तेषु कर्माणि कृतानि विपच्यते
 शुभान्यशुभानि च ।

1) Sic MS. Though *vaiśtarika* (see Index on Divy. and Index on Mhv.) is good Sanskrit and correctly made, the subst. *vaistāra* is strange; can it have been sanscritized out of vulgar *vethāro* answering to skt. *vistarah*?

2) The omitted portion has been added in D.

3) MS °दिक् अष्टा°(DP °दिक्: अ°).

4) Cp. *supra*, I, p. 74, n. 9.

न प्रणश्यत्ति कर्माणि कल्पकोदिशतैरपि ।

सामग्रो प्राप्य कालं च फलत्ति खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिजवो ज्ञतीते ज्ञवन्येकनवते काल्पे विपश्यी नाम सम्यकसंबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्त्रादेवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स बन्धुमतीं राजधानीमुपनिषित्य विहृति बन्धुमतीयके दावे ॥ याव- ५ दन्यतमेन सार्थवाक्येन महासमुद्गात्प्रभूतानि रत्नान्यानीतानि । विपश्यी सम्यकसंबुद्धः सश्वावकसङ्घस्वैरास्यं भक्तेनोपनिमत्तिः विहारं च कारणिवा चातुर्दिशाय भिजुसङ्घाय निर्यातिंत्वान् ॥

किं मन्यधे भिजवो यो ज्ञौ सार्थवाहू एष एवासौ कटिकणो राजा तेन कालेन तेन समयेन । यदेन विपश्यी सम्यकसंबुद्धः सश्वावकसङ्घस्वैरास्यं स्वात्तर्गृहे भक्तेनोप- 10 निमत्तिः विहारं च कारणिवा चातुर्दिशाय भिजुसङ्घाय निर्यातिंत्वान्^(१) * * * * ॥ अप- राएयपि भिजवः कटिकणोन कर्माणि कृतान्युपचितानि । भूतपूर्वं भिजवो ज्ञतीते ज्ञनि वा- राणास्यां भृत्यनगर्या ब्रह्मदत्तो नाम राजा राज्यं कारयति स्तु च स्फीतं च द्वेषं च सुभिते 15 चाकीर्णबङ्गजनमनुष्यं च प्रशास्तकलिकलहृडिम्बउमरं तस्कररोगापगतं शालीकुण्डोमक्षि- षीसंपन्नं धार्मिको धर्मराजो धर्मेण राज्यं कारयति । सो अपरेण समयेन संप्राप्ते वसत्तकाल- समये संपुष्पिते^(२) पादपेषु कृत्सक्रौद्धैमपूरशुकशारिकाकोकिलजीवज्ञीवकनिर्धाषिते वन-

1) Ex conject.; MS अतिंतं. As, after this word, there is doubtless a small gap, it is more probable that we should read that which I have put into the text than that we should acquiesce in विहारा being a neuter. Cp. Feer's note 3 on p. 389 of his translation.

2) The text is defective and perverted until the phrase which commences by अपराएयपि. Cp. Feer, p. 340, n. 1. Comparing the subsequent explications which account for Kapphina's bodily strength and his attainment of the Arhatship, it may be inferred that something like तेनेदानीमभिन्नपो दर्शनीयः प्राप्तादिकः संवृत्तः has been lost and nothing more

3) Ex conject ; MS सुपुष्पिते पादपेषु Cp. supra, I, p. 179, s. 225, १ ३०७, १०.

4) B क्रोष्ट, P corr.

षण्डे अष्टादशामात्यगणसकृप्तपरिवृत्तं उद्धारेण निर्गतः । तेन तत्रोद्याने ग्रान्⁽¹⁾ प्रत्येकबुद्धो
दृष्टः । स तेन साप्रेयभोजनेन त्रैमास्यमुपस्थितः परिनिर्वृत्तस्य च शरीरस्तूपं कारणिका
अमात्यगणसकृप्तेन तैलाभिषेको दत्तः । तेन सपरिवारो महानग्नबलाधानेन संवृत्तः ॥ भूपः
काश्यपे भगवति प्रत्रजितो बभूव । तत्रानेनेन्निपृष्ठपरिपाकः कृतः । तेनेदानीमर्हत्वं साक्षा-
त्कृतम् । इति रहित्वा एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुल्काना-
मेकात्तशुल्को व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्हि भित्तव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य
व्यतिमिश्राणि चैकात्तशुल्कोष्वेव कर्मस्वाभोगः कर्माणीय इत्येवं वो भित्तवः शिक्षितव्यम् ॥
इदमवोचद्दग्धवानात्तमनस्ते भित्तवो भगवतो भाषितमध्यनन्दन् ॥

1) Anusvāra wanting in MS.

2) Visarga wanting in MS.

3) This word for «wholesome food» occurs also *supra*, I, 255, 2. It probably is some alteration of a word of the vulgar language, the Pāli representant of which is *sappāya*, cp. Childers s. v., especially the combination *sappāyāni bhesajjāni* mentioned there. The Tibetan translator renders it by «wholesome food» यज्ञाद्यैऽऽस्य गुणः. Çikṣāsamuccaya (ed. Bendall) p. 55, 17 प्रणीतानि च संप्रेयाणि (so MS) ... खादनोयभोजनीयानि.

4) Ex conject.; MS शरोरं स्तूपं.

5) The Tibetan translator seems to have taken this for two words: स परि-
वारो; see Feer's translation, p. 340, n. 2.

6) B is here somewhat altered, and it is uncertain, whether it has exactly the very reading I have put into the text; something like this is doubtless meant. D has तत्रानिन्नियः, P तत्रासरनेन्नियः, the copyist who wrote C has omitted the akṣaras he could not read, between त and निये.

7) Added in D.

8) B भोगकरः, D corr.

भद्रिक इति ८६ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्घनिभिः पौरैः
श्रेष्ठिभिः सार्थवाहैर्देवैर्नार्थैर्यजैरसुरैर्गरुडैः किञ्चैर्मक्षोरैर्गैरिति देवनागणतामुरगरुडकि-
न्नरमक्षोरुगा-यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लाभी चीवरपिण्डपातशयनासनगूण-
नप्रत्ययभैषज्यपरिष्काराणां सशावकसङ्घः आवस्त्यां विकृतिं ज्ञेतवने उनाधपिण्डद- ५
स्थारमे ॥

यदा भगवान्षद्वर्षाभिसंबुद्धो द्वादशवर्षनिर्गतः कपिलवस्तु^(१) शुनुप्राप्तस्तदा झो-
णोदनामृतोदनप्रमुखैरनेकैः शाकवस्त्रैः सत्यर्दर्शनं कृतं स्थापयित्वा राजानं शुद्धोदनम् ॥
ततो राजा शुद्धोदनस्तां पुत्रशोभां दृष्ट्वा परं विस्मय[४६]मापनः । तस्य बुद्धिरुत्पन्ना ।
यदि मे पुत्रो न प्रन्नजितो भविष्यत्सो ज्येष्ठविष्यद्वाजा चक्रवर्ती चतुरङ्गविजेता धा- 10
र्मिको धर्मराजः । स एतर्किं जटिलप्रन्नजितपरिवारो न शोभते । पन्नहुं शाक्यकुले^(३)
एकैकं प्रन्नाजयेयमिति ॥ ततो राजा शुद्धोदनेन नगरे घण्टावधोषणां कारितं सर्वशाक्यैः

1) Ex conject.; MS कपिलवास्तुमनुप्रा० (D वस्तु०).

2) Ex conject.; MS चतुरङ्गविजेता (D चतुरङ्गोविं०) I suppose that, *caturanga* being more common to them than *caturanta* or *-antā* = 'the whole earth', copyists have put the former word instead of the latter, which is necessarily required. The Tibetan translation represents the genuine text, it has 莫羅'यते', see Feer, p 350, n. 2:

3) Ex conject.; B शाक्यकुले 'पिक्या'^{पा} प्रन्नाजयेयमिति, and at the top of the page, with reference to this passage, there is written विषया [for विषयात् 'from my territory'] intended as a correction of the cancelled akṣaras पिक्या (or पिया-क्या) I do not, however, hold this for genuine, and have put into the text that which seems to express exactly the phrase wanted and rendered in the Tibetan version, as exposed by Feer, p 350 n. 3. Cp. Mhv. III, 176,६ कुलातो कुलातो एकः लत्रियकुमारो प्रन्नजन्तु.

4) MS राजा.

संनिपत्तव्यमिति । ततः सर्वशाक्येषु संनिपत्तितेषु राजा शुद्धोदनः कथयति । शृणत्व
 भवत्तः शाक्या पदि सर्वार्थसिद्धः कुमारो न प्रब्रजितो अविष्वद्युम्बाभिरेवोपस्थानं कृतम्
 भविष्यत् । तदिदानोपस्थ प्रब्रजितस्य एवंकेन कुलपुस्तपेण शाक्येनोपस्थायकेन प्रब्रजि-
 तव्यमिति ॥ ततो भक्तिकानिरुद्धरेवतेवदत्प्रभूतीनि पञ्च कुमारशतानि प्रब्रजितानि ॥
 ५ तेषामुपालिनाम कल्पकं उपस्थायकस्तान्प्रब्रजितान्द्वारा रोदितुमारव्यः ॥ ततः शाक्यैः
 पंष्ठैः । किमर्थमुपाले^(६) रुग्धत इति ॥ स करुणादीनविलम्बितैरक्षरैरुवाच । यूपं प्रब्रजिताः
 को नमेदानीं भक्ताच्छादनेन^(७) परिपालनं करिष्यतीति ॥ ततः शाक्या जचुः । तेन क्षुपाले
 पटकं प्रसारयेति ॥ तेन पटकः प्रसारितः । ततः शाक्यैः शरीरावलग्नानां क्षार्धव्यामिषि-
 मुक्ताविड्युपेषुराङुलीपकानां^(८) मक्षान्त्राशिः कृतः ॥ तत उपाले कल्पकस्य तान्द्वष्टा वि-

1) Cp. Mhv. III, 177—181.

2) B शुद्धादनः, Cl' corr.

3) MS मद्दतीः, cp. Feer, p. 350, n. 4 and *supra*, p. 103 n. 2. Feer has not well understood the purport of Gudhdhana's allocution.

4) Ex conject.; B मैविव्यतीतिं, the sign • refers to the top of the page, where the akṣ. न is found to be inserted here. The copyists have put न in its right place, in P वि has been omitted.

5) Ex conject.; MS कल्पकः उपाशकतान्प्र०. Feer, p. 350, n. 6 makes a quite just observation about the Tibetan equivalent of the corrupt *upāśaka*, ཡྱଲ୍ଲାତ୍ୟବ୍ୟକ୍ତୁମ୍ଭେଦ୍ୟା; he fails only in the correct form of the Sanskrit word, the meaning of which he found out. How it happened that *upasthāyaka* was changed by copyists into *upāśaka* (sic) is easy to understand.

6) Ex conject; MS उपालि. Further on the vocative of *Upāli* has kept its correct form in MS.

7) Ex conject., MS भूताच्छादने. Though *acchāda* is also met with in Buddhist Sanskrit (see Index on Mhv.), yet in this combination of «food and dress» *acchādā* is the standing term (cp. e. g. Mhv. III, 177, 16).

8) B केयूरंगुलीकार्या^{ना}, which has become °गुलीकार्या in CP, whereas D has instead of it केयूरोकार्या.

नवज्ञो ऽतःपुराणि इमं⁽¹⁾ वालङ्कारं खेत्रदुत्सृथं प्रवृत्तिताः किमुताकृमत्पविभव ईम-⁽²⁾
लक्कारं गृह्णं नेष्यामि । अलमनेन । यन्मूलभेताननुप्रव्रेत्यमिति ॥ अथोपालिः⁽³⁾ कल्पको येन
भगवांस्तेनोपसंक्रान्तः । उपसंक्रम्य भगवतः पादयोर्निपत्य भगवत्तमिदमवोचत् । पदि-
भगवन्मादशानां⁽⁴⁾ प्रवृद्ध्यास्ति लभेयाहं⁽⁵⁾ स्वाष्ट्याते धर्मविनये प्रवृद्धामुपसंपदं भिज्ञभावं
चरेयमहं भगवतो ऽतिके ब्रह्मचर्यमिति । ततो भगवता एक्षिभिज्ञकाया प्रताणितः⁽⁷⁾ ॥

5

ततो भद्रिकप्रमुखाणि पञ्च शाब्दशतारनि⁽⁸⁾ भिन्नुवेषधारीणि⁽⁹⁾ बुद्धप्रमुखस्य भिन्नु-
द्वस्थ्य प्रणामं कर्तुं प्रवृत्तानि । ते उपालिं ज्ञात्वा कुलद्रवपविभवान्वितलामेष्ट्युपाले⁽¹⁰⁾
प्रणामै कर्तुम् ॥ तत्र भगवानायुष्मत्तं भद्रिकमामक्षयते । भद्रिका कर्तव्यो इस्य प्रणामो
पस्मादिदं⁽¹¹⁾ मामकं शासनं न कुलद्रवपौवैश्यर्पचाँतुवर्यविशुद्धिमपेक्षत इति ॥ ततो मूल-

1) Ex conject.; MS उमे.

3) Ex conject.; MS अथोपालिक०.

4) Ex conject.; MS भगवामा० (D भगवामा०).

5) Ex conject.; MS प्रन्नयाभि (D प्रन्नया भवति, a conjectural correction).

6) MS लभेये, but cp. *supra*, I, p. 347, 5, II, p. 3, 9. 33, 3 and Divy. 15, 18. 48, 10. 49, 18. 97, 21. 340, 18. For this reason I have corrected लभेयाकृ, changing the opinion I expressed *supra* I, 248 n. 4.

7) B °डिला, D corr.

8) D adds the missing aksara.

9) B भिन्नवेच्छारपी, modified by several erasures and additions, in order to change it into वेशधारपी. But as the writing is somewhat indistinct, the copyists who wrote DCP wrongly put वेशधारपी.

10) The Tibetan translator seems to have had here before him *yautana*, not *vibhava*, cp. Feer, p. 351, 21. On the other hand, in the foregoing (p. 112, 10) he must have found in his text both *yautana* and *vibhava*, cp. Feer, ll. n. 3.

11) MS °स्मादिये.

12) MS चातुर्वर्षीयः.

निकृता^(१) इव द्रुमा भद्रिकप्रमुखाणि पञ्च शाक्यशतानि धर्मतामवलम्ब्य पादयोर्निष्पतितानि । तेषां पादवन्दनसमकालमेवेयं महापृथिवी बद्धिकारं प्रकाम्पिता ॥

तत्रायुष्मता भद्रिकेण युज्यमानेन घटमानेन व्यायच्छमानेनेदमेव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदित्वा सर्वसंस्कारं गतीः शतनपतनविंकंराविवृत्वं सर्वधर्मतया पराकृत्य
५ सर्वज्ञेशप्रक्षणादर्क्ष्वां साक्षात्कृतम् । ^(२) अर्क्ष्वां सर्वत्रैथातुकवीतरागः समलोष्टकाङ्गन आ-
काशपाणितलसमचित्तो वासीचन्दनकल्पो विद्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसं-
वित्प्राप्तो भवलाभलोभस्त्विरपराङ्गुष्ठः सेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्यो मान्यो अभिवायद्य
संवृतः । स च महात्मा हीनदीनानुकम्पी ॥ सो अप्येण समयेन पूर्वाङ्गे निवास्य पात्रची-
वरमाद्यप आवस्तो गोचराय प्रस्थितः । यावदन्यतरचण्डालकठिनं पिण्डाय प्रविष्टः ॥
१० तेन खलु समयेन राजा प्रसेनजित्कोशिल एकपुण्डरीकं कृस्तिनागमभिरुक्तं दीर्घेण चारा-
यणेन सारथिना भगवतो दर्शनाय संप्रस्थितः । दर्दश राजा प्रसेनजित्कोशिलो भद्रिकं शते-
न्नियं शात्तमानसं परमेण च चित्तदमव्युपशमनसमन्वागतं पांसुकूलप्रावृतं लूकुं पिण्डपातं
गृहीत्वा तस्माच्छण्डालकठिनान्निर्गच्छतं दृष्ट्वा च पुनर्दीर्घं चारायणं सारथिमामत्वयते ।
स्यादयं चारायण भद्रिको भिन्नुः ॥ एवं यथा वदसि ॥ इति श्रुत्वा राजा प्रसेनजित्कोशिलः
१५ संमोहनापत्रः पृथिव्यां ^(३) मूर्द्धितः पतितः । ततो जलपरिषेकप्रत्यागतप्राणचेतसो लब्धमा-
नसश्चारायणेन सा [४५०] रथिनोत्थापितः ॥

1) MS °निकृता (D °ता), cp. *supra*, I, p. 3, n. 9.

2) B °र्क्ष्वां, DP corr.

3) B °जित्को°, D corr.

4) MS पांशुकूल° (P पाशु°). .

5) Ex conject.; MS दीर्घचारा°.

6) B संमालूमा°, D corr.

7) MS मूर्द्धितोपतितः.

8) °षेकप्रात्या°, D corr.

9) Ex conject.; MS प्राणः चेतसा. Perhaps the right reading is °प्राणचेतनो.

ततो राजा भगवत्सकाशमुपसंक्रम्य भगवतः पादभिवन्दनं कृता भगवत्तमुवाच ।
 भगवन्नहुतं मे दृष्टम् । असौ भद्रिकः शावराजः पांसुकूलप्रसृतो लूकं पिण्डपातं गृहीता
 देवमनुष्यावर्जनकरेणातिप्रशात्तेनेर्यापथेन पिण्डपातमादाय चण्डालकठिनान्निर्गतः । तस्य
 ममैतदभवत् । आश्यं पावत्सुविनीतं भगवच्छासनं पत्र नामैवंविधाः कुमाराः सुखैविता
 एवंविनीतप्रचाराः संवृत्ता इति ॥ भगवानाहु । अपरमपि महाराज भद्रिकस्थाश्यं शृणु । 5
 अप्यं महाराज भद्रिको ज्ञेयगतो वा वृत्तमूलगतो वा शून्यागारगतो वा त्रिरुदानयति ।
 अहो बत मौज्यम् । यदकृमप्रब्रजितः सन्तराजकुलमध्यगतो अमात्यनैगमजानपदमुसंरक्षितः
 प्राकारपरिखादारस्तूपाभिनिगृष्ठः परिशङ्कितवृद्धयः संविग्रः समत्तशङ्की निजां नासा-
 दयामि सो ऽहमेतर्क्षितिः निरपेक्षः काये जीविते च मुखं पत्रतत्रस्थो विकृरामीति ॥

भित्तिवः संशयजाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत भद्रिकेण 10
 पूर्वमन्यामु जातिषु कर्माणि कृतानि येनाभिवृप्ते दर्शनीयः प्रासादिक आद्ये राजकूले

1) The copyist of P could not read the akṣara ङ्, and left a blank space between न् and त्. This may account for Feer's n. 6 on p. 352.

2) MS भगवन्नासनं (D भगवत्सां).

3) MS नामैवंविधाः.

4) B °प्रवारासंवृत्ताः, DP °प्रचारासंवृत्ताः.

5) MS भद्रिकघरएयः.

6) MS °भद्र्यागतः । अमात्यं (D ऋमात्यर्गतः । अ°).

7) It is not easy to account for स्तूप hero Its Tibetan equivalent is णठृ'ञ्जन्दूमश' (beasts of prey). Feer, p. 353, n. 1 supposes, rightly, I think, that „turrets representing such images“ are meant. Cp. Jtkm. avad. nr. 25, vs. 9. This must be, therefore, a *laukika* meaning of *stūpa* The Chinese translator has abridged here so much that his testimony cannot settle the point.

8) B शक्ति made out of शक्ति; the copies have शक्ती.

9) Ex conject.; MS योक्तमेतर्क्षितिः (D मोक्तः°).

10) The Tibetan translator did not read in his text कार्ये, as might be inferred from Feer, p. 353, 8 «et maintenant, sans souci des affaires et de la vie, partout où je me trouve, j'y réside en paix»; for he has རྩླྷ'རྒྱ'ଶ୍ରେ'ଘ' = *lāye jīvile ca*. The Paris ms (P) has here कोपे.

प्रत्याजातः प्रनेद्य चार्हुं साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाहु । भद्रिकेणैव भिन्नवः पूर्वमन्यासु
ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचिनानि लघ्वसंभारणि परिणातप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थिता-
न्यवश्यंभावीनि । भद्रिकेण कर्माणि कृतान्युपचिनानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न
भिन्नवः कर्माणि कृतान्युपचिनानि वाश्ये पृथिवीयातौ विपद्यते ^(१) नाव्यातौ न तेजोयातौ
५ न वायुयातावपि ^(२) तूपत्तेऽवे त्वं स्कन्धयात्रायतनेषु कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यशुभा-
नि च ।

न प्राणश्यत्ति कर्माणि अपि वल्पयश्तैरपि ।

सामयोः प्राप्य वासं च फलात्ति वलु देविनाम् ॥

भूतपूर्वं भिन्नवो ज्ञाते ज्ञानि वाराणस्यां नगर्यामन्यतमः वोट्मलाकः ^(३) दुत्सामपरि-
१० गतशरीर इत्यामुतद्वान्वाद्युपाडते । यावदन्यतरा दारिका पूपलिका ^(४) मादय गच्छति ।
ततस्तेन कोट्मलाकेन सा दारिका पूपलिकानामर्वं अभिनूता । ततो वलादेनां पूपलिका-
मादय त[तत्त]तः पलायितुनारव्यः । सा चास्य दारिका पृष्ठतः समनुवढेव । ततो ज्ञौ
कोट्मलाकः सहसा नदीचारिकामुतोर्णः ॥ च्रसति वुद्धानामुत्पादे प्रत्येकवुद्धा तोक्त्र उत्प-
यते हौनदीनामुकप्यकाः प्रात्तशयनासनभक्ता एवाद्विणीया लोकस्य । तदन्यतरः ^(५) प्रत्ये-
१५ कवुद्धस्तस्य कोट्मलाकस्त्यायतः स्थितः । ततः वोट्मलात्य तं प्रत्येकवुद्धं शात्तेर्पापयं
दृष्टा मक्हान्प्रसादो ज्ञातः । तेन स्वं व्यमनमगणय्ये ^(६) प्रत्येकवुद्धापि ^(७) पूपलिका प्रतिपादिता ।

1) B नाव्याधौ, DP corr.

2) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

3) In *Dīrīy.* the word is written *krodamalla-*a, see p. 85, 29 foll. 89, 21
171, 16 of Cowell and Neil's edition. Cp. Burnouf, *Introduction*, p. 199 n. 1, and
Feer, p. 353 n. 2.

4) Ex conject., US पलिकानादय.

5) B तरप्रत्ये, D corr.

6) B शात्तेर (with a small stroke at the left top-side, a sign for cancelling
that akṣ.) पापयं. Hence D शात्तेरिर्व्यापयं, C शाक्तेर्पापयं, P शात्तेर्पापयं.

7) I have followed D; B मक्हाप्रसादो.

8) Note the ungrammatical gerund *agāṇayya* for *agāṇayītrā*.

9) B here यूपः, D corr.

तस्य विप्रकृष्टसंज्ञनार्थं चिततपत इव हंसराजो गगणतलमभ्युद्धम्य विचित्राणि प्राति-
कृष्टाणि विद्वश्चितुमारब्धः । ततः कोट्यमछाकस्तदत्यहुतं देवमनुष्ठावर्जनकरं प्रातिकृष्टं
दद्वा मूलनिकृतं^(१) इव द्रुमः पाद्योर्निपत्य प्रणिधानं कर्तुमारब्धः । पन्मे सिद्धव्रतो दक्षि-
णीयः पूपलिकायां प्रतिपादितो ज्ञेनाहं कुशलमूलेन चितोत्पादेन देयधर्मपरित्यागेन च
यत्र यत्र ज्ञायेय तत्र तत्रोच्चकुलीनः स्यामेवंविधानां च धर्माणां लाभी स्यां^(५) प्रतिरविशि- ५
ष्टरं चातः शास्तारमारागयेयं मा विरागयेयमिति ॥

भगवानाह । किं मन्यध्वे भित्तिवो यो ऽसौ तेन कालेन तेन समयेन कोट्यमछाको
^(२) अपमत्तौ भद्रिकः । यतेन प्रत्येकबुद्धः पूपलिकपा प्रतिपादितस्तस्य कर्मणो विपाकेनाद्ये
शाक्ये प्रत्यागतः^(३) ॥ भूयः काश्यपे भगवति प्रत्रजितो बभूव । तत्रानेन दश वर्षसद्वाणि
ब्रह्मचर्यवासः प्रतिपालितः । तेनेदानीमर्हत्वं साकात्कृतम् । इति क्वि भित्तिव एकात्तकृ- 10
ष्टाणानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुक्लानामेकात्तशुक्लो व्यतिमिश्राणां व्यति-
मिश्रस्तस्मात्तर्हि भित्तिव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्तशुक्लोष्वेव
कर्मस्वाभोगः^(४) करणीय इत्येवं वो भित्तिवः शिक्षितव्यम् ॥

इदमवोचद्वग[85 b]वानात्तमनसस्ते भित्तिवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) B तदस्त्युहूतं, D corr.

2) MS °निकृत्त, cp. *supra*, p. 114 n. 1.

3) Ex conject., cp. *infra*, l. 8; MS पूपलिका, the copyist of B or some prototype of B may have blended two constructions.

4) MS ज्ञायेयं, cp. *supra*, p. 76, n. 7. 81, n. 3.

5) D adds the missing akṣara.

6) B भित्तिवा, DP corr.

7) MS °छाकश्वप्यम°.

8) MS प्रत्यागताः. In the same sense *supra*, p. 116, 1 *pratyāgataḥ*.

9) B °भोगक°, D corr.

राष्ट्रपाल इति^(१) ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजगो राजमात्रैर्घनिभिः पौरैः
श्रेष्ठिभिः सार्थवल्हिद्वेनागेवनेरसुरेर्गरुदैः किन्नरैर्गरुहैरैरिति देवनागयकासुरगरुड-
लिङ्गरगलोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो गद्यापुण्यो लभी घोवरपिएउपातशयना-
५ सनग्नानप्रत्यपर्णैवद्यपरिष्काराणां सप्रावकासङ्घः स्वूलकोष्ठकमुपनिश्चित्य^(२) विहरति स्थू-
लकोष्ठकाये वनयण्डे । तेन खलु सपयेन स्वूलकोष्ठके कौरव्यो नाम राजा राज्यं कारयति
रुद्धं च स्फोतं च तेऽन च सुगिलं चार्कीर्णवद्वलनमनुष्यं च प्रशात्तकालिकलहुड्बडमरं त-
स्काररोगापगतं शालोकुगोगनिधिपीसंपन्नगद्विलगनाएठकमेकपुत्रमिव राज्यं पालयति । तस्य
धातपुत्रो राष्ट्रपालो नामा धर्मिव्वपो दर्जनीयः प्राप्तादिवः सर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेतः ॥ तस्य विन-
१० पकालमवेद्य भगवान्पर्वत्सङ्क्षेपे निवास्य पात्रवीवरमादाय गिनुगणपरिवृतो भिन्नसङ्गपुर-
स्कृतः स्वूलकोष्ठकं पिएउप प्रविष्टः । ददर्श राष्ट्रपालो बुद्धं भगवत्तं द्वात्रिंशता मद्यापुरु-
षलक्षणैः सगलङ्कृतमणोत्पा चानुव्यञ्जनैर्विराजितगात्रं व्यामप्रभालङ्कृतं सूर्यसद्वातिरो-
कप्रभं बङ्गममिव इत्पर्वतं सगत्ततो भद्रकं सकृदर्शनाचास्य भगवतो झक्तिवो चित्तं प्रसन्नम् ।
स प्रसादज्ञातो भगवतः पादयोर्निष्पत्य प्रब्रव्यां याचते ॥ ततस्तं भगवानाकृ । वत्स अनुजातो
१५ असि मातापितभ्यामिति ॥ राष्ट्रपालः वाद्यपति । नो भद्रतेति ॥ भगवानाकृ । न हि

1) A different redaction of this story how Rāṣṭrapūla became a monk makes up the first part of Majjhima Nikāya, Majjhima Paññāsa IV, 2, as Feer rightly observes, see his remark I on p. 360.

2) MS °निसृत्य. In the Pāli redaction quoted in the preceding note it is explicitly said that Bhagavān stayed at that time in the land of the Kurus, and that Thullakoṭṭha was a market-place (*nigama*) in that country. But there is no question there of a king. Raṣṭhapūlo is styled a *kulaputto*, nothing more.

3) B कोरव्यो, D corr. A çokāv. nr. 21, which is the paraphrase of this avad. of our text, has likewise कोरव्यः (f. 268 a 5).

वत्स तथागता वा तथागतश्चावका वा अननुज्ञातं मातापितृभ्यां प्रब्राह्मयत्युपसंचारद्यति
चेति ॥

ततो राष्ट्रपालो मातापित्रोः सकाशमुपसंक्रात्तः । उपसंक्रम्य बुद्धस्य वर्णं भाषते ।
दृष्टो मया भगवान्वक्षाक्यमुनिः सम्यकसंबुद्धः स्फीतं चक्रवर्तिराज्यमपक्षाप प्रब्रजितः
^(१)षष्ठिं चात्तःपुरमहस्ताणि ^(२)मुण्डः सङ्घटिप्रावृतो ऽस्मिन्वेव स्थूलकोष्ठके पिण्डपातमदति । ५
^(३)तदर्हत्वे पुरावां मामनुज्ञातुं पदकृं तं भगवत्तं प्रब्रजितमनुप्रब्रजेयमिति ॥ ततो ऽस्य माता-
पितरौ नानुज्ञानीतः ॥

ततस्तेनैको भक्तच्छेदः कृतः । ह्यौ त्रयो वा यावच्छुद्धकच्छेदः कृताः ॥ अथ राष्ट्रपा-
लस्य मातापितरौ येन राष्ट्रपालो गृह्यतिपुत्रस्तेनोपसंक्रात्तौ । उपसंक्रम्य राष्ट्रपालं
गृह्यतिपुत्रमिदमवोचताम् । यत्खलु तात राष्ट्रपाल जानीयास्त्वं हि ^(४)सुकुमारः सुखैषी । न १०
लं जानको दुःखस्थि^(५) । दुष्करं ब्रह्मचर्यं दुष्करं प्राविवेकं दुरभिरममेकालं दुरभिसंबोधान्य-
रप्यवनप्रस्थानि प्राज्ञानि शयनासनान्यथावस्तुम् । इहैव लं तात राष्ट्रपाल निषय-
कामांश परिभुद्ध दानानि च देहि पुण्यानि च कुरु ॥ एवमुक्ते राष्ट्रपालो गृह्यतिपुत्रस्तू-
ष्णीम् ॥

अथ राष्ट्रपालस्य गृह्यतिपुत्रस्य मातापितरौ ^(६)ज्ञातीनुशोऽपतः । अङ्ग तावज्ञा- १५

1) MS षष्ठिरात्तःपुर०.

2) MS मुण्डाः.

3) Ex conject.; MS तदर्हपुरावामामनुज्ञातं.

4) Cp. *supra*, p. 80, 15.

5) MS वोचत्.

6) MS नुकुमारः सुखैषी, the same words are preserved without fault some lines below (p. 120, 3).

7) B दुःखस्मि, CDP corr.

8) The effort of the kinsmen to dissuade Rāṣṭrapāla does not occur in the Pāli redaction of the story. After the unsuccessful entreaty of the parents there is only one repetition of those instances, by the comrades, not two, as here.

तथस्तात् राष्ट्रपालमुत्थापयते^(१) ॥ अथ राष्ट्रपालस्य गृह्णपतिपुत्रस्य ज्ञातपो येन राष्ट्रपालो
गृह्णपतिपुत्रस्तेनोपसंक्रात्ताः । उपसंक्रम्य राष्ट्रपालं गृह्णपतिपुत्रमेवमवोचन्^(२) । पत्खलु
तात् राष्ट्रपाल ज्ञानीयास्त्वं क्षि सुकुमारः सुखैषी^(३) । न त्वं ज्ञानको इःखस्य । डुर्ज्जरं ब्रह्मचर्यं
डुर्ज्जरं प्राविवेक्यं डुरभिरममेकालं डुरभिसंबोधान्यरप्यवनप्रस्थानि प्रात्तानि शयनास-
७ नान्यथ्यावस्तुम् । इत्वा त्वं तात् राष्ट्रपाल निषम्य कामांश्च परिभुङ्ग दानानि च देहे
पुण्यानि च कुरु ॥ एवमुक्ते राष्ट्रपा[४६२]लो गृह्णपतिपुत्रस्तूष्णीम् ॥

अथ राष्ट्रपालस्य गृह्णपतिपुत्रस्य मातापितरौ राष्ट्रपालस्य गृह्णपतिपुत्रस्य वय-
स्यकानुव्योग्रयतः । अङ्ग तावत्कुमारास्तात् राष्ट्रपालमुत्थापयते^(५) ॥ अथ राष्ट्रपालस्य गृह-
पतिपुत्रस्य वयस्यका येन राष्ट्रपालो गृह्णपतिपुत्रस्तेनोपसंक्रात्ताः । उपसंक्रम्य राष्ट्रपालं
10 गृह्णपतिपुत्रमिदमवोचन्^(६) । पत्खलु सौम्य राष्ट्रपाल ज्ञानीयास्त्वं क्षि सुकुमारः सुखैषी^(७) । न त्वं
ज्ञानको इःखस्य । डुर्ज्जरं ब्रह्मचर्यं डुर्ज्जरं प्राविवेक्यं डुरभिरममेकालं डुरभिसंबोधान्य-
रप्यवनप्रस्थानि प्रात्तानि शयनासनान्यथ्यावस्तुम् । इत्वा त्वं सौम्य राष्ट्रपाल निषम्य
कामांश्च परिभुङ्ग दानानि च देहे क्षि पुण्यानि च कुरु ॥ एवमुक्ते राष्ट्रपालो गृह्णपतिपुत्रस्तू-
ष्णीम् ॥

15 अथ राष्ट्रपालस्य गृह्णपतिपुत्रस्य वयस्यका यन राष्ट्रपालस्य गृह्णपतिपुत्रस्य मा-

1) MS °यतःः.

2) MS °वोचत्.

3) MS प्रातिवेद्यं (D °वेक्यं).

4) MS °कले.

5) MS वनप्रस्थितानि.

6) MS कुमारस्तात्.

7) Ex conject.; MS °पपत्. It is also possible that उत्थापयत् should be meant, but the comparison of the analogous phrase *supra*, l. 1 makes this improbable.

8) MS °वोचत्.

9) MS सुखैषी.

6

1) B गृह्यनिष्ठ०, D corr.

2) Ex conject; MS °नीय सौम्यरा°.

3) B प्रत्रजित्, CD corr.

4) I have followed D; B आगारादः.

5) By the insertion of सौम्य and of the formula सम्यग्व अद्यपा the original metrical form of the phrase has been obscured, whether the interpolation was made by the composer of Avadānaç. or by scribes. The original form must have been that of an anustubh cloka, such as:

अप्य तातानजानीतमगारादनगरिकाम् ।

राष्ट्रपालं प्रन्नजितुं किं मृतेन करिष्यथः ॥

6) Ex conject.; MS लातप्र०.

7) MS ऋद्यध.

8) Ex conject.; MS गतिर्नान्यत्र मातापितरावेव. I believe that I thus have met the doubts of Feer (p. 357 n. 4) as to the sound condition of the text. I see here no discrepancy between the original Sanskrit and the Tibetan translation. *Anyatra* (save, except) is construed with acc., a construction seldom met with. Another instance is Mahābh., IV, 18, 3 का न जीवति मादशी..... अन्यत्र ज्ञौपदो प्रभो.

9) Ex conject.; MS तात्त्रा.

10) MS सचेत्प्रब्रयोपदर्शपिद्यामिभगवत्ताथ राष्ट्रपालो etc. There can not exist the least doubt about the corrupt and defective state of this passage in the transmitted text. I have left out the four akṣaras before सच्य राष्ट्रपालो, since they are utterly depraved and precede a considerable gap. I suggest that the uncorrupted and original shape of that portion of the phrase that precedes the gap was सचेत्प्र-ब्रयोपदर्शपिद्यत्यान्म् = Feer p. 357, 24 «pourvu que après son initiation, nous puissions le voir»; what follows, «nous rencontrer avec lui» (वृष्टुद्गुर्संदृक्),

falls already into the gap. The first six lines of Feer, p. 358 are translated from the Tibetan and correspond to the portion lost in the Sanskrit. For the sake of completeness I transcribe them: «Alors les compagnons de Rāṣtrapāla, le fils du maître de maison, se rendirent au lieu où était le fils du maître de maison Rāṣtrapāla;

अथ राष्ट्रपालो गृह्णतिपुत्रो जनूर्वेण कापस्य स्थामं च बङ्गं च संजनय्य येन भग-
वांस्तेनोपसंक्रात्तः । उपसंक्राम्य भगवत्पादौ शिरसा वन्दितैकाते उस्थात् । एकाते स्थितो
राष्ट्रपालो गृह्णतिपुत्रो भगवत्समिद्मवोचत् । अनुजातो उस्मि भगवन्मातापितृभ्याम् ।
लभेयाहं स्वाष्याते धर्मविनये प्रब्रह्मामुपसंपदं भिन्नुभावं चेत्यमहं भगवतो उस्तिके व्रक्ष-
५ चर्यम् ॥ लब्धवान्नाष्टुयाज्ञो ⁽¹⁾ गृह्णतिपुत्रः स्वाष्याते धर्मविनये प्रब्रह्मामुपसंपदं भिन्नु-
भावम् ॥ स एवं प्रब्रजितः सन्निदेव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलावलं विदिवा सर्वसंस्का-
रणतीः शतनपतनविकारणविवेसनधर्मतया पराहृत्य सर्वलोकप्रकृणादर्हत्वं साक्षात्कृ-
तवान् । अर्क्षन्संवृत्तवैधातुकवीतरागः समलोष्टकाच्चन आकाशपाणितलसमवित्तो वासी-
चन्द्रकल्पो विद्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवताभलोभस्तका-

et quand ils y furent arrivés, ils parlèrent ainsi à Rāṣṭrapāla: 'Gentil Rāṣṭrapāla, ton père et ta mère consentent à ce que tu sois initié, pourvu que, après ton initiation, ils puissent se rencontrer avec toi et voir ton visage'. — 'Oh! ils se ren-
contreront avec moi', répondit Rāṣṭrapāla.

The narrative of the consent of R.'s parents in Aćokāv. is somewhat different. It is not the comrades who report to R. the permission of his father, but the father himself goes up to him and tells him that he and also his mother give their permission, but on this condition: सर्वदा नौ मुखे पुत्र दर्शयितुं तर्मर्हसि (MS ८८). After this,

इति पित्रोदितं श्रुत्वा राष्ट्रपालः (MS ८८) स मोदितः ।

तथेति संप्रतिज्ञाय शपनाड्दितिष्ठत ॥

ततः स साज्जालिः पित्रोः पादान्नवा प्रमोदितः ।

कृत्वार्थिभ्यः प्रदानानि सर्वसा निर्ययौ गृह्णत् ॥ (f. 263a 6 sq.).

It may be apposite to adduce here in full the corresponding passage of the Pāli redaction: *sace tumhe Rāṭṭhapālam kulaputtām nānujānissattha agārasmā anagāriyām pabbajjāya tathera marayām bhatissati | sace pana tumhe R. k. anuj. a. a. p. pabbajjātām pi naṁ dakkhessattha | sace R. k. nābhīramissati agārasmā a. p. kā tassa aññā gati bhatissati idhetu yaccāgamissati*. The answer of the parents follows immediately: *anujānāma tāta R. k. a. a. p. pabbajitena ca pana te mātā-pītaro uddasse tabbūti*.

1) MS लब्धवान्नाष्टुयाज्ञपुत्रः. Feer (p. 358, 16) following the Tibetan, as I have examined, has here only «Rāṣṭrapāla obtint».

2) B ^{८८}संवृत्, D corr.

रपराङ्गुषः सेन्जोपेन्नाणां देवानां पूज्यो मान्यो ऽभिवाद्यग्न्या संवृत्तः । तत्र भगवान्मिनूना-
मत्वयते स्म । एषो ज्यो मे भिन्नवो भिन्नाणां मम आवकाणां * * * * ⁽¹⁾ पडुत राष्ट्रपालो
भिन्नुरिति ॥

भिन्नवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्ते पप्रच्छुः । कानि भद्रत राष्ट्रपालेन
कर्माणि कृतानि येनाद्ये राजकुले प्रत्यज्ञात इति अभिद्वपो दर्शनीयः प्रासादिकाः प्रत्रव्य 5
चार्क्खं साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाहु । राष्ट्रपालेनैव भिन्नवः पूर्वमन्यासु जातिषु कर्माणि
कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिणतप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्येभावीनि ।
राष्ट्रपालेन कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यतीति । न॒ भिन्नवः कर्मा-
णि कृतान्युपचितानि बाल्ये पृथिवीधातौ विपद्यते नाब्धातौ न तेजोधातौ न वायुधा-
तावपि ⁽²⁾ तूपातेष्वेव स्वन्धधावापत्तेषु कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यशुभानि च । 10

न प्रणाश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामयो प्राप्य कालं च पालति खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिन्नवो ऽतोते ऽध्वनि विदेहराजाः सपरित्वारः ⁽³⁾ परचक्रवित्रासितो ऽध्वी-

1) According to Feer (p. 358 n.) the gen. plural lost is आरएयकानाम् or a synonymous word, on account of the Tibetan term དྱଣྡྱ' ར' ར' གླྙྡྙ' ཁྲྙ' ; in Aṣokāv. the utterance of the Buddha is a little different. His praise of R. is related in this çloka:

एषो ज्यो भिन्नवः सर्वभिन्नाणां पुण्यवांहिनाम् ।

पडुत राष्ट्रपालो ऽयं अद्वाभिं(sic)भक्तिमान्सुधीः ॥ (f. 268 b 5)

the last pāda, I think, must be read अद्वालुभक्तिं.

2) Cp. supra, I, p. 74 n. 9.

3) Ex conject.; MS सपरियरचक्रः. Feer (p. 358, 28) translates «entouré de sa suite», after the Tibetan, of course. For this reason I have put सपरित्वारः, though I had also thought of सबलः, as is found in Aṣokāv, which here closely clings to the text of Avadānaç. Its paraphrase is as follows:

तस्मिंश्च [MS तस्मिं च] समये राजा विदेहविषयाधिपः ।

परचक्रभयोद्दिग्यः [MS ग्राः] ससैन्यस्तद्वने ऽविशंत् ॥

मनुप्राप्तः । स मध्याङ्के तीर्दणसूर्यरशिमपरितापितः सबलौघ इतश्चामुतश्च परिव्रमति मार्गं
च नासाद्यति ॥ असति च बुद्धानामुत्पादे प्रत्येकबुद्धा लोक उत्पवत्ते द्वीनदीनानुकम्प-
काः प्रातशयनासनभक्ता एकादक्षिणीया लोकस्य ॥ यावदन्यतरः प्रत्येकबुद्धस्तस्मिन्का-
त्तारमार्गे प्रतिवसति । तेन कामुपयमुत्पाद्य तस्य विद्वाऽन्तस्य मार्गे व्यपदिष्टः पानी-
५ यद्गृहद्य दर्शितो येन स राजा इष्टेन बीचितेनाच्छादितः ॥ ततो राजा प्रसाद्वातेन स्वन-
गरमानोय त्रैमास्यं सर्वोपकरणैरुपस्थितः । परिनिर्वृतस्य चास्य शरोरस्तूपं कारयोमास
प्रणिधानं च कृतवान् । अकृमप्येवंविधानां गुणानां लाभी स्यां प्रतिविशिष्टतरं च शा-
स्तारमारगयेयं मा विरागयेयमिति ॥

भगवानाहृ । किं मन्यवे भिन्नवो यो ज्ञौ तेन कालेन तेन समयेन राजा बभूवायं
१० स राष्ट्रपालः । अपराएयोपे राष्ट्रपालेन कर्माणि कृतान्युपचितानि । अस्मिन्वेव भद्रके
कल्पे विंशतिवर्घसकृद्भायुषि प्रजायां काशययो नाम सम्यकसंबुद्धे लोक उद्यादि विद्या-
चरणसंपन्नः सुगतो लोकविद्वन्तरः पुरुषदन्यसारथिः शास्ता देव[४६७]मनुव्याणां बुद्धो
भगवान् । स वाराणसीं नगरीमुपनिषिद्धित्य^(१) विकृति ऋषिपतने मृगदावे ॥ तेन खलु समयेन
वाराणस्यां नगर्यो कृक्ती राजा राज्यं कारयति ऋष्टं च स्फीतं च क्षेमं च सुर्भिन्नं चार्कीर्णव-
१५ झुजनमनुष्ये च प्रशास्तकालिकालहिंवडमरे तस्काररोगापगतं शालीकुण्डोमहिपीसंपन्नं
धार्मिको धर्मराजो धर्मण राज्यं कारयति । तस्य शरीयान्युत्र ऋषिपतनं गतः । अदासौ
ददर्श बुद्धं भगवत्तं द्वात्रिंशता मन्त्रायुरुपलक्षणैः समलङ्घतमशीत्या चानुव्यञ्जनैर्विराजि-
तगात्रं व्यामप्रभालङ्घतं सूर्यसकृद्भातिरेकप्रभं डङ्गमिव रक्षपर्वतं समक्षतो भद्रकं सकृ-
दर्शनाच्चास्य भगवतो अस्तिके चित्तमभिप्रसन्नम् । प्रसाद्वातो भगवतः पादाभिवद्नं कृता ।

तत्र स सबलश्चारडरुद्यम्मिः [MS ०८३]परितापितः ।

इतस्ततः परिव्रम्य मार्गं न समुपाचरत् [MS ०८३] ॥

In the second cloka quoted I analyze *candarugraçmi* as made up of *canda* + *ruc* (= *surya*) + *raçmi*.

1) MS सरीरं स्तूपे (D श, P शरीरैस्तूपे).

2) MS ०निसृत्य.

पुरस्तान्निपस्तो धर्मश्रवणाय । ततो इस्य भगवता काश्येन धर्मो देशितः । तेन प्रसाद-
ज्ञातेन भंगवान्काश्यपः सपरिवार उपस्थितः शरणगमनशिनापदानि गृहीतानि परिनिः
र्वृतस्य च स्तूपे कनीयाच्छ्वमारोपितवान्^(१) ॥

किं मन्यव्वे भिन्नवो यो ज्ञौ राजपुत्रो^(३) अप्यमेवासौ राष्ट्रपालस्तेन कालेन तेन
समयेन । अपराह्यपि राष्ट्रपालेन कर्माणि कृतान्युपचितानि । भूतपूर्वं भिन्नवो ज्ञति
ज्ञनि वाराणस्यां मक्हानगर्यामन्यतमो मूलिको^(४) ब्राह्मणः । स मूलानामर्थं ज्ञयतम् पर्वत-
मभिद्रूढः । तेन तत्र पर्यट्ना वनाते ग्रानः प्रत्येकवुद्धो दृष्टः । ततस्तेन प्रसादज्ञातेन
तस्योपस्थानं कृतम् । यदा^(५) ग्रान्याद्युत्तिवतस्तदा पिण्डकेन प्रतिपाद्य प्रणिधानं कृतम् ।
अहमप्येवंविधानां लाभी स्यां प्रतिविशिष्टतरं चातः शास्तारमारागयेयं मा विरागयेय-
मिति ॥

10

किं मन्यव्वे भिन्नवो यो ज्ञौ तेन कालेन तेन समयेन मूलिको ब्राह्मणो अप्यमेवासौ
राष्ट्रपालिः^(६) । तस्य कर्मणो विषयकेन संसारे न कदाचिद्दुखमनुभूतवानिदानीमप्यादे राज-
कुले प्रत्याजातो अभिद्रूपो दर्शनीयः प्राप्तादिकः । तेनैव हेतुनार्हव्वं साक्षात्कृतम् । इति हि

1) B परिनिवृ०, D corr.

2) Ex conject.; MS °रौपितं.

3) MS राजपुत्र अप्य० and on l. 13 °ज्ञात अभिं०.

4) *Mūlīka* with the meaning of an ascetic «who lives on the roots of herbs» is not instanced from literature in the PW and PWK. It occurs also Divy. 647, 1 *çatalabhisāryām jāto mūlīko bharati*. The paraphrast of our avadāna employed *mūlīla* in both cases, where he found this word in his source, see Aṣokūv. f. 269b 6 and 270a 1. About its Tibetan equivalent སྤྱ' ར' རྒ' ར' དྲྙ' see Feer, p. 360 n. 1.

5) Ex conject.; MS ग्रानाद्यु०. The same fault *supra*, p. 87, 11. Cp. *supra*, p 85, 18 and Divy. 25, 8.

6) In B there was written at first राष्ट्रपालेन, a sec *manus* has erased न with a stroke which may have been intended as a *daṇḍa*, and the scribe of C accepted it so. Probably there is here a small gap containing something like यदनेन तस्य प्रत्येकवुद्धस्योपस्थानं कृते, according to the ordinary style of the conclusions. But perhaps the missing portion is larger.

भिन्नव एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को व्यति-
मिश्राणा व्यतिमिश्रस्तस्मात्र्हि भिन्नव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि
चैकात्तशुल्कोब्बेव कर्मस्वाभोगः करणोय इत्येवं वो भिन्नवः शिक्षितव्यम् ॥
इदमवोचङ्गवानात्तमनसस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमध्यनन्दन्^(१) ॥

1) After this conclusion MS has this colophon इत्यवदानशतके नवमी उद्दा-
नगाथा समाप्ता; then follows the cipher §O written by a second hand.

दशमो वर्गः ।

^(१) सुभूतिरिति ११ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्घनिभिः पौरैः
शेषिभिः सार्थवाक्लैद्वैर्गैर्यप्तिरसुर्गरूडैः किञ्चर्महोरैरिति देवनागयज्ञासुरगृहाङ्कि-
न्नरमक्षोरेगाम्यर्थितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो ज्ञाभी चीवरपिण्डपातशपनासनग्ना- ५
नप्रत्यप्तेष्वैष्वपरिष्काराणां सश्वावकासङ्गः आवस्त्यां विकृतिं ज्ञेतवने उनाथपिण्डद-
स्थारामे ॥ पदा भगवतानुत्तरां सम्यक्तसंबोधिमभिसंबुद्ध्य शावका निषुक्तास्तेषु तेषु ज्ञन-
पदेषु विनेयज्ञनानुपकृथ्य तदा ये ज्यापिनस्ते^(३) सुमेरुपरिष्ठएडायां ध्यानपरा स्थिताः ॥
पावत्सुपर्णिपक्षिरज्ञेन मक्षासमुक्तान्नागपोतलक उद्भृतः । स तं सुमेरुपरिष्ठएडायामारोप्य
भजपितुमारब्धः । ततो नागपोतलको जीविताद्यपरोप्यमाणो मक्षाशावकाणामत्तिके १०
चित्तमभिप्रसाद्य कालगतः ॥

स काले कृला आवस्त्यां भूतिर्नाम ब्राह्मणस्तस्याग्मक्षिष्याः कुञ्जाकुपपन्नः ।

1) In MS the *uddāna* of the tenth *varga* precedes. It runs as follows:
उद्धानं सुभूति स्थविरशापि हृस्ते[or स्त]लेकुंविदेकेन च सप्तारो गुप्तिकश्चापि विद्वपो
गंगिनेन च दीर्घनखः संगीतिश वर्गो भवति समुद्दितः. Of this cloka of six pādas the
second is very corrupt; read हृस्तो लेकुञ्जिकेन च, and in the third pāda संसारो.

2) B द्वैवैनागै०, D corr.

3) MS तेषुसुमेरु० with superfluous षु. For the rest cp. Divy. 344, 11 foll.,
in the nāgakumārāvadāna, nr. XXIV of that collection.

4) सुमेरुपरि०.

5) Note the absence of the relative pronoun, corresponding with *tasya*. For
similar instances of the simple and colloquial style of this work cp. my observa-
tion LXXII, in W. Z., XVI, 343.

6) मक्षिष्याः, D corr.

साष्टानां वा नवानां वा नासानामत्ययात्प्रभूता । दारको जातो^(१) गमिद्वपो दर्शनीयः प्राप्तादिकः । तस्य जातो जातिमहं कृत्वा नामधेये व्यवस्थायते किं भवतु दारकस्य नामेति । ज्ञातय ऊः । यस्मादस्य पिता भूतिस्तस्मा[४७४]इत्तु दारकस्य सुभूतिरिति नामेति ॥ सुभूतिदर्शक उन्नोतो वर्धितो महान्संवृत्तः ॥ स पूर्वेण देतुत्ताधनेनातोवरोपणः क्रोधय-
५ यवस्थानवद्गुलो^(२) मातापितृन्यामार्घवणाहिनिवृत्य^(३) क्षयिषु प्रज्ञाजितः । स च तत्र व्या-
नपरः संपतो^(४) अन्यतरद्वयाऽमुपनिश्चित्य^(५) विहृतिः । तत्र च वनपरेऽदेवता प्रतिवसति
दष्टसत्या । तस्याः कारुण्यमुत्पन्नम् । व्रेण कुलयुत्रः क्रोधयर्यवस्थानवद्गुलो^(६) विशेषं नाधि-
गच्छति । यद्वद्गुलेन भगवद्वर्जने नियोजयेयमिति ॥ ततस्तथा देवतया सुनूसेः पुरस्ताहुक्ष्य
वर्णो भाषितो घर्मस्य च सङ्खस्य च । ततः सुभूतेर्गवदर्शनदेतोरभिज्ञाय उत्पन्नः । ततो

1) MS जात अभिः.

2) Ex conject; MS °स्थानेवद्गुलो. Cp. Dīr. 186, 2.

3) Ex conject; B मातापितृन्यामार्घवणाहिनिवृत्य, the last akṣara being indistinct has for clearness' sake been written a second time between the lines, yet wrongly, for it ought to be written त्य; of B's copies, C and P have °णाहिनिवृत्य, D °णाहिनिवृत्य. My correction is almost certain, *nirvāriya* being the appropriate Sanskrit verbal form here wanted; it is indirectly confirmed by its Tibetan equivalent དྲྷྷ རྒྱྲྷ (cp. Feer, p. 367 n.). The parallel passage in K's paraphrase is:

घर्ववणाहिनिवृत्य (K, f. 69 b 7).

Our text is here very condensed. K gives a better and fuller account of the angry temper of Subhūti, which prompted him to become rather an Ātharvāṇi.

4) Ex conject; B व्यानपरः संतोन्यतरद्वय (the copyists of C and P neglected the of interlinear स, D has संत्रसतो). The correction in MS by means of an inserted स is doubtless wrong. I have put *saṃ-yata* as a synonym of *saṃ-yatendriya*, *dāniya*. The Tibetan translation is here not quite literal: དྲྷ རྒྱྲྷ དྲྷ རྒྱྲྷ ནྷ དྷ ནྷ ནྷ ནྷ ནྷ ནྷ etc. 'having wholly given himself to *dhyāna* etc.' The paraphrase of K, who dwells very long on Subhūti's *risprattaya* (f. 71a — 78b), gives here no help.

5) MS °निसृत्य.

6) Sic MS.

देवतपा ^(१) क्षम्यानुभावाङ्गवत्सकाशमुपनीतः ॥ अथासौ दर्दश बुद्धं भगवत्तं द्वात्रिंशता महा-
पुरुषलक्षणैः समलङ्घतमशोत्प्या चानुव्यज्ञनैर्विराजितगात्रं व्यामप्रभालङ्घतं सूर्यसहस्रा-
तिरेकप्रभं बङ्गमभिव इत्पर्वतं समततो भद्रकं सहर्दर्शनाच्चास्य यो भूत्सत्त्वेष्वाधातः स
प्रतिविगतः । ततः प्रसादजातो भगवतः पादाभिवन्दनं कृत्वा पुरस्ताच्चिष्ठो धर्मश्रव-
णाय । तस्य भगवताशयानुशयं धातुं प्रकृतिं च ज्ञात्वा तादृशी चतुरार्पसत्यसंप्रतिवेदिको ५
धर्मदेशना कृता पां श्रुत्वा सुभूतिना कुलपुत्रेण चिंशतिशिखरसमुक्तं सुत्कापद्विष्टैलं
ज्ञानवज्रेण भित्वा स्रोतापत्तिफलं साक्षात्कृतम् । स द्वषसत्यो भगवच्छासने प्रब्रजितः ॥
तेन युद्धमानेन घटमानेन व्यायच्छमानेन मैत्रीभावनया चितं ^(२) द्वमयित्वा सर्वलोकाशप्रकृताणा-
दर्क्ष्वं साक्षात्कृतम् । ^(३) श्र्वक्ष्मसंवृत्तस्त्रैघातुकवीतरागः समलोष्टकाज्ञन आकाशपाणितलस-
मचितो वासीचन्द्रनकल्पो विद्याविद्यारितापडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवला- १०
भलोभमत्कारपराङ्गुषः सेन्जोपेन्जाणां देवानां पूज्यो मान्यो उभिवाद्यश्च संवृत्तः ॥

तत्र आयुष्मान्सुभूतिः समन्वाकृतुं प्रवृत्तः कुतो ऽहं च्युतः कुत्रोपपन्नः केन कर्मणे-
ति । पश्यति पञ्च ज्ञातिशतानि नागेभ्यश्युतो नागेषेवोपपन्नः^(४) । तस्य बुद्धिरूपन्ना ।
मयातीव एवंविद्योद्देषप्रत्ययोपसंभारः^(५) कृतो येनाहं पञ्च ज्ञानशतानि नागेषूरपूपन्नस्त्वैनैव
क्षेत्रुना महद्यसनमनुभूतवान् । इदानीं पुनस्तथा करिष्यामि यत्परेषामत्तिके द्देषेपसंभारो १५

1) I have not changed the long *a* of the second syllable; *rddhyānubhāva* may be a Palicism.

2) B ^०योभूतसत्त्वे^०, D corr. Cp. *supra*, p. 105, 11.

3) *Anusvāra* wanting in MS.

4) MS द्वमयित्वा, a clerical error, it seems. Feer omitted to translate this clause; it is found also in the Tibetan: *सुमशायायश्चमशायश्चलेमशायनुग्रामशः*.

5) B ^०तमर्क्ष्मसंवृ^०, D corr.

6) MS कुतोपपन्नः, cp. *supra*, I, 292, 2. 296, 7 804, 6 etc.

7) B ^०पन्नस्थस्य, D corr.

8) Ex conject.; MS ^०योपसंक्षारः.

9) D fills the gap.

नोत्पत्त्यते येन समन्वागतः कायस्य भेदादपायं दुर्गतिं विनिपातं नरकेषूपपथते ॥ सो
 इष्यप्रतिपदे समादाय वर्तते । पदा सङ्घे वा यामि वा देशे वा जनपदे वा भिन्नाद्वेतोर्धि-
 कृतुकामो भवति तदा पूर्वतरं गोचरमवलोकयति । मा॑ मां कश्चित्कारणेन दृष्टा चित्तं
 प्रहृपयिष्यति श्रत्ततः कुन्तपिपीलिका अपीति ॥ स तानीर्पापथेन प्रश्रितेनाभिरमयति । तेन
 ६ तेषां सज्जानां चित्तप्रसादो भवति । एवंविधां सो इद्वैतप्राप्तो इत्यपत्रपामनुभवतीति ॥
 तत यागुष्मतः सुगूर्तेर्वुद्धिरूपवा । यवृहुगिदानो^(६) महाजनानुपकृष्टं कुर्यामिति । ततस्तेन
 सज्जा पञ्च संपर्णिषतानि निर्मितानि यानि दृष्टा नागा भीतात्रस्ताः संविग्रा इतश्चा-

1) Ex conject.; MS °रुद्धं प्रतिपदं. I interpret *aranyapratalipad* as «the rules of forest-lifes». *Pralipad* = *pratipalli* 'conduct' in Buddhistic Sanskrit, cp. e. g. Jitkm. p. 100, 10 पुण्या प्रतिपदगुदावयन्, ibid. XVII, 32 वाकप्रपञ्चेण प्रतिपन्मषेन; ibid. VI, 5.

2) Ex conject.; MS न मै. *Mā* with the future to express apprehension is of frequent occurrence in the avadāna-literature; see e. g. Divy. 57, 25. 88, 7. This idiom is also found in the epics, e. g. Mbhb. II, 75, 5. III, 146, 68. ibid. 249, 38 and in Kathūsaritsūgara, e. g. 19, 105 71, 41. 92, 57.

8) Ex conject.; B पिपीलि - a blotted akṣ. unreadable - वीपीत, in the three copies the blurred akṣ. has been passed over, and the copyists were right accepting the interlinear ए॒ as a rectification of the somewhat indistinct ए॑ on the main line; they write वीपीत. Antataḥ is here employed like Pāli antamaso. Cp. K, f. 80 a 9,

तद्दृक् सर्वसत्त्वेषु कुत्सिपीलिकादिषु ।
द्याचितं समालम्ब्य वसेयं ध्यानसंरतः ॥

5) Ex conject., which fully agrees with the Tibetan version quoted by Feer, p. 369 n.; MS एवंविधांसोऽप्यत्रपाणामनुभवतोति. As to my filling up of the small gap, answering to Tibet. ཉ་'ཡි'ན་'ན් ཉි'න්'ලු'න', cp. *supra*, I, p. 285, 4. °प्राप्तो ऽपि व्यपत्रपाम् may also be thought of.

6) Anusvāra wanting in MS.

7) सूपणि, D corr.

मुतश्च संधाताः । ततः सुभूतिना ऋद्धिबलेन पुनः परित्राताः । ततस्तेषां प्रसन्नचित्तानां
मैत्री व्यपदिष्टा ॥ पुनरपि मक्हातं नागद्वृपमभिनिर्माय पञ्च गरुडशतान्यभिन्नतानि । तेषां
मपि भीतानां मैत्री व्यपदिष्टा ॥ एवं तेन नागानां गरुडानां च पञ्च कुलशतानि विनी-
तानि ॥

तत्र भगवान्मित्रूनामल्लयते स्म । एषो ज्यो मे भिक्षवो भिज्ञाणां मम आवकाणाम- ५
रणाविकृहरिणां यडत सुभूतिः कुलपुत्रः ॥

भिक्षवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेतारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त सुभूतिना
कर्माणि कृतानि येनारणाविकृहरिणामयो निर्दिष्ट इति ॥ भगवानाह । सुभूतिनैव भिक्षवः
पूर्वमन्यासु जातिषु कर्माणि कृ[४७८]तान्युपचित्तानि लब्धसंभाराणि परिणातप्रत्ययान्यो-
घवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । सुभूतिना कर्माणि कृतान्युपचित्तानि को ज्यः प्रत्य- 10
नुभविष्यति । न भिक्षवः कर्माणि कृतान्युपचित्तानि बाह्ये पृथिवीधातौ विपच्यते नाब्धा-
तौ न तजोधोतौ न वायुधातावपि^३ तूपात्तेष्वेव स्कन्धधात्रापतनेषु कर्माणि कृतानि विप-
च्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामयोः प्राप्य कालं च फलत्ति खलु देव्हिनाम् ॥

1) नागद्वृप is a masculine of the type taught by Pāṇini V, 3, 66.

2) Ex conject.; MS तेषामभि (D तेषामतो).

3) Cp. PWK III, 255 s. v., wrongly retracted ib. IV, 295. That among the Buddhist clergy there were some who explained *araṇāvihārin* as 'living in peace', as if the first member of the compound were the opposite of *rāṇa*, is plain from the Tibetan translation, see Feer, p. 368 n. 1. And we are not far from the truth, if we credit that etymology and explanation to the composer of our *Avadānaçataka*; it is for his peace-making that the forest anchoret Subhūti is called number one of the *araṇāvihārinas*. Divy. 401, 4 *araṇāvihārīm* is an epithet of the Buddha himself, cp. Mh v. II, 292, 17 *araṇāsampaṇna*. This throws also light on the epithet of the Buddhas *rāṇajaha*, which occurs in several places of *Lalitavistara* (p. 358, 2. 423, 22. 487, 21 ed. Lefm., ibid. p. 361, 20 *rāṇajaha*), and conveys the meaning of 'pacifier, peace-maker'.

4) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

भूतपूर्वं भित्तिवो ज्ञाते अन्यस्मिन्नेव भज्ञके कल्पे विश्वातिवर्षसहस्रायुषि प्रजायां
काश्ययो नाम सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविद्युत्तरः
पुरुषदन्यसारथिः शास्त्रा देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स वाराणसो नगरीमुपनिषित्य
विकृति शब्दिपतने मृगदावे । तत्रापि प्रज्ञजितो वस्त्र । तत्रानेन दानप्रदानानि दत्तानि
५ दृश वर्षसहस्राणि ब्रह्मचर्यवासः परिपालितः प्रणिधानं च कृतम् । अनेनाहं कुशलमूलेन
चित्तोत्पादेन देयधर्मपरित्यागेन च वो ज्ञाने भगवता काश्यपेन उत्तरो नाम मौणवो व्या-
कृतो भविष्यति त्र्यं मानववर्षशतायुषि प्रजायां शाक्यमुनिर्नाम तथागतो अर्हन्सन्यकसंबुद्ध
इति तस्याहं शासने प्रज्ञवारणाविकृतारिणामैयः स्यामिति ॥

कानि कर्मणि कृतानि येन नागेषूपपनः ॥ ^(५) अप्रकृतिणात्मेशानामुद्भात्तवादि-
१० निक्याणामपर्यत्तीकृतवात्कर्मपद्यानां शैक्षाशैक्षमिक्षुषु^(६) चित्तं प्रदूष्याशीविषवादेन समु-
दाचरिताः । तेन नागेषूपपनः । यतेन दानप्रदानानि दत्तानि ^(७) ब्रह्मचर्यवासः परिपालित-
स्तेनेदानोर्हन्तं साक्षात्कृतमरणाविकृतिणां चामो निर्देषः । इति हि भित्तिव एकात्कृ-
ष्णानां कर्मणामेकात्कृष्णो विषाक एकात्शुक्लानामेकात्शुक्लो व्यतिमिश्राणां व्यति-
मिश्रस्तस्मात्तर्द्धि भित्तिव एकात्कृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्शुक्लोव्यवे-
१५ कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भित्तिवः शिक्षितव्यम् ॥

इमवोचद्वगवानात्तमनसस्ते भित्तिवो भगवतो भाषितमन्यनन्दन् ॥

1) MS °निसृत्य.

2) MS चाकृत° (D leaves out चा).

3) MS मानवो. Cp. *supra*, I, p. 239, 7.

4) B °रिणा अग्रस्थमिति, D corr.

5) Ex conject.; MS अप्रकृतिणात्. Cp. K (f. 84b 6) यतः ज्ञेशाप्रकृतिणालाङ्ग-
क्षात्तेनिक्यचेतसा.....चित्तानि संप्रदूष्य.

6) Ex conject.; MS °वादेनासमुद्भाचरितात्तेन. As to the construction see
PW, II s. v. 2). It is here said that in his former existence Subhūti in his anger
upbraided the monks, calling them serpents, and this is also the meaning of the
parallel passage in K (cp. Feer, 970 n.) सदृशीविषवादेन विकृश्यामाणि साङ्खेके.

7) MS ब्रह्मचर्यवासः.

स्थविर इति ५२ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभो राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः
श्रेष्ठिभिः सार्थवाहैर्देवैर्नीर्गिर्देवैर्सुरैर्गरुडैः किञ्चनैर्महोर्गैरिति देवतागपत्नासुरगरुडकिं-
न्नरमहोर्गाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यो लाभी चीवरपिण्डपातशयनासनगृहा-
नप्रत्यपैषद्यपरिष्काराणां सश्वावकसङ्घो राजगृहमुपनिश्चित्य॑ विकृतिं वेणुवने कल- ५
न्दकनिवापे ॥ अन्यतमः श्रेष्ठी श्रावो मक्षाधनो मक्षभोगो विस्तीर्णविशालपरियहो
वैश्ववणाधनसमुदितो वैश्ववणाधनप्रतिस्पर्धी । तेन सदृशात्कुलात्कालत्रमानीतम् । स तपा
सार्थं क्रीडति रमते परिचारयति । ^(१)तस्य क्रीडतो रममाणास्य परिचारयतः पन्नी श्राप-
न्नसहा संवृत्ता न प्रसूयते । यावद्दूपस्तैव सार्थं क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्री-
डतो रममाणास्य परिचारयतः पुत्रो ज्ञातः । स प्रथमगर्भो यथावस्थित एव मातुरुदरे ॥ या- १०
वत्सस्याः^(३) क्रमशो दश पुत्रा ज्ञाताः । स प्रथमगर्भो मातुरुदरस्थ एव ॥ यावद्सौ गृह्यति-
पन्नी गून्यपतिता । सा उपस्थीयते ^(४)मूलगण्डपञ्चपुष्पफलभैषद्येन न चासौ व्याधिरूपशमं
गच्छति । यदा चास्या ^(५)मैरण्णात्तिकी वेदना प्राङ्गुर्भूता नचिरेण कालं करिष्यतीति तदा
^(६)तथा स्वामी उक्तः । यत्खल्वार्यपुत्र ज्ञानीया ममात्रं प्रथमगर्भो ज्वतिष्ठते । यदाहृं मृता

1) MS °सृत्य.

2) DP fill up the gap.

3) MS यावत्स्याक्रमसो.

4) Cp. Divy 100, 10. 347, 6 486, 10; in all these places the same formula
sa mūlagandapalltra(puppa)phalabhaṣajyair upasthīyamāno hiyata eva. This word
gandha here means 'stalk', as appears from its Tibetan equivalent རྒྱନྰྔ; Divy.
125, 10 there is mentioned a ripe ganda which must be taken of with the knife.
Cp also Pischel, Die Inschrift von Paderiya, S. 6 (Sitzb. der kgl. preuss.
Akad., 1903, no. 35).

5) B मैरण्णात्तिकी, D corr.

6) Ex conject.; MS तदाख्यपंस्वामो (D तदास्त्रयं).

भवामि तदा दक्षिणापार्श्वं शस्त्रेण धातपिला ततः प्रथमस्थितं दारकमुहूरेथा इत्युक्ता⁽¹⁾।

सर्वे क्षपात्ता निचयाः पतनात्ताः समुच्छ्रयाः।

संयोगा विप्रयोगान्तराः⁽²⁾ मरणात्तं हि जीवितम्⁽³⁾॥

इत्युक्ता कालधर्मेण संयुक्ता ॥

5 तस्याः कालगताया नीलपीतलोद्धितावदतैर्वच्चैः शिविकामलङ्कृत्य शोतवनं
प्रमणानं नीत्वा जीविको वैद्यराज शाहूलः। एष च शब्दो राजगृहे⁽⁵⁾ नगरे समत्तो विसृतः।
एवमुक्तस्त्रिया इत्ति वर्षाणि गर्भ स्थितस्त्याश्चान्ये दश पुत्रा जाता न चासौ प्रथमत-
रमवस्थितो गर्भो निर्गतः। अथ जीविको वैद्यराजः शस्त्रेण मृताया उदरं धातपिला तं
प्रथमस्थितं दारकाम्[48b] द्वरिष्यतीति। तं शब्दं श्रुता कुतूहलाद्वज्ञनि प्राणिष्ठासकृ-
10 न्नाणि शोतवनप्रमणाने संनिपतितानि पूरणप्रभृतयश्च घट कास्त्रप्रतिज्ञाः॥ तत्र भगवा-
नायुज्वत्तमानन्दमामत्तपते। गच्छनन्द भिन्नाणां कथय भगवान् प्रमणानचारिका गतुकामो
यो ऽहुतानि ऋषुकामः स आगच्छत्विति॥ यावद्गवानाज्ञातकौ एडन्यवाष्पमन्त्रानामानि-

1) Ex conject; MS इत्युक्ता.

2) B °योगान्मरणां, above न्म there is a sign of reference, but the akṣara to be put instead of न्म is wanting on the margins; hence the scribes of the copies, regarding न्म as simply cancelled, have °योगामरणां. The çloka uttered by the wife at the point of death — in Kalpadrumāv. nr. 19, the paraphrase of this tale, it is the husband who pronounces it — is a much quoted saying (vide e. g. Divy. 100, ss. 486, 20) which is also met with outside of the Buddhist lore, see e. g. schol. on Rāmāyaṇa, IV, 1, 116. It occurs in a Cīvāite story Kathās. 51, 2a, where it is ascribed to Vyāsa!

3) MS जीवित.

4) The great physician of the Buddha's time is here called throughout Jīvika, not Jīvaka, likewise in Kalpadrumāv.

5) B राजगृहेणगरे, D corr.

6) MS °प्रमणानसन्निपतितानि. Cp. K, f. 154a 1, प्रमणाने समुपाययुः.

7) Cp. Divy. 145, 27. 146, 15. Feer's n. 1 on p. 375 is based on the corrupt reading of P यत्ज्ञास्त्; the scribe of P must have misread what he found in B.

रुद्धशास्त्रिपुत्रमौडल्यापनकाश्यपानन्देरेवतप्रभृतिभिर्महाश्रावकैः परिवृत्तः शीतवनश्च-
शानं गतो जनकायेन च भगवत्तं दृष्टा विवरं कृतम्⁽²⁾ ॥ तत्र ज्ञीविकेन तस्याः स्त्रिया
दक्षिणाः कुञ्जिः पाठितः । ततः स्वयमेव निर्गतो वलिपलितचिताङ्गः परिजीर्णशरीरावपवैः
परिणतेन्नियः कृषो⁽⁶⁾ झूल्पस्थामो निर्गतमात्रश्च तं जनकायमवलोक्य वाचं निश्चारपति
स्म । मा भवत्तो गुरुषु गरुस्थानीयेषु मातापितृब्वाचार्योपाध्यायेषु⁽⁷⁾ खरां वाचं निश्चारपति⁽⁸⁾
⁽⁹⁾ मा कैविधिमवस्थामनुभविष्यथ । यदकृमामाशयपव्वाशयपौर्मध्ये षष्ठि⁽¹⁰⁾ वर्षाएषुषितः ।
इत्युक्ता तूष्णीमवस्थितः ॥ तत्र भगवान्भिकूनामव्यपते स्म । तृप्यत⁽¹¹⁾ भिक्षवः सर्वभवोपप-
त्तिभ्यस्तृप्यत सर्वभवोपपत्त्युपकरणेभ्यो यत्र नाम चरमभविकस्य सज्जस्येयमवस्था ॥ तत्र
भगवांस्तं दारकमामव्यपते । स्थविरको ऽसि दारक⁽¹²⁾ ॥ स्थविरको ऽहं भगवन् ॥ स्थवि-

1) Query: काश्यपनन्देरेवत°, cp. *supra*, I, p. 218, 10.

2) Ex conject.; MS विवरं कृत. I have put *vivara* as a neuter into the text, because K, f. 154a 6, has also विवरं कृतम् (nominative).

3) Ex conject.; MS °पलितविताएऽः (D °विताएऽः, P °चिताएऽः). Cp. K, f. 154a 7:

दक्षिणां पार्श्वं शस्त्रेण समधातयत् ॥
तद्वातात्पुरुषो द्रुस्वो ज्ञीर्णपरिणतेन्नियः ।
परि(sic)पलितयुक्ताङ्गः स्वयमेव विनिर्पयौ ॥

4) Visarga wanting in MS.

5) MS कृषो (P कृपो).

6) Ex conject.; MS निर्गतगात्रश्च. Cp. K, f. 154a 8, तस्यास्स पार्श्वान्विर्यात एव क्लि.

7) MS खरं.

8) Ex conject., confirmed by K, f. 154a 9; MS निश्चारपतः.

9) Ex conject.; MS मा चैवं.

10) It is uncertain whether षष्ठि is genuine or to be corrected into षष्ठिः; cp. *supra*, I, 135 n. 5 and 138 n. 2.

11) MS here तृप्यथ, but the second time it has तृप्यत. In K (f. 154b 2) तृप्यत is found both times.

12) MS °कौशिरक (C कौशिरक, D कौशिदारकः, P कौशिदक)

रको झसि दारक ॥ स्थविरको झस्म सुगत^(१) ॥ स्थविरक इति मंजा जाता ॥ ततो भगवता
तदधिष्ठाना तथाविधा धर्मदेशना कृता यां श्रुत्वा संविग्नीर्बङ्गभिः सत्वशतीर्महान्विशेषो
अधिगतः ॥

स च दृशं वर्षाणि गृहागारमध्यास्य सप्ततिवर्षो भगवच्छासने प्रत्रजितः । गृधकूटे
 ५ पर्वते पञ्चविंशत्यां^(४) भिन्नुभिः सार्धं वर्षा उपगतः । तत्र सङ्घस्थविरेण क्रियाकारं कारितो
 न वेनचित्पृथग्जनेन प्रचारयितव्यमिति ॥ त्रयाणां मासानामत्यपाञ्चतुर्विंशत्या भिन्नुभि-
 र्हूद्वं प्राप्तं । स्थविरं एकः पृथग्जन एव । ततः सङ्घस्थविरेण प्रचारणापां वर्तमानापां
 मुबङ्गं परिभाष्य गणमध्यान्निष्कासितः । स शत्रुमादप^(५) कुटि^(६) प्रविश्य रुदन्बङ्गविधं
 परिदेवते । आळु च ।

10

आदीसे काननं सर्वं पर्वता पि पलीकृता⁽⁷⁾ (sic) ।

अथेदं पापकं चित्तमव्यापि न विमुच्यते ॥ १

1) I have added this from the Tibetan, where it has been rendered thus: དཔེ་པར་གྱෙགས་པ' [=Sugata] གྱුང་འད් ཕුඛ གྱුඛ གྱුඛ གྱුඛ གྱුඛ. It is evident that the second answer of the child has been lost in our tradition. Feer, p. 875, 27 tacitly follows the Tibetan.

2) Ex conject., cp. *supra*, I, 91, n. 1; MS. °षुनात्था°.

8) B दर्शा, D corr.

4) Feer rightly observes, p. 376 n. 1, that this number of twenty five disagrees with that of the twenty four who reached Arhatship. This contradiction is not found in K, nor in the Tibetan.

6) MS वृद्ध°.

7) There can be no doubt at all that these five çlokas are Sanscritized gāthās, originally composed in some vulgar dialect. The second pāda of cl. 1 may represent a vulgar *pabbatā pi palikatā* = skt. *parvatā api pañkrtih*. K (f. 156 a 9), has पर्वताः पि पलीकताः: Féer's quotation (p. 376, n. 2) from the Tibetan is here

शात्ता गिरिनदीशब्दाः परीतसलिलोदकाः ।

ऋषेदं पापकं चित्तमध्यापि न विमुच्यते ॥ २

⁽³⁾ एते क्षेपड़जाः पक्षिणो विरता मन्दघोषकाः । ⁽¹⁾

अथेदं पापकं चित्तमध्यापि न विमुच्यते ॥ ३

पाण्डुपत्रं वनं क्षेत्रच्छीर्णपत्रो वनस्पतिः ।

अथेदं पापकं चित्तमद्यापि न विमुच्यते ॥ ४

⁽⁴⁾ शस्त्रमाराधयिष्यामि को न्वर्द्धा जीवितेन मे ।

कथं पृथग्जनो भूता शास्तारमुपसंक्रम इति ॥ ५

not quite correct; it has नै[not नै]कुमारशेषस्युपचैर्, which seems to signify «the mountains have become yellow». It must have been the time of sunset, when the monk was about to commit suicide. *Palikṛta* = 'a-glowing', cp. Index s. v.

1) Visarga wanting in MS.

2) Pāda 1 has in MS one superfluous syllable: शात्ता गिरिनदीषुशब्दाः. The compound which makes up the 2^d pāda is added in a somewhat loose manner to that which precedes. If the reading be corrupt, *parīttasalilāpagāḥ* (cp. *supra* I, 20 n. 6; 23, 14 etc.) would fit better. K (f. 156a 9) शात्ता गिरिनदीषुशब्दाः परीतशलिलाश्रया. The spelling शलिल is also in MS.

3) K transposes the words of the first pūda so as to become अपुत्राः पद्मिणो क्यैते, in this way rectifying the metre.

अत्रात्तरे नास्ति किञ्चिद्बुद्धानां भगवतामज्ञातमदृष्टमविदितमविज्ञातम् । धर्मता
खलु बुद्धानां भगवतां महाकारुण्यिकानां लोकानुप्रवृत्तानमेकारकाणां शमथविपश्य-
नाविक्षारिणां त्रिदमथवस्तुकुशलानां चतुरोघोत्तीर्णानां चतुर्शिष्ठिपादचरणतलसुप्रतिष्ठि-
तानां पञ्चाङ्गविप्रकीणानां पञ्चगतिसमतिक्रात्तानां षड्ङ्गसमन्वयागतानां षट्पारमिताप-
5 रिपूर्णानां सप्तबोध्यङ्गकुमुमाद्यानामषाङ्गदेशिकानां नवानुपूर्वसमापत्तिकुशलानां दश-
ब्बलं⁽¹⁾वेलिनां दशदिक्समापूर्णयशसां दशशतवणवर्त्तप्रतिविशिष्टानां⁽²⁾ त्री रत्रेत्रिदिव-
सस्य बुद्धचतुष्णा लोकं व्यवलोक्य ज्ञानदर्शनं प्रवर्तते । को हीयते को वर्धते कः कृच्छ्र-
प्राप्तः कः संकटप्राप्तः कः संबाधप्राप्तः कः कृच्छ्रसंकटसंबाधप्राप्तः को उपायनिम्नः को
उपायप्रवणः को उपायप्राप्तभारः कमहृमपायाद्बृत्य स्वर्गे मोक्षे च प्रतिष्ठापयेयं कस्यान-
10 वरोपितानि कुशलमूलान्यवरोपयेयं कस्य परिपक्वानि विमोक्षयेयम् । आहु च ।

अप्येवातिक्रमेद्देलां सागरो मकरालयः ।

न तु वैनेयवत्सानां बुद्धो वेलामतिक्रमेत् ॥

पावङ्गगवता समन्वाकृत्य कृद्या चोपसंक्रम्य तथाविधा धर्मदेशना कृता यां श्रुता
श्रांपुष्मता स्थविरकेण इदमेव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदिला सर्वसंस्कारगतीः
15 शतनपतनविका[88 b]रणविव्यंसनधर्मतया पराकृत्य सर्वलोकप्रकृणादर्क्ष्वं साक्षात्कृतम् ।
श्रुत्वान्संवृत्तिविधातुकवीतरागः समलोष्टकाच्चन आकाशपाणितलसमचित्तो वासीचन्दन-

1) B "दृष्टमवित्तमविदित", but the त्त and perhaps also the म is expunged; P has, instead of वित्तम्, चित्तम्, D omits the three superfluous akṣaras.

2) D adds the lost syllables.

3) MS त्रिरत्रेत्रिदि०.

4) B सवाध०, D corr.

5) Ex conject.; MS समन्वाकृत. Cp. K, f. 157a 2:

ततश्च सहस्रा दृष्ट्या समन्वाकृदशशु तं ।
कृद्या तत्रोपसंक्रम्य दिदेश धर्ममुत्तमं ॥

कल्पो विद्याविद्यारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभसत्कारपरा-
द्धुषः सेन्जोपेन्जाणां देवानां पूज्यो मान्यो जग्मिवाग्यश्च संवृत्तः ॥

तत स्थविरो जर्हव्वप्राप्तः समन्वाद्वर्तुं प्रवृत्तः । ममापि कथिद्विनेप इति । पश्यति
पञ्चमात्राणि वणिककृतानि कालिकावातवित्रासितानि श्वपार्याद्यसनाभिमुखानि । मया
तस्माद्यात्परित्रातव्यानीति तेन मम विनेया भविष्यतीति । ततः स्थविरकेण शूद्या ५
गत्वा तस्माद्यात्परित्रातः ॥ ततः प्रसादज्ञाताः सर्व एव प्रब्रह्मिता मनसिकारश्चैष
दत्तः । तैः सर्वे युज्यमानैर्घटमानैर्व्यायच्छमानैः सर्वज्ञेशप्रकृषाणादर्दृक्षं साक्षात्कृतं तेषां
च गुणेषु न कश्चित्प्रत्यक्षः । षड्गिर्का श्वव्यापितुं प्रवृत्ताः । महल्लेन भूत्वा पञ्च सार्थ-

1) MS वित्राभितानि.

2) I doubt the genuineness of *apāyāt*. The Tibetan has here but one word: दुष्य-यशुभ्, = 'calamity, distress, misery' (Sarat). The abl., too, is strange.

3) Cp. K, f. 157 b 6: तेषां गुणेषु धर्मेषु प्रत्यक्षो न ह्य कश्चन. In this signification of 'witness', however, *pratyakṣin* ought to be the proper word, not *pratyakṣa*, cp. Jtkm., p. 128, s. But Divy. 71, 8 *pratyakṣa* has, it seems, also the meaning of *pratyakṣin*, quite the same as here.

4) Ex conject., cp. the parallel passage Divy. 494, 8; B श्वव्यापितुं, but the aks. ए �bears two dots which denote cancelling; of its copies, DP have श्वव्या-पितुं, C has kept श्वव्यापितुं. I think the corrector who eliminated ए was wrong, and believe that श्वव्यापितुं, though not conformable to grammar, is from the hand of the author of our collection. This is confirmed by the parallel passage of K (f. 157 b 6):

तदा षड्गिर्काः सर्वे दृष्टा तान्बद्युचारिणः ।
श्वव्यापितुकामास्ते उपतस्थः प्रमादिनः ॥

and by the Tibetan translation དුෂා·ඡූ·දුම්ං·ඡු·යා·ස්·ශූ·රු 'The Ṣadvargikās commenced to censure them'. Cp. also its counterpart उङ्गावपितुम्, *infra*, p. 140, s.

5) Visarga wanting in MS.

6) I think, the difficulty of this passage «d'un laconisme obscur», as Feer observes (p. 377 n. 2), will be removed, if we make the *oratio recta* begin with *mahallena*. (The Ṣadvargikās said ironically to one another): «This stupid old fellow has procured himself a retinue of 500 who dwell with him. And in this very way they will be converted, forsooth!» The word *mahalla* is rendered in the Tibetan ལྷ གླ ར ལ ར ལ ལ. Now लूप्त् is, according to Sarat, = «dull, foolish, stupid, इड़».

विक्षारिणां⁽¹⁾ शतानि उपस्थापितानि । एते ज्येवमेव विनाईता भविष्यतीति ॥

तत आयुष्मानानन्दः सब्रह्मचारिवत्सलः परानुप्रवृत्तं आयुष्मतं स्थविरकना-
मानमुद्भावपितुकामो येनायुष्मानस्थविरनामा तेनोपसंक्रातः । उपसंक्रम्यायुष्मता स्थ-
विरेण स्थविरनामा भिन्नुणा सार्थं संमुखं⁽²⁾ संमोदनीं संरज्जनीं विविधां कथां व्यतिसार्थं-
५ काते निषम्बः । एकाते निषम्ब आयुष्मानानन्दः स्थविरं स्थविरकनामानमिदमवोचत् ।
पृच्छेम वयमायुष्मतं स्थविरं स्थविरकनामानं कञ्चिदेव प्रदेशं⁽³⁾ सचेदवकाशं कुर्याः प्रभस्य
व्याकरणाय ॥⁽⁴⁾ आयुष्मन्नानन्द श्रुता ते वेदयिष्ये ॥ अरण्यगतेनायुष्मनस्थविर भिन्नुणा
वृक्षमूलगतेन शून्यागारगतेन कतमे⁽⁵⁾ धर्माभीदणां मनसिकर्तव्याः ॥ [श्राव्य] ॥ अरण्यगतेना-
युष्मन्नानन्द भिन्नुणा वृक्षमूलगतेन शून्यागारगतेन द्वौ धर्माभीदणां मनसिकर्तव्यौ शमथश्च
10 विपश्यना च ॥ शमथ स्थविर आसेवितो भावितो बङ्गलीकृतः कर्मर्थं⁽⁶⁾ प्रत्यनुभविष्यते ।
विपश्यना आसेविता भाविता बङ्गलीकृता कर्मर्थं प्रत्यनुभवति ॥ शमथ आयुष्मन्नानन्द
आसेवितो भ्रावितो बङ्गलीकृतो विपश्यनामागम्य विमुच्यते । विपश्यना आसेविता भा-
विता बङ्गलीकृता शमथमागम्य विमुच्यते । शमथविपश्यनापरिभ्रावितमायुष्मन्नानन्द
श्रुतवत आर्यश्चावकस्य चित्तं⁽⁸⁾ धातुशो विमुच्यते ॥ तत्र स्थविर कतमे घातवः ॥⁽¹¹⁾ पश्चा-

1) Ex conject.; MS सार्वविक्षारिणा. Cp. *saddhimvihāri* apud Childers, *Dict.* s. v., and *sārdhamvihārin* in the Index on *Divy.*

2) MS संमोदनीयं संरज्जनीये. Cp. *supra*, I, p. 229, 2; *Divy.* 70, 10. 156, 19; etc. and *passim* in the Pali *Tipiṭaka*.

3) MS सचेदमवकाशं.

4) Ex conject.; MS आयुष्मानां.

5) Sandhi in MS, cp. *supra*, I, p. 20 n. 6.

6) Added in MS between the lines. I take it for a gloss.

7) B °युष्मानानन्द, with cancelled first ā, DP °युष्मानां.

8) Anusvāra wanting in MS.

9) The future tense is only used here, not in the repetitions, cp. *infra*, p. 141, 11. 142, 8.

10) MS आयुष्मानानन्दः.

11) B पश्चा, CP पश्चा, D corr.

युष्मनानन्द प्रक्षणाधातुर्यश्च विरागधातुर्यश्च निरोधधातुः ॥ कस्य नु स्थविर प्रक्षणात्प्रक्षणाधातुरित्युच्यते । कस्य विरागाद्विरागधातुरित्युच्यते । कस्य निरोधान्निरोधधातुरित्युच्यते ॥ सर्वसंस्काराणामायुष्मनानन्द प्रक्षणात्प्रक्षणाधातुरित्युच्यते । सर्वसंस्काराणां विरागाद्विरागधातुरित्युच्यते । सर्वसंस्काराणां निरोधान्निरोधधातुरित्युच्यते ॥

५

अथायुष्मानानन्द स्थविरस्य स्थविरकनामो भिन्नो^(१) भाषितमभिनन्द्यानुमोद्य येन पञ्च भिन्नशतानि तेनोपसंक्रातः । उपसंक्रम्य पञ्च भिन्नशतानीदमबोचत् । अरण्यगतेनायुष्मतो^(३) भिन्नुणा वृक्षमूलगतेन शून्यागारगतेन कतमे^(४) धर्मा अभीद्वां मनसिकर्तव्याः ॥ अरण्यगतेनायुष्मनानन्द भिन्नुणा वृक्षमूलगतेन शून्यागारगतेन हौ धर्मावभीद्वां मनसिकर्तव्यौ शमदश्च विपश्यना च ॥ शमद्य आयुष्मत्त आसेवितो भावितो बङ्गलीकृतः कर्मर्थं प्रत्यनुभवति ॥ शमद्य आयुष्मनानन्द आसेवितो भावितो बङ्गलीकृता कर्मर्थं प्रत्यनुभवति ॥ शमद्य विपश्यना परिभावितमायुष्मनानन्द श्रुतवत आर्यश्चावकस्य चित्तं धातुशो विमुच्यते ॥ तत्र आयुष्मतः कतमे धातवः ॥^(२) यश्चायुष्मनानन्द प्रक्षणाधातुर्यश्च विरागधातुर्यश्च निरोधधातुः ॥ कस्य^(४) न्यायुष्मनानन्द प्रक्षणात्प्रक्षणाधातुरित्युच्यते । कस्य विरागाद्विरागधातुरित्युच्यते । कस्य निरोधान्निरोधधातुरित्युच्यते ॥ सर्वसंस्काराणामायुष्मनानन्द प्रक्षणात्प्रक्षणाधातुरित्युच्यते

1) B °युष्मानान°, D corr.

2) MS भिन्नवो भाषित°.

3) MS °युष्मतो (D °युष्मता).

4) B धर्मं अभीद्वां, P corr.

5) MS °युष्मतानन्द.

6) MS °युष्मानानन्द (D °युष्मानानन्द).

7) MS पश्चा° (D पश्चा°).

8) MS लायुष्मतः.

सर्वसंस्काराणां [89 a] विरागाद्विरागधातुरित्युच्यते । सर्वसंस्काराणां निरोधान्विरोधधा-
तुरित्युच्यते ॥

आयुष्मानानन्दः पञ्चानां भिन्नशतानां भाषितमभिनन्द्यानुमोद्य येन भगवांस्तेनो-
पसंक्रातः । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दितैकात्ते इस्थात् । एकात्तस्थित आ-
5 युष्मानानन्दे भगवत्तमिदमवोचत् । अरेयगतेन भद्रत्त भिन्नणा वृक्षमूलगतेन शून्यगार-
गतेन कतमे धर्मा ⁽¹⁾ अभीदण्ठं मनसिकर्तव्याः ⁽²⁾ ॥ अरेयगतेनानन्द भिन्नणा वृक्षमूलगतेन
शून्यगारगतेन ह्वौ धर्मात्वंभीदण्ठं मनसिकर्तव्यौ⁽³⁾ शमथश्च विपश्यना च ॥ शमथो भद्रत्त
आसेवितो भावितो बङ्गलीकृतौ⁽⁴⁾ कमर्थं प्रत्यनुभवति । विपश्यना आसेविता भाविता बङ्ग-
लीकृता कमर्थं प्रत्यनुभवति ॥ शमथ आनन्द आसेवितो भावितो बङ्गलीकृतो विपश्य-
10 नामागम्य विमुच्यते । विपश्यना आसेविता भाविता बङ्गलीकृता शमथमागम्य विमुच्यते ।
शमथविपश्यनापरिभावितमानन्द श्रुतवत आर्यश्चावकस्य चित्तं घातुशो विमुच्यते ॥ तत्र
भद्रत्त कतमे धातवः ॥ यश्चानन्द प्रक्षणधातुर्यश्च *(विरागधातुर्यश्च)* निरोधधातुः ॥ कस्य
नु भद्रत्त प्रक्षणात्प्रक्षणधातुरित्युच्यते । कस्य विरागाद्विरागधातुरित्युच्यते । कस्य नि-
रोधान्विरोधधातुरित्युच्यते ॥ भगवानाह । सर्वसंस्काराणामानन्द प्रक्षणात्प्रक्षणधातु-
15 रित्युच्यते । सर्वसंस्काराणां विरागाद्विरागधातुरित्युच्यते । सर्वसंस्काराणां निरोधान्विरो-
धधातुरित्युच्यते ॥ आश्र्यं भद्रत्त यावच्छास्तुः आवकाणां चार्थेनार्थः पदेन पदे व्यज्ञनेन
व्यज्ञनं ⁽⁵⁾ संस्थन्दते समेति यडुतायपैः । तत्कास्य क्लेतोः । इहाहैं भद्रत्त येन स्थविरः
स्थविरकनामा भिन्नस्तेनोपसंक्रात उपसंक्रम्य स्थविरं स्थविरकनामां भिन्नमेतमेवार्थ-

1) B धर्मा आभी०, D corr.

2) Visarga wanting in MS.

3) B कर्तव्यो, D corr.

4) MS °कृताः (D °कृतो).

5) B प्रक्षणान्प्र०, P corr.

6) MS व्यञ्जनं स्थन्दते (CD व्यञ्जनं स्थन्दते). Cp. *infra*, p. 143, 6.

मेभिः पैदैरेभिर्व्यज्ञनैः प्रश्नं पृष्ठवांस्तेन मम एष एवार्थं एभिः पैदैरेभिर्व्यज्ञनैः प्रश्नं पृष्ठेन व्याकृतस्तथैतर्हि भगवता । सो ऽहमपुष्टमः स्थविरस्य स्थविरनाम्नो भिन्नोर्भाषितम् भिन्नन्यानुमोद्य येन पञ्च भिन्नशतानि तेनोपसंक्रात्त उपसंकृम्य पञ्च भिन्नशतान्त्येतमेवार्थमेभिः पैदैरेभिर्व्यज्ञनैः प्रश्नं पृष्ठवांस्तैरपि ^५मम एष एवार्थं एभिः पैदैरेभिर्व्यज्ञनैः प्रश्नं पृष्ठव्याकृतस्तथैतर्हि भगवता । तदिदं भद्रत आशर्प्य यावच्छास्तुः आवकाणां चार्थेनाथः ५ पदेन पदं व्यज्ञनेन व्यज्ञनं संस्थान्दते समैति ^६युडतायपदैः ॥

कं पुनस्लमानन्द स्थविरकं भिन्नं संज्ञानोपायाः ॥ स्थविरको भद्रत भिन्नरूपन्नो-
 गाश्रवः कृतकृत्यः कृतकरणीयो अपहृतभारो ऽनुप्राप्तस्वकार्यः परिक्षीणभवसंयोजनः
 सम्यगाज्ञासुविमुक्ताचितः । तान्यपि भिन्नशतानि सर्वाएर्यर्हत्ति ^७क्षीणान्वाणि कृतकृ-
 त्यानि कृतकरणीयान्यपहृतभाराण्यनुप्राप्तस्वकार्यानि परिक्षीणभवसंयोजनानि सम्य- १०
 गाज्ञासुविमुक्ताचितानि ^{१०} ॥

एदा भगवता आपुष्टदानन्देन स्थविरकस्ते च भिन्नव उद्घाविताः प्रकाशिताश्च
 तदा भिन्नवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत स्थविरकेण

1) Anusvāra wanting in MS.

2) MS °कृतंतद्य°.

3) Ex conject.; MS भिन्नशतात्मेवा० (D भिन्नशतानितमेवा०).

4) Ex conject.; MS तैरपि समय एष.

5) MS चार्थेनाथः.

6) B समैति, D corr.

7) Anusvāra wanting in MS.

8) MS °रूपन्नोणाश्रवः.

9) Ex conject.; MS सर्वाएर्यर्हलक्षीणाश्च० (D °रूपन्नो०).

10) B °चितानि, CD corr.

11) Note the compound. There is no sufficient reason to correct आपुष्टमता-नन्देन, though compounding is not usual here. I understand the passage, in a slightly different manner from Feer (p. 380,8), as follows: «When the Lord, owing to the Āyuṣmat Ānanda, had extolled and made renowned Sthaviraka and those (500) Bhikṣus — ».

12) MS पप्रच्छुः (D प्रप०).

कर्माणि कृतान्युपचितानि येन पैष्ठि वर्षाणि मातुः कुक्षावृषितः कानि कर्माणि कृतानि
येन धन्यः संवृत्तः परमधन्यः प्रब्रह्म धार्द्वं साक्षात्कृतम् ॥ भगवानाहु । स्थविरकेणैव
भिजवः पूर्वमन्यासु जातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिणतप्रत्यया-
न्योघवत्प्रत्युपस्थितान्यवशेषभावीनि । स्थविरकेण कर्माणि कृतान्युपचितानि को झ्यः
५ प्रत्यनुभविष्यति । न भिजवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विषयते
नाव्यातौ न तेजोधातौ न वायुधातावपि तूपात्तेष्वेव स्वन्धधात्रायतनेषु कर्माणि कृतानि
विषयते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणाश्यति कर्माणि कल्पकोष्ठतैरपि ।

सामयोः प्राप्य कालं च फलति खलु देहिनाम् ॥

10 भूतपूर्वं भिजवो इतीते इधवन्यस्मिन्नेव भजके कल्पे विंशतिवर्षसहस्रायुषि
प्रजायां काश्यपो नाम सम्यक्संबुद्धो लोक उद्यादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविद-
नुत्तरः पुरुषदम्यसारधिः शास्त्रा देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स वाराणसीं नगरीमुपनि-
श्चित्य॑ विहरति ऋषिपतने मृगदावे ॥ तत्रान्यतरः श्रेष्ठिपुत्रः स्थविरसकाशे प्रब्रजितः ।
स च स्थविरो इर्क्न् स रागविप्रहीयोः ॥ यावत्तत्र देशे पर्व प्रत्युपस्थितम् । ततस्तरण-

1) Cp. *supra*, I, 185 n. 5.

2) MS धन्यः and परमधन्यः, the same spelling as in Divy. and Çikṣāsa-muccaya (see the Indexes on both). I have nevertheless adopted the form *dhan̄da*, not *dhanva*, on account of the Pāli word *dandha* and Skt. *dhāndhiya* (in *Trikūḍaçesa*); see Bendall's Additional Notes on his edition of Çikṣās., p. 395.

3) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

4) MS ऋनिसृत्य.

5) Ex conject; B स्थविरोक्नस (or some other akṣ., it is very indistinct) रोक्न-
विं. At the top of the page the word दक्षर॑ seems to refer to the akṣaras रोक्न,
but it may rather be intended as a correction of तरुण on the same line of the text.
In B's copies the text is still worse corrupted. The true reading appears from a
passage in avad. nr. 95 (B 92a), where an analogous unbecoming action of some
young monk is related with almost the same words.

5

1) B the first time वृत्तस्या°, the second time वृत्तस्मा°, D corr. both times.

2) Ex conject; MS युग unmeaning. Since in the parallel passage of avad. nr. 95 प्रातरेव is used synonymously, and the Tibetan translator renders both terms similarly by རྒྱା-ସ୍ଵା - cp. Feer, p. 380 n. 2 - some synonym of *prātar* is wanted. Now *praga eva* is the very expression required. It was wrongly written *yuga eva* by copyists who did not understand the word *prage*; in ancient Nepalese writing *yu* and *pra* are very similar. That the fault is an old one, appears from the paraphrase in K, f. 159 b 1

पुग एव समालोक्य गच्छ विमेव भिन्नुक ।
तावत्कुशलपन्त्राणां प्रतिज्ञां प्रतिपूर्य ॥

8) Ex conject; MS प्रतिज्ञागृहीति. Cp. *supra*, I, 257, 14. Divy. 124, 9. 806, 12 and the places of Mhv. quoted in the Index of Senart's edition of that work (III, 559). *Pratijāgarī* = *rakṣatī*, cp Pāli *patijaggati*. The paraphrast of our story in the Kalpadrum. must have found this perverted reading, too, in his ms. of Avadānae.

4) MS उपयाप्यते.

5) The portion wanting here is preserved in the Tibetan version rendered thus by Feer (p. 381, 1): «Hé bien! toi, dit-il, ne sors pas de la maison pendant soixante ans! quant à moi, je pars.» — Bhagavat reprit: Que pensez-vous, Bhixus? Celui qui, en ce temps-là, à cette époque là, fut le jeune Bhixu, c'était précisément ce bhixu Sthavira. C'est par avoir éprouvé des dispositions perverses envers un Arhat et lui avoir adressé des paroles dures par un acte de méchanceté —

It is plain that this portion has been lost by a mistake of some scribe whose eyes deviated from the first छां वाक्यम् निश्चारितं to those same words repeated some lines below, which close the portion lost.

In K, f. 159b 4, this is paraphrased as follows

ततो रूषा स शिष्यस्ते गुरुं साक्षं ततोवदत् । (.) So MS. I propose प्रेत्य
ग्रहमेव प्रयास्यामि लं तिष्ठ⁽⁶⁾ यथोदरे ॥ (S) Read तिष्ठेक

**** तस्य कर्मणो विपाकेन षष्ठि वर्षसहस्राणि⁽¹⁾ मातुः कुक्षावुयितः । यदभूद्दर्म-
मात्सर्वं तेन डःप्रज्ञः कृच्छ्रेणेन्नियाणि परिपाचितानि । यदनेन तत्र पठितं स्वाध्यायितं
स्कन्धकौशलं प्रतीत्यसमुत्पादकौशलं स्थानास्थानकौशलं च कृतं तेन मम शासने प्रब्रह्म
सर्वलोकप्रकाणार्हव्वं साजात्कृतम् । तस्मात्तर्हि भिन्नवो वा इश्वरितप्रकाणाप व्याय-
व्यम्⁽²⁾ । एते देषा न भविष्यति खे स्थविरकस्य पृथग्जनभूतस्य एष एव गुणगणो
भविष्यति पस्तस्यैवार्हव्वं प्राप्तस्येत्येवं⁽⁴⁾ वो⁽⁵⁾ भिन्नवः शिक्षितव्यम् ॥
इदमवोचद्वगवानात्मनसस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमध्यनन्दन् ॥

इथसौ दक्षरो भिन्नस्तं गुरुं स्थविरं यति ।

रुषा⁽¹⁾ प्रेरुषवाक्येन प्रतिक्षिप्य ततो यदौ ॥ (1) Read परुष°

योसौ दक्षरको भिन्नुः पारुष्यमवद्दक्षरोः ।

ब्रवे स्थविरको भिन्नुजानीच्चमिति मान्यथा ॥ (2) Read भिन्नर्जा°

1) Cp. Feer's note 8 on p. 381.

2) MS यदभूद्दर्म° (D यदभूतसर्व°).

3) MS व्यायत्तव्यमेते, cp. *supra*, I, p. 226 n. 3; 245 n. 7.

4) MS °त्यैवं.

5) B वा, D corr.

हस्तक इति ६३ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमन्त्रिर्निभिः पौरैः
शेषिभिः सार्थवाक्षर्देवैर्नगीर्यज्ञैरसुर्गरुडैः किन्नैर्मर्क्षोरगैरिति देवनागणतासुरगरुडकि-
न्नरम्क्षोरगभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लभी चोवरपिण्डपातशयनासनगृहा-
नप्रत्यपैषव्यपरिष्काराणां सशावकसङ्घः आवस्त्यां विकृतिं ज्ञेतवने ज्ञायपिण्ड- ५
स्यारामे । आवस्त्यामन्यतमः शेषी धार्यो मक्षाधनो मक्षाभोगो विस्तीर्णविशालपरि-
ग्रहो वैश्ववणाधनसमुदितो वैश्ववणाधनप्रतिस्पदी । तेन सदृशात्कुलात्किलन्नमानीतम् ।
स तथा सार्थं क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचारयतः पत्नी
म्बायन्नमव्या संवृत्ता । सा अष्टानां वा नवानां वा मासानामत्यपात्रप्रसूता । दारको जातो^(१) भिर-
द्वयो दर्शनीयः प्रासादिकः सर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेतः प्रकृतिजातिस्मरथ । स स्वकं हस्तं गृही- 10
त्वा आलिङ्गते चुम्बति परिष्वजति^(२) वाचं भाषते । श्वरो बत मे हस्तकौ सुचिरेण लब्धी
श्वरो बत मे हस्तकौ सुचिरेण लब्धकाविति ॥ तस्य जातौ जातिमहं कृत्वा नामधेयं
व्यवस्थाप्यते किं भवतु दारकस्य नामेति । ज्ञातय ऊचुः । यस्माद्यं जातमात्र एव हस्ता-
वालिङ्गते चुम्बति तस्माङ्गवतु दारकस्य हस्तक इति नामेति ॥ हस्तको दारको ज्ञायन्नो
घात्रीभ्यो दत्तो द्वाभ्यामेसघात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्षीरघात्रीभ्यां द्वाभ्यां मलघात्रीभ्यां द्वाभ्यां 15
क्रीडनिकाभ्यां घात्रीभ्याम् । सो ज्ञायन्नो त्वयिर्विशेषैराणु वर्धते द्वृदस्थमिव पङ्कजम् । यदा

1) MS °तः । अभिं ॥

2) BCD परिस्वजति, P परिष्वजति.

3) MS here °मन्स°, DP °मत्स°, as usual.

4) MS वर्द्धते.

तत्र देशे विश्विद्वति भर्यं तदा स जनकापो भीत इतश्चामुतशोद्धात्तो⁽¹⁾ भाएँ गोपायति⁽²⁾ स
तु कृस्तौ गोपायति जनकापस्य चैवं कथयति । मा भवत्तो दक्षिणीयेषु चितं प्रदूषयत⁽³⁾ मा
परुषां वाचं भाषयध्वमहो बत मे कृस्तकौ सुचिरेण लब्धकावहो बत मे कृस्तकौ सु-
चिरेण लब्धकाविति ॥

५ यावदपरेण समयेन कृस्तको ज्ञेतवनं गतः । श्वासौ दर्दश बुद्धं भगवत्तं द्वात्रिंशता
महापुरुषलक्षणैः समलङ्घतभशीत्या चानुव्यज्ञनैर्विराजितगात्रं व्यामप्रभालङ्घतं सूर्यस-
कृत्तातिरेकप्रभं जङ्घममिव रत्नर्वतं समत्ततो भद्रकं सकृदर्शनाच्चानेन भगवत्तो उत्तिके
चितं प्रसादितम् । स प्रसादजातो भगवतः पादभिवन्दनं कृ[90b]ता पुरस्तान्विषष्टो
धर्मश्ववणाय । ततो इस्य भगवताशपानुशयं धातुं प्रकृतिं च ज्ञात्वा तादृशो चतुर्यार्थसत्यसंप्र-
१० तिवेदिकी धर्मदेशना कृता यां श्रुत्वा कृस्तकेन विंशतिशिवरसमुद्गतं सत्कापदृष्टिशैलं
ज्ञानवज्रेण भिन्ना स्रोतापत्तिफलं साक्षात्कृतम् । स दृष्टसत्यो मातापितरावनुज्ञाप्य भग-
वच्छासने प्रनजितः ॥ तेन युद्धमानेन धर्मानेन व्यायच्छमानेनेदमेव पञ्चगण्डकं संसा-
रचक्रं घलाचलं विदिता सर्वसंस्कारगतीः शतनपतनविकरणविद्वंसनधर्मतया प्रकृत्य
सर्वज्ञेशप्रद्वाणादर्दृत्वं साक्षात्कृतम् । अर्द्धन्मेवं⁽⁴⁾ स्वैधातुकवीतरागः समजोष्टकाच्चन आ-
१५ काशपाणितलसमचित्तो वासीचन्दनकल्पो विद्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसं-
वित्प्राप्तो भवलाभलोभसत्कारपराङ्गुखः सेन्कोपेन्काणां देवानां पूज्यो मान्यो उभिवाद्यश्च

1) MS °द्धात्तो.

2) B गोपायमिति; the copies neglect the interlinear akṣara. I am not quite certain of the correction. Ratnāv. nr. 11, which is the paraphrase of this avadāna, is here slightly different: जनकापः समुद्धात्तो गोपायस्वभाएडकम् (f. 94b 3), where the true reading may be °गोपायस्वभाएडकम्, as seems to be meant in Cambr. MS Add. 1620.

3) MS °षयतः.

4) MS °र्द्धन्मेवं.

संवृत्तः । सो र्हुद्वप्राप्तो ज्येष्ठमेव भिन्नाणां धर्मे देशपति । मा भवत्तो दक्षिणीयेषु चित्तं प्रदूषयत मा खारां वाचं निश्चारयत । अहो बत मे कृत्तकौ सुचिरेण लब्धकावहो बत मे कृत्तकौ सुचिरेण लब्धकाविति ॥

भित्तवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त कृत्तकेन कर्माणि कृतान्युपचितानि येनार्हुद्वप्राप्तो ज्येष्ठमेव कथयति । अहो बत मे कृत्तकौ ५ सुचिरेण लब्धकावहो बत मे कृत्तकौ सुचिरेण लब्धकाविति ॥ भगवानाकृ । प्रत्यक्ष-कर्मफलदर्शी भित्तवो एयं पुक्षलः । इच्छय पूर्यमवधारयितुम् ॥ एवं भद्रत्त ॥ कृत्तकेनैव भित्तवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिपातप्रत्यया-न्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । कृत्तकेन कर्माणि कृतान्युपचितानि को एन्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भित्तवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विपद्यते १० नाब्धातौ न तेजोधातौ न वायुधातावपि तूपात्तेष्वेव स्कन्धधातायतनेषु कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामर्यो प्राप्य कालं च फलति खलु देव्हिनाम् ॥

भूतपूर्वं भित्तवो ज्ञतीते उच्चन्यस्मिन्नेव भजके कल्पे विंशतिमहत्रायुषि प्रजायां १५ काश्यपो नाम सम्यकसंबुद्धो लोक उद्यादि विद्याचरणसंपन्नसुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स वाराणसो नगरीमुपनिशित्यं^{५)}

1) MS °र्हुद्वप्राप्तो, but cp. *infra*, I. 5 and *supra*, I, 285, 4. II, 139, 8.

2) I have adopted Feer's emendation (p. 385, n. 1); MS पिंगलाइच्छय.

3) Ex conject.; MS पूर्यसंधायायमेवं, utterly corrupt (D पूर्यसमाधाय अयमेवं, quite nonsense). My correction has been suggested by the phrase इच्छय भित्तवः श्रोतुम् in analogous cases (*vide supra*, I, p. 65, n. 69, 3); *avadhārayati* is a synonym of श्रोतु.

4) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

5) B °ष्टाणा, P corr., D, as usual, देवानां च मनुष्याणां च.

6) MS °निस्त्य.

विकृति श्विपतने मृगदावे । यावत्तत्र द्वौ भिन्नू संशीलिकौ⁽¹⁾ तत्रैको बङ्गशुतो जर्हन्दि-
तीयो जल्पशुतः पृथग्जनश्च । तत्र यो ज्ञावर्कन्बङ्गशुतः स ज्ञातो महापुण्यो लाभी ची-
वरपिएउपांतशयनामनग्नानप्रत्ययभैषव्यपरिष्काराणां बहूनि च निमत्तणाकानि प्रतिल-
भते । स तं संशीलिका⁽²⁾भिन्नुं यत्र निमत्तितो भवति तत्र पश्चाच्छ्रूमणां नयति ॥ यावदन्य-
५ तमस्मिन्दिवसे जर्हन्निमत्तितो निमत्तणाकं गतुकामस्तं पश्चाच्छ्रूमणामागच्छ्रुतिः न च प्रति-
लभते । ततस्तेन तस्यादर्शनादन्यो भिन्नुर्णीतिः⁽³⁾ ॥ यावत्तत्र तस्याभिन्नुभिरौद्रत्याभिप्राये-
रे⁽⁴⁾व्यमुक्तम् । पश्यत भद्रता यावत्तेनायं पश्चाच्छ्रूमणो ज्ञ्य न नीतो ज्ञ्यो नीत इति ।

1) Ex conject.; MS संशीतिकौ and I. 4 संशीतिकाभिन्नुं. I take this word *samśītikā*, which is also found in the paraphrase of the Ratnāv. (f. 98a 6)

काश्यपस्य जग्नुरोः
शासने द्वौ पती भिन्नू संशीतिकौ बभूवतुः ॥

for a corrupt reading, and have corrected it into *samśītikā*. From the context it is plain that it must have the meaning «comrade, cohabitant, living together». The Tibetan translation of it is མର୍ଦ୍ଦ୍ର = 'friend'. Cp. Feer, p. 385 n. 3; the passage of the Kanjur quoted there is to be thus corrected: འନ୍ତିଶ'ଭୋଗାମର୍ଦ୍ଦ୍ର'ଦ୍ଵୀନଦୁସାନ୍ତେ.

Now, संशीलन is proved in PW, VII, 478 s. v. to mean 'häufiger Verkehr mit' —, and here we have the new word संशीलिका with a cognate meaning.

2) MS उच्छ्रूवणां.

3) B उच्चित्रितो, DP corr.

4) Ex conject.; MS तस्यादर्शाद०.

5) B भिन्नुर्णीतिः, cp. *supra*, p. 134 n. 5; D corr.

6) If *auddhatya* is right — and there is no reason to doubt it — it must be taken here in the pregnant sense of Greek ὕβρις. The young monks were intent on jeering him; *Cikṣāsamuccaya* (ed. Bendall) 106, 15 *auddhatya* is conjoint with *hāsyā*. The Tibetan renders *auddhatyābhīprāyaiḥ* by སୋମଶ'ଦ୍ୱୟାଧ୍ୟାଦ୍ୟାଶାଶା'.

In R the parallel passage is somewhat corrupt; f. 98 b 4 तस्यौद्रत्यमनः कतुमेवमूचुः परस्परं (likewise in Cambr. Add. 1620, f. 90 b 4, only the anusvāra on त्य is wanting). If I am right correcting this line as follows: तस्यौद्रत्यमधः कतुमेवमूचुः पर-
स्परम्, the ordinary meaning of *auddhatya* will do here, for the phrase quoted would signify: «in order to abate his haughtiness they spoke thus to each other».

7) MS उच्छ्रूवणां.

ततस्तेन व्रोधाभिषूलेनार्दृतो उत्तिके चितं प्रदृष्य षरं वाक्कर्म निश्चारितम्। * * * * *

5

* * * * * * * * * * तेन पञ्च जन्मशतान्यहस्तो जातः । पदाशयतो विप्रतिसारजाते-
नात्ययमत्यपतो देशितं विवृत्यमुतानीकृतं तेन हस्तौ प्रतिलब्ध्य । यत्पुनर्स्तेन पठितं
स्वाध्यायितं स्कन्धकौशलं धातुकौशलमायतनकौशलं प्रतीत्यसमुत्पादकौशलं च कृतं
तेन मम शासने प्रब्रज्य सर्वलोकशप्रकृणाणादर्द्दर्शं साक्षात्कृतम् । इति क्षि भिन्नव एकात्तकृ-
ष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को व्यतिमिश्राणां व्यति-
मिश्रस्तस्मात्तर्हि भिन्नव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्तशुल्कोष्वेव
कर्मस्वामोगः कर्मणोप इत्येवं वो भिन्नवः शिन्नितव्यम् ॥

इदमवोच[१०६]ङ्गवानात्तमनसस्ते भिन्नवो लगवतेऽ^(४)भावितमभ्यनन्दन् ॥

1) The imprecation itself has been lost with the first part of the explicative conclusion of the tale, quite as in the preceding avadāna, cp. the judicious remark of Feer, p. 386 n. There is no gap in the Tibetan. Feer in his translation (p. 386, 5) has put this missing portion within brackets. I transcribe it here for easiness' sake: «Si désormais, dit-il, je touche à son vase à aumônes pour le laver, je veux n'avoir plus mes deux mains». — Bhagavat ajouta: «Que pensez-vous, Bhixus, celui qui, en ce temps-là fut le Bhixu compagnon, c'était précisément ce Hastaka. Pour avoir, dans un accès de mauvais sentiments contre l'Arhat, laissé échapper l'acte d'une parole violente — ».

The gap must have existed already, when the Ratnāvadānamālā was composed. The long narration R, f. 98b 5—100 a, is not the paraphrase of the few phrases preserved in the Tibetan, but it has a different content; it may be a product of the paraphrast's own invention to fill up the lost portion of the text he worked upon.

2) Ex conject.; MS विवृत्तमत्तानी० (P विवृत्तानी०). Cp. *supra*, I, p. 287, 5.

3) घातकौशलम् has been left out in P.

4) D fills up the gap

लेक्चिक इति ६४ ।

बुद्धो भगवान्मत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः
अेष्ठिभिः सार्थवहृदेवैर्नागैर्यत्तेरसुरैर्गृहैः किञ्चर्मक्षोरेगौरिति देवमागपत्तासुरगृह-
किञ्चर्मक्षोरेगाभ्यर्थितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यो लाभी चोवरपिण्डपातशयना-
5 सन्गुनप्रत्यपैषद्यपरिष्काराणां सश्रावकसङ्घः आवस्त्यां विकृतिं ज्ञेतवने ज्ञापिष-
पउदस्त्यारमि । आवस्त्यामन्यतमो ब्राह्मणं आश्वो महाधनो महाभोगो विस्तीर्णविशा-
लपरियक्षो वैश्ववणाधनसमुदितो वैश्ववणीधनप्रतिस्पर्धी । तेन सदृशात्कुलात्कालत्रमा-
नीतम् । स तथा सार्थं क्रीडति रमते परिचारपति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचा-
रपतः पली श्रापनसत्त्वा संवृत्ता । साष्टानां वा नवानां वा मासानामत्यपात्रप्रसूता । दारको
10 जातो दुर्वर्णो दुर्दर्शनो ज्वक्षोडिमको⁽²⁾ ज्ञातमात्रस्य चास्य मातुः स्तनाभ्यां क्षीरमत्तर्क्षिं-
तम् । पावत्तेन ब्राह्मणेन तस्यान्या धात्री श्रानीता । तस्या अपि क्षीरमत्तर्क्षिं तस्य
दारकस्य कर्मविपाकतः । पदास्य क्षीरसंभवैः सर्वैर्पृथ्यपर्यार्थं संभवति तदासौ लेण्ठेनोऽन्तः⁽⁵⁾ ।

1) D fills up the gap.

2) MS डुर्दन श्व°.— Cp. *supra*, I, p. 280, s, where MS has श्वल्लोटिमको, which I have changed into श्वकोटिमको. Here it is written श्वल्लोटिमको, which is also found in the paraphrase of this tale in Ratnāv. nr. 21:

ततः सा समयेस्त दार्कं इर्भगाक्तिं । (.) Read इर्वर्णं वि०

इर्वाणविकताकारमवक्षोडिमकेन्द्रियं ॥ (f. 203b 6)

Its Tibetan equivalent is རྒྱତ୍ତମ୍ବିନ୍ଦୁଶର୍ମା.

3) Tib. དි་ම'යුස්-ස'.

4) MS सवैरप्यु० (D सम्पै०).

5) MS °नोड्ट°.

तस्य लेकुचिक^(१) इति नामधेयं कृतम् ॥ सो ऽल्पेशाख्यो ऽल्पपुण्यश्च ॥

पदा महान्संवृत्तस्तदा उदरपूणमपि नासाद्यति । पश्यति च रभी^(२)नून्सुनिवसि-
तान्सुप्रावृत्तान्धमरसदशानि पात्राणि गृहीत्वा आवस्तीं पिएडाय प्रविशतस्तांश्च पूर्ण-
कृत्तान्पूर्णापात्रान्प्रतिनिष्क्रामतः । तस्य दृष्ट्वा भगवच्छासने प्रब्रह्माभिलाष उत्पन्नः । स
मातापितरावनुज्ञाप्य भगवच्छासने प्रब्रह्मितो ऽप्युदरपूरणं नासाद्यति । तेन तेनैव स्वेगेन ५
युद्धमनेन घटमानेन व्यायच्छमानेनेदमेव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदिवा सर्व-
संस्कारेण्टीः शतनपतनविकरणविध्वंसनधर्मतया पराकृत्य सर्वलोकेशप्रकृतादर्क्ष्वं सा-
क्षात्कृतम् । अर्क्ष्वंसंवृत्तस्त्रैधातुकवीतरागः समलोष्टकाच्चन आकाशपाणितलसमचित्तो
वासीचन्दनकल्पो विद्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभ-
^(३) संत्कारपराङ्गुष्ठः सेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्यो मान्यो ऽभिवाद्यश्च संवृत्तः ॥ १० .

यावद्सावपरेण समयेन भगवतो गन्धकुटों संमार्जितुं प्रवृत्तः । स तां संमृद्ध्य पात्र-
चीवरमादाय आवस्तो^(६) पिएडाय प्रावितत् । ततस्तेन प्रभूतः प्रणीतश्च पिएडपात आसा-
दितो येनास्य संतर्पितानोन्नियप्ति महाभूतानि । ततस्तेन संतर्पितेन्नियेण कृत्त्वा
रात्रिर्ध्यानविमोक्षसमाप्तिभिरतिनामिता । ततो ऽस्य बुद्धिरुत्पन्ना । शोभनो ऽप्यमुपायो

1) B लेकुचिकलेकुचिक इति, likewise C. In D and P the name is written but once, and in fact the repetition seems to be merely dittography.

2) Ex conject., cp R, f. 204b 4 स्वल्प(sic)शाख्योल्पपुण्यवान्; MS स्ते ऽल्पे-
सौख्यो (D सो ऽल्पे०). Cp. Feer, p. 388 n. 2.

3) Ex conject., suggested also by the Tibetan, cp. Feer, p. 388 n. 3; MS पश्यतिचनुषेनिवशतांसुप्रावृत्ता(D ता)ङ्गमर०, utterly corrupt. Cp. also R, f. 204b 6 foll.

4) B °लोभसंस्कार०, DP corr.

5) Ex conject.; MS यावद्सौपरेण.

6) Anusvāra wanting in MS.

7) Ex conject.; MS कृत्त्वैरात्रिं..... °नामितं. Cp. the paraphrase in Ratnāv.: तद्रात्रिं सुसमाकृतः सुख्नैवात्य(ms. भ्य)नामयत् (f. 206b 2).

यन्मूर्खं भिन्नुसङ्गं विज्ञापयेयमिति । तेन सर्वं एव भिन्नुसङ्गे विज्ञापितः । श्वर्णं भृत्याल्प-
पुण्यो पदा गन्धकुटीं संमृद्धं पिपडपातं प्रविशामि तदा तृप्तिं⁽¹⁾ लेने । तन्मे सङ्गः कारुण्यं
करोतु नान्येन भगवतो गन्धकुटीं संमाष्टिव्येति ॥ ततः सङ्गेन जियाकारः⁽⁴⁾ कृतो न केन-
चिह्नगवतो गन्धकुटीं संमाष्टिव्येति । स विज्ञव्यो गन्धकुटीं⁽²⁾ संमृद्धं पश्चाद्वावस्तो पि-
५ एडाय प्रविशति ॥

तस्मिंश्च समये आयुभ्याच्छारद्वतीपुत्रः पञ्चशतपरिवारो⁽³⁾ जनपदे वर्णायितः आव-
स्त्यामन्यागतः । ततः शास्तुर्गारवजातो गन्धकुटीं संमाष्टिमारव्यः । स आयुभ्यता लेकु-
च्छिकेन लक्षितः । तेनोद्यते । स्थविर उद्दे नम प्रक्षारो दत्तो यते गन्धकुटीं संमृष्टेति ॥
स्थविरः प्राक् । कथनिति ॥ लेकुच्छिकः कथयति । स्थविर पदाकृं गन्धकुटीं⁽⁵⁾ न संमा-
१० र्जितवांस्तदा पिपडपातं नासाद्यामीति ॥ ततः स्थविरशारियुत्रेष्योक्तम् । यथेवमहमन्यत्र
निमल्लितः । अत्योत्सुकस्त्वं भव ब्रह्मं तत्र तुभ्यं पिपडपातं दास्यामीति ॥ ततः स्थविर-
शारियुत्रः पञ्चशतपरिवारो निमल्लणके प्रस्त्रितः । लेकुच्छिको गपि तेनैव सार्वं संप्रस्त्रितः ॥
यदा गृह्यतेर्गृहसमीयं गतस्तदा [91a] लेकुच्छिकस्य कर्मविपाकेन तस्मिन्गृहे महान्का-
लाद्यः⁽⁶⁾ समुत्पन्नः । तत आयुभ्यतो लेकुच्छिकस्यैतदनवत्⁽¹⁰⁾ । भग्नात्प्रयुएष्यतया तत्र कलाको

1) Irregular sandhi, cp. *supra*, I, 20 n. 6; or may the singular *bhadamia* perhaps be used also when addressing a plurality of persons, in the same way as is sometimes the case with *tāta*?

2) Anustāra wanting in MS.

3) Note this new form with metathesis, cp. red. *matrasyata*, compared to *mārṣṭayā* and the subst. *mārṣṭi*.

4) Visarga wanting in MS.

5) MS अमाच्छाद्.

6) B जनपदे, D corr. Cp. also Feer, p. 339 n. 2.

7) B वर्णायितशारः, D corr.

8) MS संमाष्टुः (D समाष्ट, P संमाष्ट).

9) MS गन्धकुटीनसंमार्जितवान् । तदा-

10) In B ना and the last akṣ. of पुण्यतया are very indistinct.

11) MS कलको.

जात इति । ततः प्रतिनिवृत्य विक्षारं गता भक्ताच्छेदमकरोत् ॥ ततो द्वितीये दिवसे स्थविरशाश्चिपुत्रेणोद्यते । किमर्थं लं न गत इति ॥ तेनोक्तम् । स्थविरेण नावगतं ममात्पुप-
एयतया यादृशस्तत्र कलहो जात इति ॥ ततः स्थविरशाश्चिपुत्रेणान्यत्र दिवसे तं पुर-
स्कृत्य तदृक्तं प्रवेशितः । सङ्घमध्ये चोपविष्टस्य सतः प्रदक्षिणांश्चाकारो दीपते । तत्र
परिवेषकज्ञनो विस्मरितिः^(४) तेन सङ्घमध्ये द्वितीयो भक्ताच्छेदः^(५) कृतः ॥

यावदिपं प्रवृत्तिः स्थविरानन्देन श्रुताः । श्रुता च लेकुच्चिकभुवाच । तेन क्षि-
लमिकैव ज्ञेतव्ये तिष्ठाकृं ते पिण्डपातमानेष्यामीति ॥ स्थविरानन्दस्यैवंविधा स्मृतिः ।
पदा भगवतो उचिकादशीतिर्धर्मस्कन्धस्त्रहाएयुद्दृतीतानि * * * *^(६) । लेकुच्चिकस्य च
कर्मावरणेन स्थविरानन्देन विस्मृतम् । तत्रानेन तृतीयो भक्ताच्छेदः कृतः ॥ चतुर्थे दिवसे
स्थविरानन्देनास्थां^(७) कृता पिण्डपातो दत्तः सो अपि तिर्गच्छतः^(८) शमिरपद्धतः । तत्रानेन 10
चतुर्थो भक्ताच्छेदः कृतः ॥

1) Ex conject.; MS स्थविरेणावगतं (DP वगत). I accept the first sentence as an interrogation: «has the therā not noticed how — »?

2) Ex conject.; MS संपुरः. Cp. R, f. 207a 4, तं पुरः समुपादाय.

3) Ex conject.; MS सतो दक्षिः. My insertion of प्र is justified by the Tibetan translation (Feer, p. 390 n. 1) as well as by the words of the paraphrast in R (f. 207a 5) परिवेषकाः । प्रदक्षिणाक्रमेणैवमभ्यर्थ्य पर्यवेश(sic)यन्. Perhaps there is also a small gap; the repetition of the conjunction च is singular.

4) Ex conject.; MS विस्मरितै.

5) Visarga wanting in MS.

6) Ex conject.; MS श्रुतं.

7) At the place which I have marked by asterisks the words कुद्दे च भिन्नुभ्यः follow in MS. The rest of the sentence has been lost in a gap, which is not mentioned by Feer, but he must have translated the portion missing in Sanskrit from the Tibetan, since he relates in his translation (p 390, 7 foll.) that Ānanda was able to learn by heart 80 000 dharmaśāṇḍas taught by Bhagavān in the same time as the other bhikṣus could learn but 20.000. Feer has not wholly caught this passage. It is not said here that Ānanda had in memory this teaching at that time, but only this: «his memory was such as to remember etc.»

8) MS भक्ताच्छेदः (D भक्तंच्छेदः).

9) The correction is certain from the Tibetan, see Feer, p. 390 n. 2.

10) B वतुर्थां, CDP corr.

पञ्चमे दिवसे स्थविरमौडल्लापयनेन श्रुत्वा लेकुच्छिकस्यार्थाय पिण्डपातं गृहीत्वा
 शब्द्या संप्रस्थितम् । लेकुच्छिकस्य कर्मविषयकेन सुपर्णिना पक्षिराजेन पक्षैः पराकृत्य मक्षा-
 समुद्रे पातितः । तत्रानेन पञ्चमो भक्तच्छ्रेदः कृतः ॥

1) Ex conject.; MS ऋद्यात्संप्रस्थितः.

2) Again a gap in consequence of the carelessness of some scribe, whose eyes must have deviated from the first लेकुचिकस्य to the third. The missing portion is represented by the italicized words of this passage of Feer's translation (p. 390, 21) from the Tibetan: «Si je recueillais moi-même, de mes propres mains, les aumônes de Lekuncika?» Le Sthavira Çāriputra, ayant donc recueilli les aumônes de Lekuncika, disparut de cette maison et se présenta à la porte de l'habitation de Lekuncika.» In the paraphrase of R this is related in almost the same way (f. 209 a).

3) MS मोजा°.

4) Note the ungrammatical plural *aśīti*. R (f. 209 b 3) अशीति योजनानां च
सक्षमेषु [च] रसातले.

6) MS °वस्थितस्ततो.....संवृत्तस्तेत (D सूबतः तत्र). The sentence which begins with ततो श्यि is badly constructed. I think that between तत्पि-एडके and मुखद्वार° a clause has been lost relating that Čāriputra opened the door of L.'s cell and brought his meal within reach of his mouth.

7) B कर्माकरण, D corr.; cp. *supra*, p. 155, 9.

ततः सप्तमे दिवसे ग्रायुष्मांड्जेकुच्चिकः सह्वानामुद्देजनार्थं कर्मणा^(१) चाविप्रणाशसं-
दर्शनार्थं कर्मवलोक्नावनार्थं च भस्मना पात्रं पूरयिता बुद्धप्रमुखस्य भिन्नुसङ्गस्य पुरस्ता-
न्निषद्य उद्केनालोड्य^(२) पीता निरूपयिषेषे निर्वाणाधातौ परिनिर्वृतः ॥ तमभिवीद्य
भिन्नवः संविग्रास्तस्य शरीरे शरीरपूजां कृता संशयजाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं
पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त लेकुच्चिकेन कर्माणि कृतानि पेनार्हृत्प्राप्तो ऽपि^(३) षड्कृच्छेदान्कृता ५
सप्तमे दिवसे निरूपयिषेषे निर्वाणाधातौ परिनिर्वृत इति ॥ भगवानाहु । लेकुच्चिकेनैव
भिन्नवः पूर्वमन्यामु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिणतप्रत्यया-
न्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्येभावीनि । लेकुच्चिकेन कर्माणि कृतानि को ऽन्यः प्रत्यनुभ-
विष्यति । न भिन्नवः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विपच्यते नाब्धातौ
न तेजोधातौ न वायुधातावपि^(५) तूपात्तेष्वेव स्कन्धधात्रापत्तेषु कर्माणि कृतानि विपच्यते १०
शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामग्रो प्राप्य कालं च फलात्ति षष्ठ्यु देक्षिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिन्नवो ज्ञीते ऽध्वनि वाराणस्यां नगर्यामन्यतमा गृह्यतिपत्ती आदा

1) Ex conject ; MS कर्मणोश्चा०.

2) Ex conject ; MS उद्केनालोड्ययिता निरूपयि०. The Tibetan translation has उद्केनालोड्य = 'et les but', cp. Feer, p. 391 n. 2. Ratnāv. expresses the same fact by means of the verb *bhuy*: f. 209b 7 श्रेवुनालोड्य तद्दस्म मुञ्जमानस्ततः नायात् । त्रिलक्ष्मणं कृता निर्वृतिं परमां यदौ, and f. 210a 3 सप्तमे दिवसे भस्म भुक्तैव परिनिर्वृतः.

3) P here पेनार्हृत्प्राप्तोक्त्य, which Feer misreads °कृप; hence his note 3 on p. 391. B has the right reading, likewise its copies C and D.

4) B °वश्यभा०, D corr.

5) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

भ्राता कल्याणाशया । सा अभीष्ठां श्रमणाभ्रात्याकृपणवनीपक्षयाचनकेभ्यो दानानि ददा-
ति ॥ तस्या अपरेण समयेन भर्ता कालगतः । यावदस्याः पुत्रः स्वगृहे स्वामी मंवृत्तः । स
च मत्सरी ⁽⁴⁾ कुतुकुचक श्रागृहीतपरिष्कारः काकाय वलिं न प्रदातुं व्यवस्थति । स श्रम-
णाभ्रात्याकृपणवनीपकान्दस्त्वा चित्तं प्रदृष्टयति । तस्य माता तेनैव पूर्वक्रमेण ⁽⁵⁾ श्रमण-
5 ब्रात्याकृपणवनीपकेभ्यो दानप्रदानान्यनुप्रयच्छति । तस्याः पुत्रो मात्सर्पाभिभूतः कथ-
यति । अम्ब न मे रोच्यते⁽⁶⁾ मा दानमनुप्रयच्छेति ॥ सा कथयति । पुत्रक इह कुले एष
कुलधर्म इति ॥ ततस्तेन पृथग्भक्तेन स्थापिता । [91b] तथाप्यसावुपार्धादानमनुप्रयच्छ-
त्युपार्धमात्मना परिभुज्ञे ॥ ततस्तेन ⁽⁷⁾ मात्सर्पाभिभूतेन क्रोधेनावृतबुद्धिना भूयो निवार्यत
एव । यदा सर्वावस्थायां न शक्नोति वारयितुं तदा मातरमुवाच । अम्ब किञ्चित्करणी-
10 यमस्त्यववरकं प्रविशेति ॥ सा श्वस्वभावतया अववरकं प्रविष्टा । ततस्तेन द्वारं बह्वा
एकं भक्तच्छ्रद्धं कारिता ॥ सा कथयति । पुत्र बुभुक्षितास्मीति । ततस्तेन खरं वाक्तर्म

1) B पनीप०, D the first and second times वनीप०, the third time वणीप०.

2) Ex conject.; MS °नीपकाया०. I have put into the text वनीपक्षयाचनकेभ्यः, since *yācanaka* — not *āyācanaka* — is the usual word in this kind of writings.

3) MS तस्यापरेण.

4) Cp. *supra*, I, p. 248, 2. 257, 4. 262, 3; the same word *kutukukanca* (fem. -ikā) is also used by the periphrast, R. f. 210b 2.

5) If the reading is genuine, *rocyate* may be explained as a passive of the causative; cp. the Rāmāyaṇa cloka (5, 77, 6) quoted in PW, VII, 361.

6) Ex conject.; MS °सावुपापादान०.

7) B मांसर्पा०, D corr.

8) Ex conject.; MS क्रोधेनादत्वुद्धिना. My correction is confirmed by the Tibetan དි་යැයු·යැයු·ස්ව්-ත්ං, Sarat translates තුශීය 'to eclipse; to cover over'.

9) Cp. अपवरक Kathās. 32, 59, and Divy. 471, 8 foll. 479, 25 foll.; in some of the Divy. passages the mss. tradition may lead to *avaraka* rather than *apavaraka*, cp. Pāli *ovarako*. *Supra*, II, 54, 5. 55, 7, the subterranean room is called *avaraka*.

निश्चारितं भस्म खोदेति ॥ यावत्तेनासौ कृच्छ्रसंकटसंबाधप्राप्ता सकरुणाकरुणं विक्रोशि^(१)-
माना षड्क्ताच्छेदान्कारिता तथापि न प्रतिमुक्ता कालगता । तदास्य मात्सर्येणावृतस्य
मातृविषयेगाद्विप्रतिसारो ज्ञातः ॥

भगवानाहृ । किं मन्यध्वे भिन्नवो यो ऽसौ तेन कालेन तेन समयेन गृह्णपतिपुत्रो ऽयं
^(३) मैं लेकुच्चिकः । पद्मेन मातुरपकारः कृतस्तस्य कर्मणो विपाकेन कल्पमवौचौ मक्खानरक ५
उत्पन्नः । तेनैव क्षेत्रुना इदानीमप्यर्थवृप्राप्तः षड्क्ताच्छेदान्कूला भृत्यादनाहार एव परि-
निर्वृतः ॥ अन्यान्यपि भिन्नवो लेकुच्चिकेन कर्माणि कृतान्युपचितानि । भूतपूर्वं भिन्नवो
ज्ञोते ऽधनि वाराणस्यां नगर्यामन्यतमो ब्राह्मणो देवतार्चिकः^(५) सर्वेषां^(६) वाराणसेयानां ब्रा-
ह्मणगृहपतीनां सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो ऽभिमतश्च^(७) सर्वजनस्य ॥ धर्मता चैषां^(८)
पदसति बुद्धानामुत्पादे प्रत्येकबुद्धा लोक उत्पवत्ते हौनदीनानुकम्पकाः प्रात्तशयनास- 10
नभक्ता एकदिनिणीया लोकस्य । यावदन्यतमः प्रत्येकबुद्धो वाराणसों पिण्डाय प्रविष्टस्स
च तत्र पूर्णकृतः पूर्णपात्रो निर्गच्छति । तेन ब्राह्मणेन दृष्टः । तस्य मात्सर्यमुत्पन्नम् ।
कथयत्यानय यावत्पात्रे पश्यामीति । असमन्वाद्यत्य च आवकप्रत्येकबुद्धानां ज्ञानदर्शनं

1) Ex conject.; MS विक्रोशयमाना.

2) Ex conject.; MS °च्छेदः कारिता. Op. supra, I, p. 263, 6

3) MS सः.

4) Ex conject.; MS तस्मादनाहार एव. The Tibetan translation 空智'प'ञ्च'स'·
'ञ्च' = Feer, p. 392, 23 «n'ayant eu pour toute nourriture que des cendres»

5) Ex conject.; MS देवतार्चिकः, B has दि, somewhat indistinctly, but it has
thus been copied in CDP. Feer, p. 392, 26 «un brahmane adorateur des dieux»
= Tib. དිම'ञ්ච'པ'ञ්ච'ස'.

6) B वाराणस्येया°, D corr.

7) Ex conject.; MS पूजिताभिमतश्चसर्वजनस्य. I suppose that म having been
omitted in the archetype, was erroneously inserted after तश्च, and subsequently
became स.

8) MS चैषांयदासति.

9) B बुद्धा, D corr.

न प्रवर्तते⁽¹⁾ इति । तेन भद्रतेनोपनामितम् । तंतस्तेन पृथिव्यामुत्सृज्य पादेनाभिमृदितम् । ततस्तेन प्रत्येकावृद्धेन भक्ताच्छेदः कृतः । न च तस्य ब्राह्मणस्य विप्रतिसारो ज्ञातः ॥

किं मन्यद्वे भिन्नवो यो ऽसौ ब्राह्मणो ऽप्येवासौ लेकुच्छिकः । भूयः काश्यपे भगवति प्रब्रजितो वभूव । तंत्रानेन ब्रह्मचर्यवासः परिपालितः । तेनेदानीमर्हत्वं साक्षात्कृतम् । ५ इति किं भिन्नव एकात्तकृष्णानामेकात्तकृष्णो विषाक एकात्तशुल्कानां कर्मणामेकात्तशुल्को व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्हि भिन्नव एकात्तकृष्णानि कर्माएयपास्य व्यतिमि-आणि चैकात्तशुल्कोष्वेव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः शिद्वितव्यम् ॥
इदमवोचद्वगवानात्तमनसस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमन्यनन्दन् ॥

1) MS प्रवर्तयत्. Cp. *supra*, I, p. 244, 16.

2) Ex conject.; B °मुत्सुञ् (last akṣ. uncertain), D °मुत्सृञ.

3) B °च्छेदकृतः, D corr. The half dandas are in B.

4) MS °क्षुण्ण अप्यम०

5) Note the abnormal place of the word *karmāṇam*. The copyist of D restored the usual order of words.

संसार इति १५ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभो राजमात्रैर्घनिभिः पौरैः
श्रेष्ठिभिः सार्थवालैर्देवनागैर्घनिरसुर्गरूपैः किन्नरमहोरैरिति देवनागयनासुरगरुडकि-
न्नरमहोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लाभी चीवरपिण्डपातशयनासन-
लान्^(१)प्रत्ययभैषद्यपरिष्काराणां सश्रावकसङ्कुः आवस्त्यां विकृतिं ज्ञेतवने उनाथपिण्ड- ५
दस्यारमे । आवस्त्यामन्यतमो गृहपतिशब्दो मक्षाधनो मक्षाभोगो विस्तीर्णविशालप-
रिघको वैश्ववणाधनसमुदितो वैश्ववणाधनप्रतिस्पर्धो । तेन सदशात्कुलात्कालत्रमानीतम् ।
स तथा सार्थं क्रोडति रमते परिचारयति । तस्य क्रोडतो रममाणस्य परिचारयतः पल्लो
श्रापनमहा संवृत्ता । सा अष्टानां वा नवानां वा मासानामत्यपात्रप्रसूता । दारको^(२) ज्ञातो उभि-
द्वपो दर्शनीयः प्रासादिकः सर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेतः । स ज्ञातमात्र एव गृहपवलोक्य वाचे नि- १०
श्चारयति स्म । डुःखो^(३) भवतः संसारः परमदुःखः^(४) संसारः । इन्द्रुक्ता तृष्णीमवस्थितः । तस्य
ज्ञातौ ज्ञातिमहं कृत्वा नामधेयं व्यवस्थाप्यते किं भवतु दारकस्य संसार इति नामेति । ज्ञातय ऊचुः ।
यस्मादयं ज्ञातमात्र एव संसार इति धोषयति तस्माक्षतु दारकस्य संसार इति नामेति ॥
संसारो दारको अष्टाभ्यो धात्रीभ्यो दृतो द्वाभ्यामंसंधात्रीभ्यां द्वाभ्यां ज्ञीर्धात्रीभ्यां द्वाभ्यां
मलधात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् । सो उष्टाभिः^(२॥) धात्रीभिरुक्तोपते १५

1) DP fill up the gap.

2) MS ज्ञात अभिः.

3) In B the second akṣ. is uncertain, I read it उ; the copyists of CDP copied it variously, that of C imitated the strokes mechanically, P has वाङ्, D चाङ्.

4) So I read with Feer, p. 401 n. 2; MS भद्रत्त संसारः Cp. supra, I, p. 114, 5.

5) Visarga wanting in MS.

6) MS ऋग्यामत्सः.

वर्ध्यते⁽¹⁾ क्षीरेण दधा नवनीतेन सर्पिषा सर्पिमण्डेनान्यैश्चोत्तसोत्तसैरुपकरणविशेषैराजु
वर्धते क्रदस्थमिव पङ्कजम् ॥

यदा संसारो दारकः क्रमेण महान्संवृत्तः स प्रकृतिज्ञातिस्मरल्बाच्चै जनकायस्य
धर्मं देशपति । मा भवतो गुरुषु गुरुस्थानीयेषु ⁽²⁾ मातापितृब्याचोर्योपाध्यायेषु वा
५ ⁽⁴⁾ खेरवाचं निश्चारयत्⁽⁵⁾ । उःखं संसार इति ॥ यावदपरेण समयेन इत्यामुतश्च परि-
धेमज्जेतवनं निर्गतः । अथासौ दर्दशं वुद्धं भगवतं द्वात्रिंशता महापुरुषलक्षणैः समल-
ङ्कृतमशोत्या चानुव्यञ्जनैर्विराजितगात्रं⁽⁷⁾ व्यामप्रभालङ्कृतं सूर्यसकृत्तातिरेकप्रभं जङ्गमिव
रलपर्वतं समतातो भक्तं सहृदर्शनाच्चानेन भगवतो ज्ञितेके चित्तं प्रसादितम् । प्रसादजातो
भगवतः पादाभिवन्दनं कृता पुरस्तात्रिषष्ठो धर्मश्रवणाय । तस्मै भगवता संसारवैरा-
10 गियकी धर्मदेशना कृता यां श्रुता संसारो दारकः संसारे दोषदर्शी भूता मातापितराव-
नुजाय भगवच्छासने प्रत्रजितः ॥ तेन युज्यमानेन घटमानेन व्यायच्छमानेनेदमेव पञ्चगण्डके
संसारचक्रं चलाचलं विदिता सर्वसंस्कारगतीः⁽⁸⁾ शतनपतनविकरणविध्वंसनधर्मतया
पराहृत्य सर्वलोकप्रकृतादर्थं साक्षात्कृतम्⁽⁹⁾ । अर्हन्संवृत्तत्त्वैधातुकवीतरागः⁽¹⁰⁾ समजोष-

1) MS वर्द्धते (D वर्द्धते).

2) The presence of *ca* arouses the suspicion that before प्रकृतिं the ablat. of some noun has dropped, denoting the other motive. Yet the one motive mentioned is sufficient for the understanding and the Tibetan version དྱེ་རྒྱ རྒྱ རྒྱ རྒྱ རྒྱ corresponds exactly with the tradition of MS.

3) B मात्रा, D corr.

4) I have retained here and below, p. 163, 4, the reading of MS, taking it as a karmadhāraya compound, though the usual expression in avadāna texts is *kharā vāc*.

5) MS °र्यतः. Likewise *infra* p. 163, 4.

6) Ex conject.; MS परिध्यमतो ज्ञेतवनं.

7) B व्योम°, P corr.

8) B °गतिशतन°, D corr.

9) MS °कृत्सं° (P °कृन्सं°).

10) Visarga wanting in MS.

काञ्चन आकाशपाणितलसमचित्तो वासीचन्दनकल्पो विद्याविद्यारिताएडकोशो विद्याभिष्ठा प्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभस्त्कारपराङ्गुणः सेन्जोपेन्जाणां देवानां पूज्यो मान्यो अभिवायश्च संवृत्तः । सो ज्वर्हन्प्राप्तो अपि भिन्नाणां धर्मदेशपति । ^(१) मायुष्मत्तो गुरुषु गुरुस्थानीयेषु मातापितृज्वाचोर्योपाध्यायेषु खरवाचं निश्चारयत । डुःखं ^(२) संसारः परमडुःखं ^(३) संसार इति । * * * * * * * * * * * * * * * ||

५

भिन्नवः संशयवाताः सर्वसंशयच्छेतारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त संसारेण कर्माणि कृतान्युपचितानि येन पञ्च जन्मशतानि मृतकुणाप एव मातुः कुक्षेर्निर्गतः प्रत्रद्य चार्हत्वं साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाह । संसारेणैव भिन्नवः पूर्वमन्यामु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिणातप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । संसारेण कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि 10 कृतान्युपचितानि वाच्ये पृथिवीधातौ विपद्यते नाधातौ न तेजोधातौ न वायुधातावपि ^(४) तूपात्तेष्वेव स्कन्धधात्रायतनेषु कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामयोः प्राप्य कालं च फलस्ति खलु देक्षिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिन्नवो जीति ज्धवन्यस्मिन्नेव भद्रके वाल्पे विंशतिवर्षसहस्रायुषि प्रजायां 15 वाशयो नाम सम्यकसंवृद्धो लोक उद्यादि विद्याचरणासंपन्नः सुगतो लोकविद्यनुज्ञरः

1) Ex conject.; MS आयु०. Cp. *supra*, p. 162, 4

2) B °डुःख, D °डुःखं; I have adopted this correction.

3) I assume a gap here. It is very improbable that the composer of our *avadāna* should have forgotten to make *Samsāra* tell his audience, that in 500 former existences he has been born a dead corpse, whereas he makes the monks allude to this as something known. Yet, the Tibetan translation has the same incoherence.

4) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

5) B विंशतिवर्ष°, DP corr.

पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवमनुष्याणां बुद्धो भगवान् । स वाराणसीं नगरीमुपनिषिद्धिं⁽¹⁾
विकृति क्षेषिपतने मृगदावे । वाराणसीं नगर्यामन्यतमः ग्रेषिषुत्रः स्थविरसकाशे प्रव्र-
ग्नितः । स च स्थविरो इहन् स रागविप्रहीणः ॥ यावतत्र देशे पर्व समुपस्थितम् । तत-
स्तरुणभिनुणा स्थविर उत्थाप्यते । उत्तिष्ठ गोचरयामं गमिष्याव इति ॥ स्थविर आह ।
५ वत्साद्यापि प्रातेरेव गच्छ तावत्कुशलपतं प्रतिजागृहीति ॥ द्विरपि त्रिरपि तरुणभि-
नुणा स्थविर उत्थाप्यते । उत्तिष्ठ गोचरयामं गमिष्याव इति ॥ द्विरपि त्रिरपि स्थविर
आह । वत्साद्यापि प्रातेरेव⁽²⁾ गच्छ तावत्कुशलपतं प्रतिजागृहीति ॥ ततस्तेन तरुण-
भिनुणा रसगृध्रण⁽³⁾ खरं वाक्कर्म निश्चारितम् । मा त्वं पञ्चभिरपि जन्मशतैर्जीर्विः कोशीनि-
र्गच्छ⁽⁴⁾ एषो इहं निर्गत इति ॥

10 भगवानाह । किं मन्यवे भिन्नवो यो ज्ञौ तेन कालेन तेन समयेन तरुणभिनुरपं
संसारः । यद्नेनाहृतो उत्तिके चितं प्रदूष्य खरं वाक्कर्म निश्चारितं तस्य कर्मणो विपक्षे

1) MS °निसृत्य.

2) Ex conject.; MS प्रातेरव. Cp. *supra*, p. 145, 2.

3) MS रसगृध्रण (D °ध्रन).

4) MS खरवा°, but *infra*, l. 11 it has खरं वा°.

5) Ex conject.; MS जीर्षकापानिर्गच्छ, it is plain that this imprecation uttered by the young monk disagrees with the fruit it bears, whereas the different Tibetan version quoted by Feer, p. 403 n., is more suitable to the purpose. In avad. nr. 92 the very same story has been told with almost the same words, but the imprecation itself has perished. Now the words used here in B, if we read them °कापानिर्गच्छ, «that you may not leave your old body for five hundred existences» are wanted in the story of Sthavira. The malediction wanted here ought to have a somewhat different wording, since it is on account of *this* that the guilty monk was reborn 500 times as a corpse. In fact, the Tibetan — not the Sanskrit — has here the appropriate phrase: यज्ञवृद्धिम् वृद्धुम् वृद्धुम् 'do not get alive out of the house'. For this reason I have put into the text *kogān* rather than *kāyān*, as is proposed by Feer. For the rest कोशा°, written कोषा°, as usual in the tradition of MS, could easily have been altered into कापा°.

6) Ex conject.; MS रेषो (D यो)है.

पञ्च जन्मशतानि मृतकुण्ठप एव मातुः^(१) कुर्वन्निर्गतः । निगतेषु^(२) पञ्चसु जन्मशतेषु इदानी-
मनेन [१२८] मनुष्यब्रह्मासादितम्^(३) । ततस्तत्स्मृत्वा कथयति^(४) डुःखं संसारः परमडुःखं संसार
इति । यदनेन विप्रतिसारजातेन स्थविरस्थात्ययो देशितो ब्रह्मचर्यवासश्च परिपा-
लितस्तेनेदानीर्मर्हत्वं साक्षात्कृतम् । इति हि भिन्नव एकात्मकृष्णानां कर्मणामेका-
त्मकृष्णो विपाक एकात्मशुल्लानामेकात्मशुल्लो व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मातर्हि ५
भिन्नव एकात्मकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्मशुल्लोष्वेव कर्मस्वाभेगः
करणीय इत्येवं वो भिन्नवः शिन्नितव्यम् ॥

इदमवोचद्वग्वानात्मनस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) MS कुर्वन्निर्गतः (D कुर्वन्निर्गतः).

2) *Nis+gam* has here the meaning ‘to come to an end, to elapse’, cp. Malin. on *Raghuv.* 19, 46 मधुनिर्गमादसत्तापगमात्.

3) MS सादितस्तत्स्तं स्मृत्वा (D साक्षिं).

4) MS डुःखसंसारः परमडुःखसंसारः.

गुरुतिका इति ६६ ।

बुद्धो भगवान्स्त्वक्तो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमन्त्रैर्घनिभिः पौरैः
अष्टिभिः सार्थवादैर्देवनागिपिलेरसुर्गरुड़ेः किम्बैर्महोरगैरिति देवनागयन्नामुरगरुडकि-
न्नरमहोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो ^(१)महापुण्यो लाभी चीवरपिण्डपातश्यनासनग्ना-
५ नप्रत्ययमैषद्यपरिष्काराणां सम्रावकसङ्घः आवस्त्यां विकृतिं ज्ञेतव्वने ज्ञायपिण्ड-
स्यारामे ॥ यदा भगवता स्तवकार्णिकानिभित्वेन सौपारके नगे महाजनविनेयकर्पणं
कृतं तदा सर्वः ^(२)सौपारकानिवासी जनकायो बुद्धनिम्नो धर्मप्रवणः सङ्घप्राप्नभारो व्यव-
स्थितः । सौपारके नगे ज्येतमो गृहपतिराष्ट्रो महाधनो महाभोगो विस्तीर्णविशालप-
रिद्यक्षो वैश्रवणाधनसमुद्दितो वैश्रवणाधनप्रतिस्पर्धी । तेन सद्द्वात्कुञ्जात्कलन्नमानीतम् ।
१० स तया सार्थं क्रीडति रमते परिचारयति । तस्य क्रीडतो रममाणस्य परिचारयतः पली
आपन्नसन्ना संवृत्ता । साष्ठानां वा नवानां वा मासानामत्ययात्प्रसूता^(३) । दास्को ज्ञातः ।

1) B महापु०, DP corr.

2) The name of that town is variously spelt in MS. I have put into the text सौपारका, as it is spelt throughout in D. It is the same famous sea-port, which is the seat of the events recorded in Divy. nr. II, and in Jtkm. nr. XIV. In the former text it is called *Cūrpāraka* or *Surpāraka*, the latter form being adopted by the editors (vide Divy., p. 24 n. 3), in Jtkm. (p. 83, 12 foll.) *Supāraga* and *Supā-
raga*. The Tibetan translator who renders the name of the town by བྱྱସ' ར' རྩྱ' (cp. Feer, p. 404, n. 2) must have pronounced it *Supāraga*, as he analyzes it = *su* + *pāraka* ‘beset with scholars, — with learned people’. *Stavakarṇika* is the *Sta-
vakarṇin* of Divy. II.

3) Visarga wanting in MS. In P the aks. सौ, too, has been omitted; hence Feer’s (erroneous) statement l. l., that the town is also written in our text *Sarta-
pāraka*.

4) B सौर्परके, D and P सौपारके; l. 6 it is uncertain whether B has सौर्परके or सौपरिके as the copyists of C and P wrote, D corr. सौपारके.

5) B अत्यपान्प्रसूता, P corr.

ज्ञातमात्रस्य सर्वशरीरं पिटकैः स्फुटं संवृत्तम् । यदा ते पिटकाः स्फुटितास्तदा एकघनो
मांसपिण्डैः संस्थितः पूयशोणितं चास्य शरोरात्प्रधरन्महूर्गन्धं जनयति ॥ ततो ऽस्य
पिता ऐश्वर्यबलाधानेन ^(१) द्रव्यमल्लीषधिपरिचारकसमेतः स्वयमेवात् ^(२) वैश्यिकित्सां कर्तुं न
^(३) चौसौ व्याधिसूपशमं गच्छति कर्मबलाधानप्राप्तवात् ^(५) । स स्वशरीरं तथा विज्ञतमपत्राप्य
परिगृहीतं वस्त्रैर्गोपायति । तस्य गुस्तिका इति नाम कृतम् ॥ यावदुसिको दारको महा- 5
न्संवृत्तस्तस्य वयस्यकाः सहजातकाः आवस्त्याः ^(७) शौपारकानगरमनुप्राप्ताः । ततस्तैः पितु-
रस्य कथ्यते । तात यद्येष आवस्तो नीयते शक्येतास्माद्याधे: परिमोचयितुं यस्मात्तत्र
सत्ति वैश्यभैषजादयः सुलभा इति ॥

ततः पित्रा तद्वचनमुपश्रुत्य ^(९) प्रभूतानि रत्नानि परिचारकांश दद्वा आवस्तीमनुप्रे-
षितः । सो ज्ञुर्पूर्वेण वपस्थकसन्दायः आवस्तीमनुप्राप्तः । तत्राप्यस्य कर्मजो व्याधिः 10
सत्यपि वैश्यद्रव्यीषधिपरिचारकबाङ्गल्ये न शक्यते चिकित्सितुम् ॥ यावदसाकपरेण
समयेन जेतवनं निर्गतः । अथासौ दर्श बुद्धं भगवत्तं द्वात्रिंशता महापुरुषलक्षणैः समल-
ङ्कृतमशीत्यां चानुव्यज्ञनैर्विराजितगात्रं व्यामप्रभालङ्घतं सूर्यसहस्रातिरेकप्रभं जङ्गममिव
रत्नपर्वतं समत्ततो भङ्गकं सकृदर्शनाच्चानेन भगवतो ज्ञिके चित्तं प्रसादितम् । प्रसादजातो
भगवतः पादाभिवन्दनं कृता पुरस्तानिषष्ठो धर्मशब्दाणाय । तस्मै भगवताशयानुशयं धातुं 15

1) Visarga wanting in MS.

2) MS द्रव्योमंत्रोषधिं (D °मल्लीषधीं).

3) Ex conject.; MS शैवाद्यचिकित्सां.

4) Ex conject.; MS न चास्यौ (D °स्यौ).

5) MS °सत्वासस्वं.

6) MS वस्त्रैर्गोपायति.

7) Ex conject., the ablative being required, cp supra, II, p. 10, 6; MS आ-
वस्त्यां (D आवत्यां).

8) MS शौपारकं (P शौपरिकं).

9) MS प्रसूतानि.

10) B वैश्ये, D corr.

प्रकृतिं घ ज्ञाता पञ्चोपादानस्वन्धा⁽¹⁾ रोगतो गण्डतः शत्यतो⁽²⁾ अघतो अनित्यतो दुःखतः
शून्यतो ज्ञात्मतश्च देशिताः⁽³⁾ । स संस्कारानित्यतां विदिता भगवच्छासने प्रब्रजितः । तेन
युज्यमानेन घटमानेन व्यायच्छमानेनेदमेव पञ्चगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदिता सर्व-
संस्कारगतीः ज्ञातनपतनविकिरणविवेत्सनधर्मतया पराहृत्य सर्वज्ञेशप्रद्वाणादर्द्दृहं सा-
द कात्यृतम् । शर्वन्संवत्त्वैधातुकवीतरागः समलोष्टकाचन श्रावकाशपाणितलसमचित्तो
वासीचन्द्रकल्पो विद्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञा[93a]प्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभ-
लोभ⁽⁴⁾सत्कारपराङ्मुखः सेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्यो मान्यो अभिवायश्च संवृत्तः । ते अप्यस्य
सन्तज्ञातकास्तेनैव संवेगेन प्रब्रजिताः ॥

ते पेनागुण्डान्गुस्तिकास्तेनोपसंक्रात्ताः⁽⁵⁾ । उपसंक्रम्यायुष्मतां गुस्तिकमिदमवोचन्⁽⁶⁾ ।
10 किमायुष्मन्गुस्तिक प्रलोपधर्म किं वा अत्र लोके प्रलोपधर्म⁽⁸⁾ ॥ द्वृपमायुष्मतः प्रलोपधर्म ॥

1) Ex conject.; MS पञ्चोपादानस्वन्धा(D °स्वन्ध). Cp Mh. III, 332, 4.

2) Ex conject.; MS शत्यत अपतो, if not rather अथतो, P has अपता, D अ-
त्यता। My conjecture complies with the Tibetan equivalent of *aghatah*, ངଘྱା-ତ୍ୟ- = पाप (Jäschke), = अशुभ, अवल्यागा, अघ, मल (Sarat).

As to the idiomatic use of the adverb in *-तो*, it is akin to that spoken of
in my *Sanskrit Syntax*, § 108, 2nd. Cp. also Manu, III, 6; Mhbh. I, 171, 25;
Jtkm. XXXIV, 3; and, to quote also a Pāli text, Sultanipīta vs. 199 and 424.

3) Ex conject.; MS देशितः.

4) संस्कारानि० is a necessary correction of MS संसारानि०.

5) DP insert the dropped member of the compound.

6) MS °क्रात उपसं०.

7) MS °वोचत् । The following dialogue has been also translated by Bur-
nouf, *Introduction*, p. 509.

8) The whole phrase is utterly confused and perverted in MS, but compa-
ratively easy to be restored by the light of the regular course of the dialogue and
the many repetitions. MS किं श्रायुष्मन् गुस्तिके प्रलोपधर्म किं वा लोके अप्रलोके प्र-
लोपधर्म किं वा लोके अप्रलोके प्रलोपधर्ममायुष्मतः etc., with manifest dittography.
It was Feer (p. 406 n. 2) who perceived that under the corruption अप्रलोके
there was hidden अत्र लोके.

तस्य निरोधान्विर्वाणमप्रलोपर्थम् । वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमायुष्मतः प्रलोपर्थम् ।
 तस्य निरोधान्विर्वाणमप्रलोपर्थम् । किं मन्यदे आयुष्मतः । द्वयं नित्यं वा अनित्यं वा ॥
 अनित्यमिदमायुष्मन्गुस्तिक ॥ यत्पुनरनित्यं डुःखं वा तत्र वा डुःखम् ॥ डुःखमिदमायु-
 ष्मन्गुस्तिक ॥ यत्पुनरनित्यं डुःखं विपरिणामर्थम्⁽⁵⁾ सत्यमपि तच्छ्रूतवानार्थश्रावक आत्मत
 उपगच्छेदेतन्मम एषो ऽक्षमिस्मि⁽⁷⁾ एष मे आत्मेत्येवमेतत् ॥ नो आयुष्मन्गुस्तिक ॥ किं ५
 मन्यदे आयुष्मतः । वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ अनित्यमिद-
 मायुष्मन्गुस्तिक ॥ यत्पुनरनित्यं डुःखम् ॥ डुःखमिदमायुष्मन्गुस्तिक ॥ यत्पुनरनित्यं
 डुःखं विपरिणामर्थम् अपि तच्छ्रूतवानार्थश्रावक आत्मत उपगच्छेदेतन्मम एषो ऽक्षम-⁽¹⁰⁾
 स्म्येष मे आत्मेति ॥ नो आयुष्मन्गुस्तिक ॥ तस्मात्क्षमायुष्मतो यत्किञ्चिद्भूपमतीताना-
 गतप्रत्युत्पन्नमाध्यात्मिकं वा बाल्यं वा श्रीदारिकं वा सूह्यं वा क्लीनं वा प्रणीतं वा १०
 यद्वा द्वारे पद्मान्तिके तत्सर्वं नैतन्मम नैषो ऽक्षमिस्मि नैष मे आत्मेत्येवमेतद्यथाभूतं सम्य-
 कप्रज्ञया ऋष्टव्यम् । या काचिद्वेदना संज्ञा संस्कारा यत्किञ्चिद्विज्ञानमतीतानागतप्रत्यु-

1) MS °धर्मः.

2) The neuter sing. of the adjective *pralopadharman* and the pronoun *tasya*, though grammatically belonging to *vijñāna* alone, apply of course to the whole set: *vedanā*, *samjnā*, *samskārāḥ*, *vijñānam*.

3) Ex conject.; MS तस्य निरोधान्विरोधर्थमप्रलोपर्थमः.

4) MS डुःख (the scribes of both D and P have left out this word).

5) Ex conject.; MS डुःखविपरिणामर्थमसंज्ञा अपि, in this complex संज्ञा is unmeaning and doubtless corrupt. My correction is derived from the consideration that some modal particle expressive of the interest taken in the question is required here and that *satyam* = Pāli *saccam* is frequently employed in such cases.

6) MS °पिनुच्छ्रूतः.

7) MS एषोक्षमिस्मिन् एवमे(D °स्मिन्नषमे)धात्मन्येवमेतत्.

8) MS विज्ञानां.

9) MS अपिनच्छ्रूतः.

10) MS एषोक्षमहस्येष मे (D एषोक्षमहस्यैष मे).

11) MS °व्रमप्यात्मकं वाल्यं.

त्पव्वमाध्यात्मिकं वा बाह्यं वा श्रौदारिकं वा सूद्मं वा क्षीनं वा प्रणीतं वा पद्मा द्वरे
पद्मान्तिके तत्सर्वं नैतन्मम नैषो इहमस्मि नैष मे आत्मेत्येवमेतद्यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया
क्षष्टव्यम् । एवंदर्शी धायुष्मतः श्रुतवानार्थश्रावको द्वपादपि निर्विश्वते वेदनायाः संज्ञायाः
संस्कारेभ्यो विज्ञानादपि । निर्विषो विरज्यते विरक्तो विमुच्यते । विमुक्तमेवं ज्ञानदर्शनं
५ भवति जीणा मे ब्रातिरूपितं ब्रह्मचर्यं कृतं करणीयं नापरमस्माङ्गवं प्रज्ञानामीति⁽¹⁾ ॥

अस्मिन्खलु धर्मपर्याये भाष्यमाणे तेषां सहजातकानां विरजो विगतमलं धर्मेषु
धर्मचक्रुत्पव्वम् । भिज्वः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रचक्षुः । कांनि भद्रत्त
गुप्तिकेन कर्माणि कृतानि येनास्य शरीरमेवं बीभत्सव्याधिबद्धलं दुर्गन्धं संवृतं किं कर्म
कृतं येन तीक्ष्णनिश्चितबुद्धिः संवृतः प्रब्रह्म⁽²⁾ चार्हत्वं साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाह ।
१० गुप्तिकेनैव भिज्वः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परि-
णातप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्येभावीनि । गुप्तिकेन कर्माणि कृतान्युपचितानि
को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिज्वः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ
विपच्यते नाव्यातौ न तजोधोतौ न वायुधातावपि⁽⁴⁾ तूपात्तेष्वेव स्कन्धधावायतनेषु कर्माणि
कृतानि विपच्यते शुभान्यशुभानि च ।

15

न प्रणश्यति कर्माणि कल्पकोष्ठितैरपि ।

सामयों प्राप्य कालं च फलति खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिज्वो ज्ञति ज्वनि वाराणस्यां नर्यामन्यतमः श्रेष्ठो । स द्वितीयश्रे-
ष्ठिना सार्धं विरुद्धः ॥ ततस्तेन राजा⁽⁵⁾ प्रभूतं धनं दक्षा विज्ञापितः । देव श्रयं श्रेष्ठो

1) Cp. *supra*, I, p. 234, 3, where, perhaps, also नापरम° should be read as here.

2) Anusvāra wanting in MS.

3) MS प्रब्रह्मा.

4) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

5) Ex conject.; MS राजप्रभूतं.

स्वापराधिकः क्रिपतामस्य दण्डनियकृं इति ॥ ततो दण्डान्ना तस्यैवानुज्ञातः । तेनासी
 स्वगृहमानीय लताभिस्ताडितः । ततो रुधिरावसिक्तशारीरस्य प्रभूतं तीक्ष्णं च विषचूर्णं
 द्वात्रां पेनास्य तच्छ्रोरमेकघनं मांसपिण्डवद्वस्थितम् ॥ ततस्तस्य श्रेष्ठिनो वयस्यकैः
 श्रुतं यथा तेनैवंविधं कर्म कृतमिति । ततस्तैः समैर्मूलाणां पूर्णपकरणविशेषस्तस्मा-
 द्याधे: परिमोचितः ॥ ततो ऽसौ तेनैव च संवेगेन गृ[१४८]क्रान्तिष्कम्य प्रवृत्तितः । तेना- ५
 ना>चार्यकेण सप्तत्रिंशद्वौधिपद्यान्धर्माभावपिका प्रत्येकां बोधिः साक्षात्कृता ॥ ततो
 इस्य चित्तमुत्पन्नं बहुनेन श्रेष्ठिना मत्संतापादपुरुयं प्रसूतम्^(९) यन्त्रहमेनं गत्वा संवेदयेपमि-
 ति ॥ ततस्तस्यायतो गत्वा उपरि विकायसमभ्युक्तम्य विचित्राणि प्रतिकृष्टाणि विद्वर्ष-

1) Ex conject.; MS श्रेष्ठीपदाधिकः

2) Ex conject.; MS दण्डविमुक्त.

3) Ex conject.; MS ततोऽनातस्येवान्०. Cp. Feer, p. 408 n. 1.

4) Ex conject.; MS दृक्षा with a following akṣara of uncertain meaning, but which may be read as well सं, as ते (so copied in D) or तुं (so copied in P). The copyist of D read it दृक्षाते, that of P दृक्षातुं. That *uptam* (if not rather *optam* from *ā*-+ *vap*) is the participle used by the author of our collection is not only probable in itself, but may also be inferred from its Tibetan equivalent ད བ ཙ ཉ, which expresses that the powder was *applied to* the wounds.

5) Perhaps विविधैरुपकरणविशेषैः. The Tibetan, however, མ'འདུན་ཀྱු·འཇුද·'ཡང·
‘द्याशीस’ corresponds with *upakaranavishesaiḥ* alone, and has nothing answering to
vividhaiaḥ.

6) I have put into the text Feer's certain correction, confirmed moreover by the Tibetan (p. 408 n. 5 of his translation).

7) MS °पद्माघमी.

8) MS प्रत्येकोवोधिः

9) Ex conject.; MS मत्सात्तानाद०. I think it less probable that *matsamitāna*, the Buddhistic equivalent of «my person» would make good sense in this connection. As to *samṛta*, cp. Kathās. 44, is संत्तापकारो शत्रुणाम्

10) Ex conject.; the reading of B is uncertain. In D and P it has been copied प्रयुतं; yet, the middle aks. cannot mean *gru*, its vowel is rather *ū*, affixed to *gh* or *g*, it seems.

पितुमारब्धः । आशु पृथग्जनानामृष्टिरचर्जनकरी । स मूलनिकृत^(१) इव द्रुमः पाद्योर्निष्ठत्य
कृतकरपुटो भगवत्तं विज्ञापयति । अवतरावतर महादक्षिणीय कृतापराधो एहं तत्त्वात्तिके
बामेव निश्चित्य^(२) पुनः प्रत्युपस्थास्यामीति । तेनासौ प्रत्येकवृहः क्षमापयित्रा पिण्डकेन
प्रतिप्राद्य पेटनाच्छादितः प्रणिधानं च कृतम्^(३) । यन्मया क्रोधाभिमूलेन^(४) तत्रापराधः कृतः
५ मा अस्य कर्मणो विपाकं^(५) प्रत्यनुभवेयम् । यन्मया सत्कारः कृतो जनैवेविद्यानां गुणानां
लाभी स्यां प्रतिविशिष्टतरं चातः शास्तारमारगयेयमिति ॥

भगवानाह । किं नन्दवे भिज्ञवो यो ऽसौ तेन कालेन तेन समयेन घेष्ठी आसीद्यं
स गुस्तिकः । तस्य कर्मणः प्रभावात्पञ्च जन्मशतानि कषानिस्ताड्यमानः कालं कृतवान् ।
तेनैव देतुना अथमेवंविध आश्रय आसादितः । भूयः काष्ठ्ये भगवति सकृजातकैर्वयस्यकै-
१० स्तार्द्यं प्रत्रजित आसीत् । तत्रैभिर्ब्रह्मचर्यवासः परिपालितः । तेनेदुनीमर्क्खं साक्षात्कृतम् ।
इति हि भिज्ञव एकात्तकृष्णानां कर्मणमेकात्तकृष्णो वियाक एकात्तशुल्कानमेकात्तशुल्को
व्यातिमिश्राणां व्यातिमिश्रस्तस्मात्तर्क्षं भिज्ञव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यातिमि-
श्राणे चैकात्तशुल्कोष्वेव कर्मस्वाभोगः कर्णोय इत्येवं वो भिज्ञवः शिक्षितव्यम् ॥

इदम्बोचद्वग्वानात्मनस्ते भिज्ञवो भगवतो भाषितमन्यनन्दन् ॥

1) MS ऊनिकृत, as usual.

2) MS निसृत्य, as usual.

3) Cp. Feer, p. 408 n. 6. The Tibetan has here श्लृक-न्द्रक-सूस-न्, the equivalent of the supplement I have added.

4) Ex conject.; MS कवापरोधकृतः (P केवा०).

5) B प्रत्यनुभवेयन्मया, D corr.

6) MS कृतश्चनेन०.

7) B व्यातिनिं०, D corr.

विद्वप इति १७ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः
अष्टिभिः सार्थवाक्त्वैर्देवनागीर्पदैरसुरीर्गतैः किन्नरैर्महोरैरिति देवनागपदासुरगत्त-
किन्नरमहोरगाम्यचितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यो लाभी चोवरपिण्डपातशपना-
सनगुणनप्रत्यपभेदपथपरिष्काराणां सग्रावकसङ्घः आवस्त्यां विकृतिं डेतवने ऽनाथपि- ५
एडस्यारमे ॥ * * * अन्यतमो गृहपतिशब्दो मक्खाधनो मक्खभोगो विस्तीर्णविशालप-
रियहो वैश्रवणधनसमुदितो वैश्रवणधनप्रतिस्पर्धी । तेन सदृशात्कुलात्कलत्रमानीतम् ।
स तपा सार्थं क्रोडति रमते परिचारपति । तस्य क्रोडतो रममाणस्य परिचारयतः पत्नी
आपन्नमव्वा संवृत्ता । साषानां व्वा^(१) नवानां वा मासानामत्यपात्प्रसूता । दारको ज्ञातः ।
ज्ञातमात्रस्य सर्वशारेरे विकृतिस्फुटं^(२) प्रवृत्तम् । डुर्वर्णो डुर्दर्शनो ऽश्चादशभिर्देषवर्णकैः १०
समन्वागतः स दारको भूतः । तस्य मातापितरौ^(३) सर्वाङ्गं डुर्वर्णं डुर्दर्शनं विकृतवृपं दृष्ट्वा

1) The place where the householder lived has been lost in MS. It appears from the Tibetan that it is not Grāvasti. Cp. Feer, p. 411, n. 1. In the Tibetan it is called རྒྱ (or རྒྱ, not clear in the blockprint) རྒྱ = Bhārga, it seems. A Bhārgavana is mentioned in the Harivamśa, see PW s. v.

2) D adds the particle, left out in B.

3) Ex conject; MS विकृतिस्फुटे. In Sanskrit Buddhistic texts *sphuṭa* answers to Pali *phuṭo*, on which vide Childers' Dict. s. v. The prototype of Pali *phuṭo* is **sphurta*, which belongs to *sphurati*; the gerund *sphuritvā* occurs *supra*, I, 24, 4 (cp. I, 171, 9). This *sphuṭa* is often almost the same as *vyāpta*, cp. *supra*, I, 79, 14. II, 20, 7; Divy. 157, 19–21. 201, 21–24. 204, 22. 245, 4–7; Lalitavistara (ed. Lefm.) 16, 20 and 17, 2.

4) Here and *infra*, p. 175, 6 MS शून्यः अष्टां.

5) Ex conject.; MS मातापितासर्वाङ्गदुः..... चित्तापरःस्थितः. The copyist who wrote D has changed this into चित्तापरो व्यवस्थितः. Cp. *supra* I, 55, 4. II, 2, 8. 16, 6 etc.

6) MS विकृतिद्वये. Likewise *infra*, p. 174, 2.

चित्तापरौ व्यवस्थितौ ॥ तस्य ज्ञातो ज्ञातिमहं कृत्वा नामधेयं व्यवस्थाप्यते किं⁽¹⁾ नाम
भवतु दारकस्य । ज्ञातप ऊचुः । यस्मादयं ज्ञातमात्र एवं विकृतद्वपस्तस्माहंवतु दार-
का⁽²⁾स्य विद्वप इति नाम ॥

यदा⁽⁴⁾ महान्संवृत्तस्तदा तस्य लज्जया⁽⁵⁾ महान्संकोचो ज्ञातः । कुत्रान्यत्र गमिष्यामि
५ वा तिष्ठामि । इति विचार्य सुजीर्णोद्यानं जगाम⁽⁷⁾ ॥ अथ भगवान्महाश्रावकपरिवृतः सुजी-
र्णोद्यानं⁽⁹⁾ गतः । स भगवत्तं दृष्ट्वा जड्हीयमाण⁽¹⁰⁾ इतश्चामुतश्च पलायितुमारब्धः । ततो भगवता
श्रद्धा तथाधिष्ठितो यन्न शक्नोति पलायितुम् । ततो भगवान्सह आवकीर्णोधसमापत्तिं
समापन्नः । ततो निरोधाद्युत्थाय विद्वपमात्मानं निर्मितवान् । निर्माय शरावं भोजनपूर्ण-
मादाय विद्वपमागतं दृष्ट्वा कृष्णज्ञात आमल्कितवान् । एहि सक्षापक कुत आगमिष्यते तिष्ठ-
10 उभावपि सहितौ⁽¹²⁾ वस्त्याव इति । ततो एस्य भगवतो भोजनं द[94a]तं प्रीणितेन्द्रियश्च
संवृत्तः ॥ ततो भगवता आत्मा स्ववेषण स्थापितः । ततो विद्वपो बुद्धं भगवत्तं दृष्ट्वा

1) B कि, D corr. — Note that the wording of the phrase is somewhat different from the stereotype formula in the *nāmakarana* passages of our text.

2) B ज्ञातस्य, D corr.

3) D adds the missing akṣara.

4) MS महात्मवृत्तः (D महासंवृत्तः) तदा.

5) Ex conject.; MS महान्संकोचज्ञातः.

6) I have followed the correction of D (तिष्ठामोति विचार्य) for the corrupt reading of B तिष्ठातीति.

7) MS सुजीर्णोद्यानं जगाम इति । अथ. I have dropped the superfluous इति. In B the portion from दारस्यविद्वप (l. 2—3) to जगाम इति is written on the margin, to be inserted into the context, where it had been omitted at first.

8) B परिनिर्वृतः, D corr.

9) Anusvāra wanting in MS.

10) Ex conject., cp. Divy. 89, 7; MS जड्हीयमान (D चड्ही०).

11) Ex conject.; MS निरोधाद्यु०.

12) MS वस्त्याव.

13) Ex conject.; MS भगवतो.

कथयति । अभिद्वृपतरस्त्रमिदानीं संवृत्तः कस्य कर्मणः प्रभावादिति ॥ भगवानाहु । विद्या मे अस्ति चित्तप्रसादजननी नाम्ना तस्या एष^(१) प्रभाव इति ॥ ततस्तेन भगवतो ज्ञिके चित्तं^(२) प्रसादितं तेषां च मक्तुश्चावकाणामालयसमापनानाम् । ततो उस्य लक्ष्मी^(३) प्राङ्मूला प्रब्रह्म चार्हत्वं साक्षात्कृतमिति ॥

भिन्नवः संशयजाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत विद्वृपेण^(५) ५ कर्माणि कृतानि येनैव डुर्वर्णो डुर्दर्शनो ज्ञादशभिर्दैर्वर्णिकदोषैः समन्वागतः प्रब्रह्म चार्हत्वं साक्षात्कृतमिति ॥ भगवानाहु । विद्वृपेणैव भिन्नवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिणतप्रत्ययान्योघवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्येभावीनि । विद्वृपेणैव कर्माणि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि कृतान्युपचितानि वाच्ये पृथिवीधातौ विपच्यते नाब्धातौ न तेजोधातौ न वापुधातावपि १० तूपातेष्वेव स्कन्धधात्रायतनेषु कर्माणि कृतानि विपच्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामयो प्राप्य कालं च फलज्ञि खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिन्नवो ज्ञतीते ज्ञवनि पुष्पो^(६) नाम सम्यकसंबुद्धो लोका उद्यादि विद्याव-
रणासंपन्नः सुगतो लोकविद्यनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्तादेवमुनव्याणां बुद्धो भगवान् । १५

1) B चित्तप्रसादज्ञातजनननी. I have adopted the correction of D. The right reading thus restored is also clear from the Tibetan (vide Feer, p. 412 n. 1).

2) Ex conject.; MS एव.

3) Anusvāra wanting in MS.

4) Visarga wanting in MS.

5) MS विद्वृपेण (P विपेण out of विपोण).

6) MS प्रब्रह्मा.

7) B निद्रौ, D corr.

8) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

9) The aks. व्यो is here not very distinct in B. Yet there can be no question about the right reading पुष्पो, though in B's copies the ancient Buddha is named *Puspa* here and sometimes below, where the name comes again.

सो अपरेण समयेनान्यतमां राजधानीमुपनिशित्य⁽¹⁾ विहृति । अथ पुष्यः सम्यकसंबुद्धः
 समन्वाहृतुं प्रवृत्तः । पश्यति तस्मिन्काले हौ बोधिसत्त्वौ संनिकृष्टौ भगवाञ्छाक्षमुनि-
 मैत्रेयश्च । मैत्रेयस्य ⁽²⁾संततिः परिपक्वा⁽³⁾ शास्तुर्वैनेया अपरिपक्वाः शाक्यमुनेस्तु स्व-
 संततिरपरिपक्वा वैनेयाः परिपक्वाः ॥ अथ पुष्यः सम्यकसंबुद्धः शाक्यमुनेर्बोधिसत्त्वस्य
 5 संततिपरिपक्वा⁽⁶⁾ क्षिमवत्तं पर्वतमभिरूच्य रत्नगुहां प्रविश्य पर्यङ्कं बद्धा तेजोधातुं
 समापन्नः । तस्मिंश्च काले⁽⁸⁾ शाक्यमुनेर्बोधिसत्त्वः फलमूलानामर्थे क्षिमवत्तं पर्वतमभिरूच्य ।
 स इतस्ततश्चूर्ध्माणो दर्शनं पुष्यं सम्यकसंबुद्धं द्वात्रिंशता महापुरुषलक्षणैः समलङ्घत-
 मशीत्या चानुव्यज्ञनैर्विरागितगात्रे व्यामप्रभालङ्घतं सूर्यसहस्रातिरेकप्रभं बङ्गममिव
 रत्नपर्वतं समततो भद्रकम् । सहृदर्शनाद्वानेन तथाविधं चित्तसमाधानं समाप्तादितं येदेक-
 10 पादेन सप्त रात्रिंदिवानि एकया गायया स्तुतवान् ।

न दिवि भुवि वा नास्मिंश्चोके न वैश्रवणालये ।
 न मरुभवने दिव्ये स्थाने न दिनु विदिनु वा ।
 चरतु वसुधाँ स्फीतां कृत्स्नां सपर्वतकाननाम ।
 परुषवृषभास्त्यन्यस्तलयो महाश्रमणस्तवं ॥
 (10)

1) MS °निस्त्य.

2) MS °मनिमैत्रेयश्च. Note the subaudition of *iti*.

3) I have followed D, where स्वि, which is not in B, has been added. The necessity of this addition appears from the Tibetan རྒྱଶී སୁଦ୍ଧ, mentioned by Feer, p. 413 n. 1.

4) Ex conject.; MS संतिपरिपावना(D पाचना)र्थ(D र्थ)पक्षा. I have left out the four akṣaras between परि and पक्षा, as I am convinced that they are put there by mistake, for they come back again l. 5, in their proper place. Cp. Feer l. 1.

5) Visarga wanting in MS.

6) B परिपावनार्थ, D corr.

7) MS पर्यंके (D पट्ट्यड़) वधा.

8) B °मनिकोषि°, D corr.

9) B नैविरा°, D corr.

10) Pāda 1—3 of this hāriṇī stanza are preserved complete. But pāda 4 has been transmitted in a very depraved condition. In MS it runs thus: परुषवषभस्तत्

अथ पुष्यः सम्यकसंबुद्धः परिपूर्वासंततिं शाक्यमुनिं बोधिसत्त्वं दृष्टा साधुकारम-
दत् । साधु साधु सत्पुरुष ।

अनेन बलवीर्येण संप्रवेन द्विजोत्तम ।

नव कल्पाः परावृत्ताः^(१) संस्तुत्याद्य तथागतम् ॥

ततो भगवान्महेशाख्यारभिर्देवताभिः^(२) परिवृत्तस्तस्यां गुह्याणां स्थितः । तत्र गुह्यानिवा- 5
सिनी देवता अल्पेशाख्यलाज्ञ शक्नोति तां गुह्यां समभिरोद्गम् । ततो विकृतनयना भूत्वा
भगवत्सं भीषयते । यदा सुचिरमपि भीषयमाणा न शक्नोति भगवतो उपकारं कर्तुं तदा
तपा प्रसादो लब्धः शोभनो ष्यमृषिः^(४) सिद्धन्तशेति । ततः^(५) सो उदारं द्वप्यमभिनिर्माप
भगवतः पादपोर्निपत्य ज्ञापयित्वा पिण्डकेन प्रतिपादितवती ॥

भगवानाहृ । किं मन्यध्वे भित्वो यो ऽसौ तेन कालेन तेन समयेन गुह्यानिवासिनी 10
देवता बभूवाय विद्वपः सः । तस्य कर्मणो विपाकेन संसारे जन्तं डःखमनुभूतवान् । इदा-
नीमपि तेनैव द्वेतुना विद्वपः संवृत्तः । यदेन पश्चाच्छ्रितं^(६) प्रसादितं तेनास्यापगतालदमी-

(or भुज्जोत्यो (or न्यो) महाश्रमणः कुतुचीः. The emendation restores the metre and supplies what is wanting to express the statement of a Buddha's superiority over everybody and everything in the Universe, which is doubtless the import of our stanza and which agrees with the Tibetan translation.

Marubhavana, which Feer translates by mistake 'le palais du Meru' means 'the dwellings of the gods', cp. Pāli *maru*. In the Tibetan *maru* is here rendered by 聖殿.

1) Feer's note 1 on p. 414 rests on the erroneous reading of P; B has परावृत्ताः. As to the use of this participle to signify time 'elapsed' cp. PW VI, 768 and Matsyapurāṇa 47, 34 युगे...परावृत्ते. The purport of the Buddha's declaration is to state that Cākyamuni, by his pious praise, has jumped over nine Kalpas of the time he wanted to attain Buddhahood.

2) My insertion is in accordance with Feer's observation, p. 414 n. 2.

3) B परिवृत्त०, D corr.

4) MS शोभनोयं क्षमिः.

5) Ex conject.; MS साधुदारं unmeaning (the copyist of D changed it into साधुकारं).

6) Anusvāra wanting in MS.

र्लद्गीः⁽¹⁾ प्राञ्छूता प्रनद्य चार्कृं साक्षात्कृतम् । इति हि भिन्नव एकात्कृष्णानां
कर्मणामेकात्कृष्णो विपाक एकात्कृष्णानामेकात्कृष्णो व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्त-
स्मात्तर्द्धि भिन्नव एकात्कृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्कृष्णा[94b]ल्लेखेव
कर्मस्वभोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः जिज्ञितव्यम् ॥

६ द्वयोचदगवानात्मनस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) Visarga wanting in MS

गङ्गिक इति १८ ।

बुद्धो भगवान्मत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः
अष्टिभिः सार्थवाहैर्देवैर्निर्गियैरसुरैर्गहैः किमैर्भक्षैर्गैरिति देवनागपक्षासुरग्रहडकि-
व्रमक्षोर्गाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लाभी चीवरपिण्डपातशयनासन-
ग्नानप्रत्ययभेषज्यपरिष्काराणां सश्रावकसङ्गे वाराणसीं नगरैमुपनिश्चित्य विकृतिः ५
श्विष्यपतने मृगदावे । वाराणस्यामन्यतमो गृह्यतिराष्ट्रो मक्षाधनो मक्षाभोगो विस्तोर्ण-
विशालपरिष्कृते वैश्ववणाधनसमुदितो वैश्ववणाधनप्रतिस्पर्धी । तेन सदृशात्कुलात्काल-
त्रमानीतम् । स तथा सार्थं क्रोडति रमते पश्चारयति । तस्य क्रोडतो रममाणस्य परि-
चार्यतो न पुत्रो न डुक्षिता । स करे कपोलं दह्वा चित्तापरे व्यवस्थितः । अनेकधन-
समुदितं मे गृह्णं न मे पुत्रो न डुक्षिता । ममात्यपात्सर्वस्वापतेयमपुत्रकमिति कृत्वा राज- १०
विधेयं भविष्यतीति । स श्रमणाब्रह्मणैमित्तिकसुन्हृत्संबन्धवैरुच्यते देवताराधनं
कुरुष्वेति । सो अप्तुः पुत्राभिनन्दी शिववरुणकुबेरशक्रब्रह्मादीनन्याश्च देवताविशेषाना-
याचते । तद्यथारामदेवताश्चलरदेवताः शृङ्गाटकदेवताः सहजाः सहयार्मिका नित्यानुबद्धा
अपि देवता आपाचते स्म । अस्ति चैष लोके प्रवादो यदापाचनक्षेतोः पुत्रा ज्ञापते डुक्षि-
तरश्चेति । तच्च नैवम् । पर्येवमभविष्यदेकैकस्य पुत्रसहस्रमभविष्यत्यथा राजशक्रव- १५

1) B °र्नागैय°, D corr.

2) MS °निमृत्य.

3) MS °दितोमे.

4) MS श्रमणाब्रह्मणैमित्तिक°. I have eliminated कृपण, which has come into this enumeration by mistake, transferred here from another series appropriate to such cases as *supra*, II, p. 64, 16. 158, 1.5) MS अधि. Cp. *supra*, I, 14, 5. 120, 8. 184, 16. 195, 12.6) So MS. The usual reading of this cliché is °अविष्यत्यथा (sic), as is stated *supra* I, p. 13, n. 4; cp. my note 8 on I, p. 120.

र्तिनः । अपि तु त्रयाणां स्थानानां⁽¹⁾ संमुखीभावात्पुत्रा ज्ञापते दुद्धितरश्च । कतमेषां त्रय-
णाम् । मातापितरौ⁽²⁾ रक्तौ भवतः संनिपत्तितौ माता च कल्या भवति कृतुमती गन्धर्वश्च
प्रत्युपस्थितो भवति । एषां त्रयाणां स्थानानां संमुखीभावात्पुत्रा ज्ञापते दुद्धितरश्चेति ॥

स चैवमायाचनपरस्तिष्ठत्यन्यतमश्च सत्रो अन्यतमस्मात्सह्वर्णिकायाद्युत्वा तस्य
५ प्रजापत्याः कुक्षिभवक्रात्तः । पञ्चावेणिका धर्मा एकत्ये पणिडतजातीये मातृग्रामे । कतमे
पञ्च । रक्तं पुरुषं ज्ञानाति विरक्तं ज्ञानाति । कालं ज्ञानाति क्षतुं ज्ञानाति । गर्भमवक्रात्तं
ज्ञानाति । यस्य सकाशाद्भर्मो ज्वक्रामति तं ज्ञानाति । दारकं ज्ञानाति दारिकां ज्ञानाति ।
सचेदारको भवति दक्षिणं कुक्षिं निश्चित्य⁽³⁾ तिष्ठति सचेदारिका भवति वामं कुक्षिं नि-
श्चित्य⁽³⁾ तिष्ठति ॥ सा आत्मनात्मना ॥ स्वामिन आरोचयति । दिघ्धार्यपुत्र वर्धसे शापन्न-
१० सह्वास्मि संबृता यथा च मे दक्षिणं कुक्षिं निश्चित्य⁽³⁾ तिष्ठति नियतं दारको भविष्यतीति ।
सो अप्यात्मनात्मनाः पूर्वकायमत्युन्नमद्य दक्षिणं बाङ्गमभिप्रसार्योदानमुदानयत्यप्येवाहं⁽⁴⁾
चिरकालाभिलिषितं पुत्रमुखं पश्येयं जातो मे स्थानावजातः कृत्यानि मे कुर्वीत भृतः
प्रतिरब्दिः⁽⁵⁾ भृत्यादापाद्यं प्रतिपद्यते कुलवंशो मे चिरस्थितिकः स्यादस्माकं चाप्यतीत-
कालगतानामल्पं वा प्रभूतं वा दानानि दक्षा पुण्यानि कृत्वा मम नामा दक्षिणामादेव्यते ।
१५ इदं तपोर्यन्तत्रोपपन्नयोर्गच्छतोरनुगच्छतिः । शापन्नसत्रां चैनां विदिवा उपरिप्राप्तादत-
लगतामयन्नितां धारयति शीति शीतोपकरणौरुद्धौ उष्णोपकरणौर्वैश्वप्रज्ञतैराकृतेर्ना-

1) B समूखी°, DP corr.

2) In B the reading is not clear, whether रक्षी or रक्ती. Hence C रक्षी, P रेक्षी; but D रक्ती.

3) MS निस्त्य. In the former instances of this common-place MS has निस्त्य throughout, see *supra*, I p. 14, 10. 196, 9 etc.

4) B °पृति अप्यवा°, CD corr.

5) B प्रतिभृयादा(or द्य)याद्यतकुल°, P प्रतिभृयापतकुल°, D प्रतिभीयाय-
पाद्यतकुल°, C प्रतिभयाद्यपाद्यतकुल°.

6) Anusvāra wanting in MS.

7) MS नृष्णौ उष्णौ°. The scribe of B has, against his habit, carelessly written this tedious repetition of a standing description, and left out a considerable portion, which has not been added in the copies of B.

तितिक्षेनात्यस्त्रीनातिलवणीनातिमधुर्नातिकषुर्नातिकषयिस्तिक्षेनामधुरकषुकक-
षायविविज्ञितैराहौर्द्वाराध्यक्षमित्यग्रीमप्सरसमिव नन्दनवनविद्यारिणीं मद्या-
न्मज्जं पीठात्पीठमनवतरत्तीमधरं भूमिम् । न चास्याः किञ्चिद्मनोज्ञशब्दश्वरणं पावदेव
गर्भस्य परिपाकाय ॥ सा शृष्टानां वा नवानां वा मासानामत्थपात्प्रसूता । दारको जातो
अभिद्वयो दर्शनीयः प्रासादिकः सर्वाङ्गप्रत्यङ्गोपेतः [१५८] ॥ तस्य जाती जातिमहं कृत्वा ५
गङ्गिका इति नाम कृतम् ॥ गङ्गिको दारको उष्ट्राभ्यो धात्रीभ्यो दत्तो द्वाभ्यामेस्यात्रीभ्यां
द्वाभ्यां तीरथात्रीभ्यां द्वाभ्यां मलधात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् । सो उष्ट्रा-
भिर्धात्रीभिरुनीयते ^(१) वैर्ध्यते तीरेण दप्ता नवनीतेन सर्पिषा सर्पिमण्डेनान्यैश्वोत्सोत्तै-
रुपकरणविशेषैराशु वर्धते क्रुदस्थमिव पङ्कजम् ॥

स च निर्भद्भागीयै कुशलमूलैः समन्वागतो गृह्णावासे ^(२) नाभिरमते । स मातापितरौ १०
पादयोर्निर्पत्य विज्ञापयति । अम्ब तात अनुजानीतं ^(३) मां भगवच्छासने प्रब्रजिष्यामोति ।
ततो इस्य मातापितरवेक्षपुत्रक इति कृत्वा नानुजानीतः ॥ ततो गङ्गिकास्य बुद्धिरूपत्वा ।
डुर्लभो मनुष्यप्रतिलाभो डुर्लभश्च तथागतप्राङ्मावस्तथेन्द्रियसंपदपि डुर्लभा । को मे
उपायो भवेद्यद्वं भगवच्छासने प्रब्रजेयमिति ॥ तस्यैतद्भवत् । यद्वृक्षं प्रणिधानं कृत्वा
आत्मानमात्मना ^(४) जीविताद्यपरोपयेयं यथा मनुष्यलमासाद्य लघु लघुवे प्रब्रजेयमिति । १५
तेनैवं विचित्य विषं भक्षितं न च कालं करोति । घृणी पतितः पर्वतादात्मानभुत्सृष्टवान्
^(५) नद्या चारकापां पतितस्तत्रापि कालं न करोति ॥ तस्य बुद्धिरूपत्वा । क उपायः स्या-

1) I have constituted the text according to *supra*, p. 74 n. 1, MS has here °त्तीमवरामूर्मिं.

2) MS °म्यांमत्स°.

3) MS वैर्धते.

4) B गृह्णापासे, D corr.

5) I have added the anusvāra. Cp. *supra*, p. 121 n. 2 and 5.

6) Cp. Pali *manussapatiñlabho*.

7) Ex conject.; MS कृत्वा आत्मनः जीविं.

8) MS नंद्या चारकाया, the anusvāra blurred in B. For the rest, cp. *supra*, p. 86, s. 116, 12.

येन कालं वर्यामिति । तस्यैतदभवत् । सर्वथायं राजा अज्ञातशत्रुश्चएडो रभसः कर्कशः साक्षसिकश्च । यन्त्रहृष्टस्य गृहे रात्रौ संधिं⁽¹⁾ क्षिन्ध्यामिति⁽²⁾ ॥ स राजगृहं नगरं गत्वा रात्रौ संप्राप्तायां भये चनुष्पदे⁽³⁾ संधिमारब्धप्रकृतम्⁽⁴⁾ । ततो रक्षिभिर्विघ्राहं गृहीत्वा राजो ज्ञातशत्रोरूपनीतः । अप्य देव चौरो⁽⁵⁾ द्वृष्टे उपकारी च यो राजकुले रात्रौ संधिं क्षिन्दतीति⁽⁶⁾ ॥ ५ ततो राजो⁽⁷⁾ पराधिक इति कृत्वा⁽⁸⁾ वैध्य उत्सृष्टः । ततो वध्यघातैर्नीलाम्बर्वसनैः कावी-रमालासत्त्वाकाण्ठेगुणा उग्यतश्वपाणिभी रुद्यावीथीचवरशृङ्गाएकेषु आवणामुखेषु नु-आव्य दक्षिणेन नगरद्वारेण निष्कास्य शोतवरं प्रमशानं नीयते ॥ स नीयमानस्तान्वध्य-घातानाहु । शीशं शीशं भवत्तो गच्छतु मा कदाचिद्भावश्चित्स्यान्यथात्रं स्यादिति ॥ ततो वध्यघातैरेषा⁽¹²⁾ प्रवृत्तो राजो निवेदिता । ततो राजा⁽¹³⁾ प्रतिनिवृत्य पृष्ठः । को हेतुर्वत्व-१० मिष्टे जीवितं परित्यक्तुमिच्छक्सीति । तेन स वृत्तात्तो विस्तरेण राजे समाख्यातः ॥ ततो राजा अज्ञातशत्रुः कदम्बपुष्पवदहृष्टरोमकूपः साश्रुकण्ठो रुदन्मुख उदानमुदानपति ।

1) Anusvāra wanting in MS.

2) B °मोति, D corr.

3) MS भग्नेश्चनुष्पये. Cp. *supra*, p. 53, 5.

4) Ex conject.; MS °प्रिष्ठतं (D °प्रिष्ठतः).

5) B द्वृष्टे, D corr.

6) So MS. I think *chindati* represents the hand of the author.

7) MS राजाय°.

8) Ex conject., cp. *supra*, I, p. 102, 7; MS वैध्यै.

9) Ex conject., cp. *ibid.*; MS वसनः. The Tibetan confirms the correction; for it has དྱྲླླାଶମେନ୍ଦ୍ରମାର୍ଗେନ୍ଦ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଶୁନ୍ତିତ୍ସମ୍ଭାବୀ ॥ = ततो..... °वसनैः and then, after the interpunction, follows ग' द' य' द' न' म' त' श' etc.

10) MS °पाणिभिर्व्या०.

11) Ex conject.; MS आवणामुखेम्बनुआव्य.

12) MS प्रवृत्तिराजो.

13) Ex conject.; MS प्रतिनिवृत्य (D प्रतिनिवृत्य). Feer, p. 416, 23 «Le roi fit revenir....» which is doubtless meant.

श्रहो सुपरिपक्वास्य बुद्धिसंततिः^(१) स्ववगतः संसारदोषः सुप्रतिलब्धा^(२) अद्वासंपत् यत्र ना-
मायं प्रत्रव्याहेतोरिदमिष्टं जीवितं परित्यन्तु व्यवसितः ॥ ततो राजा समाशास्योक्तः ।
पुत्रक श्रहं प्रभुत्वे जीवितस्य । गच्छेदानां भगवच्छासने प्रत्रज्ञेति । म राजोत्सृष्टो भग-
वच्छासने प्रत्रज्ञितः ॥ तेन पुद्यमानेन घटमानेन व्यापचक्मानेनेदमेव पञ्चगण्डकं संसा-
रचकं चलाचलं विदिला सर्वसंस्कारगतीः शतनपतनविकारणविवेचनधर्मतया पराकृत्य ५
सर्वज्ञेशप्रकृताणादर्हत्वं साक्षात्कृतम् । श्रहन्संवृत्स्वैधातुकवीतरागः समलोष्टकाच्चन आ-
काशपाणितलसमचित्तो वासीचन्दनकल्पो विद्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसं-
वित्प्राप्तो भवलाभलोभसत्कारपराङ्गुष्ठः सेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्यो मान्यो अभिवाद्यश्च
संवृत्तः ॥

तत्र भगवान्भिन्नामव्यपते स्म । एषो ज्यो मे भित्तवो भिन्नाणां मम आवकाणां १०
अद्वाप्रत्रज्ञितानां यदुत गङ्गिको वाराणसेयः अेष्ठिपुत्र इति ॥

भित्तवः संशयाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रचक्षुः । कानि भद्रत गङ्गिकेन
कर्माणि कृतानि येषां विपाकान्याग्निः काये ज्वकाशति^(४) न विषं न च शस्त्रं नोदकेन कालं
करोति श्रहत्वं चानेन प्राप्तम् ॥ भगवानाहु । गङ्गिकैव भित्तवः पूर्वमन्यासु ज्ञातिषु

1) Ex conject.; MS बुद्धिः सत्ततिस्वभगवतिसंसारदोषः (P °ष). The correction is certain. The colon *suparipakvā buddhisamitatih* exactly corresponds to the Tibetan བྱེད་ଶୁଦ୍ଧୀ རྒྱୋ རྒྱୋ རྒྱୋ རྒྱୋ [cp. Feer, p. 417 n. 1] བྱେଦ୍ଧଶୁଦ୍ଧୀ རྒྱୋ རྒྱୋ རྒྱୋ and *svavagataḥ samsāradosah* to དୟା རྒྱୋ རྒྱୋ རྒྱୋ རྒྱୋ རྒྱୋ རྒྱୋ

samsārasya dosasya samyak avagatavam.

2) Ex conject.; MS °लब्धयद्वासंपत्.

3) MS विपाकान्याग्निः.

4) Ex conject.; MS °कासति. The verb *avakāsatī* is a new word. It is not the compound of *kāś* 'to shine' but a denominative of *avakāṣa* shaped in accordance with the theory and practice of classic Sanskrit grammar by means of the suffix *kāṣṭip*, cp. Whitney, *Sanskrit Grammar*² § 1054. It may be rendered here by 'has hold of'.

5) MS विषंचनशस्त्रं.

कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिणतप्रत्यपान्योघवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यं-
भावीनि । गङ्गिकेन कर्माणि कृतान्युपचितानि को इन्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः
कर्माणि कृता [95 b]न्युपचितानि वाह्ये पृथिवीधातौ विपच्यज्ञे नाव्यातौ न तेजोधातौ न
वायुधातावपि ⁽¹⁾ तूपात्तेष्वेव स्वान्यधात्रापत्तेषु कर्माणि कृतानि विपच्यज्ञे शुभान्यशु-
द भानि च ।

न प्रणश्यति कर्माणि कल्पकोष्ठितैरपि ।

सामयोः प्राप्य कालं च फलात्त खलु देह्नाम् ॥

भूतपूर्वं भिन्नवो इतोति इघनि वाराणस्यां नगर्यामन्यतमः प्रमशानमोषको मातङ्गः ।
यावत्तेन ⁽³⁾ पन्धान्हवा भाएउमासादितम् । ततस्तस्य पृष्ठतस्तस्कराः प्रधाविताः । यात्वा-
10 दन्यतमस्मिन् प्रमशाने प्रत्येकवुद्धो निरोघसमापत्तिं समापनः । ततो इसो प्रमशानमोषको
मातङ्गस्तस्य पुरस्ताद्वाएउमपसृज्य ⁽⁶⁾ तत्रैव निलीनः । ततस्ते तस्कराः प्रत्येकवुद्धं दृष्ट्वा-
स्यारव्याः क्षेमुं शत्रुमर्ग्यं च न चास्य घीवर्कर्णकमपि शक्तवत्ति चालयितुं ⁽⁸⁾ यस्माद्सौ
निरोघसमाधिं समापनः ॥ यदा ते तस्कराः ⁽¹⁰⁾ आत्माः प्रक्रातास्तदा स प्रत्येकवुद्धः क्रमेण

1) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

2) MS प्रमशानमोषको; the other times this word occurs it is written without fault in MS.

3) Ex conject.; MS पन्धानं द्वला (in C and D still worse depraved). Cp. Feer, p. 417 n. 2.

4) Ex conject.; MS याधन्यतम्^३.

5) B °वुद्धा, D corr.

6) B °पसृत्य, ^{इत्य} the good correction has been neglected in the copies, they all have °सृत्य.

7) Ex conject.; MS दृष्ट्वामारव्यः क्षेमुं (D °रव्याः°). In the Tibetan the robbers also throw stones against him.

8) Ex conject.; MS तस्माद्^०.

9) Ex conject.; MS °समाधिसमापनः.

10) Visarga wanting in MS.

समाधिव्युत्थितः । ततस्तेन श्मशानमोषकेण मातङ्गेन तं प्रत्येकबुद्धं पिण्डकेन प्रति-
पाद्य प्रणिधानं कृतम् । अहमप्येवंविधानां गुणानां लाभी स्यां यथा चायमपरोपक्रम
एवमक्षमपि यत्र यत्र ज्ञायेऽपि^{१)} तत्र तत्रापरोऽप्यक्रमः स्यां प्रतिविशिष्टतरं चातः शास्तार-
मारागयेऽपि मा विरागयेयमिति ॥

भगवानाहु । किं मन्यच्चे भित्तिवो यो इस्तो तेन कालेन तेन समयेन श्मशानमोषको
मातङ्गो ज्यं स गड्डिकः । भूयः काश्यपे भगवति प्रब्रजितो बभूव । तत्रानेन ब्रह्मचर्यवासः
परिपालितः । तेनेदानीर्मल्लं साक्षात्कृतम् । इति हि भित्तिव एकात्तकृष्णानां कर्मणामेका-
त्तकृष्णो विपाक एकात्तशुक्लानां कर्मणामेकात्तशुक्लो व्यतिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मा-
त्तर्क्षे भित्तिव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्तशुक्लोऽवेव कर्मस्वा-
भोगः करूणीय इत्येवं वो भित्तिवः शिक्षितव्यम् ॥ १०

इदमवोचद्गवानात्तमनसस्ते भित्तिवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

1) MS ज्ञायेऽपि.

दीर्घनाथ इति ६६ ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजाभी राजमन्त्रीर्धनिभिः पौरैः
श्रेष्ठिभिः सार्थवाक्ष्येवैर्नार्गिर्यन्तेरसुर्गरूपैः किन्नर्महोरगैरिति देवनागयनासुरगस्तकि-
व्रस्महोरगाभ्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो महापुण्यो लाभी चीवरपिएउपातशयनासनग्ना-
५ नप्रत्यपैषद्यपरिष्काराणां सश्रावकसङ्गो राजगृहमुपनिश्रित्य⁽¹⁾ विहृति वेणुवने कल-
न्दकनिवापे । तेन खलु समयेन नालद्यामके तिष्यो नाम⁽²⁾ ब्राह्मणः । तेन शारी नाम
दारिका माठरसकाशान्तव्या ॥ यदा⁽³⁾ शारिपुत्रः शारीकुलिमवक्रात्तस्तदा⁽⁴⁾ धात्रा मह
दीर्घनखेन विवादं⁽⁵⁾ कुर्वती निपलस्थानं⁽⁶⁾ प्रापयति । * * * * * * * * * * * ॥ ततो
दीर्घनखेन दक्षिणापथं गता बद्धनि शास्त्रापयधीतानि ॥

1) MS निस्तृत्य.

2) MS तिष्या.

3) Ex conject.; B प्र(or न)व्याप्तिएउनशरा नाम, D ब्राह्मणंगुणमरा°, P ब्रव्याप्ति-एउनशरा°, C with dittography तिष्यानामनव्याप्तिएउनके । तिष्यानामनव्याप्तिएउन-
(or र)शरा°. My correction has been suggested by the intelligence derived from the Tibetan, which has द्विष्यात्त्वे'सुर्य' = brāhmaṇas Tisyal. Cp. Feer, p. 418 n. 1.

The persons here mentioned and their adventures are dealt with more fully in the text communicated by Feer in A. M. G. II, 151—155. Cp. also Burnouf, *Introduction*, p. 456.

4) B माठरसकाशान्तव्या. In Tib. the name is spelt मश्मे.

5) MS here *l* for *r*: शालिपु° (also p. 187, 1) and शालीकु°, afterwards (p. 187, 7 etc.) शारि°. Cp. *supra*, I, 241, 7, where I was perhaps too cautious in not correcting the vicious orthography of MS.

6) MS धाता.

7) I have inserted विवादं by conjecture to restore if not the very words at least the meaning of the mutilated sentence. The Tibetan blockprint is here almost illegible.

8) Ex conject; MS कुर्वतीतिनिपलस्थानं पाठ्यति. My substitution of *prā-*

यावत्क्रमेण शारिपुत्रो जातः । तेन द्विष्टवर्षेणैकं व्याकरणमधीतं सर्ववादिनश्च
निगृहीताः । सो अनुपूर्वेण भगवतः शासने प्रब्रजितः ॥ पावदीर्घनखेन प्रब्राजिकेन श्रुतम् ।
भागिनेयेन ते सर्वे तोर्धकरा निगृहीताः । इदानों श्रमणगौतमस्य शिष्यत्वमभ्युपगत इति ।
श्रुत्वा चास्य महती परिभ्रसंज्ञा उत्पन्ना सर्वशास्त्रेषु^(१) चास्य अनेष्ठिकसंज्ञा उत्पन्ना । ततः
क्रमशो राजगृहमनुप्राप्तः ॥

५

तस्मिंश्च समये भगवान्प्रतिसंलयनाद्युत्थाय चतसृणां पर्षदां मधुरमधुरं धर्मं
देशपति क्षीङ्गं मध्यवानेऽकं शारिपुत्रो अपि भगवतः पुरस्तात्प्रियतो भूद्यज्ञनं^(३) गृहीत्वा
भगवत्तं वीजयन् । अथ दृदर्शं दीर्घनखपरिब्राजको भगवत्तमर्धचन्द्राकारोपविष्टं धर्मं
देशपतं शारिपुत्रं^(४) व्यजनव्यप्रकृतं भगवत्तं वीजयमानम् । दृष्ट्वा च पुनर्भगवत्तमिदम-
वोचत् । सर्वं मे भो गौतम न क्षमत इति ॥ भगवानाहु । एषापि ते अग्निवैश्यायन दृष्टिर्न १०
क्षमते येयं दृष्टिः सर्वं मे न क्षमत इति ॥ एषापि मे भो गौतम दृष्टिर्न क्षमते ये [१६८]ये मे
दृष्टिः सर्वं मे न क्षमत इति^(५) ॥ अपि तु ते अग्निवैश्यायन एवं ज्ञानतो इस्याश्च दृष्टेः प्रक्षणं

payali to pāthayati (which, of course, is out of place here) is favoured also by the Tibetan equivalent of this phrase मैद्यैक्याद्याप्त्युप्रेद्य ।

The period lost in the Sanskrit by oversight of the scribe who wrote B or A, is preserved in the Tibetan, and thus translated by Feer, p. 418, 26: «Alors cette pensée vint à l'esprit de Dirghanakha: Elle a dans son sein un être à qui ses mérites feront une grande réputation: Cela est du moins fort vraisemblable. Sous cette influence puissante ne ferais-je pas bien de résider désormais dans quelque (autre) contrée?»

1) MS तीर्थकराणिगृहीता.

2) Ex conject.; MS सर्वशास्त्रेप्रवास्य अनेष्ठिक° etc. «When he heard the tidings about his nephew, the (old) feeling of uneasiness at his defeat arose within him together with a feeling of his lack of superiority in every science». Neither the translation of Burnouf nor that of Feer is satisfactory.

3) MS व्यञ्जनं (D व्यञ्जन)

4) Ex conject.; MS शारिपुत्रः व्यञ्जन°, it may, however, be that in B the visarga is cancelled and replaced by anusvāra, but the copies have :.

5) This sentence has been left out in P, cp. Feer, p. 419, n. 6, but is found in the other mss

6) B अग्निवै, D corr.

भविष्यति प्रतिनिःसर्गे वात्तीभावः अन्यस्थाद्य द्वेष्टप्रतिसंधिरनुपादानमप्राङ्मर्भावः ॥
 ब्रह्मि मे भो गौतम एवं ज्ञानत एवं पश्यतो अस्याद्य⁽¹⁾ द्वेष्टः प्रक्षणं भविष्यति प्रतिनिःसर्गे
 वात्तीभावः अन्यस्थाद्य द्वेष्टप्रतिसंधिरनुपादानम्>प्राङ्मर्भावः ॥ वल्लजनेन ते ब्रह्मिवै-
 इश्यापन⁽²⁾ संस्थाद्विष्यति । * * * * * * * * * इम⁽³⁾ उच्चते तनुन्यस्तनुतराः । लोके
 ५ त्रय इमे ब्रह्मिवैश्यापन द्विष्टसंनिश्चयाः ॥ कलमे त्रयः ॥ इहामिवैश्यापन एक⁽⁴⁾ एवंद्विष्ट-
 वत्येवंवादी सर्वे ल्ले ज्ञमते⁽⁵⁾ इति । पुनरपरनिकृक्त⁽⁶⁾ एवंद्विष्टवत्येवंवादी सर्वे मे न ज्ञमते
 इति । पुनरपरनेका एवंद्विष्टवत्येवंवादी एकं मे ज्ञमते एकं न मे ज्ञमते इति । तत्रामिवै-
 इश्यापन येवं द्विष्टः सर्वे मे ज्ञमते इति इयं द्विष्टः संरागाय संवर्तते नासंरागाय संदेहाय
 नासंदेहाय संमोहाय नासंमोहाय संयोगाय नासंयोगाय (संज्ञेशतप⁽⁷⁾) व्यवदानाय संच-
 10 याय नापचयाय ब्रह्मिनन्दनायोगादानाय अव्यवसानाय⁽⁸⁾ संवर्तते । तत्रामिवैश्यापन येवं
 द्विष्टः सर्वे मे न ज्ञमते इति इयं द्विष्टिरसंरागाय संवर्तते न संरागाय असंदेहाय ल संदेहाय)

इष्टः

1) B पश्यतः । अस्याद्य भूष्टः । Hence D अभूष्टिष्टः, P अभूष्टिष्टः; C अभूष्टो, none of the copyists of B understood the interlinear correction.

2) Ex conject., cp. Feer, p. 420 n. 1; MS ब्रह्मिवैश्यापनसंस्य(D सं)दिस्यति इन्. It is plain that a part of the argument has been lost. The missing portion is extant in the Tibetan. Feer, p. 420, 5, renders it as follows: cbien peu de gens (au contraire), ayant cette même pensée, ayant cette ruse, tiendront un langage tel que le tien. Agniraiçrayana, les Cramanas et les Brahmanes qui abandonnent résolument cette ruse sans en adopter une autre — r.

3) MS उच्चते.

4) MS एवंद्व.

5) Ex conject.; MS सर्वे ज्ञमते इति.

6) Ex conject.; MS वृक्तः । एवंद्विष्टियोगेवत्येवै(D व)वादी (P वादी).

7) Ex conject.; MS नसंरागाय.

8) The addition is certain from the Tibetan.

9) Ex conject.; MS अव्यवयाय ब्रह्मिनन्दनाय. The right reading is easily inferred from the many repetitions, which leave no doubt about the meaning and the arrangement of the terms, and from the Tibetan.

10) Ex conject., cp. infra, p. 189, 2 and 4; MS अव्यवसानाय. In B the second akṣ. may be read also च, as has been done by the copyist of P.

11) Visarga wanting in MS.

असंमोक्षाय न संमोक्षाय^(१) विसंयोगाय न संयोगाय^(२) व्यवदानाय न संल्लेशाय^(३) असंचयाय न संचयाय अत्तेभिनन्दनायानुपादानाय अनध्यवसानाय संवर्तते । तत्र येषं दृष्टिरेकं मे ज्ञमते एकं मे न ज्ञमते इति यज्ञवदस्य ज्ञमते तत्संरागाय संद्वेषाय^(४) संमोक्षाय संयोगाय संल्लेशाय न व्यवदानाय^(५) नापचयाय अभिनन्दनायोपादानाय अध्यवसानाय संवर्तते । पदस्य न ज्ञमते तदसंरागाय संवर्तते न संरागाय^(६) असंद्वेषाय न संद्वेषाय असंमोक्षाय न संमोक्षाय असंयोगाय न संयोगाय व्यवदानाय न संल्लेशाय^(७) अपचयाय न संचयाय अभिनन्दनायानुपादानाय अनध्यवसानाय संवर्तते ॥

तत्र श्रुतवानार्थश्रावक इदं^(८) प्रतिसंशिक्तते । अहं चैवंदृष्टिः स्यामेवंवादी^(९) सर्वं मे ज्ञमते द्वाभ्यां मे सार्वं स्याद्विप्रहः स्याद्विवादः । पश्च एवंदृष्टिरेवंवादी सर्वं मे न ज्ञमते इति यश्च एवंदृष्टिरेवंवादो एकं मे ज्ञमते एकं मे न ज्ञमते इति । विघ्ने सति विवादो 10

1) The terms that are lost in the transmitted Sanskrit text are represented in the Tibetan.

2) Ex conject.; MS न संयोगाय न व्यावक्षाराय.

3) Ex conject., cp supra, p 188, १; B असंचयाय, if I read it rightly, D असंरथाय, P असंरथाय.

4) B, with dittography, °गायसंद्वेषायासंद्वेषाय, D corr. It is, however, possible that the negative statement is really subjoined to the positive one; yet the negative statements are here also wanting in almost all the other terms. In none of the repetitions of the whole series is the parallelism of positive and negative terms maintained throughout.

5) MS अपचयाय नाभिनन्दनायो०, but ना is cancelled, P अभिं०

6) MS असंद्वेषायनसंद्वेषाय.

7) Ex conject.; MS here अपचनायनपचयाय (D ‘चनाय).

8) MS प्रतिसंशिक्तते (D प्रतिसंशिष्यते, P प्रतिसंक्षि [or क्षि]ते). The parallel place in the Pāli has *patisastikkhatti* (Majjh. Nik., I, ed. Trenckner, p. 499, 10 and 25).

9) Here *ca* is equivalent to *cet* ‘if’, see Pāṇini 8, 1, 30, who denotes by *ca* this variety of *ca*. Two more instances of this idiom see Kathāsaritsāgara, ed. Durgaprasād, 45, 33 and 101, 61.

10) Ex conject., B सर्वं ज्ञमते, the insertion seems to be from a m. s., C सर्वं मेज्ञते, D सर्वं ज्ञमते, P सर्वं न ज्ञमते.

11) MS एवंदृष्टिरेवंवादी.

विवादे सति विक्षिंसा । इति स ⁽¹⁾ तां सवियक्षां सविवादां सविक्षिंसां च समनुपश्यन्निमां
च दृष्टेष्ठं ⁽²⁾ प्रतिनिसृजत्यन्यां च दृष्टेष्ठं नोपादत्ते । ⁽³⁾ एवमस्याश्च दृष्टेः प्रद्वाणं भवति प्रतिनि-
सर्गो वातीभावः । ⁽⁴⁾ अन्यस्याश्च दृष्टेः प्रतिसंधिरनुपादानमप्राङ्मावः ॥

⁽⁵⁾ तत्र श्रुतवानार्थश्चावक इदं प्रतिसंशिक्षते । श्रहं चेदेवंदृष्टिः स्यामेवंवादी सर्वं मे
5 न क्षमत इति द्वाभ्यां मे सार्वं स्याद्वियक्षः स्याद्विवादः । यश्च एवंदृष्टिरेवंवादी सर्वं मे
क्षमत इति यश्च एवंदृष्टिरेवंवादी एकं मे क्षमते एकं मे न क्षमत इति । विप्रहे सति
विवादे विवादे सति विक्षिंसा । इति स तां सवियक्षां सविवादां सविक्षिंसां च समनु-
पश्यन्निमां च दृष्टेष्ठं प्रतिनिसृजत्यन्यां च दृष्टेष्ठं नोपादत्ते । एवमस्याश्च दृष्टेः प्रद्वाणं
भवति प्रतिनिसर्गो वातीभावः । अन्यस्याश्च दृष्टेः प्रतिसंधिरनुपादानमप्राङ्मावः ॥

10 तत्र श्रुतवानार्थश्चावक इदं प्रतिसंशिक्षते । श्रहं चेदेवंदृष्टिः स्यामेवंवादी एकं मे
क्षमते एकं मे न क्षमत इति द्वाभ्यां मे सार्वं स्याद्वियक्षः स्याद्विवादः । यश्चैवंदृष्टिरेवंवादी
सर्वं मे क्षमत इति यश्च एवंदृष्टिरेवंवादी सर्वं मे न क्षमते इति । विप्रहे सति विवादे

1) This sentence is wholly corrupt in MS. My conjectural emendation has been suggested by the comparison of the transmitted text with Majjh. Nik. I. I. p. 499, 5 foll. The Pali redaction is shorter and more concise, cp. *supra*, I, 230 n. 4. MS विवादेसतिविक्षिंसाइतिसतिसवियक्षःसविवादश्चविक्षिंसाच.

2) MS समनुपश्यपश्य०

3) MS प्रतिनिःसृज्य०

4) MS °न्याश्चदृष्टेष्ठं (D °दृष्टिः).

5) B नापा०, D corr.

6) Ex conject.; MS °दत्तञ्चेवमन्याश्च (D °दत्तञ्च०).

7) The scribe either of B or of B's prototype must have become perplexed here by the tedious repetitions of the prolix terms, for MS has: अन्यस्याश्च दृष्टेः प्रद्वाणं भवति प्रतिनिसर्गो वातीभावः the exact counterpart of the phrase required. In P it has been transcribed अस्याश्च etc. Cp. *infra*, p. 191, 3.

8) The bracketed portion, omitted in MS, has been easily restored. The restoration is confirmed by the Tibetan. Feer, p. 421 tacitly follows the integral Tibetan text.

विवादे सति विकृंहसा ।^(१) इति स तां सविग्रहां सविवादां सविकृंहसां च समनुपश्यन्निमां च दृष्टे प्रतिनिसृज्ञत्यन्यां च दृष्टे नोपादते । एवमस्याश दृष्टे प्रकृणां भवति प्रति-
निसर्गो वातीभावः । अन्यस्याश इष्टेरप्रतिसंधिरनुपादानमप्राङ्मावः ॥

अयं खल्वग्निवैश्यापन कायो द्वौपी^(२) औदारिकश्चातुर्महाभूतिक इति^(३) शार्यश्चावकेण
शभीद्वामुदयव्ययानुदर्शिना विकृतव्यं विरागानुदर्शिना प्रतिनिसर्गानुदर्शिना विकृत- ५
व्यम् । यत्रार्थश्चावकस्य शभीद्वामुदयव्ययानुदर्शिनो विकृतः यो इस्य भवति काये का-
यच्छक्षः^(४) कायप्लेक्षः कायप्रेमा^(५) कायालयः कायविषक्तिः कायाध्यवसानं तत्रास्य^(६) चित्तं न
पर्यादाय तिष्ठति ॥

1) MS विवादेसतिविकृंहसाविकृंहसतिविग्रहः सविवादश्चविकृंहसाचसमनुपश्यः
Cp supra, p. 190 n. 1.

2) Dittography in MS दृष्टे प्रतिनिसृत्यन्यां च दृष्टे प्रतिनिसृत्यन्यां च दृष्टे
नोपादते.

3) MS खल्वग्नि०

4) The parallel place in the Pāli redaction (l. l. p. 500, 1 foll.), which, by exception, is here fuller than ours, makes the impression that *audarika*, a synonymous term with *sthūla* (cp. supra, p. 169, 10. 170, 1) takes the place of that which should be rather styled *audarika*. For the adj. *odanakummaśūpacayo* which is in the Pāli text means something like 'dependent on the functions of the organs of digestion', that is *audarika*. In every day speech *audarika* signifies one who makes much of his belly, whether prompted by hunger (see Kāç on Pāñini 5, 2, 67) or by gluttony as in the case of the *Vidūṣaka* of the drama.

5) I have inserted इति, because it cannot be wanting here.

6) B m. pr. भवतिसाकपच्छक्षः; the akṣ. साकप are cancelled by superposition of dots, and instead of them the correction काय is added on the margin. D कायप्रच्छक्षतः; P कायच्छक्षतः; the vowel-sign of the last akṣ. has been cancelled.

7) Ex conject; MS कामालयः कायनिप(or प)न्नि. In P न्नि is written for न्नि; the scribe of D changed the corrupted tradition into कायान्नियाति (sic). With *viśalāti* 'attachment, clinging to —' cp. skrt. participle *viśalita* and Pāli *visatīkā* apud Childers.

8) Ex conject, cp. supra, I, 174, 9 and 12; MS °ध्यवसानं तत्रास्य चित्तेनपर्या-
दायतिष्ठति. The Tibetan नैं सोम्य चैकु शुश्च कैकु तैद् etc. etc. is in accordance therewith.

तित्र इमा श्रग्यवैश्यायन वेदनाः । कतमास्त्ततः ।⁽¹⁾ सुखा डुःखा शडुःखासुखा च । पस्मिन्समये श्रुतवानार्थश्चावकः [96b] सुखां वेदनां वेदयते ह्य श्रस्य वेदने तस्मिन्समये निरुद्धे भवतो डुःखा च शडुःखासुखा च । सुखामेव च तस्मिन्समये श्रार्थश्चावको वेदनां वेदयते । सुखापि च वेदना श्रनित्या निरोधधर्मणी । पस्मिन्समये श्रार्थश्चावको डुःखां
5 वेदनां वेदयते ह्य श्रस्य वेदने तस्मिन्समये निरुद्धे भवतः सुखा शडुःखासुखा च । डुःखामेव
⁽²⁾ तस्मिन्समये श्रार्थश्चावको वेदनां वेदयते । डुःखापि वेदना श्रनित्या निरोधधर्मणो । पस्मिन्समये श्रार्थश्चावको⁽³⁾ शडुःखासुखां वेदनां वेदयते ह्य श्रस्य वेदने⁽⁴⁾ तस्मिन्समये निरुद्धे भवतः सुखा डुःखा च । शडुःखासुखामेव च तस्मिन्समये श्रार्थश्चावको वेदनां वेदयते । शडुःखासुखापि वेदना श्रनित्या निरोधधर्मणो ।⁽⁵⁾ तस्यैवं भवति । इ⁽⁶⁾ वेदनाः किंनि-
10 दानाः किंसमुदयाः किंजातीयाः किंप्रभावा इति । इमा वेदना स्पर्शनिदानाः स्पर्शसमुदया स्पर्शजातीया स्पर्शप्रभावाः⁽⁸⁾ । तस्य स्पर्शस्य समुदयात्तास्ता वेदनाः समुदयते तस्य स्पर्शस्य निरोधात्तास्ता वेदना निरुद्धयते व्युपशाम्यत्ति शोतीभवत्यस्तंगच्छ्रुतिः⁽¹⁰⁾ । स या⁽¹¹⁾ काञ्चिद्देदनां वेदयते सुखां वा डुःखां वा शडुःखासुखां वा तासां वेदनानां समुदयं चास्तंगमं चा-

1) B सुखाः डुःखा, D corr.

2) च added in D, cp. I. 8 and 8.

3) MS °वकः शडुःखा°.

4) MS वेदते (D वेदयते!).

5) B तस्यैवं, D corr.

6) Ex conject.; MS here इतीमां, but on the following line it has किंप्रभावा इतीमा.

7) MS इतीमां वेदनां किंनिदानाकिंसमु°.

8) Visarga wanting in MS.

9) Ex conject.; MS समुदयात्तास्ता..... निरोधात्तास्ता.

10) As to this form cp. supra, I, 6, s. 12, 2 etc.

11) B निरू°, D corr.

12) MS गच्छ्रुतिः.

13) MS याकाञ्चिद्दौ°.

स्वादं ^(१) चादीनवं च निःसरणं च यथाभूतं प्रज्ञानामीति तस्य वेदनाऽनां समुदयं चास्तंगमं
 (२) चास्वादं चादीनवञ्च निःसरणं^(३) यथाभूतं प्रज्ञानत उत्पन्नामु वेदनास्वनित्यतानुदर्शी विक्ष-
 रति^(४) व्यापानुदर्शी विरागानुदर्शी निरोधानुदर्शी प्रतिसर्गानुदर्शी। स कायपर्यक्तिकां वेदनां
 वेदयमानः कायपर्यक्तिकां वेदनां वेदय^(५) इति यथाभूतं प्रज्ञानाति। जीवितपर्यक्तिकां वेदनां
 वेदयमानो जीवितपर्यक्तिकां वेदना वेदय^(६) इति यथाभूतं प्रज्ञानाति। भेदज्ञ कायस्योर्हृ^५
 जीवितपर्यादानाद्वैवास्य सर्वाणि वेदनानि अपरिशेषं निरूप्यते अपरिशेषमस्तं परिज्ञाय
 पर्यादानं^(७) गच्छति। तस्यैवं भवति। सुखामपि वेदनां वेदयतो भेदः कायस्य भविष्यति एष
 एवात्तो डुःखस्य। डुःखामप्यडुःखासुखामपि वेदनां वेदयतो भेदः कायस्य भविष्यति एष
 एवात्तो डुःखस्य। स सुखामपि वेदनां वेदयते विसंयुक्तो वेदयते न संयुक्तः। डुःखामपि
 अडुःखासुखामपि वेदनां वेदयते विसंयुक्तो वेदयते न संयुक्तः। केन विसंयुक्तः। विसंयुक्तो^{१०}
 रागेण द्वेषेण मोहेन विसंयुक्तो ब्रातिजरामरणशोकपरिदेवडुःखदौर्मनस्योपापासैः विसंयु-
 क्तो डुःखादिति वदामि ॥

1) Ex conject.; B °स्तंगमं चास्वादवादीनेवैच, C °वास्त्रादवादीनंव, D °घास्वा-
 दंवादीनवञ्च, P °वास्वादवादीनंच. The two strokes above व in B denote can-
 ceiling, it seems.

2) MS चास्वादवादी°.

3) Ex conject.; MS प्रज्ञानिनो (D and P °मिनो)उत्प०. It is strange that the
 structure of the sentence changes suddenly, so as to cause a mixture of two types
 of phrase rather negligently combined. For the rest cp. my *Sanskrit Syntax* § 371.

4) Ex conject.; MS °नित्यारुद०.

5) Ex conject., MS कायपर्यक्तिकांवेदनायेति (D instead of this कायपर्यत्वावे-
 दनायेति).

6) MS, with sandhi, वेदयेति.

7) MS कायस्योर्हृजीवित°.

8) MS °नादिवैवास्य (D °नादिभेदोस्य).

9) Note the neuter gender here.

10) MS गच्छति.

11) MS अडुःखामपिसुखामपि. In B the first पि looks as if expunged.

तेन वलु सम्पेनापुष्माङ्कारिपुत्रो जर्मासोपसंपन्नो भगवतः पृष्ठतः स्थितो भूद्य-
जनं गृहीत्वा भगवत्तं वीजयन् । श्रद्धायुभतः शारिपुत्रस्यैतदभवत् । भगवास्तेयां धर्माणां
प्रक्षणमेव^(१) वर्णयति विरागमेव निरोधमेव प्रतिनिःसर्गमेव वर्णयति । यन्नहृते तेयां
धर्माणां प्रक्षणानुदर्शी चिक्षेयं चिरागानुदर्शी निरोधानुदर्शी चिक्षेयं प्रतिनिःसर्गानु-
दर्शी चिक्षेयमिति ॥^(२) श्रद्धायुभतः शारिपुत्रस्यैयां धर्माणामनित्यानुदर्शिनो^(३) चिक्षर्तो
व्यथानुदर्शिनो चिरागानुदर्शिनो निरोधानुदर्शिनः प्रतिनिःसर्गानुदर्शिनो चिक्षर्तः अनु-
पादापात्रवेभ्यश्चित्तं चिनुक्तं दोर्घनखस्य च परित्राजकस्य चिरजो चिगतमतं धर्मेषु धर्म-
चक्रारुत्पन्नम् ॥

अथ दोर्घनखः परित्राजको दृष्टधर्मा प्राप्तधर्मा चिदितधर्मा यर्यवगाऽर्थमा तोर्ण-
10 काङ्क्ष्टीर्णविचिकित्सो अप्रत्ययो अन्यनेयः शास्त्रशासने धर्मेषु त्रैशाख्यप्राप्त उत्त्वा-
यासनादिकांसमुत्तरात्मङ्गं कृत्वा येन भगवास्तेताङ्गलिं प्रणामय्य भगवत्तमिदमत्रोचत् । लभेयाहं
भद्रस स्वाध्याते धर्मविनये प्रब्रह्मामुपसंपदं भिन्नुभावं चेत्यमहं भगवतो अतिक्रे ब्रह्मच-
र्यम् ॥ लब्ध्यवान्दीर्घनखपरित्राजकः स्वाध्याते धर्मविनये प्रब्र[७८]यामुपसंपदं भिन्नुभा-
वम् ।^(४) एवं प्रब्रजितः स आयुष्मानेको व्यपकृष्टो अप्रमत्त आतापि प्रकृतात्मा व्यक्तार्पात् ।
15 एको व्यपकृष्टो अप्रमत्त आतापि प्रकृतात्मा चिक्षर्त्यदर्थं कुलपुत्राः केषम्प्रवृत्तार्थं
कापायाणि वस्त्राएवाच्छाय सन्यगेव अक्षया^(५) श्रगारादनगारिकां प्रब्रजिति तदनुत्तरं

1) MS ऊणमेवं (C ऊणमवं).

2) MS चिरोऽ.

3) MS दर्शिना (D दर्शीना).

4) Ex conject.; MS यर्यवगाऽर्थमा (P यर्यवं, D यर्यायंवगाऽर्थ). Cp. Majjh. Nik. I, nr. 74, ed. Trenckner, p. 501, 10 *pariyogālhadhammo*. — In the Pali redaction Dirghanakha becomes an upāsaka, not a monk.

5) Ex conject.; MS प्रणाम्य. Cp. *supra* I, 347, 4. II, 89, 12.

6) B भिन्नुभावेवं प्रब्रजितः, P corr. (D C भिन्नुभावं प्रब्रजितः). Cp. the parallel passage *supra*, I, p. 283, 14 foll.

7) MS प्रम्मानुवत्तार्थं.

8) MS आगारादः.

ब्रह्मचर्यपर्यवसानं दृष्टे एव धर्मे स्वयमभिज्ञापा^(१) साक्षात्कृता प्रतिपद्य^(३) प्रवेदपते । जोणा मे
जातिरुषितं ब्रह्मचर्यं^(४) कृतं करणीयं नापरमस्माहवं प्रजानामीति । आज्ञातवान्स आपु-
ष्मानर्हन्वभूव सुविमुक्तचित्तः ॥ तत्र भगवान्भिन्नामत्वपते स्म । एषो ज्यो मे भिन्नवो
भिन्नाणां मम आवकाणां प्रतिसंवित्प्राप्तानां यडुत कोष्ठिलो भिन्नुरिति ॥

भिन्नवः संशयज्ञाताः सर्वसंशयच्छेत्तारं बुद्धं भगवत्तं पप्रच्छुः । कानि भद्रत्त महाको- 5
षिलेन^(५) कर्माणि कृतान्युपचितानि येन महावादी संवृत्तः प्रव्रद्य चार्हत्वं साक्षात्कृत-
मिति ॥ भगवानाह । कोष्ठिलेनैव भिन्नवः पूर्वमन्यासु जातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि
लब्धसंभाराणि परिणातप्रत्ययान्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । कोष्ठिलेन कर्मा-
णि कृतान्युपचितानि को ज्यः प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवः कर्माणि कृतान्युपचितानि
बाह्ये पृथिवीधातौ विपद्यते नाब्धातौ न तेजोधातौ न वायुधातावपि^(७) तूपत्तेष्वेव स्क- 10
न्यधातापत्तेषु कर्माणि कृतानि विपद्यते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणश्यति कर्माणि कल्पकोटिशतैरपि ।

सामयोऽप्राप्य कालं च फलत्ति खलु देक्षिनाम् ॥

भूतपूर्वं भिन्नवो ज्ञते ज्धनि वाराणस्यां नगर्णा पञ्चमात्राणि तस्करशतानि सेना-
पतिप्रमुखाणि चौर्येण संप्रस्थितानि । यावत्ते चचूर्यमाणा^(८) अन्यतमं^(९) खदिरवणमनुप्राप्ताः । 15

1) MS ब्रह्मचर्यपर्यवसानं. Cp. *supra*, I, p. 284, 2.

2) MS °भिज्ञापा.

3) Ex conject; MS °कृतापत्तिपद्य (D °कृतोपसंपद्य, P कृतापसंपद्य). The wording is here somewhat different from *supra*, I, p. 284, 2.

4) B °चर्य, P corr.

5) MS आज्ञातन्वा. Cp. *supra*, I, p. 284, 4.

6) B कोथिलेन, D corr.

7) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

8) Ex conject.; MS चचूर्यमाणान्यन्यतमं.

9) खदिरवदिरवणम° only in P, cp. Feer, p. 425, n. 5. MS has here °वण°, but *infra*, p. 196, 2 °वने.

यावत्सेनापतिनाभिकृताः । पश्यत यूर्यं कमलायताक्षः कश्चिदपरकीयो मनुष्यः^(१) संविद्यते
येन वयं पक्षबलिं द्वा प्रक्रामेति^(२) ॥ तत्र च खदिरवने प्रत्येकबुद्धः प्रतिवसति । तत-
स्तैस्तस्कौरैः^(३) पर्यटद्विद्वासा सेनापतिसकाशं नीतः । ततश्चैरसेनापतिना वध्यतामयमित्या-
ज्ञा दत्ता । ततो ऽसौ प्रत्येकबुद्धस्तेषामनुपकृथं विततपक्ष इव क्षेमराजाः^(४) खगपथमन्युज्ञम्य
५ विचित्राणि प्रातिकृद्याणि विद्विष्यतुमारब्धः । ततः सेनापतिर्मूलनिकृत्ते इव त्रुमः पाद-
योनिर्निपत्यात्ययं देशितवान् । पिण्डकेन प्रतिपाद्य प्रणिधानं कृतवान् । अहमप्येवं वि-
धानां गुणानां लाभी स्थापतिविशिष्टतरं चातः शास्तारमारगयेयं मा विश्वगयेयमिति ॥

भगवानाह । किं मन्यद्वे भिन्नवो यो ऽसौ तेन कालेन तेन समयेन चौरसेनापति-
र्यमेवासौ कोष्ठिलाः । भूपः काश्यपे भगवति प्रब्रजितो बभूव । तत्रानेन दश वर्षसह-
१० न्नाणि ब्रह्मचर्यवासः परिपालितः । तेनेदानीर्महूत्वं साक्षात्कृतम् । इति हि भिन्नव एका-
त्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को व्यतिमिश्राणां
व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्द्धि भिन्नव एकात्तकृष्णानि कर्माण्यपास्य व्यतिमिश्राणि चैकात्त-
शुल्केष्वेव कर्मस्वाभोगः करणीय इत्येवं वो भिन्नवः शिक्षितव्यम् ॥

इत्यमवोद्घगवानात्तमनसस्ते भिन्नवो भगवतो भाषितमन्यनन्दन् ॥

1) MS संविद्यत (D °घतः, P °घ्यतः).

2) Ex conject ; MS प्रक्रामेयेति. — Feer's translation (p. 425, 25) is here wrong. I take येन for a pronoun, not a conjunction. The captain of the highway men orders them to look out for some man suitable for sacrifice to the yakṣas; the paṭu required must be nobody's property and have lotus-like and long eyes.

3) B तज्जौरैः, P corr.

4) MS °राजाः.

5) MS कृत्त, as usual (P °कृंतं).

संगीतिरिति १०० ।

बुद्धो भगवान्सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितो राजभी राजमात्रैर्धनिभिः पौरैः
श्रेष्ठिभिः सार्थघान्त्रेद्वैर्नगीर्पत्रैरसुर्गरूपैः किञ्चर्मक्षोरेगैरिति देवनागपन्नासुरगरुड-
विनामक्षोरगम्यर्चितो बुद्धो भगवान् ज्ञातो मक्षापुण्यो लभो चोवरपिएउपातशयना-
सनग्नानप्रत्ययभैषज्यपरिष्काराणां सशावकसङ्घः कुशिनगर्या विकूरति मछानामुपवर्तने ५
यमकशालवने^(१) ॥ अथ भगवान्स्तदेव परिनिर्वाणाकालसमये आपुष्टतमानन्दमामत्ययते स्म ।
प्रज्ञापयानन्द तथागतस्यात्तरेण यमकशालयोरुत्तराशिरसं मञ्चमध्य तथागतस्य राज्या
मध्यमे पामे निरूपधिशेषे निर्वाणायातौ परिनिर्वाणं भविष्यतीति । एवं भद्रत्यापुष्टा-
नानन्दो भगवतः प्रतिशुत्यात्तरेण यमकशालयोरुत्तराशिरसं मञ्चं प्रज्ञप्य येन भग[१७६]-
वांस्तेनोपसंक्रात्तः । उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दिला एकात्मे इस्थात् । एकात्म- १०
स्थित आपुष्टानानन्दो भगवत्तमिदमवोचत् । प्रज्ञसो भद्रत तथागतस्यात्तरेण यमकशा-
लयोरुत्तराशिरसं^(२) मञ्चः ॥ अथ भगवान्येन मञ्चस्तेनोपसंक्रात्तः । उपसंक्रम्य दक्षिणेन
पार्श्वेन शट्यां कल्पयति^(३) पादं पादेनोपधायालोकसंज्ञी^(४) स्मृतः संप्रज्ञाननिर्वाणसंशामेव
मनसि कुर्वन्निति ॥

1) B °वले, D corr. This is the second time that the holy relation of The Lord's *paramarvāṇa* is borrowed from the *Tripiṭaka*. Cp. *supra*, I, p. 227. ~

2) MS °रुतरं°.

3) MS पादयोः शिरसा.

4) Sic MS. In the parallel passage, *supra*, I, p. 227, 12, I was perhaps wrong in changing the transmitted °शिरसं, cp. *ibid.*, n. 5; the compound may, after all, be accepted as an *avyayībhāva*.

5) Ex conject.; MS पदिपादेनोप°. The text is here somewhat different from *supra*, I, p. 228, 1.

6) MS °संज्ञा.

तत्र भगवावाच्या⁽¹⁾ मध्यमे पामे ज्ञुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृतः । समनत्तरपरिनिर्वृते⁽²⁾ बुद्धे भगवति अत्यर्थं तस्मिन्समये महापृथिवीचालो ज्बूडुल्कापाता⁽³⁾ दिशोदाक्षा अतरीक्षे देवडुन्डुभयो⁽⁴⁾ नदति ॥ समनत्तरपरिनिर्वृते⁽⁴⁾ बुद्धे भगवति उभौ यमकशालवनस्य⁽⁵⁾ द्रुमोत्तमौ तथागतस्य सिंहशयां शालपुष्पैरवाकिरताम् ॥ समनत्तरपरिनिर्वृते⁽⁶⁾ 5 भगवत्यन्यतरो भिन्नुस्तस्यां वेलायां गाथां भाषते ।

⁽⁷⁾ सुन्दरौ खल्विमौ शालवनस्यांस्य द्रुमोत्तमौ ।

⁽⁸⁾ यद्वाकिरतां पुष्पैः शास्तारं परिनिर्वृतम् ॥

समनत्तरपरिनिर्वृते बुद्धे भगवति शक्रो देवेन्द्रो गाथां भाषते ।

⁽⁹⁾ अनित्या बत संस्कारां उत्पादव्ययधर्मिणः ।

10 उत्पद्य हि निरुद्यते तेषां व्युपशमस्तुखमिति ॥

समनत्तरपरिनिर्वृते बुद्धे भगवति ब्रह्मा⁽¹⁰⁾ सक्षांपतिर्गाथां भाषते ।

⁽¹¹⁾ सर्वभूतानि लोके जस्मन्निनेप्त्यति समुच्छ्रूयम् ।

1) B राच्यां, D corr.

2) MS परिनिर्वृते.

3) MS नन्दति.

4) MS परिनिर्वृते (P °निर्वृते).

5) MS यमकशालवनस्य (D °शालवनस्य).

6) B द्रुमोत्तमौतथा^o m. s., out of °मास्तथा^o; D and P द्रुमोत्तमैस्तथा^o.

7) MS °ष्पैरवकिरतां.

8) MS परिनिर्वृते (P °निर्वृते). But *infra*, l. 8 and 11 the word is written without fault.

9) Ex conject.; MS सुन्दरे.

10) Ex conject.; MS शालावनस्य.

11) Ex conject.; MS यावदवकिरतां (D यावदेवकिरतां).

12) MS संस्कार.

13) MS सक्षांपति^o.

14) B सर्वभूतास्मिं, the last aks. may also be read तिमि, the copies have स्मि distinctly. For this and the other stanzas cp. my paper in *ZDMG*, LIII, 122 foll.

15) MS °स्मन्निनेप्त्यति. The Pāli redaction has here *sabbe va nikhipissanti bhūtā loke samussayam*.

एवंविधो यत्र शास्ता लोकेष्वप्रतिपुद्गलः ॥
 तथागतबलप्राप्तः चक्षुष्मान्परिनिर्वृतः ॥
 समनतरपरिनिर्वृते बुद्धे भगवति आपुष्माननिरुद्धो गाथा^(१) भाषते ।
 स्थिता आश्वासप्रश्वासा^(२) स्थिरचित्तस्य तायिनः ।
 आनिद्यां शास्त्रिमागम्य चक्षुष्मान्परिनिर्वृतः ॥
 तदाभवद्वीषणाकं तदाभूमद्वर्षणम् ।
 सर्वाकारबलोपेतः शास्ता कालं पदाकारेत् ॥
 असंज्ञीनेन चित्तेन वेदना अधिवासयन्^(३) ।
 प्रधोतस्यैवं निर्वाणं विमोतस्तस्य चेतम इति ॥
 सप्ताहपरिनिर्वृते बुद्धे भगवति आपुष्मानानन्दो भगवतश्चितां^(४) प्रदक्षिणीकुर्वन्गाथां 10
 भाषते ।

^(१) येन कायरतनेन नायको
 बहुलोकमगमन्महर्दिकः ।

1) MS पुँगलः. Op. supra, I, 245 n. 3.

2) MS आपुष्मान्निरुद्धो.

3) Ex conject.; MS गाथा भाषतान्विता etc (D °भाषतिता)

4) Sic MS

5) MS तायितः.

6) The participle disturbs the construction. The aor. *ajjhavāsayi* of the Pāli redaction might have been expressed easily and in accordance with the metre by अध्यवासयत्, and this is probably the right reading.

7) Ex conject., MS प्रधोतस्यैव.

8) MS °श्चितां.

9) Metre rathoddhatā MS °रत्नेन. I have put रत्नेन, in accordance with the exigencies of the metre.

⁽¹⁾ दृक्ष्यते स्म तलु^१जेन तेजसा
 पञ्चभिर्युगश्चितः स वेचितः^(२) ॥
⁽³⁾ सदृक्ष्यमात्रेण क्षि चांचराणाम्
 बुद्धस्य कायः परिवेचितो भूत् ।
 ५ हे चोवरे तत्र तु नैव दग्धे
 अभ्यत्तरं वात्यमय द्वितीयम् ॥

⁽¹⁾ वैर्यर्जतपरिनिर्वृते वुहे भगवति पाटलिपुत्रे नगरे राजाशोको राज्यं कारयति भृङ्गं
 च स्थीतं च लेमं च सुभितं चाकीर्णवक्षुजनमनुष्यं च प्रशात्तकलिकलहुडिम्बम्⁽⁶⁾ तस्क-
 ररोगापगतं शालोद्गोमद्विषोम्पन्नं धार्मिको धर्मराजो धर्मणा राज्यं पालयति । यावद्-
 10 परेण समयेन देव्या सार्थं क्रोडति रमते परिचारयति । तस्य क्रोडतो रममाणस्य परि-

1) B दुर्ज्यतेभ्या(or त्यग)(or त)जेनचे(or वे)तेपातापंचभिर्यु^३० This is utterly corrupted and I have not been able to restore the original reading with certainty. The one thing certain is that the first word must be दृक्ष्यते, the rest of the pāda I have constituted so as to give the meaning which is plain and attested by the Tibetan, while taking account of the tradition and the metre. The Tibetan equivalent is དྱි-ཀྱු-ནූ-ප්‍රා-තු-ස-ය-නී-කේ-පු-ෂ-ය-ස්-නෑ-ස-। Cp. Mhv. I, 68, 19 and Mahāparinibbā-
nasutta ed. Child., p. 204 *sayam era bhagarato citako pajjali.*

2) Ex conject.; MS संविचितः.

3) Ex conject.; MS सदृश्यमातेषान्.

4) Visarga wanting in MS.

5) The Tibetan translator has well understood this passage. According to him too, Buddha's nirvāṇa happened one century — not two — before the days of Aśoka. These are the words corresponding in the Tib. ལ-ද-श-‘-ਕ-ੁ-਷-‘-ਯ-ਨ-ੋ-ਸ-‘-ਮ-‘-ਨ-। མ-‘-ਯ-ਕ-ੁ-਷-‘-ਯ-ਨ-‘-। The numeral མ-‘-ਯ- is answering to द्वितीयम् is included in the foregoing sentence, the fourth pāda of the stanza preceding.

6) B °डिम्बन्नम°, DP corr.

चार्यतः कालात्तरेण देवो शापकसद्वा संवृत्ता । सा अष्टानां वा नवानां वा मासानामत्यपा-
त्प्रसूता । दारको ज्ञातो ग्रभिद्वयो दर्शनीयः प्रामादिकः कुणालसदशाभ्यां नेत्राभ्याम् ।
तस्य ज्ञातो ज्ञातिमहं कृत्वा नामधेयं व्यवस्थाप्यते किं भवतु दारकस्य नामेति । ज्ञातय
ऊचः । यस्मादस्य ज्ञातमात्रस्य कुणालसद्वये नेत्रे तस्माद्वत्तु दारकस्य कुणाल इति ना-
मेति ॥ कुणालो दारको अष्टाभ्यो धात्रोभ्यो दत्तो द्वाभ्यां⁽¹⁾ मंसधात्रीभ्यां द्वाभ्यां तीरधात्रो-
भ्यां द्वाभ्यां मलधात्रीभ्यां द्वाभ्यां क्रीडनिकाभ्यां धात्रीभ्याम् । सो अष्टाभिर्धात्रीभिरुत्तो-
यते वैर्यते ज्ञारेण दग्धा नवनोतेन सर्विषा सर्विषमण्डेनान्यैश्चोत्तसोत्तसैरूपकरणविशेषे-
राशु वर्घते छ्रदस्थमिव पङ्कजम् । ततस्तं सर्वालङ्कारविभूषितं राजा उत्सङ्गेन कृत्वा पुनः
पुनः प्रेद्य द्वृपसम्पदा प्रकृतिर्षित उवाच । असद्वयो मे पुत्रो लोके द्वपेणोति ॥

तत्र च समये⁽²⁾ गान्धारे पुष्पभेरोत्सो नाम यामः । तत्रान्यतस्य गृह्णते: पुत्रो 10
ज्ञातो गतिक्रात्तो मानुषं वर्णमसंप्राप्तश्च दिव्यं वर्णम् । जन्मनि चास्य दिव्यगन्धोदकपरिपूर्णा
रत्नयो⁽³⁾ पुष्किरिणी प्राङ्मूर्ता पुष्पसंपन्नं च महद्वयानं ज[१८॥]⁽⁴⁾ झं मं च । यत्र यत्र कुमारो
गच्छति तत्र तत्र च पुष्किरिणी उद्यानं च प्राङ्मूर्तवति । तस्य मुन्दर इति नामधेयं
व्यवस्थापितम् ॥

यावत्क्रमेण कुमारो मक्हान्संवृत्तः । ततो अपरेण समयेन⁽⁵⁾ पुष्पभेरोत्सादणिजः केन- 15
चिदेव कर्णीयेन पाठलिपुत्रं गताः । ते प्राभृतमादाप राज्ञः सकाशमुपगताः । ततः पाद-

1) MS द्वाभ्यांमत्सम्.

2) MS वर्षते.

3) P गान्धारे, cp. Feer, p. 432, n. 2.

4) MS दिव्यागन्धो, but it appears from the sequel that it must be दिव्यः.

5) MS here पुष्करणी, but in the other places where it occurs पुष्किरिणी, which I have put also here. Cp. *supra* I, 76, 2.

6) More exactly speaking, MS ज्ञारेणगमे.

7) MS भेरोत्स्याः.

योर्निष्ठत्य प्राभृतं राजे उपनमय्य पुरस्ताद्यवस्थिताः । ततो राजाशोकस्तेषां कुणान्तं
दर्शयति । द्वम्भो वणिनः क्रद्यचित्कुत्रचिङ्गवाङ्मः ⁽¹⁾ पर्यटिहर्वर्विधं द्रुपतिष्ठेयुक्तं दृष्ट्यूर्व-
मिति ॥ ततस्ते वणिनः कृतकरपुष्टः प्राद्योर्निष्ठत्य ब्रह्मयं मार्गयिता राजान्मूचुः । ब्रह्मित
देवास्मदीपि विषये मुन्द्रो नाम कुमारो भृतक्रातो मानुयं वर्णमसंप्राप्तश्च दिव्यं वर्णं
६ जन्मनि चास्य दिव्यगन्धोदकपरिपूर्णा द्वलमयी पुष्किरिणी प्राङ्मृता पुष्यफलसमृहं च
मकुडव्यानं जड़मं यत्र यत्र च स कुमारो गच्छति तत्र तत्र पुष्किरिणी उद्यानं च प्राङ्मृ-
र्खतोति । श्रुत्वा राजाशोकः परं विस्मयमाप्नः कुतूहलजातश्च द्वलसप्रेयणं कृतवान् ।
एष राजाशोक आगत्तुमिच्छति सुन्दरस्य कुमारस्य दर्शनकृतोः । यद्दः कृत्ये वा करणीयं
वा तत्कुरुध्यमिति ॥ ततो महोजनकायो भीतो यदि राजा भक्ताधनेन इहागमिष्यति मा
10 हैत्र ⁽²⁾ कोशिदनर्वमुत्पादिष्यतीति । ततः स कुमारो भद्रयानं योजयिता श्रतसकृतं च
मुक्ताद्वारं प्राभृतस्यार्थं द्वाशोकस्य सकाशं प्रेषितः । सो अनुपूर्वेण चञ्चूर्पमाणः पाटलिपुत्रं
नगरं प्राप्तः । श्रतसकृतं च मुक्ताद्वारं गृहीता राजो ज्ञोकस्य सकाशमनुप्राप्तः । राजा-
शोकश्च सकृदर्शनात्सुन्दरस्य कुमारस्य दृपं शोभां वर्णं पुष्कलतां च दिव्यां पुष्किरिणी-
मुद्यानं च दृष्ट्वा परं विस्मयमुपगतः ॥

1) B has doubtless पर्यटिहः, but this, owing to the ink having turned pale, has become somewhat indistinct. So it happened that the copyists, not understanding the word, variously corrupted it. D पर्यतभिरे०, P पर्युप्यरे०, C पर्य-
दृपते०. Cp. Feer, p. 433 n. 2.

2) Ex conject.; MS किंचिद्०. Cp. supra, I, 325 n. 2.

3) B भद्रपालं likewise C and P, D भद्रकालं. I have adopted Feer's emenda-
tion (p. 433, n. 3), cp. K, f. 3 a 1, where the father is requested to send off his
son to Pāṭaliputra यने समारोप्य and with presents.

4) B प्रेतितः; D corr.

5) B दर्शनाम्भुन्दरस्य, D corr.

6) B पुष्किरिणीउद्या०. D corr.

(१) ततो राजोशोकः स्थविरोपगुप्तस्य विस्मयननार्थं सुन्दरं च कुमारमादाप कुकु-
टागारे गतः । तत्रोपगुप्तप्रमुखात्पद्या॑ष्टादशाकृत्सकृत्स्नाणिः निवसति॒ तद्विगुणाः॑ शेनाः॑
पृथग्जनकाल्याणांकाः । ततः॑ स॑ स्थविरस्य पादाभिवन्दनं कृत्वा पुरस्तान्निषेषो धर्मश्च-
वणाप । स्थविरोपगुप्तेनास्य धर्मो देशितः ॥ ततः कुमारः परिपक्वसंनतिर्धर्मं मुला प्रब्र-
द्याभिलाषी संवृत्तः । स राजानमशोकमनुज्ञाप्य स्थविरोपगुप्तस्य सक्राण्डे प्रब्रजितः । तेन ५
युद्धमानेन घग्मानेन व्यायच्छमानेनेदमेव पद्मगण्डकं संसारचक्रं चलाचलं विदित्वा सर्व-
संस्कारग्रतीः शतनपतनविकृतराणाविधत्रैसन्धर्मतया पराहृत्य मर्तज्ञेशप्रकृतादर्दृत्वं सा-
क्षात्कृतम् । अर्द्धन्संवृत्तस्त्रैधातुकवीतरागः समलोष्टकाद्यन आकाशपाणितलसमचित्तो
वासीचन्दनकल्पो विद्याविदारिताएडकोशो विद्याभिज्ञाप्रतिसंवित्प्राप्तो भवलाभलोभस-
त्कारपराङ्गुणः सेन्द्रोपेन्द्राणां देवानां पूज्यो मान्यो उभिवायश्च संवृत्तः ॥ १०

1) MS, with dittoed, ततोराजाशोकः स्थविरोपगुप्तस्यविस्मयमुपगतस्ततो
राजास्थविरोपगुप्तस्यविस्मयननार्थं.

2) MS ततोपगु.

3) MS शार्कृसकृत्स्नाणिः.

4) Ex conject.; MS विस्मृतानि but B had at the outset विवसति. The akṣ.
वसति have been cancelled to be replaced by an interlinear correction स्मृतानि,
which may perhaps mean स्मितानि. CDP विस्मृतानि. The parallel place in K
(f. 3 a 5) which is fuller, has here

तदा स कुकुटारामे उपगुप्तो (ms °प्ता) जिनांशजः (ms °नांसजः) ।

अष्टादशसकृत्स्नाणिः सह संस्थितः ॥

शेनैस्तद्वि॑(ms शेनैस्तद्वि॑)गुणैस्सार्द्ध॑ etc

5) The insertion of these few indispensable words which are wanting in
MS, is supported by the Tib. दै'दृश'दैश' answering to them. Feer, p. 434, 11
translates «Quant à Sundara, il salua les pieds etc.», but there is no reason to
suppose Sundara to be denoted by the pronoun rather than king Açoka himself
who is the chief of the company present. Moreover, *kumārah* put in the beginning
of the second next sentence implies the author's passing over from Açoka to
Sundara

ततो राजाशोकः संदिग्धः स्थविरं पृच्छति । कानि भर्त्स सुन्दरेण कर्माणि कृतानि
येनास्यैवं विविधं⁽¹⁾ द्वयं कानि पुनः कर्माणि येन दिव्यगन्धोदकपरिपूर्णा इत्यमपि पुलिक-
रिणो प्राङ्मूर्ता⁽²⁾ पुष्पफलसमर्हं च महुडग्यानं बङ्गमम् ॥ स्थविरोपगुप्त आकृ । सुन्दरेणैव
महाराज पूर्वनन्यामु ज्ञातिषु कर्माणि कृतान्युपचितानि लब्धसंभाराणि परिणतप्रत्यया-
5 न्योधवत्प्रत्युपस्थितान्यवश्यंभावीनि । सुन्दरेणैव कर्माणि कृतान्युपचितानि को अन्यः
प्रत्यनुभविष्यति । न भिन्नवैः कर्माणि कृतान्युपचितानि बाह्ये पृथिवीधातौ विषयते
5) नाव्यातौ न तज्जोधोतौ न वायुधातावपि⁽⁶⁾ तूपात्तेष्वेव स्कन्धधात्रायननेषु कर्माणि कृतानि
विषयते शुभान्यशुभानि च ।

न प्रणश्यति कर्माणि कात्पत्रोष्टिरपि ।

10 सामयोः प्राप्य कालं च फलति खलु देहिनाम् ॥

भूतपूर्वं महाराज यदा भगवान्परिनिवृत्स्तदा शायुष्मान्महाकाश्यपः पञ्चशतपरि-
वारो मगधेषु जनपदचारिकां चरन् [98b] धर्मसंगीतिं कर्तुक्रामः । यावदन्यतमेन दिन-
कर्षकेण महान्भिन्नमङ्गो दृष्टः शास्त्रवियोगाच्छोकार्तो झपरिश्रातो रजसावचूर्णितगात्रः⁽⁸⁾ ।

1) Cp. *supra*, I, 349, 13 and *infra*, p. 205, 6.

2) MS दिव्या, cp. *supra*, p. 201, 11.

3) B प्राङ्मूर्ता, P corr.

4) Visarga wanting in MS. The composer of this avadāna failed to keep in mind here that it is the king who is addressed, not the monks.

5) B नाव्याधौ, likewise K (f. 6 a 7), D corr.

6) Cp. *supra*, I, p. 74 n. 9.

7) B निवृत्स्तदा, D corr.

8) MS चूर्णितः गात्रः ।

ततो इस्ये कांर्षण्यमुत्पन्नम्^(१) । ततस्तेन काश्यप्रमुखाणि पञ्च भिन्नुशतानि ज्ञेत्ताकास्त्रात्रे-
णोपनिमन्त्रितानि । ततस्तेन नानागन्धपरिभावितमुष्णोदकं कृत्वा ते भिन्नवः स्नापिताश्चो-
वरकाणि शोभितानि । प्रणीतेन चाहरेण संतर्प्य शरणगमनशिन्तीपदानि दक्षा प्रणिधानं
कृतम् । ^(२)स्मिन्नेव जाक्षमुने: प्रवचने प्रब्रह्म चार्क्षवं प्राप्नुयाभिति ॥

किं मन्यसे महाराज यो ज्ञानी तेन कालेन तेन समयेन दरिङ्कर्षको इयं स सुन्दरो
भिन्नः । यत्तेन भिन्नवो ज्ञेत्ताकास्त्रात्रेण स्नापितास्तेनास्यैवंविधो द्वृपविशेषः संवृत्तो दिव्य-
चन्दनोदकपरिपूर्णा रमणीया पुष्टिकरिणो पुष्पफलसमृद्ध च महुडव्यानं जङ्गमं प्राप्तम् ।
यत्तेन शरणगमनशिन्तीपदानि ^(३)उपलब्धानि^(४) तेनेहु जन्मन्यर्क्त्वं साक्षात्कृतम् । इति हि
महाराज एकात्तकृष्णानां कर्मणामेकात्तकृष्णो विपाक एकात्तशुल्कानामेकात्तशुल्को व्य-
तिमिश्राणां व्यतिमिश्रस्तस्मात्तर्हि महाराज एकात्तकृष्णानि कर्माएयपास्य व्यतिमि-
श्राणि चैकात्तशुल्केष्वेव कर्मस्त्राभोगः^(५) करणीय इत्येवं ते महाराज शिन्तिव्यम् ॥

1) B °त्पञ्चस्तस्तेन, D corr.

2) Ex conject.; cp supra, I, 286 n. 1. Caraka (I, 14 = p. 69, gl. 25 of the Nirayayagarapress pocket-edition) makes mention of *jentaka* in the chapter which treats of perspiration and how to induce it. See also Apte's *Dictionary* s.v.

3) MS °परिभावितउष्णोदकं

4) MS शरणगमनभिन्नां

5) Feer's translation (p. 435, 5) is here not quite correct.

6) MS ज्ञैन्द्राक

7) MS दिव्याचन्दनोदकं

8) I have added this missing predicate from the Tibetan, where I found its equivalent 蘇₅薩₆·₇·₈·₉ Sarat's *Dict.* puts as the Skt. counterpart of that Tib. participle यादुन (sic), गृह्णोत

9) B °भोगकरणीय, D corr.

अथ राजाशोक आयुष्मतः स्थविरोपगुप्तस्य भाषितमभिनन्द्यानुमोद्य उत्थापासः
 वात्प्रक्रातः॥⁽²⁾⁽³⁾

1) MS भाषितमभ्यनंद्या० (P भाषितमस्येनंद्या०)

2) B °सनान्प्र°, D corr.

3) In MS this colophon is added || १०० || इत्यबद्धरूपशतके दशमी उद्बान-
 ग्राद्या० समाप्ता० ॥ ॥ समाप्तं च ऋबद्धनशतकं क्षत्रयं (sic) सुगतभाषितं धंदोश्चराचा-
 र्यपूर्वमिदानों प्रकाशितं ॥ Then follows the credo ये धर्मा etc. and the date on which
 the manuscript was finished, as will be expounded in my Preface.

Additions and Corrections.

- I, p. 15, 13. Correct: पुत्रसहस्रमभिष्यतव्यथा. Cp. n. 8 on I, p. 120 and n. 6 on II, 179.
- 14, 11. Correct. दिष्टार्यपुत्र
- 18 I now think that *atyunnamayya*, which is the constant tradition of MS here and 196, 12. II, 73, s. 180, 11, is corrupt, since the true reading must be *abhyunnamayya*.
- 18, 11. Correct घणटावधोषणं. Likewise 48, 2. 58, 4 90, 14. 220, 15
- 24, 3. भगवातङ्गौ with neglect of the grammatical sandhi in MS, as is likewise the case p. 98, n. 1. I have tacitly corrected I, 42, 7. 321, 4. II, 194, 2.
- 29, n. 1. Cp. also Lalitav. (ed. Lefmann) 227, 17 *kūmātprānāh*.
- 32, 5 I now think शतसहस्रेण is a clerical blunder for शतसाहस्रेण, which is the correct form.
- 47, 6 Read: प्रति विस्तृती.
- 58, n. 9 सुन्, to which the late M Feer, in his private communication of the Tibetan version of this passage, added a sign of interrogation, I take now for a misread सुन्; सिवं सुन् may be = 'tax-gathering', cp. सुन् IV in Sarat's Dictionary. Consequently my emendation पूयमकरा is almost certain. For मकर् 'free from taxes' see PWK s. v.
- 68, 4. Perhaps विभूतिका will fit better than विभूषिका.
- 71, n. 6. Cp. also Lalitav. (ed. Lefmann) 335, 2 जीणापद्यादन
- 76, 5 Correct: सशावक्रसङ्गे
- 87, 11 » कालेन.
- 90, 8. » भगवाठकर्त

- I, p. 92, 8. Correct: गुरुकृति०
- 94, n. 4. Perhaps मीमांसियेति will do better than मीमांसस्त्र. Cp. I, 175 n. 5 and 189 n. 4.
- 95, 11. गन्धवराऽः: in MS is probably a mistake for गन्धवं० or गन्धविं० कराऽः, cp. p. 96, 8.
- 96, 7. Read वासी० with MS, and cp. I, 207, 12
- 127, 7. Correct: ऊर्णायामत्तद्विता०
- 136, n. 3. Cp. also Sarat' Dictionary, p. 130 s. v श्वर्मस्य; he mentions both श्वर्म and वर्म as the Sanskrit equivalents of this «metaphysical term.»
- 148, title of nr. 27. Correct: नाविका इनि २७।
- 148, 10. Correct: उत्तिलचाकाप्रथप०
- 151, 13. I have by mistake edited उष्णोषे instead of ऊर्णायाम्, which is also the reading of MS.
- 154, 4. The right reading may perhaps be भगवतः पादयोरङ्गदृष्टितं. The participle of a denominative *āngadāyat* would be in its place here.
- 158, 7 and 159, 2. In Agnipurāṇa adhy. 27, 16 it is said in a similar manner दत्तकाष्ठे भक्षयिता त्यक्ता च. Here *bhakṣayati* means «to chew»; the *dantakāṣṭha* is spit out after chewing. Cp. also Jāt. (ed. Fausb.), V, 134, 7–10.
- 169, 8. Correct: ऋखिलमकाएटकमे०. Likewise p 174, 18. 178, 6. 184, 1. 188, 8. 218, 8. 225, 8. II, 118, 8
- 186, n. 1. Cp. also Āryavajradhvajasūtra quoted in Çikṣās. p. 22, 9
आलोकसममात्मानं सर्वस्वेषुनुगच्छन्.
- 189, 7 Though I believe that सुखित is to be imputed to the author of our collection of avadānas, this word, I am sure, is a wrong sanskritization of *suhita* in the original in vulgar language which has been the substratum of our tale. *Suhita* has the meaning of Lat. *satur*; it goes back to an older *sudhīta* = *su* + *dhitā* from the root *dhitā*.
- 190, n. 8. Instead of देवायण० read: देवायन०
193. The story of Maitrakanyaka is represented on the sculptures of the temple of Boro-budur in the island Java, as has been discovered by Prof. S. d'Olden burg, see *Journ. Amer. Or. Soc.* XVIII, 184 foll. A monograph by myself on the whole legend in connection with the said sculptures has been published in the *Bijdragen van het Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië*, VIIde Volgr., V, 2.

- I, p. 209, n. 1. For the meaning of *aīagamasyāmi* cp also Whitney on Atharvavedas. III, 3, 4 and 6 (in Lanman's ed. *Harvard Oriental Series* VII, 88).
- 224, n. 3. As to उपसूत cp also I, 175, 18 and 250, 15
- 228, n. 3. Cp. also Jātaka, ed. Fausb., I, 286, 4. *Tassa pi ācariyassa mātā tisamīassasatiḥā.*
- 230, n. 1. Correct: सचेद्गवतः.
- 234, n. 7. " यान् instead of यक्षः.
- 241, 7. I now prefer to correct शारिपुत्र° for शालिपुत्र° of MS, cp. n. 5 on II, 186.
- 242, 5 Here and in some more places (249, 4. 250, 5 252, 11) I was wrong in changing ध्यायत्तम् and ध्यायत्तीम्, the reading of MSS. I had been misled by *dhamāpayati*, which occurs eight times in Divy. (ed. Cowell and Neil) with the meaning of 'burning' (p. 28, 2. 270, 8. 286, 6. 289, 14. 327, 24 350, 19. 486, 28 583, 25). But neither *dhamāpayati* nor *dhamāyantam* are possible forms. In all those places *dhyāpayati* is to be restored. *Dhyā* is the would-be sanskritization of Pāli and Prkt. *jhā* = skt. ज्ञा, see Childers s v. *jhāpeti* and *jhāyati*, and Senart in *Journ. As.* 7e Série, VIII, 479 foll. *Dhyāma* = Pāli *jhāma* [if correctly sanskritized, it ought to be *ksāma*] is met with several times in Mhv., also *dhyāpayati*, cp. the Index on that work, and Senart's note on p. 407 of Vol. I, wherewith Lalitavistara (ed. Lefm.) 260, 9 may be compared.
- 243, 7. Instead of the unmeaning चच्छित्, which comes also back p. 247, 5 and 263, 10, Prof. Kern suggests चर्वित्, for चर्विताशय, 'the receptacle of the chewed (food)' must be an appropriate paraphrase of कृति, as which it is intended, *pravṛddhaçailopamacartitāgrayā* in the metrical portion being = *parato-pamakulśih* in the preceding prose. He also thinks it possible that the Pāli prototype — or what other vernacular it may have been — *cabb(rv)itāsaya* should rather have been sanskritized चर्विताशय, cp. श्रामाशय, पक्षाशय. The use of *carvita* = «food» may be a vulgarism
- 250, n. 7. Read. मायाह्नि [= मा + म्रायाह्नि].
- 256, n. 3 In a letter to me written a short time before his death, M. Feer himself corrected the erroneous statement in his translation about श्रीकृष्ण.
- 266, 2 Query यातयिता, cp. II, 109, 8 निर्धात्य and Index s. v.
- 266, n. 2. Correct. द्वौद्वृन्.

- I, p. 267. The title of nr. 47 must be जात्यन्धेति. The person concerned is a woman. MS जात्यन्ध इति is faulty.
- 277, 9. Read: लाडिताम् participle of the causative.
- 292, 14. Correct: पूर्वप्रे०
- 303, 6. » दृष्टि०
- 310, 10. » देवकन्याया०
- 314, 2. » 'स्यार्थाय०
- 315, n. 6. The same meaning 'having heard' for *pratiçrutya* occurs in the Upoṣadha Avadāna, quoted by Rajendralal Mitra, *The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal*, p. 267, 4.
- 327, 4. I now prefer to keep the reading of MS भगवत्तास्माकीनो रथः. *Āemākīna* is the right Pāṇinean form, not *asmākīna*, which occurs elsewhere in the Avadānaçataka, see Index.
- 333, 16. महिषोपालै०, the sign of ī has dropped. Likewise p. 334, 4 प्रणातिरै०.
- 359, n. 1. Correct: शुश्रृ॒ष्टि० for शुश्रृ॒ष्टा०.
- 378, n. 7. » स्तूपे for स्तूपे०
- 380, 9. Correct: मनृशाक्ष्यः०
- 383, n. 3. » वर्यस्याले (sic).
- 387, 14. » विदितयशाः०
- II, p. 3. The note 6 is to be cancelled.
- 9, n. 8. Read: *supra*, I, 9, 3. 24, 7 and *infra*, p. 18, 1.
- 10, » 2. » » II, 5, n. 1.
- 13, » 2. » » II, 9, 3.
- 16, » 3. » » II, 2, 8.
- » » 6. » » II, 5, n. 1.
- 28, 4. Correct: कन्दरमनुप्रवृत्तः०
- 30, 7. » साक्षात्कृतम्०
- 58, n. 3. I suppose I made a mistake in quoting from the Tibetan text writing ལྔ རྔ ལྔ རྔ; it is certainly meant ལྔ རྔ 'pardoning'.
- 63, 1. Read: वर्यमिल०
- 65, 8. Add to प्रमुखानि this note: Sic MS.

II, p. 65, 17. Correct: अग्निलोकिकः.

86, n. 2. Perhaps मपुड is a wrong marginal insertion and the right reading rather स्वकं करकम्. The modifications of the *secunda manus* of B are sometimes wrong emendations.

66, 6. For analogous declarations see e. g. Jtkm. I, 30 and 31.

» n. 6. My friend de la Vallée Poussin draws my attention to a parallel place in Çikṣās. 316, 16 कर्मविपाकप्रतिशरणो भूता.

87, n. 3. Sarat identifies, p. 806 of his *Dictionary*, शून्यस्ति with कम-उडल्.

112, 1. Correct: संनिपत्तव्यमिति.

113, 7 and n. 10. The Tibetan translator must have had before him the good reading; for in that time Bhadrika and his companions had already given up their *vibhava*, but felt themselves superior to Upāli on account of their *kula*, their *rūpa* and their *yauvana*.

120, 16. Correct: धेन.

121, 3. Read: कारिष्यथः.

136, 6 and 7. I was wrong in retaining the reading of MS, overestimating Feer's translation (p. 377, 7): «Que nul ne se comporte en homme vulgaire!» Read instead of प्रचारः and प्रचारणायाः, the necessary conjectural corrections प्रवार्यितव्यमिति and प्रवारणायाः and cp Childers s v. *pavārapā* and *pavāreti*.

144, 12. Insert. [89b] between °नुत्तर° and पुरुष°.

162, n. 2. Correct: द्विषद्विद्विदः.

198, 2. Cp Divy. 203, 9. 206, 4.

INDEXES.

I. Index of proper names.

The ciphers denote the volumes, pages and lines; *et c.* added to a cipher signifies that the name occurs also in the sequel.

Of names, occurring in clichés, the cipher denotes the place, where the name is found the first time.

A kanīṣṭhā derāḥ in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 4 etc., and also II, 105, 11.	Aniruddha, the mahācravaka II, 67, 9 f. 112, 4. 134, 12. 135, 1. 199, 3.
Agni II, 62, 3.	Apramāṇaçubbās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 3 etc.
Aguivaiçyāvara = Dirghanakha II, 187, 10 f.	Apramāṇabbās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 3 etc.
Āngulimāla I, 148, 9.	Abrahās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 3 etc.
Ācāla, a future Buddha I, 53, 12.	Abhayapradā, a future Buddha I, 62, 3.
Ajātaçatru. King — I, 54, 6 f. 83, 6 f. 88, 7 f. 309, 5 f. II, 182, 1 f.	Amṛitodana, a Cākyā prince II, 111, 2.
Ajirāvati, a river near Crāvasti I, 63, 5. II, 69, 2.	Ārbuda, a hell, in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 9 etc.
Āṭaṭa, a hell, in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 9 etc.	Ārīci, the hell — II, 159, 5 and in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 8 etc.
Atapās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 3 etc.	1. Āçoka, nephew to the Buddha Kāçyapa I, 237, 14 f.
Anabhrakās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 3 etc.	2. Āçoka. King — II, 200, 7 f.
Anāthapiṇḍada, in the preamble of the av. nr. 3. 4. 6—11. 13. 17. 18. 22. 25. 26. 29—32. 34—39. 42. 47. 48. 52. 53. 55. 56. 59. 60. 71. 72. 74. 77. 79—85. 88. 89. 91. 93—97. Further I, 159, 5. 213, 6 f. 216, 8 f. 224, 5 f. 296, 2. 313, 6 f. II, 7, 6. 9, 1 f. 37, 6.	Ābhalyā (in Abalyājāra, epithet of Indra) I, 84, 2.
	Ājñātakauṇḍinya, the mahācravaka II, 184, 12.
	(The) Ātharvāṇa (doctrine) II, 128, 5.

- Ananda I, 2, 15. 89, 1. 104, 1. 191, 15. 211, 7 f. 228, 9 f. II, 41, 7 f. 75, 4. 78, 12. 134, 11. 140, 2 f. 155, 6 f. 197, 6 f. 199, 10; — moreover in the cliché of the Buddha's smile I, 6, 4 etc.
- Āpajjura, a forest II, 94, 8 15
- Ābhāsvarās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 2 etc
- Āśadha, a gr̄hapatī I, 338, 6.
- Indradamana, a past Buddha I, 86, 8
- Indradhvaja, a past Buddha I, 105, 8
1. Uttara, the Brahman, to whom Kācyapa predicted he would be the future Buddha Ākāyamuni I, 239, 7 II, 23, 5. 51, 8 88, 1. 132, 6.
2. Uttara, hero of av. nr 46.
- Utpala, a hell, in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 9 etc.
- Upagupta II, 202, 14 f.
- Upāli II, 112, 5 f.
- Upoṣadha, the devaputra, hero of av. nr. 59.
- Uruvīvākūcyaṇa I, 148, 10.
- R̄ṣidatta II, 9, 7; cp. R̄ṣidatta.
- R̄ṣipatana I, 237, 13. 248, 1. 250, 14. 269, 4. 334, 19. 338, 1. 344, 2 II, 12, 6 17, 11. 22, 18 31, 5 33, 8. 38, 18 40, 1. 51, 8 76, 18 80, 6. 85, 14. 97, 2. 124, 18 10. 132, 4. 144, 13. 150, 1. 164, 2. 179, 6.
- Ekapuṇḍarīka, Piṣenajit's elephant II, 114, 10.
- Aindramp vyākaraṇam II, 187, 1.
- Aīravāṇa, Indra's elephant I, 113, 3.
- Aīravata, the celestial elephant II, 104, 2. 13
1. Kacangalā, heroine of av. nr. 78.
2. Kacangalā, a town II, 41, 5. Adj. Kūcangaliya, *ibid.*
- Kanakamuni II, 34, 11.
- Kapilavastu, in the preambles of the av. nr. 61 (I, 345, 6) — 70; 73; 87. Mo-
- reover I, 346, 8 363, 9. 367, 10. II, 98. 11. 100, 1. 111, 7.
- Kapphiṇa, hero of av. nr. 88.
- Kalandakanivāpa, in the preambles of the avadūnas nr. 1 (I, 1, 8). 14—16. 19 (Karandakanivāpa). 20. 23. 28. 33. 41, 43—46. 49. 51. 54. 75. 92. 99. Moreover I, 259, 18.
- Kalpa, the father of Kapphiṇa II, 102, 6. 103, 1.
- Kālaśūtra, a hell, in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 8 etc
- Kūlukū, a rākṣasī II, 66, 4.
- Kāčikoṭalāḥ, the country — I, 58, 6.
- Kācīsundara, a prince II, 27, 14 f.
- Kācīsundarī, heroine of av. nr. 76.
- Kāci (Vārāṇasi) II, 27, 14.
- Kācyapa, the Buddha I, 123, 1. 237, 11. 239, 7. 247, 16 f. 250, 12. 269, 1. 294, 10 301, 4. 334, 17. 337, 15. 343, 17. II, 12, 4 f. 17, 9. 22, 16 f. 38, 16. 44, 7. 51, 1. 59, 2. 66, 11. 71, 6. 76, 11. 80, 4. 85, 12. 87, 2. 88, 1. 96, 14 f. 101, 5. 110, 4. 117, 9. 124, 11. 125, 1. 132, 2. 6. 144, 11. 149, 16 160, 8. 163, 16. 172, 9. 185, 6. 196, 9.
- Kācyapa, the mahāgrāvaka I, 218, 10. II, 78, 11. 135, 1. 204, 11 f.
- Kukkuṭāgāra = Kukkuṭārāma, the monastery II, 202, 14.
- Kuṇāla II, 201, 4. 17.
- Kubera I, 71, 10. 78, 8. II, 62, 5. Further in the cliché of the prayer for obtaining a child I, 14, 8 etc.
- The Kumbhāṇḍas I, 67, 10. 108, 3.
- Kuvalayā, heroine of av. nr. 75.
- Kuṇīnagarī I, 227, 5. 228, 8. 8. 234, 9. II, 197, 5.
- Kūṭāgāraçālā I, 8, 6. 279, 6. 282, 7.
- Kṛkin, an old king of Vārāṇasi I, 338, 1 f. II, 39, 5. 76, 14. 80, 6 f. 82, 1. 124, 14.
- Koçala, the country I, 331, 5
- Koṣṭhila = Dirghanakha II, 195, 5 f.
- Kauravya, name of a people and a town I, 67, 5 f.; — name of a king II, 118, 6.
- Kauçal(y)a see Prasenajit.

- Kauçika (= Çakra) as a vocative I, 89, 12, 14, 191, 12.
- Krakucchanda, the past Buddha I, 285, 17. II, 29, 7, 100, 10.
1. Kṣemāñkara, a past Buddha I, 110, 10 f.
 2. Kṣemāñkara, a king's son II, 46, 6, 49, 8.
- Kṣemā, heroine of av. nr. 79.
- Gaṅga, a merchant II, 53, 3 f.
- Gaṅgarasthā, nickname of Virūpā II, 53, c. 57, 5, 8.
- Gaṅgā, the river — I, 65, 13. 119, 7. 184, 5. 148, 5. 262, 14.
- Gaṅgīka, hero of av. nr. 98.
1. Gandhamādana, a mountain I, 32, 1.
 2. Gandhamādana (hero of av. nr. 28), a future Pratyekabuddha I, 156, 20.
- Gūndhāra, the country II, 201, 10.
- Guptīka, hero of av. nr. 96.
- Gr̥dhrakūṭa, near Rūjagr̥ha I, 252, 8. 274, 9. II, 136, 4.
- Gautama, name of the Buddha Çākyamuni I, 23, 15. 83, 10. 88, 8. 223, 11. 228, 5 f, II, 25, 2. 187, 3 f.
- Cakrāntara, a future Pratyekabuddha I, 133, 10.
1. Candana, a past Buddha I, 74, 9.
 2. Candana, a past Pratyekabuddha, the hero of av. nr. 21.
 1. Candra, a past Buddha I, 81, 1.
 2. Candra, hero of av. nr. 52.
- Cāturmahārūjikās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 1 etc.
- Cāra(i)kā, name of the river near Vārunāśī II, 86, 4. 116, 13. 181, 17.
- Cārāyaṇa see DJrgba Cārāyaṇa.
- Jambāla, hero of avad. nr. 50.
- Jambūdvīpa I, 205, 1. 220, 2. 222, 6. II, 66, 4. 90, 15 f.
- Jivika, the physician II, 134, 6 f.
- Jetavana, in the preambles of the av. nr. 3, 4. 6—11. 13. 17. 18. 22. 25. 26. 29—32. 34—39. 42. 47. 48. 52. 53.
55. 56. 59. 60. 71. 72. 74. 77. 79—85. 88. 89. 91. 93—97. Further I, 24, 2. 49, 4. 56, 4. 73, 2. 94, 4 f. 206, 13. 213, 10 f. (praise of Jetavana). 271, 7. 273, 4. 296, 13. 313, e. 316, 10. 327. 11. 328, 3. 341, 9 f. II, 47, 8. 54, 19. 64, 12. 74, 16. 84, 4. 104, 1 f. 148, 5. 155, 7. 162, 6.
- Tapana, a hell, in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 8 etc.
- Tisya, a brahman, father of Çāriputra, II, 186, 6.
- Tumburu, the Gandharva I, 113, 5.
- Tuṣitās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 1 etc.
- Trayastrīmṣās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 1 etc., and cp. I, 25, n. 11.
- Tripiṭa, hero of av. nr. 84.
- Dakṣināgiri, a country I, 2, 1. 3, 1.
- Dakṣināpatha II, 24, 7. 53, 3. 102, 6. 103, 6. 186, 9.
- Daçaçiras, the hero of av. nr. 24.
- Divyānnada, a future Buddha I, 116, 13.
- Dirgha Cārāyaṇa, the charioteer of Pṛasenajit II, 114, 10—16.
- Dirghanakha, hero of av. nr. 99.
- Dundubhisvara, hero of av. nr. 67.
- Durmati, the wicked queen I, 178, 2. 180, 10. 181, 2.
- Devadatta I, 83, 6. 88, 6. 89, 6. 308, 5. II, 112, 4.
- Dronodana, a Çākyā II, 111, 7.
- Dhanapālaka, the elephant I, 177, 6.
- Dhanada (= Kubera), lord of the Yakṣas I, 108, 9.
- Dharmabuddhi, a king I, 91, 16.
- Dharmapāla, hero of av. nr. 33.
- Dhṛtarāṣṭra, lord of the Gandharvas I, 108, 8.
- Nanda, hero of av. nr. 3.
- Nanda, the mahāgrāvaka I, 148, 9. 213, 10. II, 135, 1 (uncertain).

- Nandaka (perhaps the same as Nanda) I, 267, 6 f.
- Nandana, the celestial garden I, 113, 3
- Nandana, a town I, 201, 12. 203, 1. 4.
- Nandighoṣa, Indra's chariot II, 104, 3. 13
- Nādakanthā, a town I, 78. 79.
- Nārāyaṇa I, 87, 2. 129, 7.
- Nālada, the mahūgrāvaka I, 274, 6 f.
- Nāladagrāmaka, a locality II, 186, 0.
- Nirarbuda, a hell, in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 9 etc.
- Nirmala (hero of av. nr. 29), a future Pratyekabuddha I, 162, 5
- Nirmūḍaratayas, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 1 etc.
- Nyagrodhārāma, in the preambles of the av. nr. 61 (I, 845, 6) — 70, 73; 87. Moreover I, 346, 11 f. 351, 5. 355, 8. 360, 5. 364, 4. 368, 4. 372, 3. 376, 7. 381, 7. 385, 7.
- Pāñcaçikha, the Gandharva I, 95, 10. 113, 5
- Pāñcāla I, 341, 10 — The kings of Uttarañcāla and of Dakṣiṇapañcāla, heroes of av. nr. 8.
- Padma, a hell, in the cliché of the Buddha's smile, I, 4, 9 etc.
- Padmaka, hero of av. nr. 31.
- Padmākṣa, hero of av. nr. 66.
- Padmottama, a future Buddha I, 40, 13.
- Padmottara, a future Pratyekabuddha I, 128, 6.
- Paranirmitovacavartinas, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 1 etc.
- Parittācubhās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 3 etc.
- Parittābhās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 2 etc.
- Pāṭaliputra II, 200, 7 f.
- Pāñḍukambalaçilā, name of a spot in the Trayastriṃga-heaven II, 89, 5.
- Punyaprasavās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 3 etc.
- Purāṇa, the sthapati I, 224, 3. II, 9, 7.
- Puspabherotsa, a village in Gandhāra II, 201, 10 f.
- 1 Puṣya, an old Buddha II, 175, 14. 176, 1. f.
- 2 Puṣya, a gṛeṣṭha II, 86, 6 f.
- Pūraṇa I, 16, 4. 47, 7. 8. 48, 6. 281, 1 (Pūraṇa Kūcyapa) II, 24, 11. 134, 10.
- 1 Pūrṇa, a past Buddha I, 117, 10.
- 2 Pūrṇa, the same as Sampūrṇa (I, 2, 8 f.), hero of av. nr. 1.
- Pūrṇabhadra, a future Buddha I, 7, 4.
- Pratāpana, a hell, in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 9 etc.
- Prabodhana, a past Buddha I, 100, 12.
- Prasenajit Kauçal(y)a I, 32, 5. 36, 6 f. 41, 8 f. 98, 11 f. 103, 16 f. 223, 15. 325, 6 f. 341, 6 f. II, 9, 8. 45, 7 f. 52, 6 f. 78, 6 f. 114, 10 f.
- Priya, hero of av. nr. 65.
- Bandhumati, the residence of the Buddha Vipaçayin I, 137, 9. 11. 349, 5. 352, 14. 357, 1. 361, 12. 365, 11. 369, 16. 373, 8. 377, 10. 382, 18. II, 5, 15. 70, 13. 96, 7. 109, 5.
- Bandhumant, king of Bandhumati I, 349, 7. 352, 16. 357, 3. 361, 14. 365, 13. 369, 16. 373, 10. 377, 12. 383, 2 II, 5, 17.
- Balavant, hero of av. nr. 64.
- Balāhaka, the horse II, 104, 2. 13.
- Būṣpa II, 134, 12.
- Bimbisāra I, 2, 7. 107, 6. 290, 4 f. 307, 6 f. 319, 6 f. 326, 12.
- Bṛhatphalās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 3 etc.
- Brahmakāyikās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 2 etc.
- Brahmadatta I, 120, 8. 184, 11. 174, 14. 178, 4. 179, 8. 218, 6. 225, 6. II, 27, 6. 31, 6. 32, 4. 45, 6 f. 109, 13 This name belongs to different kings of Benares placed in any time and in any kalpa.
- Brahmapurohitās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 2 etc.
1. Brahmā, a past Buddha I, 69, 5 f.
- 2 Brahmā, the god I, 108, 10. 224, 4. Further in the cliché of the prayer for obtaining a child I, 14, 3 etc. Brahmā Sahampati II, 198, 10, and in the

- cliché of the apparition to the Buddha I, 273, s etc
- Brahmottara, a palace I, 202, s. 203, s. s.
- Bhadraka kalpa (or Bhadrakalpa) I, 237, 10. 250, II, 268, 1. 255, 16. 281, 16. 287, 14. 243, 16. II, 12, s. 17, 8. 22, 15. 31, 10. 28, 15. 50, 20. 76, 10. 80, s. 85, 11. 96, 13. 100, s. 121, 10. 132, 1. 144, 10. 149, 15.
- Bhadrika, the Cākya, hero of av. nr. 89
- Bhūgiratha, a past Buddha I, 65, 11.
- Bhūti, father of Subhūti II, 127, 12.
- Magadha, the country I, 119, c. 131, s. 148, s. 238, s. II, 201, 10
- Madhyadeṣa I, 124, 6. 153, 6. II, 103, 5
- Marudgaya I, 67, s. s.
- Markaṭabrama I, 8, s. 279, s.
- Malla, name of a people and country I, 227, s. 228, 4. 231, 6. II, 197, 5.
- Mahānūman II, 134, 12.
- Mahāpadma, a hell, in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 9 etc
- Mahāprajñapati II, 4, s. 21, c. 13. 50, s
- Mahābrahmāṇas, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 2 etc.
- Mahāraurava, a hell, in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 8 etc.
- Mahendra II, 62, s. Māhendro varṣalī I, 176, 7.
- Māgadha(ka) the people of Magadha, the citizens of Rājagrha I, 107, s. 109, 12. 116, 15. 291, 15. 294, 5.
- Māṭhara, a brahman, grandfather of Cāriputra, II, 186, 7.
- Mātaṅga, A — II, 184, 1.
- Mānastabha, a brahman youth I, 148, 10.
- Mālikī, a queen II, 9, 6.
- Mitra, a merchant I, 195, s.
- Muktā, heroine of av. nr. 77.
- Mṛgadāra I, 237, 13. 248, 2. 250, 14. 269, 4. 334, 19. 338, 1. 344, 2. II, 12, c. 17, 11. 22, 18. 31, 5. 38, 18. 51, 3. 76. 13. 80, 6. 85, 14. 97, 2. 124, 13. 132, 4. 144, 13. 150, 1. 164, s. 179, 6.
- Mṛgūra see Viçākhā.
- Meru, I, 191, s. Cp. Sumeru.
- Maitrakanyaka, hero of av. nr. 36.
- Maitreya, the Bodhisattva II, 176, s.
- Maudgalyāyana I, 112, 7 f. 218, 10. 241, 7 f. 246, 7 f. 249, c f. 252, c f. 256, 10 f. II, 78, 12. 89, 7 f. (av. nr. 86). 135, 1. 156, 1.
- Yaçodharā I, 191, 15.
- Yaçomati, heroine of av. nr. 2.
- Yaçomitra, hero of av. nr. 85.
- Yūmūś, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 1 etc.
- Ratnadvīpa, a country I, 23, 12.
- Ratnamati, a future Buddha I, 12, 18
- Ratnaçaila, a past Buddha I, 91, 13
- Ratnottama, a future Buddha I, 27, 18
- Ramayaka, a town I, 200, s. 203, 1. 4.
- Rājagrha, in the preambles of the arādānas nr. 1 (I, 1, s). 14—16. 19, 20. 23. 29. 33. 41. 43—46. 49. 51. 54. 75. 92. 99. Moreover I, 2, 10. 85, c. 88, s. 11. 89, 7. 10. 90, 11 f. 107, 11. 130, 17. 133, s. 154, 4. 244, 3. s. 252, 6. 236, 6. 257, 1 f. 274, 7. 290, s. 11. 326, 5. II, 10, 7. 25, 1. 184, 6. 182, 2. 187, 5.
- Rāṣtrapāla, hero of av. nr. 99.
- Risidatta I, 224, 3; cp. Rṣidatta.
- Revata, the mahāgrāvaka I, 213, 10. II, 112, 4. 135, 1.
- Rohiṇa, a Cākya II, 14, 6. 15, 8.
- Rohita, the fish I, 170. 171.
- Raurava, a hell, in the cliché of the Buddha's smile I, 4, 8 etc.
- Lekuūcika, hero of av. nr. 94.
- Vadika, hero of av. nr. 6.
- Vapusmant, hero of av. nr. 63.
- Varuṇa (the god) I, 71, 10. 78, s. II, 62, s.
- Further in the cliché of the prayer for obtaining a child I, 14, 3 etc.
- Varnasvarūs, a group of Pratyekabuddhas I, 99, 17.
- Varṣakūrā, a kṣattriyā II, 9, 7.
- Valguśvarūs (heroes of av. nr. 30), future Pratyekabuddhas I, 167, 1.

- Vāyu (the god) II, 62, 5.
- Vārāṇasī in the preamble of av. nr. 76
(II, 31, 5) Further I, 42, 9. 10. 120, 3
134, 11. 169, 6. 178, 4. 188, 1. 195, 3
199, 10. 218, 6. 225, 6. 237, 12. 248, 1.
250, 13. 254, 12. 269, 8. 275, 14. 300, 15
334, 18. 337, 16. 344, 1. II, 12, 5. 17, 10
22, 17. 27, 6. 38, 17. 39, 8. 7. 51, 2. 57, 14
65, 18. 76, 12. 80, 5. 86, 13. 87, 4. 97, 2.
101, 2. 109, 13. 116, 9. 124, 18. 125, 6
132, 8. 144, 12. 149, 17. 157, 14. 159, 8
f. 164, 1. 170, 17. 179, 5. 184, 7. 195, 14.
— adj. Vārāṇaseya I, 176, 15. 179, 1.
II, 159, 8.
- Vālukū, the river near Benares (perhaps the same as Cārikā, see s. v.) I, 171, 7.
- Vāsava (= Čakra) I, 71, 10. 78, 8.
- Vijaya, a future Buddha I, 46, 4.
- Viditayačas, hero of av. nr. 70.
- Videha A king of — II, 123, 18. 124, 4.
- Vipačin, the Buddha I, 187, 7 f. 349,
8 f. 352, 12 f. 356, 15 f. 361, 10 f. 365,
9 f. 369, 14 f. 373, 6 f. 377, 8 f. 382,
16 f. II, 5, 18 f. 70, 11. 71, 8. 96, 8.
109, 8 f.
- Virūḍha, lord of the Kumbhāṇḍas I,
108, 9.
- Virūpa, hero of av. nr. 97.
- Virūpā, heroine of av. nr. 80.
- Vinūpākṣa, lord of the Nāgas I, 108, 9.
- Viçākhā, mother of Nr̥gāra I, 224, 3.
- Viçvakarman I, 67, 10.
- Viçadevo maharāṣṭ II, 62, 6.
- Venuvana, in the preambles of the avā-
- dānas nr. 1 (I, 1, 8). 14—16. 19. 20.
23. 28. 33. 41. 43—46. 49. 51. 54. 75
92. 99. Moreover I, 90, 8. 10. 107, 11.
113, 8. 256, 6. 259, 18. 291, 15. 292, 9.
310, 14.
- Vemacitrin, lord of the Asuras I, 108, 10.
- Vaijyanta, Indra's palace I, 90, 8.
- Vaidhi, the mother of Ajātaśatru I,
57, 2—4.
- Vaičāli I, 8, 5. 7. 279, 5. 281, 8. 6. 283, 17.
- Vaičravāṇa = Dhauada the first of the four maharājās I, 224, 4, and in the cliché of the rich merchant I, 2, 3 etc.
- (The) Vyādayakṣas II, 104, 8. 14. (Cp. Divy. 275, 28).
- Čakra Devendra I, 32, 1. 67, 8. 73, 8. 85,
8. 7. 108, 10. 113, 8. 175, 16 f. 185, 1 f.
189, 8 f. 220, 5 f. 303, 6 f. 309, 4 f. II,
93, 1. 6. 105, 2. 8. 198, 8. — Further in the cliché of the prayer for obtaining a child I, 14, 8 etc. and in the cliché of the appuption to the Buddha I, 273, 8 etc.
- Čakya, in the preambles of av. nr. 61 (I,
345, 7) — 70; 73; 87. Further II,
111, 7 f.
- Čākyamuni, the Lord I, 239, 8. II, 20, 11.
23, 6. 51, 9. 88, 2. 119, 4. 182, 7, — while in a previous existence II, 176, 2 f.
- Čākyamuni, a future Buddha I, 35, 8.
- Čāradvatiputra = Čāliputra I, 213, 9. II,
154, 6.
- Čāliputra I, 241, 7 (Čāliputra). II, 69, 7.
78, 11. 135, 1. 154, 12. 155, 2. 156, 4 f.
186, 6 f. 187, 7. 194, 1 f.
- Čāli, the mother of Čāliputra II, 186, 6.
- The Čibi king, hero of av. nr. 34.
- Čibighoṣā, the capital of Čibi I, 183, 14.
- Čiva I, 71, 10. 78, 8. II, 62, 5. Further in the cliché of the prayer for obtaining a child, I, 14, 8 etc.
- Čitaprabha (hero of av. nr. 26), a future Pratyekabuddha I, 147, 14.
- Čitavana, cemetery of Rājagrha II, 134,
5 f. 182, 7.
- Čuklā, heroine of av. nr. 73.
- Čuddhāvāsakñiyikā devāḥ I, 122, 9.
- Čuddhodana II, 111, 8 f.
- Čubhakṛtsnās, heavenly beings, in the cliché of the Buddha's smile I, 5, 8 etc.
- Čobha, a king II, 29, 10. 100, 12.
- Čobhāvatī, the residence of the Buddha Krakucchanda I, 286, 1. II, 29, 9.
100, 11.
- Čobhita, hero of av. nr. 87.
- Črāvasti, in the preambles of the av. nr. 3. 4. 6—11. 13. 17. 18. 22. 25. 26.
29—32. 34—39. 42. 47. 48. 52. 53.
55. 56. 59. 60. 71. 72. 74. 77. 79—85.

- 58, 89, 91, 93—97. Further I, 78, 7, 93, s. 97, s. 103, 12, 125, s. 182, s (assemblies of bhikṣus at Čr.). 223, 14, 313, 11 f. 326, 2 f. II, 7, s. 9, 1, 10, s. 20, s f. 74, 14, 78, 11, 13, 63, 12, 89, 7, 91, 10, 103, s. 11, 104, s. 114, s. 127, 12, 153, s. 12, 154, s. 167, s. 10.
Çrimati, heroine of av. nr. 54.
- (The) Śaḍvargikā II, 139, s.
- Sampāra, hero of av. nr. 95.
Samsārottarana, a future Pratyekabuddha I, 152, 10.
Samghātā, a hell, in the *citté* of the Buddha's smile I, 4, s etc.
Samjña, a hell, in the *citté* of the Buddha's smile I, 4, s etc.
Sadāmatta, a town I, 201, s. 203, 1. 4.
Samudra, hero of av. nr. 81.
Samplūṇa, a brahman I, 2, 2, 3, 1.
Sarvārthasiddha, name of Čak্যamuni II, 112, 2.
Sāṃkācya, a town II, 94, s. 15.
Simha, a *senāpati* I, 6, 7 f.
Sugandhi, hero of av. nr. 62.
Sujāta, son to Kṛkin I, 338, s.
Sujirna, a garden near Grārasti (unless the adj. सुजिर्णि be meant and not a proper name) II, 174, 5.
Sudarçana, the city of the Devas II, 104, 1. 12.
Sudarçanūs, heavenly beings, in the *citté* of the Buddha's smile, I, 5, 4 etc.
Sudṛçās, heavenly beings, in the *citté* of the Buddha's smile, I, 5, 4 etc.
Sudharmā, the hall of the Devas I, 803, 5.
- Sundara, the miraculous boy of tale nr. 100, II, 202, 3 f.
Sundaraka or Sundara, son to Surūpa I, 188, 7, 190, 1, 191, 15.
Suparpiṇ = Garuḍa I, 108, 4. II, 127, s. 130, 7, 156, 2.
Supratīṣṭhita, the elephant I, 118, s.
Suprabhā, heroine of av. nr. 71.
1. Supriya, the great musician, hero of av. nr. 17.
2. Supriya, the Gandharva I, 113, 5.
3. Supriya, son of Anūthapinḍada II, 87, 7.
Supriyā, heroine of av. nr. 72.
Subbadra, the parivrājaka, hero of av. nr. 40.
Subhāṣitagaveśin, hero of av. nr. 38, I, 219, s.
Subhūti, hero of av. nr. 91.
Sumanas, hero of av. nr. 62.
Somera II, 127, 9.
Surūpa, a king, hero of av. nr. 35.
Surapāṇha, hero of av. nr. 61.
Sūkṣmatrak (or -triṣ) (hero of av. nr. 25) a future Pratyekabuddha I, 143, 1.
Sūrya, hero of av. nr. 69.
Somī, heroine of av. nr. 74.
Saupāraka, a town II, 166, s f.
Sthavira, hero of av. nr. 92.
Sthūlakoṣṭhaka, a place II, 118, 5 f. 119, 5.
- Hastaka, hero of av. nr. 93.
Hahava, a hell, in the *citté* of the Buddha's smile I, 4, s etc.
Himavant II, 28, 2. 176, 5.
Hiranyapāni, hero of av. nr. 83.
Hubuva, a hell, in the *citté* of the Buddha's smile I, 4, s etc.

II. Index of remarkable words and terms.

The ciphers denote the page and the line

अकाल see डुर्भिकाल.	ब्रधिमुक्त (as in Pāli) I, 8, 11. 112, 8 (उदाराधिं) 285, 5 (लूक्षाधिं).
अनाण mishap, misfortune I, 291, 12 332, 6.	ब्रधिवासयति to consent I, 9, 8 etc.; — to bear, to endure II, 199, 8.
अग्नि fragrant aloe-wood I, 24, 2.	ब्रधीचक्ति I, 75, 10. 81, 14. 87, 8. 92, 4. 113, 2.
अग्नुरु in the expression: यदि ते अग्नुरु «if it does not trouble you» I, 94, 8. 229, 6 f II, 90, 12.	ब्रध्यवसान the clinging to, attachment II, 188, 10 f. 192, 7.
अग्निखदा a fire-hearth I, 220, 18 f. 264, 1.	ब्रध्यवसित clinging to, attached I, 271, 15. 289, 1. 296, 1.
अग्निहोत्रिक II, 28, 8. 65, 17 (cp. Add. and Corr.).	ब्रध्यायिन् II, 127, 8.
अग्रप्रज्ञसि in the Sūtra on the Three <i>agraprajñaptayah</i> I, 49, 10—50, 11. 329, 18—330, 7.	ब्रध्येषा (from ब्रधि + इष्) I, 87, 9.
अग्रासनिक having the privilege of a higher seat I, 105, 6, cp. I. 11.	ब्रनाश्चासिक (cp. Divy. 207, 28) I, 139, 10. 144, 9
अग्रेण in अग्राग्नेण from henceforward II, 13, 2.	ब्रनाक्षरतां प्रतिपत्तः I, 176, 2. 291, 17. 332, 9. 340, 5.
अङ्गदायित see Add. and Corr. p. 207, 10.	ब्रनिद्यमनिरिन्क्षयैः (in the <i>cliché</i> of the Buddha's preaching) I, 248, 1; sometimes ब्रनिज्ञमनि० (I, 187, 7. 250, 1) but again ब्रनिद्यमनि० (I, 253, 10 with note).
अधरिमां भूमिम् (in the <i>cliché</i> on the obtaining of children) I, 15, 8 (but I, 97, 8. II, 74, 1. 181, 3 अधरौ)	

अनुगत 1. with locat. = 'penetrating' I, 156, 1; 2. in दीर्घकालानुगतस्य वैरस्य I, 42, 8; 3. in a corrupt (?) passage I, 99, 17.	अस्तराकथा I, 230, 12. 15.
अतर्जन II, 20, 10.
अत्तेः, as Pāli <i>antase</i> I, 314, 6.
अनुपरियाटिक्या II, 11, 1 (cp. PWK. I s. v. अनुपरियटि).	अन्वाहिप्रते (pres.) II, 116, 10. (opt.) I, 298, 15. (participle of the pres.) I, 242, 6. 234, 1. (passive pres.) I, 296, 1.
अनुप्रदत्त (in the cliché of the nurses, varying with दत्ता) I, 346, 4 etc.	अपकृष्टव् great distance, remoteness I, 233, 10.
अनुशय (in the cliché of the Buddha knowing the dispositions of persons ripe for being converted) in आशयानुशय 'inclination of the heart' I, 64, 12 etc. Cp. Dipavāmso I, 42. Likewise cp. Mahābh. III, 259, 26 प्रभानुशय with Nārāyaṇa's gloss, and 261, 33.	अपत्रया II, 130, 5.
अपत्रायणते II, 167, 4.
अपत्राप्य = अपत्रया I, 216, 10.
अपराधिक = अपराधिन् I, 102, 7. II, 171, 1. 192, 5.
अनुआत्रयति 'to proclaim aloud [the guilt of a criminal being brought away to the place of execution]' I, 102, 9. II, 182, 7.	अपरोपक्रम not to be vanquished by an adversary, invulnerable II, 185, 2.
अपद्विमक्त the very last I, 173, 2.
अपमृति to cast off II, 184, 11.
अनुआत्रितुम् I, 95, 12 with n. 9 (with क्वाणम् for object).	अपारमात्तिरात् from this side of the river (cp. पारिन्) I, 148, 14.
अनेउक in the expression मविचनेउकम् (in the cliché of the Buddha's predication) I, 243, 1 etc. Cp. Senart's notes on Mhv. I, p. 572 and 616.	अपि तु introducing the apodosis after preceding यदि, I, 327, 8.
अपोह in उक्तापोह (see PW. V, 1014) I, 209, 10. 235, 3.
अत्तःपुरिका (viz. स्त्री I, 307, 12. 308, 9 f. 312, 1. Cp. PWK. I, s. v.).	अप्रतिमेष्यान want of considerateness II, 24, 10.
अत्रा in अत्रात्रा = अत्राते 'in this interval of space' I, 107, 11. Cp. Divy. 93, 25. 94, 2. 151, 5 and s. 155, 15; in all these places <i>airāñtarāt</i> is found. Probably the genuine wording was अत्राते, cp. Divy. 574, 29. 576, 6.	अप्रसोधनम् II, 163, 10 f.
अत्रान्यफलं पुण्यनेत्रम् I, 158, 10; the Buddha is thus designated.
अभिजानाति to remember I, 263, 2.
अभिजानिर्क्षर् II, 49, 2, cp. my n. 5 on II, 3, 2.
अभिज्ञात्या covetousness II, 69, 2.
अभिनिगूढ II, 115, 8.

अभिनिर्वृत्ति complete development I, 119, 10 122, 13. 134, 8 337, 11. 340, 6; in all these places in combination with अत्पत्ति and नाम Cp अभिनिर्वृत्ति Divy. 71, 6 and 227, 1 (correct <i>abhinirvṛttāni</i> into <i>abhinirvṛtī</i>)	अवगीत laughed at II, 54, 2. 56, 6
अभिनिर्कर्ता in शारोराभिनिर्कर्ता (taking to burial) I, 272, 1, cp Divy. 264, 10 268, 19 अभिनिर्कर्ता II, 8, 8, cp Lalitavistara, ed. Lefm p. 180, 6 and 415, 15 (where Rājendralāl has the right reading and Lefm the erroneous one)	अवज्ञात miscarriage (in the cliché about the begetting of children) I, 14, 11 etc
अभिनील I, 367, 9. 370, 9	अवतारित (शासने) = 'converted' I, 112, 8.
अभिप्रसाद I, 12, 20	अवधार्यति = शृणोति II, 149, 7.
अभिलसति I, 189, 8 with note 8.	अवनीय having removed I, 315, 8; cp Childers s. v. <i>omīto</i> It is likely that अवनी is a wrong sanskritization of vulgar <i>onī</i> = अप + नी, cp. अपनीतयात्रम् I, 64, 11. Divy. 190, 17 and elsewhere
अभिषम्यते कुट्यति व्यापय्यते to be in ill temper, to be angry I, 286, 4. Cp Jā-taka IV, 22, 8 <i>abhisajji kuppī uyā-pajji</i> .	अवलोकयति to take leave of II, 4, 1
अभ्यवहृति to take food I, 175, 11. 15.	अवरक II, 54, 5. 55, 7 and अवरक II, 158, 10 and note 9.
अभ्युत्साहयति I, 185, 9. 191, 10	अवर्ण blame I, 18, 7. 269, 9.
अरणाविहारिन् II, 181, 6 6	अवबाद (erroneous sanskritization of <i>ovādo</i> = अपवाद) II, 59, 1.
अल्पातङ्क I, 168, 10. 325, 18.	अवेत्य प्रसादेन समन्वागतः = Pāli <i>aveo-cappasādēna samannāgato</i> II, 92, 7 f.
अल्पातङ्कता I, 326, 9. II, 90, 14 93, 15.	अष्टाङ्गसमन्वागतं ब्रतम् I, 170, 18; °त उपवासः I, 339, 8 f.
अल्पेशाख्य of little power II, 153, 1. Cp मल्पेशाख्य	अष्टाङ्गोपेतः स्वरः (of the voice of Bhagavat) I, 149, 12; °तं पानीयम् II, 84, 15. 88, 8.
अल्पेशाख्यता II, 177, 6	अशुल्केनागुल्मेनातरपयेन with freedom from taxes, duties, fares I, 199, 12.
अवकाशति II, 183, 13 with note 4.	अशेताः (monks and nuns of that category) only occurring in the dvandva शैक्षाशैतान् I, 269, 7. 335, 1. II, 144, 8.
अवकोटिमवा or अवकोडिटिमवा I, 280, 8 II, 152, 10.	अश्राद्ध 'not religious' = unbeliever (in the Buddha) I, 83, 7.
अवगच्छति to retire to I, 209, 2 with note 1.	अस्थिशक्त्ता skeleton I, 274, 9 275, 6.
	अस्माकीन «our» (in the cliché of the inter-

रोगार्य of the pretas) I, 212, 9 etc.; moreover I, 257, 8. Cp. श्रास्माकीन्, the Pāṇinean form.	श्राधात् hurtfulness II, 129, 8; cp. Mhv. I, 79, 15.
श्रकृष्ण rock, great stone I, 235, 11.	श्राचरितम् 'it was the habit (that)' I, 124, 6. 153, 6. 213, 6.
श्राकीर्ण 'surrounded' (the Buddha — by the four parśadas) II, 91, 14. Cp. Divy. 424, 28 <i>ākīrṇe rahasi vā</i> (together or alone), ibid. 201, 26. 382, 5.	श्राकाटयति जीवितेन to keep alive I, 300, 17.
श्राकोटयति to beat, to knock on (पश्चिम्) I, 18, 8. 9. (गण्डिम्) I, 258, 9. II, 87, 2. Cp. Divy. 115, 27 and 117, 4 [read in both places: त्रिराकोट०]. 335, 18 f. 336, 11. 337, 9, and Pāli <i>ākoteti</i> e. g. Jāt. I, 303, 4.	श्रातापिन् (epithet of an ascetic in the same set of epithets as Divy. 37, 6) I, 233, 15. II, 194, 14.
श्रान्तेप in चित्तान्तेप absence of mind, abstraction I, 216, 5. Cp. व्यान्तेप.	श्रात्तमनः in the cliché of the begetting of children I, 14, 11. 18 etc. and in the stereotype conclusion of every avadāna I, 7, 12 etc.
श्रागत्तुका भित्तवः I, 87, 8. 286, 4.	श्रात्मभाव body I, 171, 15. प्रतिलभ = existence (in the Samsāra) I, 162, 5. 167, 1; cp. श्रात्मता Kṣemendra Br̥hatkathāmañjari VI, 104; — 'mind, spirit' in एकात्मभावेन I, 378, 3; cp. एकात्मनीभूत I, 378, 1.
श्रागम्य = 'by means of, by intercession of, thanks to' I, 85, 18. 210, 11. 211, 14. II, 96, 8. Cp. Pāli <i>āgamma</i> . It is often likewise used in Divy., cp. W. Z. XVI, 107 f.	श्राधान् see °बलाधान्.
श्रागृहीतपरिष्कार 'holding fast one's (individual) objects of necessary use'; combined with मत्सरिन् and कुटुकुञ्चका I, 248, 8. 250, 16. 257, 4. 262, 8. 289, 9. Likewise Divy. 302, 8.	श्रान्तिः the most complete calmness I, 199, 5.
श्रागृहीतेन चेतसा 'with covetous mind' I, 173, 12. 174, 7. Cp. Çikṣāsamucaya 28, 8.	श्रानुशंस (as in Pāli) in क्वचानुभाव II, 129, 1.
श्राग्रह् v. a. = मात्सर्य I, 174, 5. Cp. Kathāsaritsāgara 90, 28.	श्रानुशंस = Pāli <i>ānisamso</i> : cp. Divy. 8. v.: I, 18, 8. Since the initial vowel is contracted with preceding <i>a</i> in all places, where the word occurs in Divy., and also in Avadānaç., it may be ambiguous, whether it is to be registered as <i>anuçaṁsa</i> or <i>ānucaṁsu</i> . I have preferred the latter form, which is nearer to its Pāli parallel.

आबाध in भूत्याबाधता, occurring in a formula I, 325, 18. 326, 9. II, 90, 18 93, 15.	II, 61, 9. Cp. आहृणापक्षरण Jtkm. p. 88, 14 and Tantrākhyayika ed. Hertel (1906) II, 55.
आम yes I, 36, 11 with note 4.	
आमुखीकृत्य = अभिमुङ् I, 186, 7 with note 6	आहृष्टरोमकूप = पुलकिततनु I, 339, 9 II, 108, 10. 182, 11. Cp. I, 346, 18 सर्वरोमकूपाएयाहृष्टानि, likewise II, 20, 12. The idiom is also met with in Divy., e.g. 35, 5. 41, 15. 448, 3. 548, 19.
आराग्यति to win the favour, to please II, 30, 5. 40. 4 58, 5 71, 5 etc.	
आरोचयति = Pali <i>āroceṭi</i> I, 9, 5 etc.; with सर्व 'to make appointment for' I, 94, 1 (<i>वादम्</i> 'disputation').	इन्द्रकील (cp. Divy. 514, 6 f.) I, 109, 1. 223, 12.
आलपसमापन्न II, 175, 3.	उच्चकुलीन II, 117, 5.
आलोप a morsel, a bit I, 173, 7. 341, 18 Cp. Çikṣāsamuccaya 84, 8.	उच्छकृते (Pālicism or Prākṛtism for उत्सकृते) II, 21, 15 with note 7.
आविह्न curved, crooked I, 87, 5 (said of a circular wall), cp. Lalitav., ed. Lefm. 207, 16 (of a potter's wheel).	उच्छ्रापयति to erect I, 384, 10 386, 9. 387, 8. II, 2, 14. 32, 12 etc.
आवेणिका धर्माः congenital qualities — cp. Divy. Index — in the <i>chchē</i> of the begetting of children I, 14, 7 etc.; also I, 108, 12.	उत्कुटुक I, 315, 11 with note 5.
आशयतः in earnest, sincerely II, 151, 2.	उत्तराशिरसम् I, 227, 9, 12. II, 197, 9, 12.
आश्रय 'body (of a existent being)' I, 175, 4 (प्रेताश्रयं). 264, 10 (विकृताश्रयां) 272, 3 (परमबीभत्साश्रयं) 291, 17 332, 9 356, 7. 361, 2. II, 172, 9 Cp. also चर्विताश्रय	उत्तरे नक्त्रे ज्ञातः I, 261, 11.
आश्रावयति (वीणाम्) I, 96, 1. Cp. अनुश्रावितुम्.	उत्तान open, manifest II, 106, 12.
आश्राम II, 199, 4.	उत्तानीकृत confessed (a sin) I, 287, 5. II, 151, 8.
आस्माकीन I, 327, 4, cp. Add. and Corr.	उत्पादयति (निघानम्) to dig out (a treasure) I, 294, 1; 6.
आहृ (exclamation) I, 244, 15 with note 6.	उदयता (viz. दिवाकरेण) = उद्यता sole <i>sur-gente</i> , in the <i>chchē</i> of the Buddha's smile, I, 6, 6 etc.
आहृर (name of some official among the crew of a trading vessel) I, 200, 5.	उदाहृतवान् instead of उदाहृतवान् I, 89, 7.
	उद्दण्डरेमाणः with erected hairs of the body II, 4, 5.
	उपजीकित I, 378, 2.

- उपर्यिवारिक** attendant (at a vibāra), II, 87, 2; cp. Index on Divy. and Divy. 81, 27.
- उपपादुक**. The उपपादुकी भिन्नः, see II, 94, 17. 95, 3 f.
- उपस्थीयक** attendant, especially used of a monk attending on another monk of higher rank I, 214, 6. II, 85, 16 112, 3 5.
- उपादानस्त्रन्धा:** (five in number) II, 168, 1 with note 1.
- उपादाय** (with the meaning of skt. आभ्य, as Pāli *upādāya*) I, 255, 10.
- उपार्ध** moiety I, 211, 8 f. 240, 2 f.
- ऊह** in ऊहापोह I, 209, 10. 235, 3.
- ऋग्भितंस्कार** II, 25, 7.
- ऋग्यानुभाव** II, 129, 1.
- एकपादेन** II, 176, 10.
- एकमतेन** I, 170, 2. 3.
- एकरवेण** I, 257, 3. II, 63, 6.
- एकसमूहीभूला** I, 377, 15. 378, 3.
- एकसमूहूहन** I, 170, 7. 175, 4. 257, 2. II, 103, 11.
- एकस्वरेण** I, 378, 3.
- एकात्मनोभूत** I, 378, 1.
- एक्लिभितुक्या प्रत्रजिताः** I, 380, 16. — प्रत्राजिताः II, 118, 5.
- श्रीक्लिक** I, 198, 10. 12. Cp. Divy. 228, 5 *otkarika*, and that word in Divy. Index, also ibid. 590, 2 and 19 *aukarikā*.
- श्रौतसुक्ष्यमापयते**, as Pāli *ussukham āpaj-* *jati* 'to long earnestly' I, 85, 3.
- श्रीदरिक** see n. 4 on II, 191, 4.
- श्रीदारिक** opposite to सूदम् II, 169, 10 170, 1. II, 191, 4; accordingly a synonymous term of स्थूल.
- श्रीदृष्ट्य** 'derision, mockery' II, 150, 6 with n. 6. Cp. Bodhicaryāvatāra VII, 15 with comm.
- श्रीपपादुक** = उपपादुक II, 89, 1.
- श्रीपश्चिमिको धर्मः** II, 107, 7.
- कञ्चिका** or कञ्चुका in दिव्यसुमनःकञ्चिकां II, 68, 5 and दिव्यपा सुमनसां कञ्चुकाया II, 70, 8. Feer translates «duvet de sumanâ—».
- कठल** gravel I, 64, 3; कठळ I, 97, 4 107, 10. 144, 11; कठल्य I, 139, 12. Cp. the Index on Divy.
- कठिन** (dwelling of a cāḍāla) II, 114, 9. 13.
- कण्ठेगुणा** I, 102, 8 (आत्रहङ्ग), I, 168, 8 II, 182, 6 (आसत्ता).
- कनीयःपुत्र** youngest son II, 37, 7.
- कर** a mendicant's waterpot I, 347, 10, but वारका I, 3, 5.
- कर्णिका** pericarp of a lotus I, 120, 16. 121, 6. 135, 5. 9.
- कर्मकार** artisan I, 9, 10. 24, 9.
- कर्मज्ञाति** 'thread of karma' I, 242, 9. 246, 11. 249, 13. 253, 6. 257, 8. 267, 14. 275, 19.
- कर्मवायु** I, 258, 7 with n. 4.

कर्मतिवासिन् disciple of an artisan I, 9,
10. 24, 9.

कर्मावरण v. a. the power of karma II,
155, 9. 156, 9.

कलविङ्कमनोजभाषिन्, epithet of the Buddha and Bodhisattva I, 371, 9 (cp. Lalitav. ed. Lefm. 323, 19 f. 338, 8. 353, 6. 355, 8. 435, 12. 440, 5), — कलविङ्कमनोजडुभिनिर्देष I, 183, 2.

कल्यम् (cp. काल्यम्) = lat. *māne*; in the expression कल्यमेवोत्थाय I, 213, 6. Cp Divy. 274, 25 and Lalitav. ed. Lefm. 240, 1.

कल्याणमित्र Sūtra on the — I, 240.

काङ्गपितल doubtfulness I, 229, 5. 10. 230, 8.

कात्तारडुर्लभ्य II, 83, 8 with n.

कारा: 'acts of worship' *passim*; that it is a plural is demonstrated by the passages I, 308, 7 349, 18

कालगतः = 'he died' (main predicate) I, 180, 11, likewise Lalitav. ed. Lefm. 252, 6. 7. 14 265, 20 (कालगताभूत्)

कालानुकालम् (cp. दिवसानुदिवसम्) I, 206, 11.

कल्यम् = lat *māne* (cp. कल्यम्) I, 184, 4, and regularly in Divy., e.g. 21, 8. 64, 26. 81, 12 284, 27. 306, 22.

काष्ठवाट a fortified camp II, 47, 7. 9.

किलविला shouting of joy I, 48, 9. 67, 11. Cp. Jtkm. p. 123, 18 and PWK II s. v. **किलविला** and **किलिकिला**

कुटिका = कुटी or कुटि a monk's cell II, 156, 5; cp. II, 136, 8

कुटुकुञ्चक, a synonym of आगृहीतपरिष्कार and मत्सरिन् 'miser, greedy of possession' I, 257, 4. 289, 9. II, 158, 8; fem. **०इका** I, 248, 2. 262, 8 With the same meaning Divy. 8, 8. 302, 8.

कुपिडिका II, 87, 8 with n.

कुत्त = कुञ्जजन्तु II, 130, 4.

कुर्कुर dog I, 269, 22.

कुलसप्रेप (?) I, 255, 2, cp सप्रेप. I now surmise that कुल may represent a miswritten किल, in which case the genuine text would be तेनोक्तं किल। सप्रेपेण भोजनेनेति.

कुशलधर्मचक्रन्दक see छन्दक.

कृतचोवरो निष्ठितचोवरः समादाय पात्रचोवरं जनपदचारिकां प्रक्रातः (said of the Buddha, when after the season of rains, he sets off on his wanderings) I, 320, 12. 327, 1. II, 10, 6.

कैसरिन् (name of a battle-array) I, 56, 4

कैटम in केदानां पारगः सनिधपटकैटभानाम् II, 19, 7. Cp. Index on Divy. s v

कैवर्त (name of an officer on board of a trading vessel) I, 200, 5. II, 61, 9.

कौटुमछाका beggar II, 116, 9 f; cp. Index on Divy. s v. **क्रोडमछाका**

कोटराज I, 108, 7.

कौतूक्ल्य = कुतूक्ल्ल I, 258, 10

कौशीनागर citizen of Kuçinagara I, 234, 9. 235, 4 237, 2.

क्रम 'action of going' in क्रमस्थानशय्याम् I, 296, 2

विधाकार् arrangement, agreement I, 68, 8.
203, 7. II, 58, 10.

तमापयति (causat. of तमते) to pacify, to obtain pardon II, 172, n. 177, v.

त्वीरिका (a medicine) I, 31, 18.

तुर् beef; claw (of monkeys) I, 236, 4.
Cp. Jikm. p. 167, 12 (of deer); XXXIII, 8 (of a buffalo).

छट् phlegm I, 279, 1 (खेट्यूत्रोपशीर्यानि cp. Mhr. I, 28, 4). II, 113, 1 (खेट्यदुत्सङ्घ
cp. Lalitav. ed. Lefm. 242, 4).

गजवर्गसंहशा इने भोगा: I, 144, 9.
1. गण्ड stalk II, 183, 12 with n. 4.
2. गण्ड in connection with रोग, ग्रस्य,
यथ II, 168, 1.
गण्डो gong I, 258, 1; v. 264, 8. 272, 1 II,
95, 1 with n. Nom. गण्डोः II, 87, 2,
cp. Divy. 335, 13 (*gaṇḍir ākotitā*), but
nom. गण्डो I, 258, v cp. Divy. 936, 11.
Its true skrt. form may be *granthi*,
vide Kathas. t. 65, 124.

गन्धकुटि: or 'टो the Buddha's cell in
the monastery II, 40, 1.

गन्धघटिकाघूपित I, 64, 4.

गमिका भित्तवः (opposed to आगत्तुका भि-
त्तवः) I, 87, 2, cp. Divy. 50, 27.

गाथाभिगीतेन गायन् I, 217, 4.

गिरिवल्लगुम्मागम (name of a festival) II,
24, 6.

गुर्विष्णि = गर्भिष्णि I, 109, 6.

गोचर् pasture (said of a monk's collecting

food by begging in a town or village),
II, 9, 1. 114, 6. 145, 8. 164, 6.

गोपानसी II, 25, 8 with n. 5.

गोशीर्यचन्दन (excellent kind of sandal
wood) I, 67, 9. 68, 1. 109, 10.

गोष्ठिका member of a guild or society I,
93, a. 377, 14. II, 63, v f. 55, 9 with n. 8.
100, 18.

घरुणा stomach, belly I, 168, 10. 172, 7.

घातयति to cut open (a woman's womb)
II, 134, 1; s., cp. Kalpadrumāv.
quoted II, 185, n. 3.

न (as a conditional particle) II, 189, 8
with n. 9.

चनुःसंप्रेयणा I, 73, 1 with n. 2.

चड्ये घड्यति I, 163, 1.

चल्यमाणा going about I, 200, 7. 223, 7.
II, 61, 7. 101, v. 176, 7. 195, 15. 202, 10.

चतुरत्तिविजेतृ (epithet of a cakravartin)
II, 111, 10 with n. 2. Cp. Childers
s. v. *caturantā*.

चन्दनपङ्क (cp. PW s. v. चन्दन 2) I, 221, 11.

चर्विताघ्रय v. a. = belly (cp. Add. and
Corr. II, 209) I, 243, 7. 247, 5. 268, 10.

चातुर्दिश epithet of भित्तुसङ्ग, the universal
congregation of monks I, 266, 2.
II, 109, 7.

चातुर्हीपिका = the whole earth I, 258, 8.

चातुर्महाभूतिका II, 191, 4.

चिकित्सति construed with genitive I, 29, 7.

चोदयकर्णक lappet of a monk's robe II,

184, 12; cp. चीवरकर्षिका in Index on Divy.	जीवझीविका of व into वक्, rightly, I think.
चेतना पृष्ठाति to purify one's mind I, 32, 6
37, 18. 59, 2. 140, 8. 145, 8. 154, 5. 164, 6.	ज्ञेत्राका a sudatory room; स्नात्र a sweating-bath I, 286, 8 f. 204, 12. 205, 4.
ज्ञेक्षीयमाणा II, 174, 6.
कृदकभित्ता collection of alms and gifts for the saṅgha I, 257, 8. 318, 9. 314, 2; 4. 317, 16. II, 39, 4 f. कृदकभित्ति I, 264, 2, cp. n. Compare also कुशलधर्मकृदक II, 55, 8 with the meaning 'gathering (v. a. possession of a hoard) of merit'.	तत्प्रथमतरम् v. a first of all; before him (or. them) I, 66, 1. 284, 6; cp. प्रथमतरम् ibid. and I, 239, 8.
क्षिप्तसोतिक II, 106, 12 cp. कर्मसोति छोर्यति to throw away I, 245, 4. 255, 7	तदधिष्ठाने धर्मदेशना कृता I, 91, 1. 242, 1. 264, 16. For तदधिष्ठाने we find तदधिष्ठाना I, 259, 8. II, 186, 2. Cp. also Divy. 577, 30
जनिता = प्रसूय having given birth to (said of a woman) I, 275, 9, probably Pali <i>janetvā</i> sanskritized	तक्षेतुका I, 76, 7. 82, 8. 92, 6. 109, 12. 125, 6.
Perhaps in the last three places तक्षेतुतः may be the right-reading.
जागरिकायोगमनुयक्ता keeping the watch, in the cliché of celestials calling at night-time upon the Buddha I, 273, 7 etc.	तनुज 'produced from (his) body' II, 200, 1.
जातिजारमरणोया धर्मा: II, 107, 4	तरपण्य 'fare' I, 148, 8. 10. अतरपण्येन I, 199, 12.
जानका with gen. = alicuius rei expertus II, 119, 11. 120, 8; 11.	ताड 'key' II, 56, 2 f.
जानकाः पृच्छका बुद्धा भगवत्तः I, 216, 9.	तापिन् II, 199, 4.
जानपदः country-people (in opposition to पौरं towns-people) I, 153, 6 with n. 184, 7. 221, 6.	तीर्थ्य = तीर्थिक (e. g. I, 48, 2) I, 48, 9.
51, 1. II, 20, 7.
जीवझीवक = जीवझीव, in a stereotype passage I, 179, 4. 225, 10 (अचिका) 307, 11. II, 109, 16. At 225, 10 D altered	तीव्रप्रसाद I, 180, 17.
(¹) कृदन्° put thrice on that page is a mistake for कृदक°.	तुचिमघ (ex conject.) II, 62, 6
	त्रिपिटो भित्तुः I, 834, 19 f. And cp. avad. nr. 84.
	दक्षिणाखर्त् a precious shell (cp. Divy. 51, 25. 67, 19. 116, 8) I, 205, 8.
	दण्डनियहृ 'repression by punishment' II, 171, 1
	दक्षरकवयपसि 'in the prime of life' I,

- 178, 1. Synonymous दक्षरावस्था II,
71, 6.
- दक्षरसूत्र I, 36, 7.
- दिवसानुदिवसम् I, 175, 10. 208, 10. 261, 14.
Cp. e.g. Mh b b., ed. Bombay, III, 276, 8
भागानुभागेन.
- दिशोदाहृ II, 198, 2.
- दीपमाला 'a row of lamps' I, 308, 11 f.
- दीर्घरात्रे 'during a long time': of invete-
rated enmity I, 42, 3. 177, 7. — It is
also used in other combinations, rather
freely, cp. Divy. Index and Lalita-
vistara ed. Lefm. 108, 7. 112, 18.
158, 11. 160, 18. 179, 10. 245, 17.
- दुरभिसंबोध II, 119, 11. 120, 4. 11.
- दुर्भिजात्तरकल्प I, 175, 3. II, 8, 8.
- दुष्यते (?) 'there is distress' I, 176, 6.
- दृत्य = दैत्य I, 325, 12. Cp. दृत्या Ka-
thas. 13, 182. 79, 11.
- देवधर्माः I, 308, 6.
- देवतार्चिक 'worshipper of the devatās'
II, 159, 8.
- देशनाकाले II, 95, 1 see गण्डी.
- दौर्गन्ध abstract noun of दुर्गन्ध II, 167, 2.
- द्वारकोष्ठक (cp. Divy. Index) I, 24, 2.
31, 10.
- द्वारीभूत 'standing at the door, — the
gate' I, 201, 6. 12. 202, 2.
- घन्ध II, 144, 2 with n.
- धर्मता '(it is a) rule', in the cliché of the
Buddha's smile I, 4, 6 etc.; in the
cliché of the visits of celestials paid
- to the Buddha I, 281, 18 etc.; — also
II, 159, 8. — धर्मतामवलम्बति 'to
adopt the Lore (of the Buddha)'
II, 114, 1.
- धर्मस्कन्ध II, 155, 8.
- धार्मकथिक II, 81, 2.
- ध्यायन् 'flaming, burning' I, 242, 5. 249, 4.
250, 5. 252, 11. See Additions and Cor-
rections, *supra*, p. 209.
- नडागार in the cliché of the Buddha's
smile I, 5, 7 etc.; also II, 105, 8. Cp.
Divy. 68, 20. 198, 27.
- नाना चित्रित I, 365, 14. — नाना विचित्र
I, 367, 9.
- निकृष्ट्य 'drawing (a line on the earth)'
I, 223, 10.
- निक्षिपति चक्रम् I, 130, 18, — पद्मानि I,
164, 1.
- निग्रहस्थानं प्रापयति v. a. *ad incitas re-
digit*, 'defeats in disputation' II, 186, 8.
Cp. Subandhu, *Vāsavadattū* (ed. Fitz
Edward Hall) p. 17, 3 and Colebrooke's
Miscellaneous Essays I, 318.
- निधान (part of Vaidik study) in सनिध-
एष्टकेन्द्रम् II, 19, 7. Cp. Divy. 619, 22.
- निर्गच्छति 'to elapse (of time)' II, 165, 1.
- निर्भद्रभागीयानि कुशलमूलानि II, 181, 10.
- अग्गिनिर्वृतः = *aggī nibbuto* (Pali) I, 48, 8.
- निर्दूरति 'to carry out a dead body' I,
298, 8, cp. अभिनिर्दूर.
- निष्ठितचीवर see कृतचीवर.
- निष्पुरुषेण तूर्येण क्रीडति I, 321, 7. I do

not agree with the interpretation of this expression in the Index on Divy., but rather suppose, a musical entertainment is meant, executed by women; cp. Buddhadarita 2, 29 स्त्री-पासुदारैर्विक्षकारं तूपेः and the Tibetan translation quoted by Feer p. 219 n. 2. निष्प्रतिभान् (said of one defeated in disputation) I, 48, 10.

निस्सरण II, 193, 2 I think, with the meaning 'the giving up, the finishing'; cp. Lalitavistara (ed. Lefm.) 112, 12 नैत्यकं 'regular (viz gifts of the *dānapatayas*)' I, 269, 12.

नैवासिक sc. भिन्नु 'inmate of a monastery' I, 286, 4. 287, 1.

नैवेद्य I, 378, 1.

नौसंक्रम 'bridge made up of ships joined together' I, 64, 1. 5.

पञ्चवार्षिक (the Buddhist festival), title of avad. nr. 14, sec I, 92, 7 (origin of that festival) II, 39, 8.

पटुप्रचारं 'clever, of a good understanding' II, 20, 4, cp. Divy. 3, 20. 26, 15. 100, 6. 528, 26

पथ्यादन् 'provisions for the journey' I, 71, 7 (perhaps the right reading is पथ्यादन्, cp. *ibid* n. 6 and Lalitavistara, ed. Lefm. 385, 2). II, 10, 8.

परापृष्ठीकृत 'with back turned' (said of defeated armies) I, 55, 3, 7. 57, 4 Cp. Divy. 223, 16. 259, 24.

परावृत्त 'elapsed' II, 177, 4.

पराहृत, participle of हृत् + परा, 'beaten' (said of musical instruments) I, 384, 11. Likewise the gerund पराहृत्य (said of beating the gong) I, 272, 1. — In a metaphorical sense पराहृत्य in the cliché of the obtaining of Arhatship I, 96, 6 etc., cp. पराहृति in PW, vol. V.

परिचारक = 'garde-malade' I, 170, 1. II, 167, 8.

परित्यजति v. a 'to leave (to the poor), to give in alms' I, 3, 9. Likewise in the parallel places of Divy. The formula is पदि (सचेत्) ते परित्यजं दीपतामस्मिन्यात्र इति.

परिनिर्वापयति 'to attain the *parinirvāna*' (note the causative) I, 234, 5 f. 239, 10.

परिपाकः इन्द्रियपरिपाक II, 110, 4.

परिवास. पर्युषित° and अपर्युषितपरिवास in the cliché of the visit paid by celestial beings to the Buddha I, 259 f. etc.

परिषदा — cp. Index on Divy. — II, 127, 8 f.

परिहृति 'to take care of, to attend' I, 193 *passim*. 205, 2. Cp. the note of Senart on Mhv. I, 403.

परोत्त 'small, trifling' I, 329, 10. II, 187, 1.

पर्यवस्थान 'opposition, contrariety, wrath' II, 128, 5; conjoined to क्रोध as Divy. 186, 11. Since पर्यवस्थान and स्थिति are sparingly instanced in PWK, VII I

subjoin the following instances of their occurrence in Divy.: p. 54, 20 f. 177, 8. 180, 1. 185, 29. 191, 29. 192, 3. 458, 14. 520, 9 f (राग° and द्वेषपर्य°). 565, 19. 574, 1. Cp. Pāṇini V, 2, 89 पर्यवस्थात्. पर्यस्त 'subverted, overthrown, defeated' I, 55, 1. Cp. Jtkm. XXX, cl. 28. पर्याप्तिः I, 82, 2 (cp. पर्याप्ति I, 219, 3. 222, 7). पर्यादान in the standing turn परिक्षयं पर्यादानं गच्छति I, 48, 8. II, 193, 7. पर्येषते (ātman.) 'to investigate' I, 339, 8. पर्व = 'festival' I, 121, 10 f. II, 24, 6 f. 53, 9. 100, 18. 144, 14. 164, 8. Cp. पर्वणी Divy. 87, 28 and पर्वणं Mudrā-rākṣasa Act III, stanza 10 with the same meaning. पलगाड़ 'mason' I, 339, 12. पलीकृत 'a-glowing' II, 136, 9. Cp. पलित 'glow, heat' mentioned in PW and PWK (with asterisk) s. v. 4d); I think, it occurs with this meaning Daça-kumāracarita, Uttarakh. 1st Ucch-vāsa: मार्कण्डेयस्य मस्तके मणिकिरण-हिंगुणितपलितमपतत् (viz. क्वारयष्टिः). पश्चाद्ध्रमणा II, 67, 11. 68, 1. 150, 4 f. Its opposite is पुरुषमणा Divy. 494, 7. 8 (a necessary correction). पश्चाद्वाक्त्वपिण्डप्रतिक्रात् I, 252, 7 (with note). 274, 7. The same formula is to be restored Divy. 516, 5. पानीपद्माङ्क (water-reservoir) II, 86, 2.	पारिनिर्बाणिक II, 107, 7. पारिपूरि II, 107, 6. पारिमं तीरम् I, 148, 14. पिण्डप्रतिक्रिष्ट I, 359, 1. Cp. पश्चाद्वाक्त्वपिण्डप्रतिक्रिष्ट. पिण्डप्रतिक्रिष्ट 'one who receives a <i>pindapāta</i>' I, 248, 4. पिपीलक = पिपीलिका II, 130, 4, cp. n. 3. पोतपाएडुका (said of persons suffering of jaundice) I, 168, 9. पुत्रपौत्रिक्या II, 19, 13 with n. पुष्कलता 'majesty', ओ. λεγ. II, 202, 12. पुष्करिणी (cp. Index on Divy.) I, 76, 3. 4. II, 201, 12 f. (with n.) 202, 12. पूतिकडेवर् II, 26, 1. पूपलिका II, 116, 10 f. पूर्णमासी = पौर्णमासी I, 182, 7. पूर्वप्रेताः in the cliché of the udāna uttered by newly converted persons, I, 149, 8 etc. पूर्वापरेण व्याख्यानं करोति «she explained in due order» II, 20, 6. पूर्विन् «—having formerly been» I, 259, 8 f. 296, 8 (interchanging with पूर्वक 1. 10 f.). 322, 5 f. 327, 15 f. 332, 15 f. 342, 5 f. — पूर्वक also I, 292, 5 f. पेडा in भक्तपेडा 'basket with food' II, 12, 13. पेट्य = classic पेत्य I, 3, 11. पोतलका in नागपोतलक 'a young Nāga' II, 127, 9. पौनर्भविका घर्मा: II, 107, 8.

पौरुषेय = 'attendant, servant' I, 200, 5.
315, 9. 389, 14 II, 61, 9.

प्रक्षेप्ता: = 'shouts of applause' I, 48, 9.
49, 6. Cp. Divy. 459, 16.

प्रधरति 'to ooze out' I, 202, 18.

प्रजापती 'housewife' I, 188, 2. II, 61, 2,
and in the *cliché* on the begetting of
children I, 14, 7 etc.

प्रणीतेन्द्रिय 'with strengthened senses' I,
341, 14. The Tibetan version renders
प्रणीत here with पञ्चः.

प्रतिजागर्ति 'to watch (over)' I, 257, 14.
II, 145, 2 f. 164, 5 f. Cp. Divy. 124, 9.
306, 12.

प्रतिनिसर्ग = प्रक्षण and वातोभाव II,
188, 1 f., spelt प्रतिनिसर्ग II, 194, 3 f.
(cp. Senart's note Mhv. II, 549).
The verb प्रतिनिसर्गति occurs II,
190, 2 f.

प्रतिपद् = प्रतिपत्ति 'line of conduct' II,
140, 2 with note.

प्रतिपादयति with the acc. of the person
and the instrum. rei = 'donare alqm
alqua re' I, 262, 3 315, 8.

प्रतिभानिन्, in the formula युक्तमुक्तप्रति-
भानिन् II, 81, 2, cp. Majjhima Nī-
kāya nr. 12, at the beginning. See
मक्षप्रतिभ.

प्रतिकूप 'becoming' in न मम प्रतिकूपं
स्यात् I, 284, 5 and in the *cliché* of
the visit paid by celestials to the
Buddha I, 282, 8. etc.

प्रतिविगतः = 'withdrew, departed, went

off, left', said of bad qualities which
disappear by the power of the Bud-
dha: I, 163, 12. 347, 1. II, 25, 10. 28, 8.
105, 1. 129, 4.

प्रतिविरुद्ध (cp. PW and PWK s. v. रुद्ध
+ प्रतिवि) 'at war (with)' I, 41, 6;
'contesting (with)' I, 47, 6.

प्रतिशृणोति = 'to hear, to be informed
of' I, 2, 10. 315, 12 with note. Cf. also
the conclusion of the Upoṣadhbhāva-
dāna, quoted by Rājendralāl, *The
Sanskrit Buddhist Literature of Ne-
pal* p. 267, 4.

प्रतिसंलग्नाद्युत्थाप II, 69, 6 and in the
cliché of putting questions to the Bud-
dha about the sufferings of some *preta*
I, 242, 12. 246, 18. 249, 15. 253, 8. 268, 1.
275, 1.

प्रतिसंविद् in the *cliché* of the obtaining
of Arhatship I, 96, 8 etc.

प्रतिसंशिक्तते II, 189, 8 with note.

प्रतिसमर्प्य (पात्रचोबरं—) I, 252, 8 with
note. 267, 7. 274, 8.

प्रतिसेवमान (कामान्—) 'following (plea-
sure)' I, 279, 4 with note 8.

प्रत्यक्त = प्रत्यक्षिन् 'witness, *testis ocu-
latus*' with locative II, 189, 8 with
note 3.

प्रत्यर्थिक (cp. PW and PWK s. v.) 'ad-
versary' I, 177, 7.

प्रथमतरम् I, 239, 8. II, 184, 7. See तत्प्र-
थमतरम्.

प्रयोत = Pāli *pajjoto* II, 199, 9.

- प्रलेप** (*nomen actionis*) I, 353, 1.
प्रलोप्यधर्मन् and धप्र° II, 168, 10 f.
प्रवचन 'the lore, the doctrine, v. n. the church' II, 18, 5 (ex conj.). It has this meaning also *Divy.* 505, 2. Synonymous is *cācanam*, e. g. *Kathasaritsāgara* 72, 308 शामनं वौद्धे सर्वत्स्थम्.
प्रवारका? I, 36, 1 with note.
प्रवारणा (feast of that name) I, 905, 7. II, 186, 7 corrected in the Add. and Corr.
प्रवारयति 1. 'to present with' I, 58, 2. II, 9, 4 f.; 2. 'to join in the *pravāraṇā* festival' II, 136, 6 as corrected in the Add. and Corr.
प्रव्याहृतवती — with inchoative force of प्र° — II, 10, 9
प्रश्नात = प्राण (translation of *Pali pas-saṇo*) II, 199, 4.
प्रत्यनिधि 'stopping—. alleviation of pain' I, 32, 4.
प्रस्त्राव = मूत्र I, 242, c. 243, 2
प्रातिसोम 'neighbouring (king)' II, 32, 3 204, 10.
प्रामोद्य 'delight' I, 189, 6.
प्राविवेक्य II, 119, 11. 120, 4. 11.
प्राविक्षापार्ति॑ (sic) I, 10, 5. 25, 4. Elsewhere, in this cliché, प्राविरक्षापार्ति॑ throughout
प्रोति, see कर्मप्रोति; — II, 106, 12 छिन्नप्रोति॒ किं (viz. धर्म).
वन्धुनिक्षेप. 'security or pledge for the fulfilment of an obligation' I, 47, 10.
- वलाधनात्** or नेन = 'by dint of, by force of' I, 190, 5. 351, 1. II, 128, 4. 167, 3 and 4; and cp. II, 110, 3.
वह्नि॑ (cp. अग्निवह्नि॑ *PW* V, 48) II, 128, 7.
वह्निद्वाराशालस्य I, 109, 10.
वह्निर्याणाय निर्गच्छति I, 170, 7; cp. *PW* 8. 1. वह्निर्यात्रा and वह्निर्यान.
बुद्धलूप (name of a religious festival) I, 118, 8.
बुद्धावतंसक्तिविक्रीडित I, 87, 9.
बोधिकर्का धर्मा: I, 69, 12. 75, 4. 81, 7. 118, 3.
बोधिपद्मा धर्मा: thirty seven in number I, 122, 8 340, 2 II, 171, 6.
बोधिसत्त्वकर्का धर्मा: I, 86, 15.
भक्ताभिसार 'distribution or giving of food' II, 79, 1.
भट्टवलाघ (cp. Index on *Divy.*) I, 184, 7.
भाव, added in a pleonastic way to an abstract noun I, 210, 12. 216, 3. Cp. I, 172 n. 6.
भूत = सत्य I, 299, 3. Likewise जिक्षासमुच्चaya p. 2, 6.
भूपस्या नात्रया I, 18, 11.
भैद्य = भैत I, 315, 1 with note.
मण्डपेयं प्रवचनम् (laudatory appellation of Buddha's Lore proclaimed by the Buddha himself) I, 1 note 3. II, 107, 6.
मङ्गभूत (cp. Index on *Divy.*) I, 48, 10. Likewise मङ्गः प्रतितिष्ठिति I, 286, 5.

which seems to mean 'to be out of one's humours'.

मनसिकार I, 284, 12. 348, 1. II, 68, 10; in all these places the *manasikāra* is a task given to the monk by the Buddha or a sthavira.

मरक 1. 'pestilence producing demon' I, 79, 14, 2. 'pestilence' I, 78, 6. 81, 18.

मरीचि = **मरीचिका** I, 139, 9.

मरु, as Pāli *maru* = देव II, 176, 12.

महदध्रूव I, 24, 4; likewise **महड्डिय** I, 29, 3

महल्ला 'old man' II, 139, 8 with note.

महानग 'athlete' I, 376, 4. 18. II, 102, 15
108, 12. 110, 3.

महाप्रतिभ II, 50, 12.

महार्थिक 'of great value' I, 174, 3

महावैस्तार 'of great length' II, 108, 2
with note.

महेशाष्ट्र = Pāli *mahesallha* I, 380, 9
(see Add and Corr.) II, 177, 5.

मानवक (?) 'cloakroom' I, 265, 7.

मीमांसते 'to examine' I, 94, 8 175, 17.
189, 4. 220, 6. In all these places I have changed the reading of MSS by conjecture, trusting to parallel passages named in the notes. But in one of them (I, 189, 4) I had perhaps done better to edit **मीमांसयेयमिति** with MSS, for Lalitavistara (ed. Lefm.) 14, 16 is also an instance of **मीमांसयति** the causative (*stārthe nīc*)

मुण्डिकां गण्डो पराकृत्य («ayant fait

retentir la cloche funèbre» Feer)
I, 272, 1.

मुष्यते I, 90, 11 with note.

मुसारगल्व (a precious stone, cp. Divy. 51, 25 and the Index on Divy.) I, 205, 3

मूट I, 199, 14, cp. Index on Divy. s. v.
mota.

मूलिका (viz. ब्राह्मण) 'who lives on roots'
II, 125, 6. 11.

मोहपुरुष 'Infatuation' or 'the embodiment of infatuation', epithet of Devadatta I, 86, 6 with note, 177, 6. In Lalitav. (ed. Lefm.) p. 88, 19 and p. 89 *mohapuruṣa* = *asatpuruṣa* (I. I. p. 89, 19), and cp. the quotation in Çikṣāsamuccaya (ed. Bendall) 96, 19 ते मोहपुरुषा ऋबोधिसत्त्वा बोधिस-
त्वप्रतिज्ञाः.

मतित I, 280, 8, cp. Divy. 372, 28. 511, 20.
513, 14.

यमली (a kind of dress) I, 265, 6 f., with
n. 6.

यापयति = प्राणायात्रां करोति I, 209, 2;
often in Divy. (see Index on this work), to the instances given there add Divy. 292, 18 f. 293, 12 f. 488, 25.

यावज्जोवमुख्य II, 37, 9.

योनिशो मनसिकारः = 'the right and true insight, as the object of consideration really is' I, 122, 5. II, 112, 10. Cp. Lalitavistara (ed. Lefm.) 348, 1 f. 417, 18.

रण्जक् n. 3 on II, 181.

रत्न = रत्न II, 199, 12.

रात्रिवास I, 327, 11.

रात्रिद्वि = वृश्टिमेष्व I, 274, 10. 278, 2.
II, 176, 10.

ऋप with the signification taught by Pā-
ṇini V, 3, 68: I, 104, 2. 284, 7. II, 181, 2.

रोचयते = राचते 'pleases' II, 158, 6.

रोषणी fem. of रोषण I, 178, 9.

लक्षणाकृतं क्लिरण्यमुवर्णम् = coined mo-
ney' II, 74, 14.

लघूत्यानता I, 325, 13. 326, 2. II, 90, 4. 93, 15.

लाडित = लालित I, 206, 12. 277, 9, with
Add. and Corr. supra, p. 210.

लूक् I, 285, 4. II, 114, 12. 115, 2.

लेक्खनोद्धृत 'reared up by licking food [by
lack of wet nurses]' II, 152, 12.

लोक्तिचन्द्र I, 153, 8. 154, 2.

लोक्तिका (a precious stone) I, 205, 3.

लौकिकं चित्तम् (of the Buddha) I, 31, 15.
67, 2. 73, 3. 95, 2. II, 105, 2.

वधुका (at the end of a tatpuruṣa) = वधू
I, 255, 9.

वनीपक्ति I, 248, 4. II, 37, 1. 74, 18. 75, 12.

वर्चयान I, 254, 5.

वर्चाकृत् 'feeding on stercus' I, 254, 2.
255, 12, but वर्चेकृत् I, 253, 2.

वर्ण 'praise' I, 194, 14. 217, 2. 303, 5. II,
119, 3. 128, 2.

वर्धते 'to increase one's offer in bidding'
I, 36, 14, cp. Divy. 403, 10 f.

वर्षकं 'house or hospice for the rainy
season' I, 269, 6. 11.

वर्षस्थाली (of a stūpa) I, 370, 4. 383, 4.
Cp. Divy. 244, 12.

वर्षोपपानिका (epithet of the full moon of
Āśāḍha) I, 182, 7.

वाट. Note के: पुनर्वाटः I, 16, 6 with note.

वातीभाव, a strong synonym of प्रह्लाद
and प्रतिनिसर्ग II, 188, 1 f.

वायुमण्डल I, 256, 9 with note.

वाराणसेय I, 175, 15. 179, 1. II, 159, 8.

वार्षिक or 'का (name of some flower)
I, 163, 8. Cp. Divy. 628, 15; Lalitav.
(ed. Lefm.) 366, 12 [वार्षिक], ibid.
431, 16 [वार्षिको].

वासीचन्द्रनक्त्य in the cliché of obtaining
Arhatship I, 104, 7. 207, 12 etc. (I,
96, 7 must be corrected so, cp. Add.
and Corr. supra, p. 205).

विक्रिरण in the cliché of obtaining Arhat-
ship I, 96, 7 (with note) etc. Cp. Divy.
299, 4 and Lalitav. (ed. Lefm.) 242, 6.
Now and then the correct form विक-
रण occurs, see I, 348, 3 with note.

विकुर्वितः 'miracle' (of the Tathāgata) I,
258, 2, cp. Index on Divy. and La-
litav. (ed. Lefm.) 422, 2 विकुर्वण.

विलेप 'refusal' I, 94, 4.

विग्रहयति 'to seduce, to prejudice (3-
against)' I, 83, c. 303, 5. Cp. Index on
Divy. and Jtkm. 143, 17. 146, 15.

विचित्रित I, 342, 6.

वितान. Note पुञ्चवितानमण्डिता नगरी I,
[97, 1]

विधारयति 'to stop (somebody on his way)' I, 223, 15. 224, 11.	the compassion of the Buddhas and their active assistance I, 17, 6 etc.
विनिश्चये वर्तमाने I, 47, 3 335, 19. विनिश्चये कुर्वति II, 20, 7. Here विनिश्चय = 'learned disputation'.	वैपाकृत्य I, 260, 6. II, 9, 3. 96, 7. 11. The more correct form should be वैपापृत्य the abstract noun regularly made from व्यापृत; this seems to be extant II, 13, 5, cp. note 2 on that page. — On the office of the <i>vaiyāvṛtya</i> see Çikṣāsamuccaya p. 55, 6 f.
विप्रकृता viz. अत्तराकथा I, 230, 12, corresponding to Pāli <i>kathāsallāpo</i> in the parallel passage of Mahāparinibbānasutta	वैरमण्य I, 223, 12.
विप्रतिसार 'remorse' I, 90, 70. 180, 10. 287, 2. 4. II, 58, 2. 71, 2. 100, 15 151, 2. 159, 3. 160, 2. 165, 3	वैरागियक see संसारवैरागियकी धर्मदेशना.
विप्रकृष्ट = प्रकृष्ट II, 117, 1.	व्यक्ता 'prudent, sage' in the standing phrase परिडतो व्यक्ता मेधावी I, 235, 7. 346, 7. II, 20, 4.
विभूषिका I, 68, 3 with note.	व्यतिसारयति: कथां — I, 229, 2.
विमोक्षाः The eight — II, 69, 2 with note. 158, 14	व्यपकृष्ट = Pāli <i>vijpakaṭṭho</i> , conjoined with एक, अप्रमत्त sim. I, 233, 14. II, 194, 15.
विरागयति I, 291, 9 (चित्तं निधानात्); used with negation and added to आरागयति in an emphasizing manner II, 30, 5. 40, 4. 88, 2. 101, 2. 117, 6. 125, 2. 185, 4. 196, 7.	व्यपत्रिपतवान् 'was ashamed' I, 272, 9.
विलेपनिका = लूक़ा॑प, 'le tapis' (Feer) I, 266, 3.	व्यवकीर्ण II, 107, 3. 5 (पापकैरकुशलैर्धमैः).
विशारद I, 180, 2 in my opinion = 'knowing how to conduct yourself' (not = «intrépide» Feer).	व्यवदान 'pureness from klecas' II, 188, 9 f.
विषक्ति 'the clinging to' II, 191, 7.	व्याकरण II, 19, 8 with note.
विसंवादयति 'to deceive with words' I, 262, 5.	व्याक्षिप = lat. <i>occupatus</i> , Germ. <i>in Anspruch genommen</i> I, 281, 6.
विलेठयति = πράγματα παρέχειν I, 229, 8. 280, 3. 11. 321, 2.	व्याक्षेप 'absence of mind owing to its being occupied by something else.' I, 213, 8
वृद्धाते II, 87, 5	व्यापव्यते 'to die with anger' I, 286, 5.
वैनेय I, 67, 6 (बुद्ध०) and in the <i>chchē</i> on	व्युत्तिष्ठते 1. with प्रतिसंलयनात् 'to come back from <i>dhyāna</i> ' in the <i>chchē</i> of the preaching Buddha I, 242, 12 etc., also II, 69, 2 and 6; 2. 'to rise (from illness)' II, 87, 11, 3. 'to get up (for a journey)' II, 103, 9. 104, 6.

समागता 'sharing' I, 180, 4.

समनुबहू 'close following' I, 49, 6, cp. Divy. 68, 24.

समन्वाहरति 'to bethink (of); to reflect (on)' with gen. or acc. I, 211, 2, 258, 2 265, 1. II, 66, 9 129, 12. 138, 18. 189, 8. Note the formula असमन्वाहृत्य आवकप्रत्येकबुद्धानां ज्ञानदर्शनं न प्रवर्तते I, 244, 19. II, 159, 18.

समयाचारिका II, 85, 15 with note.

समाधिक, in the old Sanskritized *gāthā* I, 281, 8 = 'with the excess of one year'. I do not agree with Fleet's interpretation J R. A. S. of 1906 p. 658, n. 1.

समुच्छृङ् 'body' I, 162, 4. 166, 19

समुदयते 'they arise' II, 192, 11 and see उदयता.

समुदाचरति (with acc. and instr.) 'to address somebody by some name'.

समुदानयति 'to collect' I, 199, 18

समुदानयन 'collection' I, 169, 14

समुदाक्षार in घताकथासमुदाक्षार I, 280, 15; cp. Divy. 148, 15.

समेति = संस्थन्दति II, 142, 17. 148, 6.

संप्रवाहृति (cp. Index on Divy.) I, 80, 1. संबङ्गल I, 78, 1. 346, 10.

संमोदनी कथा I, 229, 2. II, 140, 4. -

संमोहृ II, 188, 9 f.

सर्वपाषणिडको यज्ञः I, 2, 6.

सर्वावस्थापां न, a strong negation (Germ 'durchaus nicht') II, 158, 9.

सांज्ञोशिक II, 107, 5

सामग्री I, 287, 14 and in the *cliché* treating of the inevitable effects of former deeds I, 74, 8 etc.

सामत्तके 'in the environs of' I, 274, 9. Cp Divy. 34, 18 etc. सामत्तकेन and Lalitav. (ed. Lefm.) 17, 2 सामत्तेन.

साम्प्रेयं भोजनम् I, 255, 1 f. II, 110, 2 with note.

साम्बन्धिक II, 87, 9 with note. 46, 4.

सार्वविकृतिन् II, 189, 8.

सालभञ्जिका, a festival, — PW s. v. शिलभञ्जिका — I, 902, 6 f. In the parallel place of the Vicitrakarṇikāvadāna (I. O. MS f. 115 v. 4) it is called शालप्रभञ्जिका.

सालोक्ति = 'consanguineous' I, 139, 7.

सावदानीं वैशालीं पिहडाय चरित्वा, 8, 7.

सावद्यम् I, 136, 4 with note.

सुप्रेमक II, 84, 16.

सुवर्णा in the combination हिरण्यसुवर्णा I, 9, 1. 184, 5. 224, 6. 289, 10. II, 89, 18. 74, 18. 75, 15. Both separated I, 314, 6: प्रयच्छति केचिद्द्विरायं केचित्सुवर्णम्, and Divy. 574, 21 हिरण्यवर्षम् and सुवर्णवर्षम्; ibid. 116, 28 हिरण्येन वा सुवर्णेन वा (cp. 119, 1). As to हिरण्यसुवर्ण cp. Divy. 258, 26. 291, 9. 323, 18. 480, 14. 565, 18. Feer translates here हिरण्य by 'gold' and सुवर्ण by 'silver', and this is probably right. सौभाषणिक 'a sayer of beautiful religious sentences' I, 129, 2.

स्तूप (part of a fortification) II, 115, 8.

स्थापिता = Pāli <i>ṭhāpelvā</i> 'except' II, 111, 8.	स्मृत = Pāli <i>sato</i> 'conscious' I, 228, 1. II, 197, 18.
* स्थापम् (acc. sing.) II, 122, 1. श्रल्पस्थाप II, 185, 4.	स्वस्ति as a noun I, 82, 3 (स्वस्तिः). I, 23, 13 (कुशलस्वस्तिना). Likewise स्वस्तिकेमाभ्याम् I, 129, 9. II, 61, 4 64, 15; cp. Divy. 524, 21.
स्थापवत् II, 107, 1.	स्वस्था = स्वास्थ्य I, 80, 2 with note.
स्थापत्र = स्त्रान् I, 71, 1 (title of avad. nr. 13). 286, 8 f.	स्वाद्यापित I, 287, 8. 13. II, 23, 10. 59, 3. 146, 2. 151, 4.
स्पश्चिक्षारता I, 326, 1. 10. II, 90, 14. 93, 16. Cp. Childers on <i>phāsuvihāro</i> , s. v. <i>phāsu</i> .	कृन् + परा see पराकृत्य.
स्पृक्ळो (name of a plant with fine flowers) in the cliché of celestials visiting the Buddha at night I, 259, 12 etc.	कृभो (interjection) II, 202, 1.
स्फालयति, if not rather स्फारयति I, 339, 9.	कृदिमेत्री I, 79, 14.
स्फुट = व्याप्. I, 79, 14. II, 20, 7. 167, 1. 170, 10 with note.	कैला (some unknown kind of vessel) I, 224, 6; Feer translates it «bassino».
The participle स्फुरत् occurs I, 171, 9, the absol. स्फुरिता I, 24, 4.	हैरपियक् goldsmith I, 199, 1 f.

